

**T.C.
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ARAP DİLİNDE MEZÎD FİLLER VE BAKARA
SÛRESİ İNCELEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET ÜLKAR

İZMİR-2019

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ARAP DİLİNDE MEZÂD FİLLER VE BAKARA
SÛRESİ İNCELEMESİ

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET ÜLKAR

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ NECLA YASDIMAN DEMİRDÖVEN

İZMİR-2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ *Arap Dilinde Mezîd Fiiller Ve Bakara Sûresi İncelemesi*” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Mehmet ÜLKAR

24 / 04 / 2019

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ARAP DİLİNDE MEZÎD FİİLLER VE BAKARA SÛRESİ İNCELEMESİ

Mehmet ÜLKAR

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Bölümü

Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı

İslam dininin temel kaynağı kabul edilen Kur'an-ı Kerim'in daha doğru anlaşılmasının olmazsa olmaz gereklerinden birinin, Arap dilinin detaylı olarak bilinmesi olduğu düşüncesinden hareketle bu alanda inceleme yapmaya karar verdik. Bu bağlamda çok geniş olan alanı, sadece mezîd fiiller ve Bakara sûresi ile sınırlandırdık. Öncelikle sûredeki mezîd fiillerin tesbiti yapıldı. Sonrasında bu fiiller üç ana tabloda, bâblarına, zamanlarına ve Aksâm-ı Seb'a'ya göre sınıflandırıldı. Her bir sınıflandırma diğer iki tablo ile çaprazlanarak alt tablolara ayrıldı. Son olarak bâblarda kullanılan mezîd fiillerin sayısı, kaç defa kullanıldığı, en çok kullanılanlardan en az kullanılanlara sıralaması ile, sülûsü de (üçlüsü) tesbit edilerek ortaya konuldu.

Çalışmamızın birinci bölümünde Arap dilinde sarf (morfoloji) konusuyla ilgili kısa bir tanımlamadan sonra, sarfın alt başlıklarından olan mezîd (artırılmış) fiiller hakkında bilgi verildi. Bu bölümde mezîd fiillerin bâbları (kısımları) anlatıldı, bu bâbların manaya katkıları hakkında gerek kadim (eski) gerekse güncel modern kaynaklardan faydalanılarak bilgiler aktarıldı. Herbir bâbın fiile kattığı anlamlara ilişkin Kur'an'dan ve sözlüklerden örnekler verildi. Özellikle incelediğimiz Bakara sûresindeki artırılmış (mezîd) fiiller, tefsir kitapları ve sözlüklerden araştırılarak ayetteki anlama katkısı ortaya konulmaya çalışıldı. Tabi ki, bu kısımda sûredeki bütün fiillerin incelenmesi çalışmanın boyutlarını aşacağından, özellikle en fazla görülen if'âl bâbı fiillerinin tamamı, diğer bâbların ise önemli gördüğümüz mezîd fiiller incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümde ise, Bakara sûresindeki konumuz olan fiiller, bu sefer Aksâm-ı Seb'a (yedi kısım) ayrıştırmasına göre, bâb sırasıyla incelenmiştir. Tüm bâblardaki fiillerin, Aksâm-ı Seb'a'ya göre en fazla kullanılanı araştırılmış ve detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Çalışmadaki temel amacımız, ayetlerdeki mezîd fiillerin, buldukları bâbtan aldıkları anlamını bulmaya çalışmak olmuştur. Bunun için de, başta Ebu Hayyan Endülüsi'nin (h.654-745) *el-Bahru'l-Muhît*, Zemahşeri'nin (h.467-538) *el-Keşşâf*, İbn Âşûr'un (h.1296-1393) *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, adlı eserleri olmak üzere farklı tefsir kitaplarını ve İbn Manzûr'un (h.630-711) *Lisânu'l-Arab*, Fîrûzâbâdi'nin (h.729-817) *el-Kâmûsu'l-Muhît*, adlı sözlüklerini ve Ragıb el-İsfehîni'nin (h.?-502) *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an* adlı kitabını kullandık.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Bakara Sûresi, Mezîd Fiiller, Bâblar.

ABSTRACT

Master Thesis

MAZEED VERBS IN ARABIC LANGUAGE AND EXAMINATION OF BAKARAH SURAH

Mehmet ÜLKAR

İzmir Katip Çelebi University

Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences

Department of Arabic Language and Literature

We decided to do this study because one of the main necessity to understand the Quran, which is admitted as main source of Islam, is detailed knowledge about Arabic language. But we limited the issue with mazeed verbs and bakarah surah because the issue has large content. Firstly, we found mazeed verbs in the surah. Then, these verbs were classified as its babs, tenses and aqsam sab'a. Each classification were intercrossed with the others and sub-classifications were created. Lastly, It was defined that the number of mazeed verbs, how many times they are used, the order from more used to the less used, its sulasis.

In the first part of our study, after the small brief about mophology in Arabic language, the information were given about mazeed verbs which are subtitle of the morphology. In this part, bab of mazeed verbs are explained and also the information about their definitions were quoted from not only old but also modern resources. The examples are given about babs additional meaning to the verbs from Quran and dictionaries. Espacially in examined Bakarah surah, it is tried to present the additional meaning of mazeed verbs by searching tafseers and dictionaries. Because of the number of mazeed verb in Quran, the complete if'âl verbs which are seen commonly and the important ones form other babs are examined.

On the second part of our study, mentioned verbs in bakarah surah, now in terms of Aksâm-i Seb'a, were examined in order of bâb. The verbs from all bâbs which are mostly used according to Aksâm-i Seb'a are searched and expalined in detail.

The main purpose in this study is to find the mazed verbs meanings comes from the babs in ayah. To do this, we profit by mainly from Ebu Hayyan Endülüsi'nin (h.654-745) *el-Bahru'l-Muhît*, Zemahşeri'nin (h.467-538) *el-Keşşâf*, İbn Âşûr'un (h.1296-1393) *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* and different tafseer books and also İbn Manzûr'un (h.630-711) *Lisânu'l-Arab*, Fîrûzâbâdî'nin (h.729-817) *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Ragıb el-İsfehênî'nin (h.?-502) *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an*.

Key Words: Arabic Language, Bakara Surah, Mazed Words, Abwab.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	XIV
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	XIV
GİRİŞ	1
1. Çalışmanın Hedefi	1
2. Çalışmanın Sınırları	1
3. Çalışmanın Faydası, Kazandırdıkları.....	2
4. Önceki Çalışmalar.....	2
5. Çalışmanın Yöntemi	3
6. Bakara Sûresi Genel Bilgilendirme	4
6.1. Sebeb-i Nüzûl	4
6.2. İşlediği Konular	5
6.3. Dikkat Çeken Ayrıntılar.....	7
6.4. Çıkarılan Bazı Hükümler	10
BİRİNCİ BÖLÜM	14
SARF	14
1.1. SARF GENEL BİLGİLENDİRME	14
1.1.1. Sarf Kelime Ve İstılah Anlamı	14
1.1.2. Sarf Tarihçesi.....	20
1.1.3. Sarf İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	22
1.2. MEZÎD FİİLLER GENEL BİLGİLENDİRME	24
1.2.1. Mücerred Fiil Tanımı	24

1.2.1.1.	Mâzîde Orta Harfi Fetha Olan Muzârîde Damme Yada Esre Olabilir. (فَعَلَ - يَفْعُلُ / يَفْعُلُ).....	26
1.2.1.2.	Mâzîde Orta Harfi Damme (ötre) Olan Muzârîde Damme Olur. (فَعَلَ - يَفْعُلُ)	28
1.2.1.3.	Mâzîde Orta Harfi Kesre (esre) Olan Muzârîde Fetha Olur (فَعَلَ - يَفْعُلُ)	28
1.2.2.	Mücerred Fiil Kalıplarının Anlamları.....	29
1.2.2.1.	(فَعَلَ) Kalıbı.....	30
1.2.2.2.	(فَعَلَ) Kalıbı.....	31
1.2.2.3.	(فَعَلَ) Kalıbı.....	31
1.2.2.4.	Aksâm-1 Seb'a'nın Sülâsî Mücerred Bâblara Göre Dağılımı ile İlgili Genel Bilgilendirme.....	32
1.2.3.	Mezîd Fiil Tanımı.....	33
1.2.3.1.	Sülâsi Mezdler (الْأَفْعَالُ الْمَزِيدَةُ عَلَى الثَّلَاثِيَّةِ).....	35
1.2.3.1.1.	Rubâîler (مَزِيدٌ فِيهِ رُبَاعِيٌّ).....	35
1.2.3.1.1.1.	İf'âl Bâbı (الْأَفْعَالُ).....	36
1.2.3.1.1.2.	Tef'îl Bâbı (التَّفْعِيلُ).....	69
1.2.3.1.1.3.	Müfâale Bâbı (الْمُفَاعَلَةُ).....	80
1.2.3.1.2.	Humâsîler (مَزِيدٌ فِيهِ حُمَاسِيٌّ).....	86
1.2.3.1.2.1.	Tefa'ul Bâbı (التَّفَعُّلُ).....	87
1.2.3.1.2.2.	Tefâul Bâbı (التَّفَاعُلُ).....	99
1.2.3.1.2.3.	İnfiâl Bâbı (الْإِنْفِعَالُ).....	103
1.2.3.1.2.4.	İftiâl Bâbı (الْإِفْتِعَالُ).....	106
1.2.3.1.2.5.	İf'ilâl Bâbı (الْإِفْعَالُ).....	116
1.2.3.1.3.	Südâsîler (مَزِيدٌ فِيهِ سُدَّاسِيٌّ).....	118
1.2.3.1.3.1.	İstif'âl Bâbı (الْإِسْتِفْعَالُ).....	119

1.2.3.1.3.2. İfilâl Bâbı (الأفْعِيَالُ)	125
1.2.3.1.3.3. İfiâl Bâbı (الأفْعِيَالُ)	126
1.2.3.1.3.4. İf'ıvvâl Bâbı (الأفْعَوَالُ)	127
1.2.3.1.3.5. İf'inlâl Bâbı (الأفْعِنَالُ)	128
1.2.3.1.3.6. İf'inlâ' Bâbı (الأفْعِنَالَةُ)	128
1.2.3.2. Rubâ'î Mezîdler (الأفْعَالُ الْمَزِيدَةُ عَلَى الرَّبَاعِيِّ).....	129
1.2.3.2.1. Humâsîler (Beş Harfli Rubâî Mezîd).....	132
1.2.3.2.1.1. Tefa'lül Bâbı (التَّفْعُلُ)	132
1.2.3.2.2. Südâsîler (Altı Harfli Rubâî Mezîd)	133
1.2.3.2.2.1. İfinlâl Bâbı (الأفْعِنَالُ)	133
1.2.3.2.2.2. İfillâl Bâbı (الأفْعِلَالُ).....	133
İKİNCİ BÖLÜM	135
BAKARA SÛRESİNDEKİ MEZİT FİİLLERİN İNCELENMESİ	135
1. SÛLASİ MEZİTLER (الأفْعَالُ الْمَزِيدَةُ عَلَى الثَّلَاثِيّ).....	135
1.1. Rubâîler (مَزِيدٌ فِيهِ رُبَاعِيٌّ).....	135
1.1.1. İf'âl Bâbı (الأفْعَالُ)	135
1.1.1.1. Ayet Sırasına Göre İf'âl Bâbı Fiilleri	135
1.1.1.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı.....	138
1.1.1.3. İf'âl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı	142
1.1.1.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden İf'âl Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan Üç Örnek Fiil İncelenmesi	146
1.1.1.4.1. Örnek Sâlim fiil Açıklaması.....	146
1.1.1.4.2. Örnek Mudaaf Fiil Açıklaması.....	149
1.1.1.4.3. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması	152
1.1.2. Tef'îl Bâbı (التَّفْعِيلُ).....	155

1.1.2.1.	Ayet Sırasına Göre Tef'îl Bâbı Fiilleri.....	155
1.1.2.2.	Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı.....	156
1.1.2.3.	Tef'îl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı.....	158
1.1.2.4.	Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden Tef'îl Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi	160
1.1.2.4.1.	Örnek Sâlim Fiil Açıklaması.....	160
1.1.2.4.2.	Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması.....	162
1.1.3.	Mufâale Bâbı (الْمُفَاعَلَةُ).....	164
1.1.3.1.	Ayet Sırasına Göre Mufâale Bâbı Fiilleri.....	164
1.1.3.2.	Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı.....	164
1.1.3.3.	Mufâale Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı ..	166
1.1.3.4.	Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden Mufâale Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi	167
1.1.3.4.1.	Örnek Sâlim Fiil Açıklaması.....	167
1.1.3.4.2.	Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması.....	169
1.2.	Humâsîler (مَزِيدٌ فِيهِ حُمَاسِيٌّ).....	170
1.2.1.	İnfiâl Bâbı (الْإِنْفِعَالُ).....	170
1.2.1.1.	Ayet Sırasına Göre İnfiâl Bâbı Fiilleri	170
1.2.1.2.	Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı.....	171
1.2.1.3.	İnfiâl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı	171
1.2.1.4.	Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden İnfiâl Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre Örnek Fiil İncelenmesi.....	171
1.2.1.4.1.	Örnek Sâlim Fiil Açıklaması.....	171
1.2.2.	İftiâl Bâbı (الْإِفْتِعَالُ).....	173
1.2.2.1.	Ayet Sırasına Göre İftiâl Bâbı Fiilleri	173
1.2.2.2.	Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı.....	175
1.2.2.3.	İftiâl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı	177
1.2.2.4.	Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden İftiâl Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi	179
1.2.2.4.1.	Örnek Sâlim Fiil Açıklaması.....	179

1.2.2.4.2. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması	181
1.2.3. Tefa'ul Bâbı (التَّفَاعُلُ)	182
1.2.3.1. Ayet Sırasına Göre Tefa'ul Bâbı Fiilleri	182
1.2.3.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı	183
1.2.3.3. İftiâl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı	184
1.2.3.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden Tefa'ul Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi	185
1.2.3.4.1. Örnek Sâlim Fiil Açıklaması	185
1.2.3.4.2. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması	189
1.2.4. Tefâul Bâbı (التَّفَاؤُلُ).....	190
1.2.4.1. Ayet Sırasına Göre Tefâul Bâbı Fiilleri	190
1.2.4.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı	191
1.2.4.3. Tefâul Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı	191
1.2.4.4.1. Örnek Sâlim Fiil Açıklaması	192
1.2.4.4.2. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması	194
1.3. Sûdâsîler (مَزِيدٌ فِيهِ سُدَّاسِيٌّ).....	196
1.3.1. İstif'âl Bâbı (الْإِسْتِفْعَالُ).....	196
1.3.1.1. Ayet Sırasına Göre İstif'âl Bâbı Fiilleri	196
1.3.1.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı	196
1.3.1.3. İstif'âl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı	197
1.3.1.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden İstif'âl Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi	199
1.3.1.4.1. Örnek Sâlim Fiil Açıklaması	199
1.3.1.4.2. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması	202
SONUÇ.....	204
KAYNAKÇA	210
EK-1.....	220

1. Bakara Sûresindeki Mezîd Fiillerin Bâblarına Göre Tekrarlar Da Dâhil Olmak Üzere Tablosu	220
2. Bakara Sûresindeki Mezîd Fiillerin Zamanlarına Göre Tekrarlar Da Dahil Olmak Üzere Tablosu	243
3. Bakara Sûresindeki Mezîd Fiillerin Aksâm-ı Seb'a'ya Göre Tekrarlar Da Dâhil Olmak Üzere Tablosu	265

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Dil düşüncenin tercümanıdır. Milletlerin medeniyet seviyelerinin bir aynasıdır. Arapçanın, onu kullanan ve inançları nedeniyle ona bağlılık hissedenlerin gönlünde yüce bir yeri vardır. Çünkü o, ilahi vahyin ve temiz peygamber sünnetinin dilidir. Bu nedenle hicri 1. Asrın sonlarından itibaren, İslama hizmet etmek, Kur'an'ı okumaya ve anlamaya çalışanlara yardımcı olmak ve dillerini hatadan korumak amacıyla seçkin dilciler tarafından çalışmalar yapılmıştır.

Özellikle Arap olmayan milletlerin İslamiyet'i din olarak seçmelerinden sonra Kur'an'ın okunması ve anlaşılması konusundaki yaşanan problemler nedeniyle çalışmalar hız kazanmıştır. Özellikle ilk asırda temel çalışmaların çoğunun a'cemî (Arap olmayan) alimler tarafından yapıldığı gözden kaçmamaktadır.

Arap diliyle yapılan ilk çalışmaların "Nahiv" adı altında yapıldığını biliyoruz. Daha sonra nahiv kapsamından "Sarf" adı altında bir bölüm çıkarılmış ve bunların üzerine de "Belağat" alanı oluşturulmuştur. Tabi ki bu çalışmaların tümü Arap dilinde var olan kullanımların ortaya çıkarılmasından başka bir şey değildi. Çünkü bugünkünden farklı olarak cahiliye döneminde Araplar, kendi dillerini fasih bir şekilde doğal ve tüm kaidelerine uygun konuşuyorlardı.

Özellikle Kureyş lehçesi kendisine ait meziyetleriyle korunarak günümüze kadar gelmiştir. Bu aynı zamanda Kur'an'ın korunduğunu da ifade etmesi açısından önemli bir tarihi gerçekliktir.

Günümüzde Arapça tüm kurallarıyla tesbit edilip kayda geçmiş olmasına rağmen, bunların Araplar tarafından bile yeterince öğrenilip uygulanmaması nedeniyle büyük bir din ve dünya dili olan Arapça'nın ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya olduğu söylenebilir. Bu aynı zamanda Kur'an'ın doğru anlaşılama ve günümüze taşınamama problemini de doğurmaktadır.

Biz de bu farkındalıktan hareketle, bir dili öğrenme ve bilme yolunun, o dildeki kelime bilgisine (tasrif ve iştikak) sahip olmaktan geçtiğini düşünerek, Kur'an'la bağlantılı bir çalışma yapmaya karar verdik.

Çalışmamız, sarf bilgisinin bir bölümü olan mezîd fiil kalıpları, bunların fiillere kattığı anlamlar ve bunların Bakara sûresinden örneklendirilmesinden oluşacaktır.

Giriş bölümünde sarfın tarihçesi, çalışmamızın yöntemleri, amaçları ve bu alanda yapılmış çalışmalarla ilgili genel bilgiler verilecektir. Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde sarf genel değerlendirmesi, fillerin kalıpları, mücerred ve mezîd fiiller, bu kalıpların kattıkları anlamların örneklerle açıklanması yer alacaktır.

İkinci bölümde ise Kur'an-ı Kerim'in Bakara sûresinden ayet örnekleri yer alacaktır. Çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın meali esas alınarak fiil anlamları tesbit edilecektir. *Bugün İslam ülkelerinde kıraat ilminin aşere ölçüsünde öğretimi devam etmekle birlikte Nafi' kıraatinin Verş rivayeti Kuzey Afrika'da, Ebu Amr kıraati Sudan ve yöresinde, Asım kıraatinin Hafs rivayeti de İslam dünyasının geri kalan bölgelerinde yaygın olarak okunmaktadır.*¹ Bizim de araştırmamızda takip ettiğimiz kıraat Asım kıraatinin Hafs rivayeti olmuştur.

Çalışmamda bana, değerli bilgi ve tecrübelerini esirgemeyerek nezaret eden danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Necla YASDIMAN DEMİRDÖVEN Hocam'a teşekkür ederim.

Mehmet ÜLKAR

İZMİR – 2019

¹Birişik A. (2002). Kıraat. *TDVİA*. 25:428

KISALTMALAR

Tah.	Tahkik eden
Nşr.	Neşreden
Yay.	Yayımları
Bsk.	Baskı
D.İ.B.	Diyanet İşleri Başkanlığı Meali
Ist.	İstanbul
İA	İslam Ansiklopedisi
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
b.	Bin veya İbn
bkz.	Bakınız
h.	Hicri
Hız.	Hazret-i
Ktp.	Kütüphane
KTİA	Küçük Türk-İslam Ansiklopedisi
m.	Miladi
s.	Sahife
Ts.	Tarihsiz
Ün.	Üniversite
v.	Vefat

GİRİŞ

Arap Dilinde Bakara Sûresi Bağlamında Mezîd Fiiller konulu çalışmamızın hedefi, sınırları, faydaları, metodu ve önceki çalışmalarla ilgili olarak bilgiler vermeye çalışacağız.

1. Çalışmanın Hedefi

Arap dili alanında yapmış olduğumuz bu çalışmamızla sadece Arap dilinde kullanılan mezîd fiiller hakkında bilgi vermekle yetinilmeyip; Arap dili hakkında genel bazı bilgiler verilerek bu alanda malumat kazandırmak, Bakara sûresi bağlamında mezîd fiillerin bilinmeyen yanlarını ortaya çıkarmak ve bu sûretle olabildiğince yazılan ilk tefsir kitaplarından bu güne mezîd bâbların anlam farklılaşmalarına dikkat çekmek ve tercümelere yapacağı katkıları vesilesiyle yeni ufukların doğmasında bir basamak olması hedeflenmiştir.

2. Çalışmanın Sınırları

Çalışmamızda Arap Dili'nin, önceleri Nahv başlığı altında yer alan Sarf konularının içinden Mezîd Fiiller (Arttırılmış Fiiller) ve anlamları üzerinde durulacaktır. Daha sonrasında Bakara Sûresi'nde yer alan mezîd fiillerin tespiti yapılacaktır. Tespiti yapılan bu fiillerin bâb, zaman ve illet sınıflandırılması gerçekleştirilecek, tüm bunlar tablolar halinde gösterilecektir. Bu araştırma sonucunda ortaya çıkan, en fazla kullanılan mezîd fiil kalıbı ve bu kalıplarda en fazla kullanılan fiilin, Aksâm-ı Seb'a (Yedi Kısım) dikkate alınarak incelemesi yapılacaktır. Bu inceleme öncelikle klasik ve modern sözlüklerden kelime anlamı, sonrasında tefsir kitaplarından anlam araştırması ve karşılaştırması yapılacaktır. Bu şekilde kalıbın fiile kattığı mana ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

3. Çalışmadan Umulan Fayda ve Kazandıracakları

Özelde ülkemizdeki İlahiyat Fakülteleri, İslâmî İlimler Fakülteleri Arap Dili ve Belagatı alanında çalışma yapan meslektaşlarımıza ve İmam Hatip Liselerinde öğretmenlik yapan arkadaşlarımıza ve öğrencilerimize ufuk açıcı bir çalışma olacağını ümit ediyoruz. Bakara sûresinin mezîd fiiller açısından incelenmesi, detaylı bir şekilde tablolandırılması, bu fiillerin bâblar, zamanlar ve Aksâm-ı Seb'a açısından dağılımı yapılan, öğretim ve istatistik açıdan yapılan ilk çalışma olmuştur. Bu açıdan dikkat çekici ve sonuçları itibarıyla incelenmeye değer olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca bu çalışmayı ileride tüm fiilleri ve bütün Kur'an-ı Kerim'i kapsayacak şekilde yapmayı düşündüğümüzü de burada ifade etmekte fayda görüyoruz. Belki bu çalışma sonucunda Arap Dili'nin öğretimiyle ilgili ipuçları bile tesbit edilebilecektir.

4. Önceki Çalışmalar

Bizim yaptığımız anlamda Kur'an-ı Kerim'deki fiiller ve özellikle mezîd fiiller ile ilgili istatistiksel bir çalışma yapılmadığını gördük. Bilimsel anlamda üniversitelerimizin ilgili bölümlerinde ya da yurtdışındaki bilgilerine ulaşabildiğimiz akademik çevrelerde yapılan çalışmaları incelediğimizde, yapılan bazı çalışmalara rastladık;

1. الأَبْنِيُّ الصَّرْفِيُّ وَدَلَالَتُهَا فِي سُورَةِ الْكَهْفِ - Cezayir Ebu Bekir Belkaid Ün.

Dil ve Edb. Fak. Yüksek Lisans Tezi olarak Şeyhavi Hamid tarafından 2013 yılında yapılmış çalışma, genel anlamda isim ve fiil kalıpları incelenmiş ancak istatistiki bilgiler verilmemiş, mezîd fiil kalıplarının kattıkları anlam farklılaşmaları incelenmemiştir.

2. الأَبْنِيُّ الصَّرْفِيُّ وَدَلَالَتُهَا فِي سُورَةِ يُوسُفَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - Cezayir Menturi

Kosantine Ün. Dil ve Edb. Fak. Yüksek Lisans Tezi olarak Rafika bin Misiye tarafından 2004 yılında yapılan bu çalışmada, verimli ve bütün isim fiil kalıplarının tamamı incelenmiş fakat bizim uyguladığımız yöntemdeki gibi kullanılan kalıpların zamanları, bâbları ve Aksâm-ı Seb'a ayrımı yapılmamıştır.

3. الأَبْنِيَّةُ الصَّرْفِيَّةُ فِي السُّورِ الْمَدَنِيَّةِ - Nablus-Filistin en-Necâu'l-Vatanî Ün.

Yüksek Öğrenim Fak. Yüksek Lisans Tezi olarak Ayşe Muhammed Süleyman Kaşu' tarafından 2003 yılında yapılan çalışmada, bütün fiil isim sarf kalıpları incelenmiştir fakat mesela sülasi veya mezîd fiil kalıpları diğer çalışmalarda olduğu gibi zaman ve Aksâm-ı Seb'a ayrımı yapılmamıştır. Kelime anlamları üzerinde az da olsa sözlüklere atıfta bulunarak açıklamalarda bulunulmamıştır. Mu'cemu'l-Müfehres bilgileri kullanılarak çalışma sürdürülmüştür.

4. Arap Dilinde Kur'an-ı Kerim Bağlamında İf'al ve Tef'il Bâbları – Çorum Hitit Ün. Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi olarak Şaban Yetik tarafından yapılan çalışmada, sadece iki sülasi mezîd kalıbı tanıtılmış ve ayetlerde ilgili kelimeler sadece meal üzerinden hiçbir tefsir kitabı taranmadan anlamlandırma yapılmıştır. Bizim yaptığımız çalışmayla benzerliği çok azdır.

5. Çalışmanın Yöntemi

Önce sülâsî ve mezîd fiiller hakkında genel bilgi verildi. Sonra tablolama işlemine geçildi ve aşağıdaki şekilde gerçekleştirildi.

1. Sayım yöntemini (ihsa') kullanarak Bakara sûresindeki mezîd fiillerin tesbitinin yaptık. Bu kısım çalışmamızın en önemli bölümüydü. Çünkü bütün çalışmamız bu tablo üzerine kurgulandı.

2. Bulunan bu mezîd fiillerin 3 ayrı tabloda gösterimi yapıldı. Fiiller 1. Tabloda bâblarına göre 2. Tabloda zamanlarına 3. Tabloda Aksâm-ı Seb'a'ya göre ayırım ve sayım gerçekleştirildi.

3. Daha sonra zamanların bâblarına göre sayımı ve tablolaması yapıldı. Örneğin mâzî fiillerin if'âl bâbından olanları hangileridir ve kaç adettir.

4. Üçüncü maddenin tam tersi bâbların zamanlara göre tablolaması yapıldı. Mesela if'âl bâbından zaman dağılımını toplu olarak tabloda görebiliyoruz.

5. Fiillerin sülâsî kalıplarının içerdiği harflerinin sahîh ve illetli olmasına bakımında sınıflandırılması sonucu ortaya çıkan Aksâm-ı Seb'a'ya (7 kısım fiil) göre sınıflandırılması daha önce yapılmıştı. Bu bölümde ise, bunların bâblara göre dağılımı ve sayıları verildi. Örneğin kaç ecvef fiil if'âl bâbından gelmektedir, gibi.

6. Son olarak Aksâm-ı Seb'a'nın zamanlara göre dağılımı yapılarak tablolama işlemi bitirildi.

Tablolama işlemi bu şekilde tamamlandıktan sonra mezîd fiiller sırayla rubâiler, humâsiler, sūdâsiler olarak ele alındı ve incelendi. Mesela, Bakara sûresi ayet sırasına göre if'âl bâbı fiilleri tablo halinde verildi, zamanlara göre dağılımı yapıldı ve Aksâm-ı Seb'a tablo halinde gösterildi. Bu tabloda en fazla kullanılan fiil, geçtiği ayetler itibariyle sözlük anlamı ve ayette geçen şekliyle kalıbın kattığı anlam en kadim sözlük ve tefsirlerden günümüz modern sözlük ve tefsirlerine kadar bakılarak anlam araştırmasına tabi tutuldu.

6. Bakara Sûresi Genel Bilgilendirme

6.1. Sebeb-i Nüzûl

Bu başlıkla ilgili Suyuti'nin *Lübâb*'ında geçen iki hadisi vermekle yetineceğiz.

Hadis

أَخْرَجَ الْفَرِّيَابِيُّ وَابْنُ جَرِيرٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ أَرْبَعُ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ الْبَقَرَةِ نَزَلَتْ فِي الْمُؤْمِنِينَ وَآيَتَانِ فِي الْكَافِرِينَ وَثَلَاثَ عَشْرَةَ آيَةً فِي الْمُنَافِقِينَ

Mücahid dedi ki, “Bakara sûresinin ilk dört ayeti mü'minler hakkında, sonraki iki ayeti kafirler, sonraki onüç ayeti de münafıklar hakkında inmiştir.”

Hadis

وَأَخْرَجَ ابْنُ جَرِيرٍ مِنْ طَرِيقِ ابْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عِكْرِمَةَ عَنْ سَعِيدِ ابْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ "إِنَّ الدِّينَ كَفَرُوا... " الْآيَتَيْنِ أَحْمَا نَزَلْنَا فِي يَهُودَ

İbn Abbas rivayetine göre, “ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا.. ” ve sonraki ayet Yahudiler hakkında nazil olmuştur.²

6.2. İşlediği Konular

Bakara sûresi 286 ayettir.³ Medeni bir sûredir,⁴ Hz. Ali (r.a.)’a dayandırılan Kûfi sayımına göre 286 ayet, 25.500 harf, 6.121 kelimedir ve Medine’de inen ilk sûre Bakara sûresidir.⁵ Bakara sûresini diğerlerinden ayıran özellikleri şöyle sıralayabiliriz;

Kur’an-ı Kerim’deki en uzun sûredir.

Deyn ayetini (borç ayeti) içermektedir ki, Kur’an’ın en uzun ayetidir.

Kur’an sûrelerinin tertibinde Fatiha’dan sonraki ikinci sûredir.

Bu sûreye “BAKARA” isminin verilmesinin sebebi, kimin işlediği bilinmeyen bir kişinin öldürülmesi üzerine Hz. Musa (a.s.) organlarının biriyle ölüye vurmaları ve bunun üzerine Allah’ın (c.c.) izniyle dirilmesi ve kendisini öldüreni bildirmesi için bir ineği kesmelerini istemesi üzerine, engel olmaları, yüz çevirmeleri ve kesme konusunda zorluk çıkarmaları fakat sonunda kesmek durumunda kalmaları konusunun işlenmiş olmasıdır.

Bu sûrenin Kur’an’daki, tevhit ve ilahi isimleri bulundurması açısından anlam itibarıyla en yüce ayeti, Ayete’l-Kürsi’yi içermesidir.

İsimlerinden biri Senâm’dır. Hz. Muhammed (s.a.v) bir sözünde “Her şeyin bir nişanı, zirvesi vardır, Kur’an’ın zirvesi de Bakara sûresidir”⁶ buyurmuştur. Bu

² Abdurrahman b. Ebi Bekr, es-Süyûtî. *Lübâbu’n-Nükûl fî Esbâbi’n-Nüzûl*, Müessesetü’l-Kütübü’s-Sekâfiyye, Beyrut:1422, s. 11

³ Ebu’l-Hasen Mukatil b. Süleyman, *Tefsir-u Mukatil b. Süleyman*, tah. Abdullah Mahmut Şehateh, Dar-u İhyau’t-Turas, Beyrut: 1423, s. 41; Muhammed b. Cerir et-Taberi, Ebu Cafer. *Camiu’l-Beyan an Te’vil-i Ayi’l-Kur’an*, tah. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki, Dar-u Hicr Kahire: 2001, s. 204;

⁴ “Mekki-Medeni tabiri, ilim adamlarının Medine’ye hicretten önceki islam davetinin Mekke merhalesi süresince inen sûrelerle hicretten sonraki inen sûreleri ayırt etmek için kullandıkları tabirdir. Şöyleki, sûreler iniş zamanlarına göre sınıflandırılmıştır. Çünkü bazı ayetler hicretten sonra Mekke ve civarında inmesine rağmen alimler bu ayetleri Medeni diye isimlendirmişlerdir.” Sena Düveykat, <https://mawdoo3.com/مامعنىسورةمكّيّةوسورةمدنيّة> (13/09/18)

⁵ Ahmet b. Muhammed b. İbrahim es-Sa’lebî. *el-Keşf ve’l-Beyan an Tefsiri’l-Kur’an*, tah. el-İmam Ebi Muhammed b. Âşûr, Dar-u İhyai’t-Türasi’l-Arabî, Beyrut:2002, cilt. 1, s. 135.

⁶ Muhammed b. İsa b. Sevra b. Musa b. ed-Dahhak et-Tirmizi, *Sünenü’t-Tirmizi*, tah. Beşar Avad Maruf, Daru’l-Garbi’l-İslami, Beyrut:2002, sayı, 2878.

ismin dışında sureye, Zehra, Âl-i İmrân sûresiyle birlikte Zehraveyn, Zirve, Füstat⁷ gibi isimleri de verilmiştir.

Boşanma ayetleri ve hükümlerini ele almıştır. Emzirme süresi ve hukukunu açıklamıştır.

Ramazan ayında oruç tutma, hasta ve oruç tutmaya güç yetiremeyenlerin ödeyeceği fidyeye ilişkin ayetler vardır.

Eşi vefat eden kadının iddet müddeti (evlenmeden önce bekleme süresi) ve ona dünürcü olunma hükümleri yer almaktadır.

Haccın rükünleri, şeytan taşlama ve Arafat'ta vakfe gibi hükümleri beyan edilmiştir. Riba (faiz) detaylandırılmış ve hükmü verilmiştir.

Yemin'in hükmü ve keffareti anlatılmıştır.

Allah (c.c.) yolunda cihat farz kılınmış ve cihat kavramının detayları açıklanmıştır.

Sadaka'nın üstünlüğü genişçe ele alınmış, infak kavramı derinlemesine incelenmiştir.

Borç için şahitlerin hazır bulundurulması, iki taraf arasında ayrıntılandırılması ve yazılması gibi bazı prensipler koymuş ve belki de günümüzdeki noterlik kurumu anlatılmıştır.

Yeryüzünde Hz. Adem (a.s.)'in halife seçilmesi ve meleklerin ona secde etmeleri anılmıştır.

İsrailoğullarının hikayesi Firavun'dan kurtuluşlarından başlayarak ülkelerinden çıkışları ve Musa (a.s.)'dan yemek ve su istemeleri kayanın yarılması ve Allah (c.c.) dışında bir buzağıyı nasıl ilah edinip ibadet ettiklerine kadar ayrıntılı bir

"حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّالَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْجَعْفِيُّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي - 2878 هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِكُلِّ شَيْءٍ سَنَامٌ، وَإِنَّ سَنَامَ الْقُرْآنِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ وَفِيهَا آيَةٌ هِيَ سَيِّدَةُ آيِ الْقُرْآنِ، هِيَ آيَةُ الْكُرْسِيِّ. " هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ وَقَدْ تَكَلَّمَ شُعْبَةُ بْنُ جُبَيْرٍ وَصَعَّفَهُ

⁷ Muhammed Nasiruddin el-Elbani, *Silsiletü'l-Ehadisü'd-Daife*, Daru'l-Maarif, Riyad:1408, sayı. 3738

السُّورَةُ الَّتِي تُذَكَّرُ فِيهَا الْبَقَرَةُ فَسَطَّاطُ الْقُرْآنِ، فَتَعَلَّمُوهَا؛ فَإِنَّ تَعَلُّمَهَا بَرَكَةٌ، وَتَرْكُهَا حَسْرَةٌ، وَلَا يَسْتَطِيعُهَا الْبَطْلَةُ" - 3738 مَوْضُوعٌ أُخْرِجَهُ الدَّيْلَمِيُّ (2/ 226) عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي زَيْنَادٍ الشَّامِيِّ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَفْتَهُ إِسْمَاعِيلُ هَذَا، قَالَ الدَّارِقُطِيُّ "يَضَعُ الْحَدِيثَ" الْحَدْرِيُّ مَرْفُوعًا قُلْتُ: وَهَذَا مَوْضُوعٌ؛

şekilde anlatılmıştır. Kur'an'da en fazla anlatılan kıssa bu kıssa ve en fazla adı geçen peygamber de Hz. Musa (a.s.) olmuştur.

Sebt Ashabı'na işaret etmiştir. İsrailoğullarının kesmekle emredildikleri inek, rengi ve özellikleri vardır.

Hz. Adem ve eşi'nin Ağaç'tan yemeleri ve yeryüzüne inmeleri.

Hz. İbrahim ve İsmail (a.s.)'in Ka'be'yi bina etmeleri.

Kible yönünün Mescid-i Aksa'dan Ka'be'ye değiştirilmesi.

Rabbi konusunda kendisine meydan okuyan kralın ve İbrahim (a.s.)'in kıssası anlatılmıştır.

Yeniden dirilmeyle ilgili olarak, boşalmış ve harabe bir köye yolu düşen salih bir kulun "bunları Allah (c.c.) nasıl diriltecek?" sorusu üzerine onu öldürmesi ve sonra dirilmesi kıssası yer almıştır.

Son olarak Talût ve Calût hikaye edilmiştir.

6.3. Dikkat Çeken Ayrıntılar

- Güzel bir tevafuktur ki; sûrenin tam ortasındaki ayette: “ وَكَذَلِكَ

جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ

عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعِ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَيَّ عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا

كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ” Bakara, 2/143 “Böylece, sizler insanlara

birer şahit (ve örnek) olasınız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi orta bir ümmet yaptık. Her ne kadar Allah'ın doğru yolu gösterdiği kimselerden başkasına ağır gelse de biz, yönelmekte olduğun ciheti ancak; Resûl'e tabi olanlarla, gerisin geriye dönecekleri ayırd edelim diye kible yaptık. Allah, imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.”

D.İ.B s. 27. Buyurularak “orta ümmet” kavramı sûrenin tam ortasında dile getirilerek faik bir belağî güzellik katılmıştır.

• 1-20. Ayetleri arasında ibadet (kulluk) açısından insan sınıfları, Mütteki, Kafir, Münafık-ı Hâlis, Münafık-ı Mütereddid şeklinde açıklandıktan sonra 21-29. Ayetlerde bir önceki grupların tümüne Tevhid çağrısı yapılmıştır.

• Üç kere İstihlâf (halife seçimi)'dan bahsedilmektedir. 1. Hz. Adem (a.s.)'in istihlâfı⁸ ki, Rabbi'nin emrettiği şekilde bu görevi yerine getirmedi. Nimetler Allah'a isyanla geri alınırlar, nitekim cennetten eşiyile birlikte çıkarılmıştır. 2. İstihlâf israiloğullarının çeşitli nimetler ve üstünlüklerle bezenmesi⁹ şeklinde anlatılır. Onlar da bu konuda Allah (c.c.)'in emirlerine ters düşme, peygamberleriyle mücadele ve gayba iman etmemeleri nedeniyle başarılı olamamışlardır. 3. İbrahim (a.s.)'ın istihlâfında¹⁰ ise O, aynı Hz. Adem (a.s.)'in “Ağaca yaklaşmama ve ondan yememe” emrinde olduğu gibi kendisine Allah (c.c.)'a itaat emri olarak verilen “oğlu İsmail (a.s.)'i kesme” sınavını vermiş ve başarılı olmuştur. Sûrede anlatılan üç denemeden başarılı olan tek sınama (ibtîlâ) budur.

• 49-53. ayetlerde Allah (c.c.)'ın İsrailoğulları'na verdiği nimetler sayılmaktadır. Bu aynı zamanda şu an tüm dünyadaki İslam ümmetine verilen nimetlerin sayımı anlamına da gelmektedir. 54-61. Ayetlerde de İsrailoğulları'nın hatalarının sunumu yapılmıştır. Bundan hedeflenen de İslam ümmetinin yanlışlarının düzeltilmesi ve ıslahıdır. 62-103. ayetlerde İsrailoğulları'nın yanlışlarının anlatımına devam edilmiş ve onlardan alınan ve daha sonra bozdukları 4 mîsâk (kesin söz) den bahsedilmektedir. Sırasıyla bunlar, 63, 83, 84, 93. ayetlerde¹¹ yer almaktadırlar.

⁸ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰئِكَةِ اِنِّيْ جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيْفَةً قَالُوْا اَجْعَلْ فِيْهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيْهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ

Hani, Rabbin meleklere, “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım” demişti. Onlar, “Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz.” demişler. Allah da, “Ben sizin bilmediğinizi bilirim” demişti.” Bakara, 2/30 D.İ.B s. 8

⁹ *“Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimeti hatırlayın. Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki ben de size verdiğim sözü yerine getireyim. Yalnız benden korkun.” Bakara, 2/40 D.İ.B s. 9.*

¹⁰ *“Bir zaman Rabbi İbrahim'i birtakım emirlerle sınamış, İbrahim onların hepsini yerine getirmiş de Rabbi şöyle buyurmuştu: “Ben seni insanlara önder yapacağım.” İbrahim de, “Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)” demişti. Bunun üzerine Rabbi, “Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz” demişti.” Bakara, 2/124 D.İ.B s. 24.*

¹¹ *“Hani, (Tevrat ile amel edeceğinize dair) sizden sağlam bir söz almış, Tûr dağına da tepenize dikmiş ve “Sakınasınız diye,*

- Bundan sonraki ayetlerde Müslüman olan ümmetin özellikleri amelî, teabbudî ve son olarak da ahlakî sorumlulukları dile getirilmektedir.

İlk olarak yeryüzünden sorumlu ümmete Bakara suresindeki emir ve nehiyeler,

1. Kiblenin değişmesi, (142-158. ayetler) Müslümanlar Allah (c.c.)’ın ayrıcalıklı olmasını istediği bir topluluktur. Bu farklılıklar kiblenin değişmesi, 104. ayette ifade edilen kullanılan dilin değiştirilmesi,¹² yöntem ve metodun değişmesi ki Fatiha’da ifadesini bulmuştur. Bütün değişmelerin ve farklılaşmaların yanında eskiye ait olan değişmeden devam ettirilmesine izin verilenler de vardır, mesela Safa ve Merve’nin tavaf edilmesinde bir sakıncanın olmaması gibi. Bu bize farklılaşmada denge kavramını ifade etmektedir. Yani ne tamamen terk ne de bütün geçmişi taklid etmek.

2. Muhatap olunan zorluklar ve felaketler karşısında kullara en büyük teşvik, Allah (c.c.)’tan sabır ve namazla yardım isteme.

3. İlmin gizlenmemesi, gizleyene şiddetli azap tehdidi.

4. Kafir olarak ölmedikçe kafirin cehennemi hak etmeyeceği.

İkinci olarak ümmeti ıslah projeleri (177-182. ayetler) insan haklarının bir kısmının düzenlenmesi.

size verdiğimiz Kitab’ı sıkı tutun, onun içindekileri düşünün (gafil olmayın)” demiştik.” Bakara, 2/63 D.İ.B s. 13

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ *“Hani, biz İsrailoğulları’ndan, “Allah’tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz” diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç, yüz çevirerek sözünüzden döndünüz.”* Bakara, 2/83 D.İ.B s. 17

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَسْهَوُونَ *“Hani, “Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız” diye de sizden kesin söz almıştık. Sonra bunu böylece kabul etmişsiniz. Kendiniz de buna hâlâ şahitlik etmektesiniz.”* Bakara, 2/84 D.İ.B s. 17

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمِعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ فَلَنْ يُسْمِعَا يَا مُرَّكُمْ بِنِعْمَتِنَا وَإِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ *“Hani, Tûr’u tepenize dikerek sizden söz almıştık, “Size verdiğimiz Kitab’a sınıksız sarılın; ona kulak verin” demiştik. Onlar, (daha sonra inkâra yönelerek) “Dinledik, karşı geldik” demişlerdi. İnkârları yüzünden buzağı sevgisi onların kalplerine sindirilmişti. Onlara de ki: (Tevrat’a beslediğinizi iddia ettiğiniz) imanınızın size emrettiği şey ne kötüdür, eğer inanan kimselerseniz!”* Bakara, 2/93 D.İ.B s. 19

¹² *“Ey iman edenler! “Râ’inâ (bizi gözet)” demeyin, “unzurnâ (bize bak)” deyin ve dinleyin. Kâfirler için acıklı bir azap vardır.”* Bakara, 2/104 D.İ.B s. 21.

1. İyiliğin yeniden tanımı ve iyi insan perspektifi 177. ayette çizilmiş.
2. Kısas ve cinaî hukukun kuralları konulmuş.
3. Miras ve vasiyyet hukuku anlatılmış.

Üçüncü olarak teabbüdî (kullukla ilgili) konular (183-211. ayetler) sıralanmış.

1. Ramazan orucu.
2. Haram malı yemeden sakındırma, özellikle oruç ayetlerinden sonra ifade edilmesi önemli bir vurgudur.
3. Cihat ve infak.
4. Hacc.

Dördüncü ve son bölümde ise buraya kadar sıralamada yer alan emir ve yasaklarla olgunlaşan ümmetin, ahlakî ve aile ile ilgili kuralların açıklanmasıyla taçlandırıldığını görüyoruz. Toplumsal düzenlemeler şu şekilde anlatılmaktadır.

1. İçki ve kumarın günah sayılması.
2. Yetime nasıl davranılacağı.
3. Nikaha teşvik.
4. Boşanma ile ilgili hükümler.
5. Emzirme ve ahkâmı.

Bütün bunları Bakara sûresinin genel tanıtımı ile ilgili olarak ifade etmiş olduk.¹³

6.4. Çıkarılan Bazı Hükümler

1. Bakara, 2/235¹⁴'te Allah (c.c.)'ın, eşi ölmüş bir kadının vefat iddeti süresince (bekleme süresi ki, 4 ay 10 gündür) evlenmesinin haram kıldığını ancak

¹³ https://alazhralshreef.blogspot.com/2018/04/blog-post_29.html (02.04.2019) “أسرار الحفظ الميسر للقرآن” adlı bir yazıdan alınmıştır.

¹⁴ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِيمَ اللَّهِ أَنَّكُمْ سَأَلْتُمُوهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْرُضُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابَ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْرُضُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابَ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ
“(Vefat iddeti beklemekte olan) kadınlara kendileri ile evlenmek isteğinizi üstü kapalı olarak anlatmanızda veya bu isteğinizi içinizde saklamanızda sizin için bir günah

bununla birlikte evlenmek isteyen erkeğin sabredemeyip konuşacağını bildiği için ta'rîd yöntemiyle bu isteği ifadeye izin verdi. Ta'rîd ise istenen şeyi açıkça ifade etmeden üstü kapalı bir şekilde anlatmaktır, mesela; “sen çok güzelsin, kadınlar içinde sen benim ihtiyacısın, Allah sana bir hayır gönderecektir.” gibi cümleler kurmaktır. Tasrîh'in tam zıttıdır, istenen şeyin fasih bir şekilde, ifade ve cümle içinde tam olarak zikredilmemesidir.¹⁵

2. Bakara, 2/102. ayet¹⁶ ile ilgili olarak, Muhammed Ali es-Sâbûnî kitabında Cumhur'un sihirle alakalı olarak, sihrin bir gerçekliği ve etkisi olduğunu ayetlerdeki şu cümlelerden çıkardıklarını ifade etmektedir.

- قَالَ الْقَوَّا فَلَمَّا الْقَوَّا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرِ عَظِيمٍ Araf/116

“(Mûsâ), “Siz atın” dedi. Bunun üzerine onlar (ellerindeki) atınca insanların gözlerini büyülediler ve onlara korku saldılar. Büyük bir sihir yaptılar.” D.İ.B s. 179. ayeti sihrin gerçek olduğuna bir delildir.

- فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ Bakara, 2/102 “Böylece

(insanlar) onlardan kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı.” D.İ.B s. 20. ayeti, insanların sihir aracılığıyla erkek ile eşi arasını açmaya imkan

yoktur. Allah biliyor ki, siz onlara (bunu er geç mutlaka) söyleyeceksiniz. Meşru sözler söylemeniz dışında sakın onlarla gizliden gizliye buluşma yönünde sözleşmeyin. Bekleme müddeti bitinceye kadar da nikâh yapmaya kalkışmayın. Şunu da bilin ki, Allah içinizden geçeni hakkıyla bilir. Onun için Allah'a karşı gelmekten sakının ve yine şunu da bilin ki Allah gerçekten çok bağışlayandır, halîmdir. (Hemen cezalandırmaz, mühlet verir.)” Bakara, 2/235 D.İ.B s. 47

¹⁵ Muhammed b. Abdilleh Endülüsî, İbnü'l-Arabi. *Ahkamu'l-Kur'an*, tah. Muhammed Abdulkadir Ata', Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:2003, s 285.

¹⁶ وَأَتَّبِعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سَلِيمٍ وَمَا كَفَرَ سَلِيمٌ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ الْمَلَكِينَ مِنْ آيَاتِنَا وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرُّوا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ “Süleyman'ın hükümlerini hakkında şeytanların (ve şeytan tıynetli insanların) uydurdukları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleyman (büyü yaparak) küfre girmedir. Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve (özellikle de) Babil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen (sihr)i öğretmek sûretiyle küfre girdiler. Hâlbuki o iki melek, “Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz. (Sihri caiz görüp de) sakın küfre girme” demedikçe, kimseye (sihir) öğretmiyorlardı. Böylece (insanlar) onlardan kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı. Hâlbuki onlar, Allah'ın izni olmadıkça o sihirle hiç kimseye zarar veremezlerdi. (Onlar böyle yaparak) kendilerine zarar veren, fayda getirmeyen şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun, onu satın alanın ahirette bir nasibi olmadığını biliyorlardı. Kendilerini karşılığında sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bilselerdi!” Bakara, 2/102 D.İ.B s. 20.

bulmaları ve eşlerin arasında düşmanlık, kin ve nefret oluşturmaları sihrin etkisini ve gerçekliğini isbat ettiğini gösterir.

- وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ Felak, 113/4 “düğümlere üfürenlerin

şerrinden” D.İ.B s. 705. ayeti sihrin etkisinin ne kadar büyük olduğunu, bize düğümlere üfüren sihirbazların şerrinden Allah (c.c.)’a sığınmamızı emrederek göstermiştir.¹⁷

3. Bakara, 2/129¹⁸ ayetinden İmam eş-Şafii, Allah (c.c.)’ın, insanların peygamberlerin getirdikleri vahye ve onların sünnetine uymalarının farz kıldığı hükmünü çıkarmıştır.¹⁹

4. el-Kiyâ Hırrâsî, *Ahkâm*’ında Bakara, 2/154²⁰ ayetinin kabir azabının varlığına bir delil olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: “Bu ayet Allah (c.c.)’ın şehitleri öldükten sonra dirilteceğine bir delildir, bu diriltme kıyamet diriltmesi değildir çünkü “Ancak siz bunu bilemezsiniz.” buyurularak bildiğimiz kıyamet dirilişinden farklı bir diriliş olduğu ifade edilmiş oluyor. Allah (c.c.) şehitleri mükafatlandırmak ve rızıklandırmak için bu şekilde diriltiyorsa, kafirleri de cezalandırmak ve azap etmek için diriltmesi mümkündür. Bu da kabir azabına bir delildir.”²¹

5. Kurtubi, *Ahkam* tefsirinde Bakara, 2/8²². ayetle ilgili olarak çıkardığı hükümde; ... “4- Mü’min ve Kafir’in Türleri: Bizim ilim adamlarımız şöyle demişlerdir: Mümin iki türdür: Birisi Allah (c.c.)’ın sevdiği ve dost edindiği, diğeri ise sevmediği ve dost edinmediği, aksine buğz edip düşmanlık ettiği mü’min. İman ile vefat edeceğini bildiği her mü’mini Allah sever, onu dost edinmiştir, ondan

¹⁷ Muhammed Ali es-Sabuni. *Ravâiu'l-Beyan Tefsîr-u Âyâti'l-Ahkâm*, Mektebetü'l-Gazali, Dimeşk:1980, s. 80

¹⁸ رَبَّنَا وَإِنَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ *İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin.*” Bakara, 2/129 D.İ.B. s. 25.

¹⁹ İmam eş-Şafii. *Ahkâmu'l-Kur'ân*, (toplayan, el-İmam el-Beyhaki en-Neysaburi), tah. eş-Şeyh Abdulgani Abdulhalık, Dar-u İhyau'l-Ulum, Beyrut:1990, s. 37.

²⁰ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ *Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz.*” Bakara, 2/154, D.İ.B s. 29.

²¹ el-Kiyâ Hırrâsî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, tah. Musa Muhammed Ali – İzzet Abduh Atiyye, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:1405, s. 22.

²² وَمَنْ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ *İnsanlardan, inanmadıkları hâlde, “Allah’a ve ahiret gününe inandık” diyenler de vardır.*” Bakara, 2/8, D.İ.B s. 4.

razıdır. Allah küfür üzere öleceğini bildiği herkese de buğz eder, ona gazap eder, ona düşmandır. Ancak bu onun imanı sebebiyle değildir. Aksi ise, vefatı esnasında küfür ve dalaleti dolayısıyla... 5- Mutlak Olarak Sevap Ya Da Ceza Göreceğini Söylemek: Buna göre mutlak olarak: “Mü’min, sevap kazanmayı hakeder, kafir de cezayı hakeder” demek caiz değildir. Aksine bunun iman ile kayıtlı olarak söylenmesi gerekir. Bundan dolayı şöyle deriz: Putlara taptığı esnada yüce Allah Hz. Ömer’den razı idi. Onun sevap kazanmasını istiyor cennete girmesini murad ediyordu. Puta taptığından dolayı değil, fakat mü’min olarak vefat edeceğini bildiğinden dolayı böyle idi. Diğer taraftan ibadet ettiği esnada bile İblis’e gazap etmiştir. İbadet ettiği esnadaki halinden dolayı değil, sonunda küfür üzere öleceğinden dolayı.”²³ Biz de şöyle deriz: Allah dışında hiçkimsenin ölmeden önce hiçkimse ile ilgili “Kafir” ya da “Mü’min” hükmünü verme yetkisi yoktur.

²³ Ebu Abdilleh Muhammed b. Ahmed, el-Kurtubi. *el-Câmi-u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, tah. Ahmet el-Merduni – İbrahim Atfış, Dâru'l-Kütübü'l-Mısriyye, Kahire:1964, ss. 193-194.

BİRİNCİ BÖLÜM

SARF

1.1. SARF GENEL BİLGİLENDİRME

1.1.1. Sarf Kelime Ve İstılah Anlamı

Sarf, lugatta “صَرَفَ الشَّيْءَ” mastarıdır. “Bir şeyi, yönünü çevirdi, değiştirdi, yerine başka bir şey koyarak değiştirdi.” anlamındadır.²⁴

Asli harfleri ص ر ف olan, manası genelde “değişim, başkalaşım, dönüşüm” anlamları üzerinde dönmektedir.²⁵

Sarf kelimesi sa-ra-fe kökünden mastar olup, sözlükte esasen çevirmek, döndürmek²⁶, harcamak ve sarfetmek²⁷ anlamlarına gelir. Sarf kelimesi bu anlamlarından hareketle tövbe²⁸, vezin, değer, nafıle, felaket, sözü süslemek, para bozdurmak, şaraba su katmak, yüz çevirmek gibi anlamları da ihtiva etmektedir²⁹. Terim anlamı ise hem lafız veya mana ile ilgili bir gaye için isim ve fiilleri

²⁴ Raci el-Esmer, *Mu'cemu'l-Mufassal Fi İlmi's-Sarf*, Dar al-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut:1997, shf. 287.

²⁵ Muhammed Abdulhalık Adıme, *el-Mugnî fi Tasrifi'l-Ef'al*, Dar al-Hadis, Kahire:1999, shf. 32,

²⁶ Hulusi Kılıç, TDVİA, c. XXXVI, s.136.

²⁷ Emîl Bedî Ya'kûb, *el-Mucem'l- Mufassal fi Dekâik el- Lüga el-'Arabiyye*, Dâr el-Kutub el Arabiyye, Beyrut: 2004, s. 238

²⁸ “حَدَّثَنِي أَبِي، نَا بَهْرُ بْنُ أَسَدٍ، أَنَا هَمَّامٌ، أَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَبِي حَسَّانَ، أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يَأْمُرُ بِالْأَمْرِ فَيُؤْتِي 1310 - فَيَقَالُ قَدْ فَعَلْنَا كَذَا وَكَذَا فَيَقُولُ: صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَقَالَ لَهُ الْأَشْجَرُ إِنَّ هَذَا الَّذِي تَقُولُ قَدْ تَفَسَّيَ فِي النَّاسِ أَفْشِيَةٌ عَهْدَ إِلَيْكَ [ص:561] رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: قَالَ عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «مَا عَهْدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ شَيْئًا خَاصًّا دُونَ النَّاسِ إِلَّا شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّحِيفَةِ فِي قِرَابِ سِنْفِي فَمَا زَالُوا بِهِ حَتَّى أَخْرَجَ الصَّحِيفَةَ فَإِذَا فِيهَا مِنْ «أَخَذْتُ حَدَّثًا أَوْ آوَى مُخَدِّتًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ» Ebu Abdurrahman Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybani, *Kitabu's-Sünneh*, tah. Muhammed b. Said b. Salim el-Kahtani, Dar-u İbnu'l-Kayyim, Riyad:1986, s. 561.

²⁹ İbn Manzûr, *Lisanû'l-Arab*, Dâru'l-Meârif, Kâhire, *Sarf md.*; Mütercim Asım Efendi, *el-Okyanûs el-Basît* (İstanbul, ts.) sarf md.; Gündözü, s. 8.; Ayrıca bk. Muhammed Said, Mevlevi. *Divan Antere, Tahkik ve Dirase*, Kahire:Mektebetü'l-İslamiye, 1964, s. 232. ; Hadis *Sünen Ebî Dâvûd*, Muhammed b. Süleymân es-Sicistânî, (*Kitabu'l -Edeb*), hadis no; 5006; Kur'an; Furkan (25), 19; Tevbe (9) 127; Yusuf (12); 124.

değiştirmek veya dönüştürmek ve hem de irab ve bina dışındaki kelimeleri inceleyen bilim dalı olarak iki anlama gelmektedir³⁰.

Sa-ra-fe kelimesinden türeyen tasrîf kelimesine gelince; tef'îl bâbından master olan bu kelime sözlükte değiştirmek anlamıyla sarf kelimesi ile aynı manayı taşımaktadır³¹. Tasrif kelimesi rüzgârın yön değiştirmesi, işlerin ters çevrilmesi ve ayetlerin tafsilatlı açıklanması anlamlarına ³²da gelmektedir.

Örnekler:

Onu (malı) harcadım.	صَرَفْتُ الْمَالَ : أَنْفَقْتُهُ
Onu (işçiyi ve avı) serbest bıraktım.	صَرَفْتُ الْأَجِيرَ وَ الصَّيْدَ : حَلَّيْتُ سَبِيلَهُ
Onu (sözü) süsledim.	صَرَفْتُ الْكَلَامَ : زَيَّنْتُهُ
Onu çevirdim, o da çevrildi.	صَرَفْتُهُ فِي الْأَمْرِ فَتَصَرَّفَ : قَلْبْتُهُ فَتَقَلَّبَ
Kazanmak için çalıştı.	إِصْطَرَفَ : تَصَرَّفَ فِي طَلْبِ الْكَسْبِ
Allah'tan kötülükleri benden çevirmesini istedim.	إِسْتَصَرَفْتُ اللَّهَ الْمَكَارِهِ
Zamanın önemli olayları	صُرُوفُ الدَّهْرِ
İçine hiçbir şey karışmayan şarap	الصَّرِيفُ
Rüzgârların yönünü değiştirmek	تَصْرِيفُ الرِّيَّاحِ
Ayetleri sayma, sunma	تَصْرِيفُ الْآيَاتِ
İşleri yönetme	تَصْرِيفُ الْأُمُورِ
Sürüyü yönetme	تَصْرِيفُ الْحَيْلِ

³⁰ Hulusi Kılıç, TDVİA, c.XXXVI, s.136

³¹ İbn Hişam el- Ensârî en – Nahvî, *Nüzhetü't-Tarf fi İlmi's-Sarf*, tah. Abdülmecid Herîdî, Mektebetü'z-Zehra, Kahire, 1990, s. 97.

³² Kur'an, Câsiye, 45/5; Ankaf, 46/27; En'â m, 6/46,65,105; A'raf, 7/ 57; Tevbe, 9/127; Yusuf, 12/124

Suları kullanma	تَصْرِيفُ الْمِيَاهِ
-----------------	----------------------

Tasrîfin terim anlamı ise bir lafızdan farklı sözcükler ve anlamlar elde etmektir.³³ Bu tanımı ile de sarf aynı manada kullanılmaktadır. Ancak harflerin tasrîfinin olmaması yönüyle birbirinden ayrılırlar³⁴.

Sarf, nahivden daha az öneme sahip değildir. Nahiv kelimenin sonuna, sarf ise yapısına önem verir. Arapça'nın ölçüsüdür, sayesinde Arap sözünün asılları ve kelimenin ekleri bilinir.³⁵

Bazı anlamlar, kelimelerin asılları bilinmedikçe tam olarak bilinemez, asıllar ise ancak Sarf ilmi sayesinde anlaşılabilir.

Örnek: وَجَدَ - وَجَدَانٌ bulmak

وَجَدَ - وَجْدٌ malca geniş olmak

Kıyas bilgisine ancak Sarf ile ulaşılabilir. Dilin büyük bir bölümü kıyasla türetilir ve bilinir.

Örnek1: فَعُلٌ kalıbından muzârî sadece, يَفْعُلٌ kalıbında gelir.

Örnek2: Başında zait (ekli) esreli mim olan her isim, ism-i alet'tir.

مِطْرَقَةٌ , tokmak , مِرْوَحَةٌ pervane gibi.

Bazı kelimelerin asılları ile ilgili düşülen yanlışlardan sarf ile kurtulabilir.

Örnek: Rivayet olunur ki; Ebu Ubeyd "مَنْدُوحَةٌ" "serbest kalma" kelimesinin

türediği kelimenin "إِنْدَاحٌ" "topaç oldu" olduğunu söylemiştir. Bu yanlıştır, çünkü

"إِنْدَاحٌ" daki ن zaittir. "مَنْدُوحَةٌ" kelimesindeki ن ise kelimenin aslındandır. Kelime

³³ el -Meydânî, *Nüzhetü't -Tarf fi İlmi's-Sarf*, Cevaib Matbaası, İstanbul:1299, s. 4.

³⁴ Hîndâvi, s. 35

³⁵ Ahmet el-Hamlavi, *Şaze el-Arf fi Fenni's-Sarf*, Daru'l-Kayan, Riyad:1976, ss.17,18,19.

نَدَحْتُ الشَّيْءَ şeyi genişlettim, anlamındadır.³⁶ Çünkü Arapça'da مُنْفَعَلَةٌ diye bir kalıp yoktur.

Sarf bilgisi sayesinde bazı hadislerin uydurma olduğunu bile anlayabiliriz.

Örnek: "لَا تُسَيِّدُونِي فِي الصَّلَاةِ" "Namazda bana salavat getirmeyin." hadis

olduğu söylenen bu sözün hadis olmadığını تُسَيِّدُونِي fiilinin aslının سَادَ يَسُودُ olmasıyla olmasından hareketle, تُسَوِّدُونِي olması gerektiğini, dat dilini en fasih konuşan Hz. Peygamberin böyle bir lahn, yanlış yapamayacağını ifade ile uydurma olduğuna kanaat edilmiştir.³⁷

Burada bazı Arap Dilbilimcilerin sarf tanımlarına değinelim, Sîbeveyh'in (ö.180/796), el-Kitâb'ında " مَا بَنَتْ الْعَرَبُ مِنَ الْأَسْمَاءِ وَالصِّفَاتِ وَالْأَفْعَالِ غَيْرِ الْمُعْتَلَّةِ وَالْمُعْتَلَّةِ ، وَمَا قِيسَ مِنَ الْمُعْتَلِّ الَّذِي لَا يَتَكَلَّمُونَ بِهِ وَلَمْ يَجِئْ فِي كَلَامِهِمْ إِلَّا نَظِيرُهُ مِنْ غَيْرِ بَابِهِ، وَهُوَ الَّذِي " "Arapların, isimler, sıfatlar, illetli olan ve olmayan fiillerden oluşturdukları ve ancak, dillerinde olmayıp kendi yapısının dışında illetli olanın benzerinin ölçü alındığı şeyi nahivciler, et-Tasrif (sarf) olarak isimlendirmişlerdir."³⁸

Tasrif ilmi, Arapça ile ilgili olan herkesin son derece ihtiyaç duyduğu bir ilimdir. Çünkü o Arapça'nın ölçüsüdür, onunla arap kelamı eklemelerinden arındırılıp aslı, kökü bilinebilir. Sadece onunla türeme bilgisine ulaşılabilir. Dilin büyük bir kısmı ancak kıyas (ölçme-karşılaştırma) ile öğrenilir, buna da ancak tasrifin bilinmesiyle ulaşılabilir. Örnek 1: فَعَلٌ kalıbının (aynu'l-fi'l'i damme) muzârî zaman kipi sadece يَفْعَلُ (aynu'l-fi'l'i damme) şeklinde gelir. Bir insanın muzârîde fethayla يَكْرُمُ şeklinde söylediğini duysan kesinlikle Arapça'yı bilmediğine ya da

³⁶ İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 5, s. 413.

³⁷ Hamlavî, ss. 17,18,19

³⁸ Sîbeveyh, Ebû Bişr 'Amr b. Osmân b. Kanber, *el-Kitâb*, nşr. Muhammed Hârûn, Mektebetü'l-Hancı, Kahire:1402/1982, cilt. IV, s. 242.

– حَفَّ، بَيَّعَ – بَعُ، قَوْلٌ – قُلَّ cümlelerindeki fiiller aslında قُلَّ – بَعُ، قَوْلٌ – حَفَّ رَبِّكَ – حَفَّ، بَيَّعَ – بَعُ، قَوْلٌ – قُلَّ cümlelerindeki fiiller aslında قُلَّ – بَعُ، قَوْلٌ – حَفَّ رَبِّكَ şeklinde dir.” diyerek örnekleyerek ifade etmiştir.⁴¹

Esterâbâdî, Tasrif’i, “i’rab dışında kelimenin yapısal durumlarını anlamamızı sağlayan kurallar ve kaideler bilgisidir. Örneğin, “harekeli olup kendisinden önceki harf fetha olan her vav ya da ye harfi elife dönüştürülür” kaidesi bir sarf ve tasrif kuralıdır şeklinde anlatmaktadır.”⁴²

Kelimenin istenen anlamları elde etmek için farklı kalıplara aktarılıp değiştirilmesini konu alan ilim dalına sarf denir. Örneğin, “صَدَقَ” kelimesinin، يَصْدُقُ،

صَدِيقٌ vb. türevlerine dönüştürülmesine sarf denir. Sarf sadece isim ve fiilde gerçekleşir çünkü bunlar farklı şekillere dönüşmeyi kabul ederler, harf ise sadece bir şekli olduğundan harfte sarf gerçekleşmez. Fiillerin tasrifî mâzî, muzârî ve emir kipine nakledilmeleridir. İsimlerin tasrifî ise ikili, çoğul, küçültme ismi ve nisbet ismi (aidiyet ismi) haline dönüştürülmesidir.⁴³

Mahmut Süleyman Yakut, “... kelimenin aslının anlam değişikliği dışında bir nedenle değiştirilmesidir. Mesela، قَوْلٌ fiilinin، قَالَ şekline dönüşmesi anlam veya semantik bir amaç taşımamaktadır. Sarf ilmi bu gibi değişiklikleri ele almakla birlikte kelimedeki harflerdeki asıllık, artırma, kaldırma (hazf), sıhhat, i’lâl, ibdâl ve bunlara benzer anlamları bir ilgisi olmayan ve anlama herhangi bir etkisi olmayan değiştirme çeşitlerini açıklar” demektedir.⁴⁴

⁴¹ Muhammed Fadıl, es-Samirrai, *es-Sarfu'l-Arabi Ahkamun ve Meanin*, Dar-u İbn Kesir, Dimeşk:2013, s. 9

⁴² Radyıuddin Muhammed b. el-Hasen, el-Esterâbâdî. *Şerh-u Şafiyet-i İbn Hacıp*, tah. Muhammed Nur el-Hasen, Muhammed er-Rafraf, Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:1982, cilt 1, ss. 1-2.

⁴³ Reşit, eş-Şertünî. *Mebâdii'l-Arabiyyetü fi's-Sarfi ve'n-Nahvi*, Daru'l-İlm, Kum:1388, cilt 3, s. 9.

⁴⁴ Mahmut Süleyman Yakut. *es-Sarfu't-Ta'limî*, Mektebet-u Menari'l-İslamiyye, Küveyt:1999, s. 14.

1.1.2. Sarf Tarihçesi

Bilindiği üzere Arapların, İslamiyet'ten önce de dil, edebiyat ve şiirle bütünleşen bir yaşam tarzları vardı. Bir şiirle büyük çatışmaların başladığı, bir şiirle savaşların son bulduğu tarih kitaplarında anlatılmaktadır. İslamiyet'ten sonra bu yönleri, onları Kur'an-ı Kerim'e ilgi duymaya yöneltmiştir. Kur'an-ı Kerim'in nüzûlü ile birlikte Arap dili daha bir önemle korunur olmuştur.

İlk dönemlerden itibaren yapılan dil hatalarından özellikle Kur'an-ı Kerim'i, genelde de Arapçayı korumak ve dinin sağlam bir şekilde gelecek nesillere aktarmak amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda, Hz. Ali'nin (ö.40-660) Ebu'l- Esved ed-Düeli'ye çalışma yapması için tavsiyede bulunduğu bilinmektedir.⁴⁵

Arapça ile ilgili ilk yapılan çalışmaların nahivle ilgili olduğu, sarf konularının da bu çalışmaların içinde dağınık halde yer aldığı bilinmektedir. Mesela Sibeveyh'in (180-976) *el-Kitâb*'ında sarf konularının diğer gramer konuları arasında yer aldığını biliyoruz.⁴⁶ Bu dönemde nahiv kelimesinin, bu günkü anlamıyla sarf ve nahvi içine alan gramer anlamında kullanıldığını görmekteyiz.

Sami diller grubundan olan⁴⁷ ve önceleri yalnızca Arap Yarımadasında konuşulan Arap dili, Arapların aşırı derecedeki dil sevgileri, Arap panayırları⁴⁸ ve saray çevreleri⁴⁹ ile beslenmiş, Kur'an'ın inişiyle de kudretli ifade gücünü kazanarak zirveye ulaşmıştır.

Kur'an'ın nüzûlü, bir taraftan dünyada en büyük sosyal ve kültürel bir inkılap, diğer taraftan da Arap dili ve edebiyatının gelişmesinde en kuvvetli amil olmuş, böylece Arapça bütün dünyanın ilgi duyduğu dil haline gelmiştir.

İbn Nedim'in *Fihrist*'te anlattığına göre: Hz. Zeyt b. Sabit'in bir gün Hz. Ebu Bekir'in yanına geldiğinde Hz. Ömer'in onunla birlikte olduğunu ve kendisine Hz. Ömer'in "Yemame gününde Kurrâ'nın kırırma uğradığını ve bunun başka yerlerde de

⁴⁵ Hasan Hindavi, *Menahic es-Sarfiyyin ve Mezahibuh*, Dar el-Kalem, Dimaşk: 1989 s. 51-52.

⁴⁶ İbn Hişam, *Nüzhetü't-Tarfî ilmi's-Sarf*, tah. Abdulmecid Heridi, Mektebetü'z-Zehra, Kahire: 1990, s. 55'den aktaran Abdullah Kızılıcık, *Uygulamalı Arapça Dilbilgisi Sarf*, Ravza Yayınları, İstanbul: 2012 s. 9.

⁴⁷ Abdurrahman Fehmi, *Medresetu'l-arab*, s.18; Mehmet Fehmi, *Tarih-i Edebiyat-ı Arabiyye*, Kahire:1971 s. 79'dan aktaran Mustafa Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Sarf*, 23. Bsk, İfav, İstanbul: 2015 s. 21

⁴⁸ Fehmi, M. s. 93.

⁴⁹ Nihat M. Çetin, *Arap*, TDVİA, III,287.

olabileceğini ve bunun da Kurra'nın hepsinin yokolmasına sebep olacağını" dile getirerek Kur'an'ın Mushaf halinde toplanması gerektiğini dile getirmiştir. Hicri 1. asırdaki İslam fetihleri, çeşitli bölgelere yaşayan ve farklı diller konuşan milletleri İslam bayrağı altında toplamış, onların İslam'ın emir ve yasaklarını, Kur'an tilavetini ve Arap dilini öğrenmelerini gerekli kılmıştır. İslam'ı kabul eden yabancıların ve hatta Arapların Kur'an okurken lahn denilen gramer hataları yaptıkları görülmüştür. Böylece Kur'an'ı düzgün okumayı sağlayacak ve Arapça bilmeyenlere yol gösterecek şekilde dil kurallarını tespit etme ihtiyacı ortaya çıkmıştır.⁵⁰

Kur'an-ı Kerim'in indiği şekilde tespiti, korunması ve anlaşılması için gereken faaliyetler Resullullah (S.A.V) zamanında başlamış ve bu faaliyetler Kur'an'ı okumaya yönelik olmakla beraber filolojik çalışmaların hızla gelişmesine de vesile olmuştur. İlk dönemlerde nahiv kelimesi, sarf (morfoloji)'i ve nahv (sentaks)'i içine alan geniş manasıyla gramer karşılığı olarak kullanılıyordu. Ancak III. (IX.) yüzyılda morfoloji, sarf adıyla hemen hemen ayrı bir ihtisas sahası haline geldi.⁵¹

Nahiv ilminin hicri 1. Asrın ikinci yarısında kurulduğu ve bu ilmin kurucusunun ise Ebu'l-Esved ed-Dueli (v.69/688-89) olduğu kabul edilmektedir.⁵² Değişik rivayetlerde bulunmakla beraber Ebul-Esved'in dil meseleleriyle ilgilenmesi hususunda ilk teşvikin Hz. Ali b. Ebi Talib (v.40/661) tarafından yapıldığı kabul edilmektedir.

Yine rivayet edildiğine göre Hz. Ali, Ebu'l-Esved'e nahvin temel prensiplerini açıklamış ve ona kelamın harf, isim ve fiil olmak üzere üç kısma ayrıldığını öğretmiştir.⁵³

İleri gelen tabilerden ve devrinin dilci, fakih, muhaddis ve şairlerinden olan Ebu'l-Esved, karşılaştığı çeşitli gramer hataları karşısında dil meselesi ile

⁵⁰ İbnu'n-Nedim, *el-Fihrist*, s. 27; İlse Lichtenstadter, *Nahiv*, İA, IX, 34; Fehmi, s. 132 vd; Sadrettin Gümüş, *Cürcani*, s. 21.

⁵¹ Nihat M. Çetin, *Arap*, TDVİA, III, 296.

⁵² İbnu'n-Nedim, s. 45

⁵³ İbnu'l-Enbari, *Nuzhetü'l-Elba fi Tabakati'l-Üdeba*, tah. İbrahim es-Samirai, Mektebetü'l-Menar, Zerka Ürdün: 1985, s.18; Gümüş, s. 30.

ilgilenmenin zaruretini bizzat kendisi de hissetmiş ve nahiv ile ilgili çalışmalarına başlamıştır. Böylece Basra dil mektebinin de temeli atılmıştır.⁵⁴

Ayrıca nahiv ilminin kurucusu olarak Abdurrahman b. Hürmüz ile Nasr. b. Asım el-Leysî (v. 90/708)'nin adları zikredilirse de bunların nahiv ilmini Ebu'l Esved'den öğrendikleri bilinmektedir.⁵⁵

Arap filolojisinin ortaya çıkışı ve buna bağlı olarak gramer ve lügat çalışmaları, hicri 1. Asrın başlarında kurulmuş olan iki şehirde, önce Basra'da, sonra da Küfe'de gerçekleşmiştir.⁵⁶

Her iki mektebin çalışmaları semâa (dinlemeye, ağızdan derlemeye) ve kıyasa dayanıyordu. Fakat Basralılar, yalnız titizlikle seçtikleri fasih bedevilerden dil ve edebiyat malzemesi derliyor, seyrek rastladıkları nadir ve şaz şekilleri değil çok ve sık rastlanan kıyasa esas alıyor ve kaideleri öylece tespit ediyorlardı. Kufeliler ise, semân kaynağını seçmekte aynı titizliği göstermedikleri gibi nadir ve şaz da olsa duydukları her şekli kıyaslarına mesnet yapıyorlardı.⁵⁷

Tarihi seyir içinde;

Basra Dil Mektebi

Kufe Dil Mektebi

Bağdat Dil Mektebi

Endülüs Dil Mektebi

Mısır Dil Mektebi, adı ile oluşan ekolleri görüyoruz.

1.1.3. Sarf İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Arapça dil bilgisine ilişkin çalışmalar, hicri II. asrın başlarından itibaren hız kazanmış, Basra ve Küfe Dil Ekolüyle istikrar kazanmıştır. Bu zaman içerisinde yapılan çalışmalardan birçoğu günümüze kadar ulaşmamış olmakla birlikte, Basra

⁵⁴ Lichtenstadter, İA, IX,35,36; Abdurrahman Fehmi, *Medresetu'l-Arab*, s. 30-34; Ahmet Turan Arslan, *İmâm Birgivi Hayatı, Eserleri ve Arapça Tedrisatındaki Yeri*, Seha Neşriyat, İstanbul:1992. s. 131

⁵⁵ İbnu'l-Enbari, s. 11; Lichtenstadter, IX,36.

⁵⁶ *KTİA*, 11. fasikül, s. 151; Gümüş, s. 33.

⁵⁷ Nihat M. Çetin, *Arap*, TDVİA, III,296.

Dil Mektebinin kurucusu kabul edilen Sîbeveyh'in (180/976) *el-Kitâb*'ı, elimizde ki en temel kaynaktır. Sarf konuları, bu kitapta belli başlıklar içinde ele alınmamıştır.⁵⁸

Sîbeveyhi gibi çalışmalar yaptığı bilinen fakat eserleri günümüze ulaşmayan dilbilimciler vardır. Bunlar arasında Ebu'l-Hasan el-Ahmar'ın (194/819), Ebu'l-Zekeriyya Yahya el-Ferrâ'nın (207/822), el Ahfeş el-Evsat'ın (211/826) *et-Tasrîf* isimli eserleri ile Ebû Ömer el-Cermî'nin (225/840) *el-Ebniye ve't-Tasrîf*'i yer almaktadır⁵⁹.

Sarfı ilk defa ayrı bir bölüm kabul edip eser yazan, Ebû Osman el-Mâzinî'dir(249/863)⁶⁰. el-Mâzinî *et-Tasrîf* adlı eserinde isim ve fiil vezinleri, kelimenin asıl ve ek harfleri, idgâm, ibdal ve i'lâl gibi konulara değinmiştir.⁶¹

Daha sonra tasrif konularını tek başına ele alan dilbilimciler, Ebu'l-Abbâs el-Müberrid'in (285/898), Ebû Ca'fer el-Caberî'nin (304/916 'da sağ) *et-Tasrif* adlı eserleri ile Ebû Hasan İbn Keysân'ın (320/932) *et-Tesârif*'i, Hasan el-Bağdâdî'nin (360/971 yılında hayatta) *Gaysü't-Tasrîfi*, Ebu'l-Kasım el-Müeddib'in⁶² (IV/X. yüzyıl) *Dekâiku't-Tasrîfi*, Ebû Alî el-Fârisî'nin (377/987) *et-Tekmile'si*, er-Rummânî'nin (384/994) *et-Tasrîfi*, Ebu'l-Feth İbn Cinnî'nin⁶³ (392/1001) *el-Münsif, Muhtasarü't-Tasrîf, Mülûkî* ve de *Sırr-u Sınâati'l-İ'râb* adlı eserleri yer almaktadır⁶⁴

Hicri 5. Yüzyıldan itibaren kaleme alınan önemli kitaplar arasında Abdülkâhir el-Cürcânî'nin (471/1078-79) *et-Tasrîfi*, Ahmed el-Meydânî'nin (485/1092) *Nüzhetü't-Tarf fi İlmi's-Sarf*'ı, Neşvân el-Himyerî'nin (577/1182) *Risâle fi't-Tasrif*, el-Enbârî'nin (577/1181) *el-Vecîz fi't-Tasrîfi*, Sekkâkî'nin (626/1229) *Miftâhu'l-Ulûm*'u, İbn Ya'îş'in (643/1245) *Şerh-i Tasrîfi'l-Mulûkî*'si, İbn Hâcib'in (646/1249) *eş-Şâfiye*'si, Radî el-Esterâbâdî'nin (686/1287) *Şerhu's-Şâfiye*'si, İbn-i

⁵⁸ Hîndâvi, s. 41; İbn Hişâm, s. 55; Hızır b. İlyas, *Nahiv Risalesi*, nşr. Abdullah Kızılcık, Çantay Kitabevi, İstanbul:2003, s. 13; *el-Kitab*'ın çeşitli baskıları mevcuttur. Bk msl. Bulak 1898; Beyrut 1966; Kâhire 1977. Adı geçen eser Abdüselam Hârûn tarafından da tahkik edilmiştir.

⁵⁹ Hîndâvi, s. 65-68; İbn Hişâm, s. 55.

⁶⁰ Hanbelizâde Muhammed Şâkir, *Temrinli ve İ'rablı Arapça*, Anadolu Yayınları, İzmir:2009, (nşr. Hüseyin Elmalı, İzmir 2009), s.19.

⁶¹ Hulûsi Kılıç, *sarf* md, TDVİA, c.XXXVI, s. 136; İbn Hişâm, s. 56 ; Hîndâvi, s. 68.

⁶² Hk. bilgi için bk. Abdullah Kızılcık, *Ebu'l- Kâsım ve Dekâiku't -tasrîfi*'i, Şarkiyat Mecmuası (sayı H, 2008/1, İstanbul 2009), ss. 109-113.

⁶³ Mehmet Yavuz, *İbn Cinnî* md. TDVİA, c. XIX , ss. 397-400

⁶⁴ Hulûsi Kılıç, TDVİA, c. XXXVI, s. 136. ; Abdullah Kızılcık, s. 109-110; Soner Gündüzöz, *Sîbeveyh'te Kelime yapısı* (yayınlanmamış doktora tezi), Ondokuz Mayıs Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2002, s.30; Adem Erleğiz, Kuyucaklı Abdullah Efendi, *Emsile Şerhi ve Fî'lut -Taccüb Risâlesi* (yayınlanmamış yüksek lisans tezi,), Marmara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: 2008 s. 11.

Uşfûr'un (669/1271) *el-Mümti*, Ebû Hayyân el-Endülüsî'nin (745/1344) *el-Mübdî*, Mekdûdî'nin *el-Bast* ve *ve't-Ta'rif fî İlmi't-Tasrîf*'i ve İşâmuddîn el-İşferâyî'nin (951/1544) *Mîzânu'l-Edeb* adlı eserleri bulunmaktadır⁶⁵.

Türkler Müslüman olduktan sonra sarf konusunda gerek Arapça gerekse Türkçe eserler vermişlerdir. Selçuklular döneminden başlayarak Osmanlı medreselerinde okutulan eserler şunlardır; *el-Emsiletü'l – Muhtelife*, yine *Binâu'l-Ef'âl*, *el-Maksûd*, Ebu'l-Mealî İzzeddin ez-Zencânî'nin (655/1257) *Tasrîf-u Zencânî*, *Tasrîf-u İzzî* veya kısaca *el-İzzî* diye bilinen muhtasarı, Ahmed b. Ali b. Mes'ûd 'un (700/1300) *Merâhu'l –Ervâh* 'ı.

Sarfı ilgili çalışmalar modern Arap edebiyatı döneminde de devam etmiş ve Arapçanın yanı sıra farklı dillerde onlarca belki yüzlerce eser yazılmıştır.⁶⁶

1.2. MEZÎD FİİLLER GENEL BİLGİLENDİRME

1.2.1. Mücerred Fiil Tanımı

Arapça'da, fiil, kök bakımından, mücerred (*المُجَرَّدُ*) ve (harfi) arttırılmış (*المَزِيدُ فِيهِ*) olmak üzere iki bölüme ayrılır. Mücerred fiilin bütün kök harfleri, fiilin aslındandır. Bu harflerin sayısı, mâzî' de umumiyetiyle 3' tür, az sayıda 4 harfli mücerred fiil vardır: Örnek:

yazdı	كَتَبَ	durdu	وَقَفَ	gitti	ذَهَبَ
açtı	فَتَحَ	yaptı	صَنَعَ	topladı	جَمَعَ
yuvarladı	دَحْرَجَ				

Üç harften kurulu fiile *ثَلَاثِيٌّ* (üçlü), *دَحْرَجَ* gibi dört harften kurulu fiile *رُبَاعِيٌّ* (dörtlü) denir. Kelime kalıbında *الْوَزْنُ* (ölçü) denir. Üç harfli fiilin ilk harfine; o fiilin

⁶⁵ Hulusi Kılıç, *Sarf md.* TDVİA, c. XXXVI, s. 136.

⁶⁶ Hulusi Kılıç, *Sarf md.* TDVİA, c. XXXVI s. 137.

Fiillerin hangi bâbtan geldiklerini bilmenin yolu sema', yani nesilden nesile duyarak aktarma yöntemidir.⁶⁷ Sülasi bâblarının hangi bâbdan geleceğine dair kesin bir kural yoktur. Bunlar duyularak veya sözlüklere bakılarak anlaşılabilir. Bundan dolayı her Arapça öğrencisinin yanında devamlı müracaat edeceği bir sözlüğün olması şarttır. Atalarımız bu zorunluluğu vurgulamak için: “Rençpere camus, mollaya kamus!” demişlerdir.

Her ne kadar mücerred fiillerin taksimatı yukarıdaki gibi yapılmış olsa da, sadece mâzî orta harfin harekesine bakılarak sınıflandırmada yapılmıştır. Buna göre;

1.2.1.1. Mâzîde Orta Harfi Fetha Olan Muzârîde Damme Yada Esre Olabilir. (فَعَلٌ - يَفْعُلُ / يَفْعُلُ)

Örnek: قَعَدَ - يَفْعُدُ ، قَتَلَ - يَفْتُلُ \ ضَرَبَ - يَضْرِبُ ، رَجَعَ ، يَرْجِعُ

Muzârîde damme yada esre olması ile ilgili bir ölçü olmadığını istenilenin seçebileceğini Ebu Zeyd ifade etmiştir.⁶⁸ İbn Usfûr, bu durumda sema (işitme) olsun olmasın iki şekilde uygundur derken, Ebu Hayyan, sema varsa uyulur yoksa ikisi de olabilir demektedir.⁶⁹

Ancak bazı özellikleri ile fiilin muzârîde dammeli (ötre) olduğunu anlayabiliriz. (فَعَلٌ - يَفْعُلُ)

- Eğer fiil, mâzîde ayn'ı (orta harfi) fethalı olan muda'af (son iki harfi aynı olan) fiil müteaddî (geçişli) ise muzârîde dammeli olur.
- Örnek: مَدَّ - مَدُّ çektir, uzattı.
- Eğer fiil muğâlebe (bir şeyi en güzel yapmayı ve üstünlüğü ifade) için ise muzârî dammeli gelir.

⁶⁷ Ramazan Abdullah. *es-Sıyağü's-Sarfiyyetü fi'l-Arabiyye fi Dav-i İlmi'l-Lugati'l-Muâsır*, Mektebet-ü Büstânü'l-Marife, Kahire:2005, s. 42.

⁶⁸ Mecduddin Ebu Tahir Muhammed b. Yakup, Fîrûzâbâdi. *el-Kamusu'l-Muhit*, tah. Komisyon, Beyrut:Müessesetü'r-Risale, 2005, cilt 1, s. 28.

⁶⁹ Abdurrahman b. Ebi Bekr, Celaluddin es-Suyûtî. *El-Müzhir fi Ulûmi'l-Luga ve Envâihâ*, tah. Fuad Ali Mansur, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:1998, cilt 2, s. 44.

• Örnek: **فَقَّهُهٗ - يَفْقَهُهُ، عِلْمٌ - يَعْلَمُ** çok güzel fıkıhçı oldu, ilmi çok güzel oldu.⁷⁰

• Ecvef ve vavlı Nâkıs fiillerde yine muzârînin orta harfî dammeli (ötreli) olur.

Örnek: **جَادٌ - يَجُودُ، دَعَا - يَدْعُو**⁷¹

Ancak bazı özellikleri ile de fiilin muzârîde kesreli (esreli) olduğunu anlayabiliriz. (فَعَلٌ - يَفْعَلُ)

• Sülâsî Muda'af Lâzım (üçlü, 2. ve 3. harfî aynı olan ve geçişsiz) mâzîsi fethali fiilin muzârîsi esreli olur.

Örnek: **حَفَّ - يَحْفُفُ، عَفَّ - يَعِفُّ**⁷²

• Son harfî ye (ي) olan Nâkıs ve orta harfî (ي) olan ecvef fiilin muzârîsi de esreli olur.

Örnek: **بَاعَ - يَبِيعُ، رَمَى - يَرْمِي**⁷³

• Misâl fiilin muzârîsinde de aynü'l-fiil (orta harf) esrelidir.

Örnek: **يَسِمُ - وَسَمَ، وَجَدَ يَجِدُ** sadece **يَجِدُ** kural dışı olarak gelmiştir.⁷⁴

• Mehmûz fiillerin çoğunlukla muzârîde orta harfî esrelidir.

Örnek: **أَسَرَ - يَأْسِرُ، أَتَى - يَأْتِي**⁷⁵

⁷⁰ Ebu'l-Feth Osman b. Cinnî el-Mevsilî. *El-Hasâis*, el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmmetü li'l-Küttâb, Kahire:tsz, cilt 2, s. 227.

⁷¹ Haşim Taha Şelâş. *Evsânü'l-Ef'âl ve Meânîhe*, Matbaatu'l-Êdêb, Necef:1971, s. 27.

⁷² Şelâş, s. 27.

⁷³ Abdurrahman b. Ebi Bekr, Celalüddin es-Suyûtî. *Hem'u'l-Hevâmi' fî Şerh-i Cem'u'l-Cevâmi'*, tah. Abdulhamid Hindâvî, el-Mektebetü't-Tevfikîyye, Mısır:tsz, cilt 3, s. 310.

⁷⁴ el-Hüseyn b. Ahmed b. Hâleveyh. *Leyse fî Kelâmi'l-Arab*, tah. Ahmed Abdulgafur Attar, Mekketü'l-Mükerrreme, Mekke:1979, s. 39.

⁷⁵ Hamlâvî, s. 63.

kural dışı olarak kesreli gelir *يَلِي - وَيِي - يَرِثُ، وَرِثَ - يَرِثُ، وَرِمَ - يَرِمُ، وَرَثَ - يَرِثُ* örneklerinde görüldüğü gibi. Bazı sâlim fiillerde vardır ki, Tedâhülü'l-Lügât (alışılmışın dışında mâzî bir bâbtan muzârîsi başka bir bâbtan gelme şeklinde Arab'ın kullanışı) olarak muzârîde kesreli gelenler de vardır. Örnek: *يَنْعِمُ - نَعِمَ - يَحْسِبُ، نَحْسَبُ* gibi.⁷⁹

Rubâ'î (dörtlü) mücerredin sadece bir bâbı vardır. O da (فَعَّلَ) bâbıdır.

Mastarı (فَعَّلَ) ve (فَعَّلَالُ) kalıbındadır. Örnek: *يُدْخِرُ - دَخَرَ - دَخَّرَ، دَخَّرَ - دَخَّرَ، دَخَّرَ - دَخَّرَ* gibi.

1.2.2. Mücerred Fiil Kalıpların Kattığı Anlamlar

Dilbilimciler üçlü yalın (sülâsî mücerred) kalıpların sayılamayacak kadar çok anlamları olduğu için bunları saymaya çalışmamışlardır. Genel bir bakışla bakmış ve genel hükümler koymuşlardır. Mesela bunlardan İbn Yaîş; “*فَعَّلَ kalıbının kapsamı içerisinde geniş bir anlam yelpazesi vardır, bunun nedeni kuruluşu, binası ve lafız açısından hafif olmasıdır, lafız hafif olursa kullanımı çoğalır ve ondan türetme kolay olur*” demektedir.⁸⁰

Sibevehy ki o bu konuda yazarların öncüsüdür, o da böyle bir araştırma yapmamış, kendisinden sonraki dilciler de aynı yöntemi takip etmişler ve sadece birbirine anlamca yakın olan ve aynı kalıptan gelen lafızları tüme varım yöntemiyle incelemişlerdir. Mesela (فَعَّلَ - يَفْعَلُ) kalıbından *أَرْجَ - يَأْرَجُ، حَمَسَ - يَحْمَسُ، سَلَسَ - يَسْلَسُ* gibi fiilleri örnek gösterip anlamlarından bir genelleme yaparak kalıbın “heyecan verme, heyecan” anlamına dikkat çekmişlerdir.⁸¹ Modern dilcilerden Muhyiddin Abdulhamid, *حَشَدَ، حَشَرَ، جَمَعَ* gibi fiilerden hareketle *فَعَّلَ*

⁷⁹ el-Feyyûmî, cilt 2, s. 688.

⁸⁰ İbn Yaîş, cilt 4, s. 434.

⁸¹ Şelâş, s. 41.

kalıbının “toplama” anlamına, قَسَمَ، بَدَرَ gibi fiilleri örnekleyerek kalıbın “ayrıştırma” anlamına dikkat çekmiştir.⁸²

Aslında bu anlamlar lafızların kendi anlamlarını temsil etmektedir, kalıbın anlamını temsil etmemektedir, çünkü kalıbın anlamı deyince lafızın kendisinde olmayan ikinci bir anlamı lafza eklemesi demektir. Örnek: ضَنَّاتِ الْمَاشِيَةِ hayvan – çok –yavruladı, kalıp burada “çok” anlamını ek olarak vermiştir. جَزَّ النَّحْلُ hurmanın kuruma – zamanı geldi-, فَعَلَ kalıbı burada da “zamanı gelmek” anlamı katmıştır. Bizim kalıp anlamından kastettiğimiz de budur.⁸³

1.2.2.1. (فَعَلَ) Kalıbı

• Mugâlebe veya galebe anlamı katar. Yani iki kişi arasında meydana gelen bir fiilde bir tarafın üstünlüğünü ifade etmek istediğimizde bu bâbtan olmasa da bu kalıbı kullanırız. Örnek: عَلِمَنِي فَعَلَمْتُهُ bilgi konusunda bana üstünlük tasladı (öğündü) ben onu yendim, عَلِمَ 4. bâbtan olmasına rağmen bu kalıba aktarılmıştır. Bu durumda fiilin muzârî kalıbı dammeli (ötreli) olur.⁸⁴

• Fiilin türetildiği ismin isabet aldığı, yaralandığı anlamı verir. Örnek: أَذَنَهُ فَحَدَّهُ، بَطَنَهُ، جَلَدَهُ، أَدَنَهُ başını, dizini, karnını, derisini, kulağını yaraladı.

• Fiilin türetildiği isimden öznenin yükleme ulaştırdığını, verdiğini ifade eder. Örnek: حَمَمَهُ، مَرَمَهُ، لَبَنَهُ، شَحَمَهُ ona et, hurma, süt, iç yağ yedirdi.⁸⁵

⁸² Muhammed Muhyiddin Abdulhamid. *Durûsü't-Tasrîf*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut:1995, s. 62.

⁸³ Şelâş, s. 42.

⁸⁴ Muhammed b. Mâlik et-Tâî. *Îcâzu't-Ta'rîf fi İlmi't-Tasrîf*, tah. Muhammed Osman, Mektebetü's-Sekâfetü'd-Diniyye, Kahire:2009, s. 12.

⁸⁵ Şelâş, s. 43.

- Fiilin türetildiği isimle öznenin iş yaptığını gösterir. Örnek: عَصَاهُ،
رَحْمَةً سَهْمَةً ona sopa, ok, mızrak ile vurdu.
- Öznenin fiilin üretildiği ismi edindiği anlamını verir. Örnek: جَدْرًا، نَهْرًا، بئرًا bir duvar, nehir, kuyu edindi.
- Öznenin yüklemden fiilin türetildiği isim miktarı kadar aldığı anlamı verir. Örnek: عَشْرَةَ الْمَالِ، رُبْعَهُ، حَسَنَتُهُ malın onda birini, dörtte birini, beşte birini aldım.

1.2.2.2. (فَعْلًا) Kalıbı

- Sadece Lâzım (geçişsiz) fiillerin kalıbıdır ve istidat, huy, tabiat ve hasletler için kullanılır. örnek: أَزْبًا، بَهْجًا، أَدْبًا edebli, kurnaz, güler yüzlü oldu.⁸⁶
- Bu kalıp tam olarak bir fiil kalıbı değil, bir sıfatla sıfatlanmayı gösterir niteliktedir. Bu yüzden oransal olarak az, çekim ve türetim olarak yok denecek kadardır. Kur'an'da da sadece 11 adet fiil kullanılmıştır bu kalıptan.⁸⁷
- Herhangi bir fiille övgü yada beğeni ifadesi için bu kalıp kullanılır. örnek: كَتَبَ الرَّجُلُ سَعِيدًا! Said ne güzel yazdı.⁸⁸

1.2.2.3. (فَعِلًا) Kalıbı

- Bu kalıpta hastalıklar, hüznler, hüznün zıt anlamlı fiileri yer almaktadır. Örnek: مَرَضًا، حَزِنًا، سَقِيمًا hastalandı, üzüldü.⁸⁹

⁸⁶ Abdulhamid, s. 55.

⁸⁷ Tayyib el-Beküş. *Et-Tasrifü'l-Arabiyye*, el-Mektebetü'l-İskenderiyye, Tunus:1992, s. 86.

⁸⁸ Tâî, s. 14.

• Renkler, ayıplar (noksanlıklar), dikkat çeken dış görüntüler bu kalıptadır. Örnek: عَجِفَ، حَمِقَ، حَرِقَ deldi, ahmak oldu, zayıfladı. شَهَبَ kurşuni oldu، صَلَعَ kel, dazlak oldu.⁹⁰

• Ayrılmaz özellikler ifade eden fiiller، دَرَبَ لِسَانُهُ dili keskin، belagatlı oldu، بَلَغَ جَبِينُهُ açık kaşlı (kaşları arasında kıl olmayan) oldu، gibi bu bâbtan gelirler.

• جَرَدَ الْفَخْطُ الْمَكَانَ kalıbının mutâvii (dönüşlüsü) olarak kullanılır، فَجَرَدَ فَجَرَدَ kıtlık yeri otsuz bıraktı، o da otsuz kaldı.

• Organlarımızın isimleri bu kalıptan fiil olarak kullanıldığında، organların büyük olduğu ifade edilmiş olur. Örnek: رَبَّتْ رَقَبَتُهُ boynu büyük oldu.⁹¹

1.2.2.4. Aksâm-ı Seb'a'nın Sülâsî Mücerred Bâblara Göre Dağılımı ile İlgili Genel Bilgilendirme

• Mudaaf fiiller، 1. 2. ve 4. Bâblardan gelirler. سَرَّ - يَسُرُّ، فَرَّ - يَفِرُّ، عَضَّ - يَعَضُّ، gibi.

• Fâü'l-fiil'i (ilk harfi) hemze olan (Mehmûzü'l-Fâ) fiiller، 1. 2. 3. 4. ve 5. Bâbtan gelirler. أَخَذَ - يَأْخُذُ، أَسَرَ - يَأْسِرُ، أَهَبَ - يَأْهَبُ، أَمِنَ - يَأْمَنُ، أَسَلَ - يَأْسُلُ، gibi.

• Aynü'l-fiil'i (orta harfi) hemze olan (Mehmûzü'l-Ayn) fiiller، 2. 3. 4. ve 5. Bâblardan gelirler. وَآى - يَئِي، سَأَلَ - يَسْأَلُ، سَمِمَ - يَسَامِمُ، لَوَّمَ - يَلْمُؤُ، gibi.

⁸⁹ Abdulkahir el-Cürçânî. *El-Miftâh fi's-Sarf*, tah. Ali Tevfik el-Hamed, Müessesetü'r-Risale, Beyrut:1987, s. 48.

⁹⁰ Esterâbâdî, cilt 1, s. 73.

⁹¹ Abdulhamid, s. 57-58.

- Lâmu'l-fiil'i (3. Harfi) hemze olan (Mehmûzü'l-Lâm) fiiller, 1. 2. 3. 4. ve 5. bâblardan gelirler. بَرَأً - يَبْرَأُ، هَنَأً - يَهْنِئُ، قَرَأً - يَقْرَأُ، صَدَىً - يَصْدَأُ، جَرَوُ - يَجْرُوُ gibi.
- Misâl fiiller (ilk harfi و yada ي olan) 2. 3. 5. ve 6. bâblardan gelirler. يَرِثُ - يَرِثُ، وَعَدَ - يَعِدُ، وَهَلَ - يُوْهَلُ، وَسَمَ - يَوْسُمُ، وَرِثَ - يَرِثُ gibi.
- Ecvef fiiller (orta harfi و yada ي olan) 1. 2. 4. bâbtan gelirler. - قَالَ قَالٌ - يَبِيعُ، خَافَ - يَخَافُ / عَيْدَ - يَعِيدُ gibi. 1. bâbtan gelebilmesi için orta harfin و , 2. bâbtan gelebilmesi için orta harfin ي , 4. bâbta ise و yada ي olabilir.
- Nâkıs fiil (son harfi و yada ي olan) tüm bâblardan gelir. دَعَا - يَدْعُوُ، رَمَى - يَرْمِي، سَعَى - يَسْعَى، رَضِيَ - يَرْضَى، سَرُوُ - يَسْرُوُ gibi. Aynen ecvefte olduğu gibi 2. ve 4. bâblardaki şartlar Nâkıs için de geçerlidir. Nâkıs fiil mâzîde ا muzârîde و ise 1. bâbtan يَدْعُوُ - دَعَا gibi، mâzîde ا muzârîde ي ise 2. bâbtan يَرْمِي - رَمَى gibi، her ikisinde de ا ise 3. bâbtan يَسْعَى - سَعَى gibi، her ikisinde de و ise 5. سَرُوُ - يَسْرُوُ gibi 5. bâbtan، her ikisinde de ي ise 6. bâbtan، mâzîde ا muzârîde ي ise 6. يَلِي - وَلِي gibi 6. bâbtan، mâzîde ا muzârîde ي ise 4. bâbtan gelir.⁹²

1.2.3. Mezîd Fiil Tanımı

Üç veya dört harfli bir köke, bir, iki veya üç harf eklenerek elde edilen fiile mezid fiil denir. Harf artırımı ya fiildeki asli bir harfin şeddelenmesi yada (سَالَتْمُونِيهَا) kalıbındaki harflerden birinin eklenmesiyle yapılır.⁹³ Bu ekleme fiile kendi anlamı

⁹² Hamlâvî, ss. 68-71.

⁹³ Samirrai, s. 26.

yanında ek anlam yüklemek için yapılır.⁹⁴ Bazen de fiilin kullanıldığı yere göre kalıp değişmesi gerekir, mesela; *إِلَى فُلَانٍ أُحَدِّثُهُ* falanla konuşmak için yanına oturdum, derken *فَعَدْتُ* üçlü kalıbı kullanırsın ama *إِفْتَعَدْتُ غَارِبَ الْجَمَلِ* devenin omuzuna oturdum, derken *إِفْتَعَدْتُ* kullanılmalıdır.⁹⁵ Lafzın (fiil/isim) eklerle artırılması aynı zamanda anlamın da arttırılmasıdır, lafzın kuvveti mananın güçlendirilmesi içindir, *حَشِيصٌ* sert, kaba oldu, *إِحْشُوشٌ* çok sert ve çok kaba oldu, gibi.⁹⁶ Mezîd (arttırılmış) kalıplara fiiller aktarılırken aynen sülâsî mücerred kalıplarda olduğu gibi sema'a (Arab'ın kullanımına) bakmak gerekir. Yani hangi fiil hangi kalıp ve mana için kullanılmış bunun bilinmesi gerekir. Mesela; *نَصَرَ* fiilni *نَصَّرَ* kalıbında, *دَخَلَ* fiilini de aynı şekilde *دَخَّلَ* diye ifade edemezsiniz.⁹⁷

Sülâsî mezîd (aslı üç harf olup eklenmiş) fiiller üç gruptur. Bir harf, iki harf yada üç harf eklenerek yapılırlar.⁹⁸

Mezîd Fiil

Mücerred Fiil

indirdi	أَنْزَلَ	indi	نَزَلَ
yazıştı	كَاتَبَ	yazdı	كَتَبَ
parçaladı	قَطَعَ	kesti	قَطَعَ
kırıldı	انْكَسَرَ	kırdı	كَسَرَ
bağış diledi	اسْتَعْفَرَ	bağışladı	غَفَرَ

⁹⁴ Muhammed Hayr Halvânî. *El-Muğni'l-Cedîd fî İlmi's-Sarf*, Dâru'ş-Şarku'l-Arabî, Beyrut:tsz, s. 159.

⁹⁵ Ziyâuddin b. el-Esîr, Nasrullah b. Muhammed. *El-Meselû's-Sâir fî Edebi'l-Kâtibi ve 'ş-Şâir*, Dâr-u Nehdat-i Mısır, Kahire:tsz, cilt 1, s. 304.

⁹⁶ İbn-ü Cinnî, cilt 3, s. 268.

⁹⁷ Yâkût, s. 86.

⁹⁸ Mesud b. Ömer Sa'duddin et-Teftêzênî. *Şerh-u Muhtasari't-Tasrîfi'l-İzzî fî Fenni's-Sarf*, şrh. tah. Abdul'âl Sâlim Mükrem, el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, Kahire:1997, s. 37.

yuvarlandı	تَدَخَّرَجَ	yuvarladı	دَخَّرَجَ
------------	-------------	-----------	-----------

1.2.3.1. Sülasî Mezdler (الأفعالُ المَزِيدَةُ عَلَيِ التُّلَاثِيَّةِ)

Sülâsî mücerred fiile bir, iki ve üç harf ilâve ederek sülâsî mezîd (التُّلَاثِيَّةُ المَزِيدَةُ) fiiller denir. Üçlü artırılmış fiiller en fazla altı harfli olabilirler, isimler yedi harfe ulaşabilir.⁹⁹

Bunlar üç kısma/gruba ayrılır ve 12 bâbtırlar¹⁰⁰:

Sülâsî mücerred fiillere bir harf ilâve edilerek meydana gelen dört harfli fiillere “rubâ’î” (الرُّبَاعِيَّةُ) denir ve üç bâbtırlar.

Sülâsî mücerred fiillere iki harf ilâve edilerek meydana gelen beş harfli fiillere “humâsî” (الْحُمَاسِيَّةُ) denir ve beş bâbtırlar.

Sülâsî mücerred fiillere üç harf ilâve edilerek meydana gelen altı harfli fiillere “südâsî” (السُّدَّاسِيَّةُ) denilir ve dört bâbtırlar.¹⁰¹

1.2.3.1.1. Rubâîler (مَزِيدٌ فِيهِ رُبَاعِيَّةٌ)

Dörtlü ziyadeli fiiller, zaid harfin kelimedede getirildiği yere göre üç bâba; başka bir ifadeyle üç vezne ayrılır. Üç harfli fiile harf eklemek, ya anlamla ilgili değişiklik için yapılır ki bu zaten amaçtır, yada üçlü fiili dörtlü asla katmak amacıyla yapılır yani mülhak bâblar oluşturulur.¹⁰²

⁹⁹ Hamlâvî, s. 73.

¹⁰⁰ Tâî, s. 15.

¹⁰¹ Abdullah, s. 49.

¹⁰² Necat Abdulazim el-Kûfî. *Ebnîyetü'l-Ef'âl ve Dirâsetün Lugaviyyetün Kur'âniyyetün*, Dârü's-Sekâfe, Ürdün:1989, s. 25.

İf'âl bâbı	أَكْرَمَ - يُكْرِمُ - إِكْرَامٌ	أَفْعَلٌ - يُفْعِلُ - إِفْعَالٌ
Tef'îl bâbı	قَسَمَ - يُقْسِمُ - تَقْسِيمٌ	فَعَّلَ - يُفَعِّلُ - تَفْعِيلٌ
Mufâale bâbı	قَاتَلَ - يُقَاتِلُ - مُقَاتَلَةٌ وَ قِتَالٌ	فَاعَلَ - يُفَاعِلُ - مُفَاعَلَةٌ وَ فِعَالٌ

1. Bâb: (أَفْعَلٌ) bâbıdır. أَكْرَمَ - يُكْرِمُ - إِكْرَامٌ gibi.

2. Bâb: (فَعَّلَ) bâbıdır. قَسَمَ - يُقْسِمُ - تَقْسِيمٌ ve قَدَّمَ - يُقَدِّمُ - تَقْدِيمٌ gibi.

Bu bâbın mastarı (تَفْعِيلٌ) ve (تَقْدِيمَةٌ) vezninde/ölçüsünde gelir. (تَقْدِيمٌ) ve (تَقْدِيمَةٌ) gibi.

3. Bâb: (فَاعَلَ) bâbıdır. قَاتَلَ - يُقَاتِلُ - مُقَاتَلَةٌ gibi. Bu bâbın da mastarı (مُفَاعَلَةٌ) ve (فِعَالٌ) vezninde gelir. (مُقَاتَلَةٌ) ve (قِتَالٌ) gibi.¹⁰³

1.2.3.1.1.1. İf'âl Bâbı (الْإِفْعَالُ)

Yapılışı أَ . . . أ şeklindedir. Baştaki أَ eklenen harftir, 1. nokta sülâsî mücerredin (üçlü aslın) fâü'l-fiilini, 2. nokta aynü'l-fiilini, 3. nokta lâmü'l-fiilini göstermektedir.¹⁰⁴

Bu bâba eklenen أَ hemze “ta’ diye hemzesi” diye adlandırılmaktadır.¹⁰⁵ Bu hemze, hemze-i kat’dır.¹⁰⁶ Bazı lehçelerde bu hemze, هـ he şeklinde okunmaktadır,

¹⁰³ Yukarıda zikredilen bablara, çoğunlukla mastarlarına nisbetle (مُفَاعَلَةٌ)، (إِفْعَالٌ) ve (تَفْعِيلٌ)... Babıdır diye isimlendirilirse de mazilerine nisbet edilmeleri daha doğrudur. Çünkü ziyade/ilave mastara değil maziye yapılmıştır.

¹⁰⁴ Çörtü, s. 167. (Bundan sonraki bablarda bu yapıyı biz de kullanacağız)

¹⁰⁵ Ezzerebâzî, cilt 1, s. 84.

¹⁰⁶ Abdullah, s. 46.

هَرَفْتُهُ / أَرَقْتُ الْمَاءَ / suyu akıttım, onu akıttım, gibi.¹⁰⁷ Fiillerin muzârî kalıbında bu hemze atılmıştır, nedeni ise mütekellim vahde (birinci şahıs) kalıbında iki hemzenin yanyana gelmesidir أَكْرُمُ gibi, bunu Araplar dile ağır geldiğini düşündüklerinden atmışlar, kullanmamışlardır.¹⁰⁸ Bâb genellikle lâzım (geçişsiz) fiilin, ta'diyesi (geçişlilik) için kullanılır.¹⁰⁹ Bazen de müteaddî fiili lâzım hale getirmek için, أَنْسَلَ tüy döküldü, gibi, buradaki fiil نَسَلَ döktü, müteaddî bir fiildir. Sîbeveyh'e göre, bu bâb ayrıca fiile nakil, izâle, dua, sayrûret, ta'rîz ... gibi 10 ayrı anlam da katmaktadır.¹¹⁰ Bu bâbta kullanılan fiillerin bir kısmı sülâsisi ile aynı anlamda kullanılmaktadır, bu başlıkla ilgili müstakil kitaplar yazılmıştır, الْجَوَالِيْقَى / مَا جَاءَ عَلَى kitabı gibi. Mudaaf fiiller bu bâbta kullanıldıklarında, eğer ikinci harf harekeli olacak pozisyonda ise idgâm yapılarak, أَحَلَّ / أَحَلَّ Bakara, 2/275 gibi, ikinci harf sâkin ise fekk (idgâmsız/açık) okunur, أَكُنْتُمْ Bakara, 2/235, أَقْرَبْتُمْ Bakara, 2/84 gibi.¹¹¹ أَكْرَبْتُمْ ecvef (orta harfi illetli) fiil-i muzârî aslında يُطِيقُونَ idi, illetli vav harfinin harekesi önceki harekesiz sağlıklı kaf harfine nakledildi, يُطِيقُونَ oldu sonrasında vav harfi ye harfine dönüştürüldü ve يُطِيقُونَ şekline, nakil ve kalb i'lâl kuralları uygulanarak dönüştürülmüştür.¹¹² أَكْرَبْتُمْ Bakara, 2/276 يُرْبِي aslında يُرْبُو idi, yine kalb (değiştirme) kuralı uygulanıp vav harfi, ب harfinin esresine uygun, ي يُرْبِي harfine dönüştürüldü ve sonra harfin harekesi kaldırılarak يُرْبِي

¹⁰⁷ İdrîs, cilt 2, s. 696.

¹⁰⁸ İdrîs, cilt 2, s. 698.

¹⁰⁹ Buhayrî, s. 49.

¹¹⁰ İbn Yaîş, s. 68.

¹¹¹ İdrîs, cilt 2, s. 712.

¹¹² İdrîs, cilt 2, s. 720.

şekline dönmüştür.¹¹³ Bazen son harfi vav olan fiillerde dammeli vav harfi atılır, damme önceki harfe verilir, تُبْدُوا Bakara, 2/271, aslında تُبْدُوا idi, geçen kural gereği vav atılmış ve dal harfi de onun dammesini almıştır.¹¹⁴ Benzer şekilde Bakara, 2/198 أَفَضْتُمْ aslında أَفَيْضَ idi, ye harfinin harekesi ağır geldiği için fe harfine nakledildi ve ye harfi aslında harekeli ve kendinden önceki harf fethalı olduğundan elif harfine dönüştürüldü أَفَاضَ oldu. Sonuna muttasıl müteharrik merfu (birleşik harekeli fâil) zamir eklenince iki sâkin harfin arka arkaya gelmesinden (أَفَاضْتُمْ) dolayı elif kaldırıldı ve أَفَضْتُمْ şeklini aldı.¹¹⁵

Kur'an'da bu bâbtan 243 adet fiil kullanılmıştır. Bunların bir kısmı أَرَسَى، Kur'an'da bu bâbtan 243 adet fiil kullanılmıştır. Bunların bir kısmı أَرَسَى، gibi bir defa geçmekle birlikte, bazıları da farklı kalıplarda yer almıştır. Bazen mehmûzü'l-fâ mâzî fiillerde أَفَعَلَ bâbı ile فَاعَلَ karışmaktadır, örnek: أَمَرَ / أَفَعَلَ، Bazen mehmûzü'l-fâ mâzî fiillerde أَفَعَلَ bâbı ile فَاعَلَ karışmaktadır, örnek: أَمَرَ / أَفَعَلَ، ,¹¹⁶ أَفَعَلَ / فَاعَلَ bu tür benzer durumlarda fiilin muzârî yada mastarına bakılır.¹¹⁷

Bakara sûresinde if'âl bâbı 77 ayrı fiil ile 301 kez kullanılmıştır. En fazla tekrar edilen fiiller, أَمَرَ / 63، أَتَى / 34، أَنْزَلَ / 21، أَنْفَقَ / 19، أَخْرَجَ / 11، أَرَادَ - أَرَادَ / 9 defa, ... gibi fiillerdir. 41 adet fiil ise sadece bir defa kullanılmıştır,

¹¹³ İdrîs cilt 2, s. 241.

¹¹⁴ İdrîs cilt 2, s. 242.

¹¹⁵ Rihâl, s. 181.

¹¹⁶ كَرَزَعٍ أَخْرَجَ شَطْطُهُ فَأَزْرَهُ فَاسْتَعْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سَوْقِهِ يُعْجَبُ الرُّزَاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا "Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah, kendileri sebebiyle inkârcıları öfkelenirmek için onları böyle sağlam ve dirençli kılar. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir." Fetih, 48/29, D.İ.B. s. 570.

Mahmut b. Abdurrahim Sâfi. *El-Cedvel fî İ'râbi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'r-Raşîd, Şam:1418, cilt 26, s. 272.

¹¹⁷ Kûfî, ss. 26,27.

• Bakara sûresindeki zaman dağılımı aşağıdaki şekildedir. Detaylar ikinci bölümde verilmiştir.

Mâzî	148
Muzârî	96
Emr-i hâzır	28
Nehy-i hâzır	5
Emr-i gâib	3
Nehy-i gâib	0
Nefy-i hâl	2
Nefy-i istikbâl	13
Te'kid-i nefy-i istikbâl	2
Cahd-i mutlak	4
Toplam	301

• Bu bâbta kullanılan fiillerin Aksâm-ı Seb'a'ya göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Sâlim Fiil	103
Muzaf Fiil	26
Mehmûz Fiil	106
Misal Fiil Vâvî	1
Misal Fiil Yâî	2
Ecvef Fiil Vâvî	37
Ecvef Fiil Yâî	4
Nâkıs Fiil Vâvî	7
Nâkıs Fiil Yâî	4
Lefif Fiil Makrun	9
Lefif Fiil Mefruk	2
Toplam	301

1.2.3.1.1.1.1. İf'âl Bâbının Mana Özellikleri ve Bakara Sûresi Fiil Tespitleri

1.2.3.1.1.1.1.1. Geçişsiz (lâzimî) fiili geçişli, geçişli (müteaddî), müteaddî fiili çift geçişli yapar.

(Bakara Sûresi Fiil Tesbitleri)

Doğruladı / İkrar ve kabul etti ¹¹⁸	آمَنَ / آمَنَ بِ	Rahatladı, korkudan emin oldu	أَمِنَ - يَأْمُنُ
Getirdi, verdi, eda etti. ¹¹⁹	آتَى	Geldi, ulaştı, yaklaştı.	آتَى - يَأْتِي
İndirdi, yukarıdan iner kıldı. ¹²⁰	أَنْزَلَ	Yukarıdan aşağıya indi	نَزَلَ - يَنْزِلُ
Harcadı, bitirdi, elinden çıkardı. ¹²¹	أَنْفَقَ	Bitti, tükendi, öldü. ¹²²	نَفَقَ - يَنْفُقُ
Belirgin hale getirdi, ortaya çıkardı, gösterdi. ¹²³	أَخْرَجَ	Yerinden belirmek, girmenin zıddı. ¹²⁴	خَرَجَ - يَخْرُجُ
Tamamladı. ¹²⁵	أَتَمَّ	Tamamlandı	تَمَّ - يَتِمُّ

¹¹⁸ Zemahşerî, cilt 1, s. 38.

¹¹⁹ Muhammed Hasen Hasen Cebel. *el-Mucemu'l-İştikâki li Elfazil-Kur'âni'l-Kerim*, Mektebetü'l-Edeb, Kahire:2010, cilt 1, s. 193.

¹²⁰ İbn Aşur, Muhammed el-Tahir. *et-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus:ed-Dar et-Tunusiyye, 1984, cilt 1, s. 238.

¹²¹ “Fâu'l-fiil'i ن , aynu'l-fiil'i ف olan fiiller çıkmak gitmek vb. anlamlarındadır”. Zemahşerî, cilt 1, s. 41.

¹²² Ahmet Muhtar Abdulhamit Ömer. *Mu'cemu'l-Luğatu'l-Muasıra*, Alemu'l-Kütüb, Kahire:2008, cilt 3, s. 2260; Cebel, cilt 4, s. 2242.

¹²³ Reinhart Pieter Anne Dozy. *Tekmiletü'l-Meâcimi'l-Arabiyye*, Vizâratü's-Sekâfeti ve'l-Îlâm, Irak:2000, cilt 4, s. 44.

¹²⁴ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 185.

¹²⁵ Cemaluddin, Muhammed Tahir b. Ali es-Sıddıkî el-Hindî. *Mecmau Biharul-Envar fi Garâibi't-Tenzil ve Letâifi'l-Ahbar*, Matbaat-u Meclis-i Dairati'l-Maarifi'l-Osmaniyye, Haydarabat:1967, cilt 1, ss. 271, 272.

Bozdu, tahrip etti, ara bozdu. ¹²⁶	أَفْسَدَ	Bozuldu	فَسَدَ - يَفْسُدُ / يُفْسِدُ
Öldürdü ¹²⁷	أَمَاتَ	Öldü	مَاتَ - يَمُوتُ
Döndürdü, diriltti. ¹²⁸	أَرْجَعَ	Döndü, diriltti	رَجَعَ - يَرْجِعُ
Bildirdi, gösterdi, görür hale getirdi. ¹²⁹	أَرَى	Gözle gördü	رَأَى - يَرَى
Kişi haberi ulaştırdı, bildirdi ¹³⁰	أَنْبَأَ	Haber verdi	نَبَأَ - يَنْبَأُ
Ortaya çıkardı, alenî yaptı. ¹³¹	أَبْدَى	Ortaya çıktı, açıklığa kavuştu	بَدَا - يَبْدُو
Kişi zengin oldu (lâzım), yumuşattı, müreffeh yaptı, mutlu etti. ¹³²	أَنْعَمَ	Yumuşak oldu, güzel ve zengin oldu, sevindi, mutlu oldu.	نَعِمَ - يَنْعَمُ
Verdi, teslim etti, boyun eğdi, uydu, tabi oldu. ¹³³	أَسْلَمَ	Canı ve malı güvende oldu, kurtuldu, temiz ve beri oldu.	سَلِمَ - يَسْلَمُ

¹²⁶ Ahmet Muhtar Omar. *Mu'cemu's-Savâbi'l-Lugavî Delilü'l-Müsakkaft'l-Arabî, Âlemü'l-Kütüb, Kahire:2008, cilt 1, s. 577.*

¹²⁷ Zemahşerî, *Esâs*, cilt 2, s. 232.

¹²⁸ İbn Sîde, *Muhkem*, cilt 1, s. 317; İbn Fâris, *Mücmel*, s. 421; Zemahşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 339.

¹²⁹ "Müteaddi fiili 2 meful alır hale getirdi", Muhtâr, cilt 2, s. 838; İbn Manzûr, cilt 14, s. 291; Ezherî, cilt 15, s. 232, İbn Cinnî, *Muhtesib*, cilt 1, s. 128.

¹³⁰ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 53; Ferâhîdî, cilt 8, s. 382; Muhtâr, cilt 3, s. 2152.

¹³¹ İbn Sîde, *Muhassas*, cilt 4, s. 39; Muhtâr, cilt 1, s. 176;

¹³² Muhtâr, cilt 3, s. 2340; Ferâhîdî, cilt 2, s. 161,162; İbn Sîde, *Muhkem*, cilt 2, s. 193,194.

¹³³ İbn Manzûr, cilt 12, s. 291; Muhtâr, cilt 2, s. 1099; Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 1122. "من أسلم وجهه لله من أسلم نفسه" Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 1, s. 178.

Fesadı giderdi, düzenledi, düşmanlık ve ayrılığı kaldırdı. ¹³⁴	أَصْلَحَ	Kişi faziletli, iffetli, istikametli oldu, fesadı gitti.	صَلَحَ / صَلَحَ - يَصْلُحُ
Işdı, ışık verdi (lâzım), yaktı (ışık), aydınlattı, görünür hale getirdi. ¹³⁵	أَضَاءَ	Işdı, ışık verdi, aydınlandı.	ضَاءَ - يَضُوءُ
Hak yolu bulamaz hale getirdi, boşa çıkardı, iptal etti, kaybettirdi, ölüyü gömdü. ¹³⁶	أَضَلَّ	Yoldan saptı, ulaşamadı, unuttu, kayboldu.	ضَلَّ - يَضِلُّ
Ruhsat verdi, mübah kıldı. ¹³⁷	أَحَلَّ	Mübah oldu.	حَلَّ - يَحِلُّ
Hükmettirdi, bildirdi, söyletti ikrar ettirdi, tanık yaptı. ¹³⁸	أَشْهَدَ	Hükmetti, bildi, söyledi ikrar etti, tanıklık etti	شَهِدَ بِ، عَلَيَّ، لِي - يَشْهَدُ
Gizledi, sakladı. ¹³⁹	أَخْفَى	Gözden uzak oldu, gizlendi.	خَفِيَ عَلَيَّ، عَنِّي - يَخْفَى

¹³⁴ Muhtâr, cilt 2, s. 1312; İbn Atiyye, cilt 1, s. 249; İbn Fâris, *Mücmel*, s. 539.

¹³⁵ Ferâhîdî, cilt 7, s. 74; İbn Manzûr, cilt 12, s. 379; Ezherî, cilt 12, s. 68; Muhtâr, cilt 2, s. 1373.

¹³⁶ İbn Cinnî, *Muhtesib*, cilt 1, s. 288,289; İbn Fâris, *Mücmel*, s. 560; İbn Manzûr, cilt 11, s. 391; Ferâhîdî, cilt 7, ss. 8,9.; Firûzâbâdî, cilt 1, s. 1024.

¹³⁷ İbn Manzûr, cilt 11, s. 167; İbn Sîde, *Muhassas*, cilt 4, s. 60; Ezherî, cilt 3, s. 284; Ezdî, cilt 1, s. 101; Ferâhîdî, cilt 3, s. 28; Muhtâr, cilt 1, s. 548.

¹³⁸ Muhtâr, cilt 2, s. 1240; Ezherî, cilt 6, s. 49; İbn Sîde, *Muhassas*, cilt 3, s. 411; İbn Manzûr, cilt 3, s. 239.

¹³⁹ İbn Manzûr, cilt 14, s. 234; İbn Sîde, *Muhassas*, cilt 4, s. 39; Ezherî, cilt 7, s. 243; Ezdî, cilt 1, s. 617; Ferâhîdî, cilt 4, s. 313; Muhtâr, cilt 1, s. 673.

Ulaştırdı, götürdü ¹⁴⁰	أَوْصَلَ	Ulaştı, intisap etti, bağladı, birleştirdi, birşeyi birşeye kattı, anneye bâbaya güzel davrandı.	وَصَلَ إِلَى - يَصِلُ
Hata yaptırmaya çalıştı, saptırmaya çalıştı, nimetlendirdi. ¹⁴¹	أَزَلَّ	Ayağı kaydđ, sağlam basmadı, hata yaptı, doğrudan saptı.	زَلَّ - يَزِلُّ، يَزُلُّ
Kurtardı, temizledi. ¹⁴²	أَنْجَى	Kendisine eziyet eden şeyden kurtuldu, selamete erdi.	نَجَّى - يَنْجُو
Suda boğdu. ¹⁴³	أَغْرَقَ	Suda boğuldu, battı, uykuya daldı.	عَرِقَ - يَغْرُقُ
Kabarttı, dikkatini çekti, kızdırdı heyecanlandırdı, toprağı sürdü. ¹⁴⁴	أَثَارَ	Toz kalktı, kabardı, yayıldı, su şiddetle kaynadı, volkan fişkırdı, kalkışma ve isyan ilan etti.	ثَارَ - يَثُورُ
Ortaya çıkardı. ¹⁴⁵	أَعْلَنَ	Ortaya çıktı.	عَلَنَ، عَلِنَ - يَعْلِنُ، يَعْْلَنُ

¹⁴⁰ Muhtâr, cilt 3, s. 2449; İbn Manzûr, cilt 11, s. 726; İbn Sîde, *Muhassas*, cilt 4, s. 102; Ezherî, cilt 12, s. 165.

¹⁴¹ İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 3, s. 4; Muhtâr, cilt 2, s. 993; Ferâhidî, cilt 7, s. 349; İbn Fâris, *Mücmel*, s. 432.

¹⁴² İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 5, s. 398; el-Hindî, cilt 4, s. 665; Zebîdî, cilt 40, s. 23; Muhtâr, cilt 3, s. 2174.

¹⁴³ Muhtâr, cilt 2, s. 1611; Feyyûmî, cilt 2, c. 445; Omar, cilt 1, s. 826; İbn Manzûr, cilt 10, s. 283.

¹⁴⁴ İbn Sîde, *Muhkem*, cilt 10, ss. 205, 208; İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 1, s. 395; el-Hindî, cilt 1, s. 312; Zebîdî, cilt 10, s. 337.

¹⁴⁵ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 1216; Zemahşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 676; İbn Sîde, *Muhkem*, cilt 2, s. 157; İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 4, s. 111; el-Hindî, cilt 3, s. 667; Zebîdî, cilt 35, s. 408.

Değişti bozuldu, yerini aldı, arkasından yakalamak için elini attı, sözü arakasına attı tutmadı, daha güzelini verdi. ¹⁴⁶	أَخْلَفَ	Arkasında oldu, sonra geldi, arkasından yakaladı, daha iyisini verdi, yerini aldı, halife oldu, değişti bozuldu,	خَلَفَ عَلَى - يَخْلُفُ
Ortak etti, ortak koştu. ¹⁴⁷	أَشْرَكَ بِ ...	Ortak oldu.	شَرَكَ - يَشْرِكُ
Sildi, yok etti, onu ona unutturdu. ¹⁴⁸	أَنْسَى	Anısını yada şeklini kaybetti, koruyamadı, terketti ¹⁴⁹ , unuttu.	نَسِيَ - يَنْسَى
Dağıttı, faydasız kaybetti, boş yere harcadı, heder etti, telef etti, koruyamadı. ¹⁵⁰	أَضَاعَ	Dağıldı, kayboldu, yok oldu.	ضَاعَ - يَضِيعُ

¹⁴⁶ Suhârî, cilt 3, s. 38; Feyyûmî, cilt 1, c. 178; Omar, cilt 1, s. 359; Mevhûb b. Ahmed b. el-Hıdır b. el-Hasen, Ebu Mansur b. el-Cevâlîkî. *Mâ Cae Alâ Faaltü ve Efaltü bi Ma'nâ Vâhid*, tah. Mâcid ez-Zehbî, Dâru'l-Fıkr, Dimeşk:1982, s. 37. ; İbn Manzûr, cilt 9, s. 82.

¹⁴⁷ İbn Manzûr, cilt 10, s. 449; İbn Sîde, *Muhkem*, cilt 6, s. 684; Zemahşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 505; İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 3, s. 265.

¹⁴⁸ Zebîdî, cilt 40, ss. 75,78; el-Hindî, cilt 4, s. 698; İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 5, s. 422; İbn Sîde, *Muhkem*, cilt 8, s. 581.

¹⁴⁹ “Terketmek” anlamı, unutmama kavramının Allah (c.c.)’a nisbet edilmesi doğru bulunmadığından kelimeye bu anlam yüklenmiştir. Örnek: *الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ* *“Münafik erkekler ve münafik kadınlar birbirlerindenir (birbirlerinin benzeridir). Kötülüğü emredip iyiliği yasaklarlar, ellerini de sıkı tutarlar. Onlar Allah’ı unuttular (terkettiler); Allah da onları unuttu (terketti). Şüphesiz münafıklar, fasıkların ta kendileridir.”* Tevbe, 9/67, D.İ.B. s. 213. İncelediğimiz Bakara, 2/106’da da “terketmenizi emrediyoruz” şeklinde olabilir.

وَلَقَدْ عَاهَدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسَىٰ وَوَعَدْنَا لَهَا مِنْهَا زَوْجَهَا وَلَمْ يُجِدْ لَهُ عَزْمًا *“Andolsun, bundan önce biz Âdem’e (cennetteki ağacın meyvesinden yeme, diye) emrettik. O ise bunu unuttu (terketti). Biz onda bir kararlılık bulmadık.”* Tâ-Hâ, 20/115, D.İ.B. s. 348, Zebîdî, cilt 40, ss. 75, 78.

Meallere baktığımızda “terketti” anlamı hiç gözönünde bulundurulmadığını gördük. Halbuki dinen özellikle ibadetler konusunda unutmama sorumluluğu kaldırmaktadır. Ayette Hz. Adem (a.s.) bu davranışından dolayı itab edilmektedir.

¹⁵⁰ Cebel, cilt 3, s. 1287; Zebîdî, cilt 21, s. 434; el-Hindî, cilt 5, s. 517; İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 3, s. 380.

Parçaları tamamladı, olgunluk özelliklerini gerçekleştirdi. ¹⁵¹	أَكْمَلَ	Parçaları tamamlandı, olgunluk özellikleri gerçekleşti.	كَمَلَ، كَمِلَ، كَمِلَ – يَكْمُلُ، يَكْمُلُ
Yok etti, azap etti, bozdu, tahrib etti, malı harcadı. ¹⁵²	أَهْلَكَ	Öldü, kafir oldu, gitti, yok oldu.	هَلَكَ – يَهْلِكُ، يَهْلِكُ
Zora, günaha, meşakkatli bir işe düşürdü, tahammül edemeyeceği yük yükledi. ¹⁵³	أَعْنَتَ	Zora, günaha, meşakkatli bir işe düştü.	عَنَتَ – يَعْنَتُ
Emzirdi. ¹⁵⁴	أَرْضَعَ	Emdi.	رَضَعَ، رَضَعَ – يَرْضَعُ، يَرْضَعُ
Kemikleri yerine kaldırdı tekrar oluşturdu, yerinden kaldırdı, yerine nakletme. ¹⁵⁵	أَنشَرَ	Alışılmışın dışına çıktı, daha yüksek oldu, ayağa kalktı, yükseldi, kadın/koca isyan ett.	نَشَرَ، بِ، عَلَى، مِنْ – يَنْشُرُ، يَنْشُرُ
Ekledi, peşine taktı, takip ettirdi, tâbî kıldı. ¹⁵⁶	اتَّبَعَ	Peşinden gitti, uydu, takip etti, boyun eğdi, uyguladı, eklendi.	تَبَعَ – يَتَّبِعُ

¹⁵¹ Muhtâr, cilt 3, s. 1958; Mecma', cilt 2, x. 798; Cebel, cilt 4, s. 1925; Zebîdî, cilt 20, s. 353; el-Hindî, cilt 5, s. 609; İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 5, s. 139.

¹⁵² Fîrûzâbâd, cilt 1, s. 958; Zemahşerî, *Esâs*, cilt 2, s. 378; İbn Fâris, *Mücmel*, s. 908; İbn Sîde, *Muhkem*, cilt 4, s. 139; İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 6, s. 62.

¹⁵³ Muhtâr, cilt 2, s. 1561; Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 1, s. 263; Feyyûmî, cilt 2, s. 431; İsfehânî, s. 590; İbrahim b. es-Sirrî b. Sehl Ebu İshak ez-Zeccac. *Meâni'l-Kur'ân ve İ'râbuhu*, tah. Abdulhalil Abduhu Şelebî, Alemü'l-Kütüb, Beyrut:1988, cilt 1, s. 295.

¹⁵⁴ İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 2, s. 400; el-Hindî, cilt 2, s. 333; Zebîdî, cilt 21, ss. 95-102; Cebel, cilt 2, s. 812; Mecma', cilt 1, s. 350.

¹⁵⁵ İbn Sîde, *Muhassas*, cilt 3, s. 52; Ferâhidî, cilt 6, s. 232; Ezherî, cilt 11, s. 209; Muhtâr, cilt 3, s. 2213; İbn Manzûr, cilt 5, s. 418.

¹⁵⁶ İsfehânî, 163; Mecma', cilt 1, s. 81; İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 1, c. 362; İbn Manzûr, cilt 8, s. 28; Ezherî, cilt 14, s. 69.¹

Zayi etti, bozdu, iptal etti, hükmü kaldırdı. ¹⁵⁷	أَبْطَلَ	Zayi oldu, boşa gitti, heder oldu, bozuldu, hükmü geçersiz oldu.	بَطَلَ - يَبْطُلُ
Attırdı, geliştirdi, büyüttü. ¹⁵⁸	أَزَّجَى	Arttı, gelişti, büyüdü.	رَبَّأَ - يَرْبُو
Döndürdü, yönetti, sorumluluğunu üstlendi, elden ele dolaştırdı, etrafını çevirdi. ¹⁵⁹	أَدَارَ	Hareketler birbiri ardınca oldu, döndü, hareketlendi ve olduğu yere tekrar geldi, tavaf etti.	دَارَ بِ، عَلَى - يَدُورُ

آمَنَ fiili sûrede 63 yerde geçmiştir. Geçtiği ayetler, 3, 4, 6, 8, 9, 13⁴, 14², 25, 26, 41, 55, 62², 75, 76², 82, 85, 88, 91², 100, 103, 104, 121, 126, 136, 137², 153, 165, 172, 177, 178, 183, 186, 208, 212, 213, 214, 218, 221², 228, 232, 249, 253, 254, 256, 257, 260, 264², 267, 277, 278, 282, 285². ayetlerdir. 41 adet Mâzî, 13 Muzârî, 3 Emr-i Hâzır, 1 Emr-i Gaip, 3 Nefy-i İstikbal, 1 Tekid-i Nefy-i İstikbal, 1 Cahd-i Mutlak kalıbı kullanılmıştır. Detaylı incelemesi ileride yapılmıştır. İncelememizde آمَنَ kalıbının Bakara sûresinin her yerinde kullanıldığını gördük, bu durum da bize “îman” kavramının önemini göstermektedir.

آتَى fiili 34 defa görülmüştür, 26 adet Mâzî, 4 Muzârî, 3 Emr-i Hâzır, 1 Cahd-i Mutlak zaman kalıbı kullanılmıştır. 43, 53, 63, 83, 87², 93, 101, 110, 121, 136², 144, 145, 146, 177², 200, 201, 211, 213, 229, 233, 247², 251, 253, 258, 265, 269³, 271, 277. ayetlerde geçmiştir.

¹⁵⁷ İbn Atiyye, cilt 1, s. 357; Vehbe b. Mustafa ez-Zühaylî. *et-Tefsîru'l-Vesît*, Dâru'l-Fikr, Dimeşk:1422, cilt 1, s. 153; Zebîdî, cilt 27, s. 89; Cebel, cilt 1, s. 139; Mecma', cilt 1, s. 61.

¹⁵⁸ Zemahşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 334; Mecma', cilt 1, s. 47; Hatîb; cilt 1, s. 184; Feyyûmî; cilt 1, s. 217; Muhtâr, cilt 2, s. 851; Zeccâc, cilt 3, s. 217; İbn Manzûr, cilt 14, s. 304.

¹⁵⁹ Mecma', cilt 1, s. 302; Ezherî, cilt 14, s. 110; Ferâhîdî; cilt 8, s. 56; Cebel, cilt 2, s. 644; Cebel, cilt 2, s. 644; İsfahânî, 322; Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 1, s. 327.

أَنْزَلَ 21 kez 4², 22, 41, 57, 59, 90, 91², 99, 102, 136², 159, 164, 170, 174, 185, 213, 231, 285. ayetlerde geçmiştir. 21 yerde mâzî kalıbında kullanılan bu fiil, 8 kez meçhul kalıpta kullanılmıştır. Bu fiil, sûrede sadece mâzî kalıbı kullanılan birkaç fiilden biridir.

أَنْفَقَ 19 defa, 3, 195, 215², 219, 254, 261, 262², 264, 265, 267², 270, 272², 273, 274. ayetlerde, 3 mâzî, 13 muzârî, 3 emr-i hâzır kalıbı şeklinde geçmiştir.

أَخْرَجَ 11 kez, 6 mâzî, 5 muzârî olarak, 22, 36, 61, 84, 85, 91², 246, 257², 267. ayetlerde geçmiştir.

أَمَّمَ 5 defa, 1 mâzî, 2 muzârî, 2 emr-i hâzır olarak 124, 150, 187, 196, 233. ayetlerde geçmiştir. Bu fiil sırasıyla “Hz. İbrahim (a.s.)’ın imtihanı, nimet (kible), oruç, hacc ve emzirme” kavramlarıyla kullanılmıştır.

أَفْسَدَ 4 kez, 3 muzârî, 1 nehy-i hâzır olarak 11, 27, 30, 205. ayetlerde, sadece “yeryüzü” kavramıyla birlikte kullanılmıştır.

أَمَاتَ 4 defa, 1 mâzî, 3 muzârî kalıbıyla 28, 258², 259. ayetlerde, sırasıyla “Allah (c.c.) , İbrahim (a.s.) ile tartışan, Rab, Allah (c.c.)” kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır.

أَرْجَعُ 4 defa muzârî kalıbıyla 28, 210, 245, 281. ayetlerde “Allah (c.c.)’a döndürülmek” kavramıyla birlikte kullanılmıştır. Burada Allah (c.c.)’a döndürülmek, yaptıklarının karşılığını görmeleri anlamındadır.¹⁶⁰

أَرَى 4 defa, 2 muzârî, 2 emr-i hâzır kalıbıyla 73, 128, 167, 260. ayetlerde “ayetler, ibadet ilkeleri, ameller, ölülerin diriltilmesi” kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır.

أَنْبَأَ 3 defa, 1 mâzî, 2 emir kalıbıyla, 31, 33². ayetlerde “varlıkların isimleri” kelimesiyle kullanılmıştır.

¹⁶⁰ Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 1, s. 122.

أَبْدَى 3 defa muzârî kalıbıyla, 33, 271, 284. ayetlerde “şeyler, sadakalar, içinizdekiler” kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır.

أَنْعَمَ 3 defa mâzî kalıbıyla, 40, 47, 122. ayetlerde “İsrailoğullarına verilen nimetler” ile birlikte geçmiştir.

أَسْلَمَ 3 defa, 2 mâzî, 1 emr-i hâzır kalıbıyla 112, 131². ayetlerde “yüz ve lafzatullah” ile geçmiştir.

أَضَاءَ 2 defa mâzî kalıbıyla, 17, 20. ayetlerde “ateş, şimşek” kelimeleriyle sülasi ile aynı anlamda kullanılmıştır.

أَضَلَّ 1 kez muzârî, 1 kez de nefy-i hâl kalıbıyla, 26. ayette 2 defa “sivrisineğin örnek verilmesi” ile geçmektedir.

أَحَلَّ 2 defa mâzî meçhul, malum kalıbıyla, 187, 275. ayetlerde “cinsel ilişki, alış-veriş” kelimeleriyle kullanılmıştır.

أَشْهَدَ 1 defa mâzî, 1 defa da emr-i hâzır kalıbıyla, 204 ve 282. ayetlerde “lafzatullah, alış-veriş” kelimeleriyle birlikte geçmiştir.

أَخْفَى 2 defa muzârî kalıbıyla, 271 ve 284. ayetlerde “sadakalar, içinizdekiler” kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır. Fiilin Ezdâd’dan (iki zıt anlamı taşıyan) olduğu ifade edilmiştir (gizledi/ortaya çıkardı).¹⁶¹

أَوْصَلَ bir defa muzârî meçhul kalıbıyla 27. ayette “akrabalar, müminleri dost edinme, peygamberler arasını kesme, Allah (c.c.)’ın dini, O (c.c.)’na ibadeti, kanunlarını hayata geçirme, sınırlarını koruma”¹⁶² gibi konular kastedilmiştir.

أَزَلَّ bir defa muzârî kalıbıyla 36. ayette “Hz. Âdem (a.s.) ve Eşi ve yasaklanan ağaçtan yeme” kelimeleriyle geçmiştir. Başkasının istemeden, iradesi dışında hata yapmasını sağlamak anlamında kullanılmıştır.¹⁶³

¹⁶¹ İbn Manzûr, cilt 14, s. 234; Ezherî, cilt 7, s. 243;

¹⁶² Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 1, s. 120; İbn Atiyye, cilt 1, s. 113.

أُنْجِيَ bir defa mâzî kalıbıyla 50. ayette “İsrailoğulları-Firavun zulmü” kelimeleriyle geçmiştir.

أَعْرَقَ bir defa mâzî kalıbıyla 50. ayette “İsrailoğulları” kelimesiyle geçmiştir.

أَنْتَارَ bir defa 71. ayette muzârî kalıbıyla “kesilmesi istenen öküz” ile geçmiştir.

أَعْلَنَ 77. ayette muzârî kalıbıyla “şeyler” kelimesiyle geçmiştir.

أَخْلَفَ 80. ayette te’kîd-i nefy-i istikbâl kalıbıyla “söz/ahid” kelimesiyle geçmiştir. خَلْفٌ geride kalan kötüler için, خَلْفٌ geride kalan iyiler için kullanılmaktadır.¹⁶⁴ أَخْلَفَ / خَلْفَ aynı anlamda kullanıldığı da söylenmiştir.¹⁶⁵

أَشْرَكَ 96. ayette mâzî kalıbıyla “Allah (c.c.)’a ortak koşanlar” anlamıyla geçmektedir.

أَنْسَى 106. ayette muzârî kalıbıyla “ayet” kelimesiyle birlikte kullanılmıştır.

أَضَاعَ 143. ayette muzârî kalıbıyla “iman” kelimesiyle birlikte kullanılmıştır.

أَكْمَلَ 185. ayette muzârî kalıbıyla “sayı” kelimesiyle kullanılmıştır.

أَهْلَكَ 205. ayette muzârî kalıbıyla “ekin ve nesil” kelimeleriyle geçmektedir.

أَعْنَتَ 220. ayette mâzî kalıbıyla “siz” kelimesiyle kullanılmıştır. Kullanımına bir örnek: تَأَخَّرَ الطَّيِّبُ الْمَرِيضَ تَأَخَّرَ الطَّيِّبُ doktorun gecikmesi hastaya zarar verdi.

أَرْضَعَ 233. ayette muzârî kalıbıyla “çocuklar” kelimesiyle geçmektedir.

¹⁶³ İbn Âşûr, cilt 1, s. 433.

¹⁶⁴ Suhârî, cilt 3, s. 38.

¹⁶⁵ Cevâlikî, s. 37.

259. ayette muzârî kalıbıyla “kemikler” kelimesiyle geçmektedir. Günlük kullanımına bir örnek; كَلَّمَنِي فُلَانٌ كَلَامًا فَأَنْشَرَنِي biri benimle öyle bir konuştu ki, beni kızdırdı ve yerimden kaldırdı,¹⁶⁶ gibi.

262. ayette nefy-i istikbâl kalıbıyla “başka kakmak, eziyet etme” kavramlarıyla kullanılmıştır. اتَّبَعَ / تَبِعَ aynı anlamda kullanıldığı da ifade edilmiştir.¹⁶⁷

Bazıları اتَّبَعَ / تَبِعَ anlam farklılığını, أَرَدَفْتُهُ / رَدَفْتُهُ ifadesindeki farklılıktır demişlerdir.¹⁶⁸ Yani sen birinin arkasına bindiysen رَدَفْتُهُ, birini arkana bindirsiysen أَرَدَفْتُهُ dersin.¹⁶⁹

264. ayette nehy-i hâzır kalıbıyla “sadakalarınızı” kelimesiyle geçmektedir. Ayette sadakaların zayi edilmesi, bozulması, iptal edilmesi, hükümsüz bırakılmasının, ya fakirin başına kakılarak sevabının yok edilmesi ya da riya yani Allah (c.c.) rızası dışında bir şey için yapmak olduğu ifade edilmiştir.¹⁷⁰

276. ayette muzârî kalıbıyla “sadakalar” kelimesiyle geçmektedir. Sadakaları çoğaltmak, bereketlendirmek, tayın büyütülmesi gibi büyütme anlamındadır.¹⁷¹

282. ayette muzârî kalıbıyla “peşin ticaret” kelimesiyle geçmektedir. Bu ayette bu fiilin kullanılmasının nedeni olarak, “para müşterinin elinden çıkar ve ona

¹⁶⁶ Ferâhîdî, cilt 6, s. 232.

¹⁶⁷ Cevâlikî, s. 30; Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 2, s. 178; İsfehânî, s. 163; Zeccâc, cilt 4, s. 299.

¹⁶⁸ İbn Manzûr, cilt 8, s. 28.

¹⁶⁹ Ezherî, cilt 14, s. 69.

¹⁷⁰ İbn Atiyye, cilt 1, s. 357; Vehbe b. Mustafa ez-Zühaylî. *et-Tefsîru'l-Vesît*, Dâru'l-Fikr, Dimeşk:1422, cilt 1, s. 153;

¹⁷¹ Zemahşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 334; Mecma', cilt 1, s. 47; Hatîb; cilt 1, s. 184; Feyyûmî; cilt 1, s. 217; Muhtâr, cilt 2, s. 851.

mal olarak geri döner, mal satıcının elinden çıkar ve ona para olarak geri döner” yani elden ele dolaşır anlamını göstermişlerdir.¹⁷²

Örnek: زَيْدٌ خَالِدًا أَكْرَمَ Zeyd Halid’e ikram etti, gibi. (أَكْرَمَ) fiilinin sülasisi olan (كَرُمَ : cömert oldu) lâzım fiildir. Bir fiilin bu bâba aktarılmasıyla ilgili olarak ayetten

çıkartılacak olan hükme etkisi konusunda bir örnek olarak Bakara, 2/221’deki وَلَا

تَنْكِحُوا “evlenmeyin” fiili ile وَلَا تُنْكِحُوا “evlendirmeyin” fiillerinde görmekteyiz.

“Evlendirmeyin” if’âl bâbına aktarılmış hali kadınlar için kullanılmıştır, islam düşünürleri bu kalıbın kullanılmasından “kadınların nikahı velisi olamadan sahîh olmaz” hükmünü çıkarmışlardır.¹⁷³

Bazı kullanımlarda (sema’a göre) lâzım fiil bu bâba aktarılmasına rağmen müteaddî olmamıştır. Örnek: أَقْبَلَ أَوْفَضَ geldi, koştı gibi.¹⁷⁴

1.2.3.1.1.1.2. İf’âl Bâbı ‘Giriş’ Anlamı İçerir. Girmek, Erişmek Manasında Kullanılır.

(Bakara Sûresi Fiil Tespiti Yapılamamıştır.)

Karanlığa girdi. ¹⁷⁵	أَظْلَمَ	Karanlık	الْظَّلَامُ
Ayın ilk gününe girdi.	أَبْرَأَ	Ayın ilk günü	الْبِرَاءُ ¹⁷⁶
Sabah vaktine girdi.	أَصْبَحَ	Sabah	الصَّبَاحُ

¹⁷² Cebel, cilt 2, s. 644; Zemaşşerî, *Keşşâf*, cilt 1, s. 327; Endülüsî, cilt 2, s. 739.

¹⁷³ Cabir b. Musa b. Abdulkadir b. Cabir Ebu Bekir Cezâirî. *Eyseru’t-Tefâsir li Kelâmi’l-Âliyyi’l-Kebîr*, Mektebetü’l-Ulûm ve’l-Hukm, Medine:2003, cilt 1, s. 204.

¹⁷⁴ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ “Birbirlerine yönelip sorarlar (çekişirler).” Saffat, 37/27, D.İ.B. s. 492; يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُونَ “Dikili putlara akın akın gidercesine, gözleri inmiş, kendilerini zillet kaplamış bir hâlde mezarlarından süratle çıkacakları o günü hatırla!” Mearic, 70/43, D.İ.B. s. 645.

¹⁷⁵ Muhtâr, cilt 2, s. 1439.

¹⁷⁶ Zebidî, cilt 1, s. 147.

Seher vaktine girdi.	أَسْحَرَ	Seher vakti	السَّحْرُ
Tehlikeye girdi.	أَخْطَرَ	Tehlike	الْخَطَرُ
Şam'a girdi.	أَشَامَ	Şam	الشَّامُ
Soğuğa girdi.	أَهْرَأَ	Soğuk, şiddetli soğuk	أَهْرَاءٌ ¹⁷⁷

Örnek: أمسى الصَّيْفُ : misafir akşamladı – Yani aksâm vaktine girdi, gibi.

Örnek: فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ¹⁷⁸

1.2.3.1.1.1.3. Fiile 'Zamanı Gelmek' Anlamı Katar. Haynunet (حِينُونَ : Vakit Gelmiş Olmak) Manasında Kullanılır.

(Bakara Sûresi Fiil Tespiti Yapılamamıştır.)

Hasat zamanı geldi	أَحْصَدَ	Hasat etti	حَصَدَ - يَحْصُدُ
--------------------	----------	------------	-------------------

Örnek: “أَحْصَدَ الزَّرْعُ” : Ekinin hasat vakti geldi"

“أَقْلَبَتِ الْخُبْرَةَ” : Üstü kızaran ekmeğin ters çevrilme zamanı geldi"

“أَقْلَبَ الْعِنَبُ” : Kuruyan üzümün altüst edilme zamanı geldi" gibi.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 57

¹⁷⁸ “وَأَيَّةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ” bir de bakarsın karanlık içinde kalmışlardır.” Yasin, 36/37, D.İ.B. s. 487, Muhtâr, cilt 2, s. 1439; İbn Manzûr, cilt 12, s. 378.

¹⁷⁹ İbn Manzûr, cilt 1, s. 686.

1.2.3.1.1.1.4. Fiile ‘Vermek’ Anlamları Katar. Fiilin Türemiş Olduğu Kelimenin İfade Ettiği Anlama Nisbet İçin Olur.

(Bakara Sûresi Fiil Tespitleri)

Hayat verdi ¹⁸⁰	أَحْيَا	Hayat sahibi oldu	حَيَّيَ - يَحْيِيَا
Şans verdi	أَحْطَى	Şanslı oldu	حَظِّيَ - يَحْظِيَا

أَحْيَا fiili Bakara sûresinde 9 yerde kullanılmış, 3 mâzî 9 muzârî kalıbı vardır, ayetler 28, 73, 164, 243, 258, 259, ve 260. ayetleridir. 164. ayette yeryüzünün baharda yeşillenmesi anlamında, diğerlerinde ölümlerin diriltilmesi anlamında kullanılmıştır.

Örnek: أَمْرَتِ الشَّجَرَةَ ağaç meyvelendi gibi ki burada fiilin kökü أَلْمَمُ meyve kelimesidir. أَدْرَكَتِ النَّاَقَةَ وَالْمَرْأَةَ kadın yada deve erkek çocuk doğurdu fiilin ismi أَلْدَكْرُ erkek kelimesidir.¹⁸¹

1.2.3.1.1.1.5. Sülâsi Fiili İle Aynı Anlama Gelir.

(Bakara Sûresi Fiil Tespitleri)

Tekrar tekrar istedi, talep etti	أَرَادَ	Tekrar tekrar istedi, talep etti ¹⁸²	رَادَ - يَرُودُ
Sevdi, hoşuna gitti (kızgınlığın zıttı) ¹⁸³	أَحَبَّ	Sevdi, hoşuna gitti	حَبَّ - يَحِبُّ
İsabet etti, hata yapmadı ¹⁸⁴	أَصَابَ	İsabet etti, hata yapmadı	صَابَ - يَصُوبُ

¹⁸⁰ Muhtâr, cilt 1, s. 597.

¹⁸¹ Ferâhidî, cilt 5, s. 347.

¹⁸² İbn-ü Manzûr, cilt 3, s. 187.

¹⁸³ İbn Manzûr, cilt 1, s. 289; Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 70; Zeynuddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekir b. Abdulkadir er-Râzî. *Muhtâru's-Sihâh*, tah. Yusuf eş-Şeyh Muhammed, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut:1999, s. 65.

¹⁸⁴ Cebel, cilt 3, s. 1186.

Gerçekleşti, ortaya çıktı, bildi, bir şeye düşkün oldu ¹⁸⁵	أَيَّقَنَ	Gerçekleşti, ortaya çıktı, bildi, bir şeye düşkün oldu.	يَقِّنَ - يَيَّقِنُ
Işdı, ışık verdi, aydınlandı. ¹⁸⁶	أَضَاءَ	Işdı, ışık verdi, aydınlandı.	ضَاءَ - يَضُوهُ
Yerine getirdi. ¹⁸⁷	أَوْقَى	Yerine getirdi.	وَقَى بِ - يَفِي
Bitti, çıktı. ¹⁸⁸	أَنْبَتَ	Bitti, çıktı.	نَبَتَ - يَنْبُتُ
Etrafını çevirdi, korudu. ¹⁸⁹	أَحَاطَ	Etrafını çevirdi, korudu.	حَاطَ بِ - يَحُوطُ
Daralttı, kuşattı, hapsetti, sınırladı, kısalttı, engelledi. ¹⁹⁰	أَحْصَرَ	Daralttı, kuşattı, hapsetti, sınırladı, kısalttı, engelledi.	حَصَرَ - يَحْصِرُ / يُحْصِرُ
Aldı, tuttu, üstlendi, elle yakaladı, hapsetti. ¹⁹¹	أَمْسَكَ	Aldı, tuttu, üstlendi, elle yakaladı, hapsetti.	مَسَكَ بِ - يَمْسِكُ
Gözle gördü, anladı, bildi. ¹⁹²	أَبْصَرَ	Gözle gördü, anladı, bildi.	بَصَرَ - يَبْصُرُ / بَصَرَ - يَبْصُرُ

¹⁸⁵ Muhtâr, cilt 3, s. 2517; Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Amr b. Ahmed, ez-Zemahşerî. *Esâsü'l-Belâga*, tah. Muhammed Bêsil Uyûnu's-Sûd, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:1998, cilt 2, s. 391.

¹⁸⁶ Ferâhîdî, cilt 7, s. 74; İbn Manzûr, cilt 12, s. 379; Ezherî, cilt 12, s. 68; Muhtâr, cilt 2, s. 1373.

¹⁸⁷ Muhtâr, cilt 3, s. 2475; İbn Manzûr, cilt 15, s. 397; Ezherî, cilt 15, s. 420; Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 1343.

¹⁸⁸ Muhtâr, cilt 3, s. 2154; İbn Manzûr, cilt 2, s. 96; İbn Sîde; *Muhkem*, cilt 4, s. 315; Ezherî, cilt 14, s. 215; Ezdî, cilt 1, s. 257; İbn Cinnî, *Muhtesib*, cilt 2, s. 89.

¹⁸⁹ Zemahşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 223; Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 663; Muhtâr, cilt 1, s. 582; İbn Manzûr, cilt 7, s. 279.

¹⁹⁰ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 376; Zemahşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 192; İbn Fâris, *Mücmel*, s. 238. İbn Sîde; *Muhkem*, cilt 3, s. 143.

¹⁹¹ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 953; Zemahşerî, *Esâs*, cilt 2, s. 213; Salahuddin Halil b. Eybek es-Sadefî. *Tashihu't-Tashîf ve Tahrîru't-Tahrîf*, tah. es-Seyyid eş-Şerkâvî, Mektebetü'l-Hancî, Kahire:1987, cilt 1, s. 478; İbn Sîde; *Muhkem*, cilt 6, s. 735.

¹⁹² İbn Sîde, *Muhkem*, cilt 8, s. 315; İbn Fâris, s. 127; Zemahşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 62; Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 351.

Karanlık oldu, karardı. ¹⁹³	أَظْلَمَ	Karanlık oldu, karardı.	ظَلِمَ – يَظْلِمُ
Gizledi, sakladı. ¹⁹⁴	أَسَرَ	Gizledi, sakladı.	سَرَّ – يَسُرُّ
Güç yetirdi, zorlukla taşıdı. ¹⁹⁵	أَطَاقَ	Güç yetirdi, zorlukla taşıdı.	طَاقَ – يَطُوقُ
Kurtuldu, istediğini elde etti, kalıcılığı elde etti. ¹⁹⁶	أَفْلَحَ	Kurtuldu, istediğini elde etti, kalıcılığı elde etti.	فَلَحَ – يَفْلَحُ
Gizledi, örttü, sakladı. ¹⁹⁷	أَكَنَّ	Gizledi, örttü, sakladı.	كَنَّ – يَكْنُ
Uydu, iradesiyle zorlama olmadan. ¹⁹⁸	أَطَاعَ	Uydu, iradesiyle zorlama olmadan.	طَاعَ بِ، لِرِ – يَطُوعُ
Kasten/kasıtsız günah işledi. ¹⁹⁹	أَخْطَأَ	Kasten günah işledi.	خَطِئَ – يَخْطِئُ

أَرَادَ 9 defa, 5 mâzî, 3 muzârî, 1 nefy-i istikbâl kalıbıyla, 26, 108, 185², 228, 233³, 253. ayetlerde geçmiştir.

أَحَبَّ 8 kez, 5 muzârî, 3 nefy-i istikbâl kalıbıyla, 165, 190, 195, 205, 216, 222², 276. ayetlerde geçmiştir.

¹⁹³ İbn Manzûr, cilt 12, s. 378; İbn Sîde, *Muhassas*, cilt 4, s. 350; İbn Sîde, *Muhkem*, cilt 10, s. 26; Zemahşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 626.

¹⁹⁴ Ferâhîdî, cilt 7, s. 186; Ezdî, cilt 1, s. 121; Ezherî, cilt 12, s. 201; Omar, cilt 1, s. 696; Feyyûmî, cilt 1, s. 273; Suhârî, cilt 1, s. 228; Muhtâr, cilt 2, ss. 1055, 1056.

¹⁹⁵ Ezherî, cilt 9, s. 191; İbn Manzûr, cilt 10, s. 233; Feyyûmî, cilt 2, s. 381; İsfehânî, ss. 532,533; Mecma', cilt 2, s. 571; Zebîdî, cilt 26, s. 104.

¹⁹⁶ İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 4, s. 450; el-Hindî, cilt 4, s. 162; Zebîdî, cilt 7, s. 27; Cebel, cilt 3, s. 1711; Mecma', cilt 2, s. 700.

¹⁹⁷ İsfehânî, 727; Zeccâc, cilt 1, s. 317; Vâhidî, cilt 1, s. 346; Şemsüddin, Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrînî. *es-Sirâcü'l-Münîr fi'l-Îâne alâ Marifet-i B'ad-ı Meân-i Kelâm-i Rabbine'l-Hakîmi'l-Habîr*, Matbaat-u Bûlâk, Kahire:1285, cilt 1, s. 154.

¹⁹⁸ Âlûsî, cilt 2, s. 66; Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 1, s. 617; Cevâlîkî, s. 53; Feyyûmî, cilt 2, s. 380; İsfehânî, s. 529.

¹⁹⁹ Cevâlîkî, s. 38; Ezherî, cilt 7, s. 207; Ferâhîdî, cilt 4, s. 293; İbn Manzûr, cilt 1, s. 67; Omar, cilt 1, s. 24.

أَصَاب 6 defa, 5 mâzî, 1 muzârî olarak 156, 264, 265², 266². ayetlerde geçmiştir. Geçtiği ayetlerde sırasıyla “musibet, yağmur, ihtiyarlık ve ateşli kasırga” kelimeleriyle birlikte geçmektedir.

أَيَّقَنَ 2 defa muzârî kalıyla 4, 118. ayetlerde “kesin olarak inananlar” kavramıyla kullanılmıştır.

أَوْقَى 40. ayette 1 muzârî, 1 emr-i hâzır kalıbıyla “söz, ahid” kelimesiyle kullanılmıştır. Kur’an’da devamlı “sözü tutma, sözleşmeleri yerine getirme” anlamında و harfi cer ile müteaddî yapılarak kullanılmıştır, kalıp burada ta’diye (geçişlilik) anlamı katmamıştır belki anlamı güçlendirmiştir.²⁰⁰

أَنْبَتَ 61 ve 261. ayetlerde 1 mâzî, 1 muzârî kalıbıyla “yeryüzü, tane” kelimeleriyle geçmektedir. Üçlüsüyle (sülasi) aynı anlamda kullanılmıştır, tıpkı “مَطَرَتِ السَّمَاءُ وَأَمْطَرَتْ” yağmur yağdı” kullanımında olduğu gibi.²⁰¹

أَخَاطَ 81 ve 255. ayetlerde 1 mâzî, 1 muzârî kalıbıyla “günah ve ilim” kelimeleriyle geçmektedir. 81. Ayette geçen بِهٍ خَطِيئَةٌ cümlesi “küfür üzere ölmek, tövbe etmediği günahlarla ölmek” anlamında olduğu söylenmiştir.²⁰² 255. ayette geçen مِنْ عِلْمِهِ بِشَيْءٍ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ مَعَاذَ اللَّهِ cümlesindeki بِهٍ عِلْمًا مَعَاذَ اللَّهِ mecaz olarak “bir şeyi hiçbir şeyi eksik bırakmamak üzere her yönüyle bilmek” anlamında kullanıldığı ifade edilmiştir.²⁰³ Bu da Allah (c.c.)’ın ilminden hiçbir şeyin tam anlamıyla bilinemeyeceğini göstermektedir.

²⁰⁰ İbn Manzûr, cilt 15, s. 398; Şihabuddin Muhammed b. Abdillâh el-Huseyni el-Âlûsî. *Ruhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'u'l-Mesânî*, tah. Ali Abdulbari Atıyye, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:1425, cilt 1, s. 244.

²⁰¹ İbn Manzûr, cilt 2, s. 96; İbn Cinnî, *Muhtesib*, cilt 2, s. 89.

²⁰² Muhtâr, cilt 1, s. 583; İbn Atıyye, cilt 1, s. 171.

²⁰³ Zemahşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 223; İbn Âşûr, cilt 3, s. 22.

أَخْصَرَ 196 ve 273. ayetlerde mâzî meçhul kalıbıyla “fakirler, siz” kelimeleriyle geçmiştir.

أَمْسَكَ 231. ayette emr-i hâzır ve nehy-i hâzır kalıbıyla, “boşanmış kadınlar” kelimesiyle geçmiştir.

أَبْصَرَ 17. ayette nefy-i hâl kalıbıyla geçmiştir.

أَظْلَمَ 20. ayette mâzî kalıbıyla “gece” kelimesiyle geçmektedir.

أَسْرَ 77. ayette muzârî kalıbıyla “gizledikleri şeyler” kelimesiyle geçmektedir.

Ezdâd (iki zıt anlamı olan kelimeler) den olduğu da söylenmiştir. Örnek:²⁰⁴ وَأَسْرُوا الندامة pişmanlıklarını açığa vurdular/gizlediler yada “gizledikleri pişmanlıklarını açığa vurdular” şeklindedir.²⁰⁵

أَطَاعَ 184. ayette muzârî sığasıyla “oruç/fidyeye” kelimesiyle geçmektedir.

أَفْلَحَ 189. ayette muzârî kalıbıyla “ahirette kurtulmak” anlamında kullanılmıştır.

أَكْرَهَ 235. ayette mâzî kalıbıyla “dünürücü olma” kavramıyla kullanılmıştır.

أَطَاعَ 285. ayette mâzî kalıbıyla “Allah (c.c.)’a itaat” anlamında kullanılmıştır.

Ayetteki kullanımının وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ وَفُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ kendi irademizle isteyerek emir ve nehiylerden çağırıldığın şeyleri kabul ettik” şeklinde olduğunu

²⁰⁴ وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ وَفُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
“Haksızlık etmiş olan her kişi, yeryüzünde olan her şeye sahip olsa, onu azabın fidyesi olarak verirdi. Azabı görünce pişmanlık gösterdiler. Haksızlığa uğratılmadan aralarında adaletle hükümlenmiştir.” Yunus, 10/54

²⁰⁵ Seleme b. Müslimi'l-Avtî es-Suhârî. *el-İbâne fi'l-Lugati'l-Arabiyye*, tah. Abdulkerim Halife, Nusret Abdurrahman, Salah Cerrar, Muhammed Hasan Avvad, Casir Ebu Safiyye, Vizaratü't-Türâsi'l-Kavmî ve's-Sekâfe, Amman:1999, cilt 1, s. 228. Âlûsî, cilt 6, s. 130.

söyler Âlûsî.²⁰⁶ İsfehânî, وَالْإِزْتِسَامُ فِيمَا رُسِمَ emredilene uymak, çizilen profil ve sınırların içinde yer almayı kabul etmek” anlamına geldiğini söylemiştir.²⁰⁷ Sülasisi (üçlüsü) ile aynı anlama geldiği de söylenmiştir.²⁰⁸

286. ayette mâzî kalıbıyla geçmektedir. أَحْطَأَ / حَطِيءٌ aynı anlamdadır, denmiştir.²⁰⁹ حَطَأَ orta harfinin harekesi fetha (üstün) ise buna Ferâhîdî, kasıtsız isabetsiz davranmak anlamı vermiştir.²¹⁰ Lisânü'l-Arab'ta, حَطِئْتُ bilerek yaptığın günah için, أَحْطَأْتُ kasıtsız işlenen günah için kullanıldığı ifade edilmiştir.²¹¹

1.2.3.1.1.1.6. Temkîn, Fiilin Gerçekleşmesi İçin Yardımcı Olmak Anlamı Katar.

(Bakara Sûresi Fiil Tespitleri)

Evlendirdi (evlenmesine yardımcı oldu). ²¹²	أَنْكَحَ	Evlendi.	نَكَحَ - يَنْكُحُ، يَنْكُحُ
--	----------	----------	-----------------------------

221. ayette nehy-i hâzır kalıbıyla “kızlarınızı/kadınlarınızı” kelimesiyle geçmektedir. Burada “mümin kadınların/kızların müşrik erkeklerle evlenmesine imkan tanımayın” anlamında kullanılmıştır. Bu manada Kur'an'da Nur, 24/32, Kasas, 28/27²¹³ bu anlamda geçmiştir.²¹⁴ Kültürümüzde evlenecek yaşa gelmiş

²⁰⁶ Âlûsî, cilt 2, s. 66.

²⁰⁷ İsfehânî s. 529.

²⁰⁸ Cevâlikî, s. 53.

²⁰⁹ Cevâlikî, s. 38; Ezherî, cilt 7, s. 207; Omar, cilt 1, s. 24.

²¹⁰ Ferâhîdî, cilt 4, s. 293.

²¹¹ İbn Manzûr, cilt 1, s. 67.

²¹² Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Vahidi. *el-Vasûl fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, tah. Şeyh Adil Ahmed, Ali Muhammed, Ahmed Muhammed, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:1994, cilt 1, s. 326;

²¹³ “Sizden beğar olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.” قَالَ إِبْنُ أَبِي أَرَيْدَةَ أَنَّ أُنْكَحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيْ هَانِئِ بْنِ عَلِيٍّ أَنَّ تَأْخُرَ بِنِي تَمَّابِيٍّ حَجَّجَ فَإِنْ أَمْتَمْتَ عَشْرًا Nur, 24/32, D.İ.B. s. 387;

olanlara büyüklerin aracılık yapması, evlilik törenlerinde yardımlaşma bu anlamda yer almıştır, denilebilir.

1.2.3.1.1.1.7. Bir Yöne Gitmek Manasını İfade Etmek İçin Olur.

(Bakara Sûresi Fiil Tespiti Yapılamamıştır)

Hicaz'a gitti	أَحْجَزَ	Hicaz	الْحِجَازُ
Şam'a gitti	أَشَامَ	Şam	الشَّامُ

Örnek: أَشَامَ فُلَانٌ falanca Şam yönüne gitti ve أَحْجَزَ فُلَانٌ falanca Hicaz yönüne gitti, gibi.

1.2.3.1.1.1.8. Teksir (Çokluk) Anlamı Katar.²¹⁵

(Bakara Sûresi Fiil Tespitleri)

Doldu, taşı ²¹⁶	أَفَاضَ	Çoğaldı, aktı	فَاضَ - يَفِيزُ
Kanasıya içirdi, doyurdu. ²¹⁷	أَشْرَبَ	Yudumladı, içti.	شَرِبَ - يَشْرَبُ
Boşalttı, yağdırdı, bütün gücünü sarfetti. ²¹⁸	أَفْرَعُ	Boşaldı, bitti, düzenli devam etti.	فَرَعُ، إِلَى، لِي، مِنْ - يَفْرَعُ، يَفْرَعُ

“Şu’ayb, “Ben, sekiz yıl bana çalışmana karşılık, şu iki kızımdan birisini sana *nikâhlamak* istiyorum. Eğer sen bunu on yıla tamamlarsan, o da senden olur. Ben seni zora koşmak da istemiyorum. İnşallah beni salih kimselerden bulacaksın” dedi.” Kasas, 28/27, D.İ.B. s. 428.

²¹⁴ Muhtâr, cilt 3, s. 2279.

²¹⁵ Ebu Muhammed Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *Edebü'l-Kâtib*, tah. Muhammed ed-Dêlî, Müessesetü'r-Risâle, Dimeşk:tsz, s. 348.

²¹⁶ Omar, cilt 1, s. 60; el-Hindî, cilt 4, s. 188; Zemahşerî, cilt 2, ss. 305, 355.

²¹⁷ Âlûsî, cilt 1, s. 326; Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 1, s. 166; İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 3, s. 367.

²¹⁸ Muhtâr, ف ر غ maddesi; Ferâhîdî, cilt 4, s. 408; Ezherî, cilt 8, s. 115; İbn Manzûr, cilt 8, s. 446; Omar, cilt 2, s. 861; Feyyûmî, cilt 2, s. 470.

Çok tuz attı	أَمْلَحَ	Yeteri kadar tuz attı	مَلَحَ - يَمْلَحُ
Sütü çok oldu ²¹⁹	أَرْسَلَ	Süt	الرَّسْلُ

أَفَاضَ fiili Bakara sûresinde 3 yerde, 2 mâzî, 1 emr-i hâzır olarak, 198, 199².

ayetlerde “Arafat, insanların indiği yer” kavramlarıyla geçmiştir.

أَشْرَبَ 93. ayette mâzî meçhul kalıbıyla “buzağı” kelimesiyle birlikte 1 defa geçmiştir. Buzağı ve ona ibadet sevgisinin İsrailoğullarında ne kadar çok olduğunu göstermek amacıyla fiil gerçek anlamı olan “sulamak, su içirmek” manasından daha ziyade “buzağı sevgisinin onlara içirilmesiyle, bir başka güç tarafından kendi iradeleri dışında meydana gelen bir iş durumuna ulaştığına” işareten sevginin yeri olarak “kalbleri” ifadesiyle de bu sevginin ne kadar şiddetli olduğu ifade edilmiştir.²²⁰

أَفْرَعُ 250. ayette emr-i hâzır sığısıyla “sabır” kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. Kur’an’da 3²²¹ yerde bu fiil emir kipiyle geçmiştir, ikisinde “bol sabır yağdır”, birinde ise “demiri boşaltmak” anlamında kullanılmıştır. Bu fiil, فَرَّغَ kalıbıyla aynı anlamda kullanılmaktadır.²²²

Örnek: أَمْلَحْتُ الْقِدْرَ tencereye çok tuz attım, gibi.

Örnek: أَرْسَلَ الْقَوْمُ topluluğun sütü çok oldu, gibi.²²³

²¹⁹ Ezherî, cilt 12, s. 274.

²²⁰ İbn Âşûr, cilt 1, s. 611.

²²¹ أْتُوبِي زُبْرَ الْحُدَيْدِ حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا حَتَّى إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ أْتُوبِي أَفْرَعُ عَلَيْهِ قَطْرًا “Bana (yeterince) demir madeni getirin” dedi. İki yamacın arasındaki boşluğu (dağlarla) bir hizaya getirince, “körükleyin!” dedi. Demiri eritip kor (gibi) yapınca da, “Bana erimiş bakır getirin, bunun üzerine boşaltayım” dedi.” Kehf, 18/96, D.İ.B. s. 327.

“Sen sırf, Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde iman ettiğimiz için bize huç duyuyorsun. Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve müslüman olarak bizim canımızı al.” A’râf, 7/126, D.İ.B. s. 179.

²²² Omar, cilt 2, s. 861.

²²³ Ezherî, cilt 12, s. 274.

1.2.3.1.1.1.9. Fiilin Anlamını Tersine Zıddına Döndürür.

(Bakara Sûresi Fiil Tespitleri)

Ortaya çıkardı, gizliliğini yok etti. ²²⁴	أَخْفَى	Gizledi, sakladı, örttü.	حَفَى - يَخْفَى
Güzelliğinden dolayı beğendi, ²²⁵	أَعْجَبَ	Alışılmışın dışında olduğu için tanımadı, reddetti.	عَجِبَ - يَعْجَبُ
Suyu çıkarmak için yı suya attı, bir şeye ulaşmaya çalıştı. ²²⁶	أَدَّى	Suyu çıkarmak için yı sudan çekti.	دَلَا بِ - يَدْلُو
Kuyuya balçık attı. ²²⁷	أَحْمَأَ	Kuyudan balçık çıkardı	حَمَأَ - يَحْمَأُ

أَعْجَبَ Bakara sûresinde 3 defa, 2 mâzî, 1 muzârî kalıbıyla, 204, 221².

ayetlerinde beğenmek, hoşlanmak anlamlarında “münafığın sözü, müşrik erkek ve kadın” kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır. Aslında bunların beğenilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

أَدَّى 188. ayette muzârî kalıbıyla “hakimlere ulaşmak amacıyla malların yenmesi” anlamında kullanılmıştır.

Örnek: دَلَا الرَّجُلُ دَلْوَهُ su almak için kovayı suya attı, أَدَّى الرَّجُلُ دَلْوَهُ suyu çıkarmak için kovayı sudan çekti, gibi.

²²⁴ Muhtâr, cilt 1, s. 673, إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِشُجْرَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى “Çünkü o saat şübhesiz gelecektir. Ben onu (n vaktini) hemen açıklayacağım geliyor ki herkes neye çalışıyorsa kendisine onunla mukaabele edilmiş olsun.” Tâ-Hâ, 20/15, Hasan Basri Çantay

²²⁵ İbn Manzûr, cilt 1, s. 581; Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 112; Cebel, cilt 2, s. 1409.

²²⁶ Feyyûmî, cilt 1, s. 199; İbn Manzûr, cilt 14, s. 265; İbn Sîde, *Muhassas*, cilt 2, s. 466; Ezherî, cilt 14, s. 121; Ferâhîdî, cilt 8, s. 69.

²²⁷ İbn Kuteybe, s. 348

1.2.3.1.1.1.10. İstiğna İçin Kullanılır.

Bir fiilin sülasi'sinin anlamının, fiilin bu bâba aktarılmasıyla farklılaşması ve üçlü anlamını kaybetmesi yada aynı anlamda başka bir sülasi fiil olmasına rağmen onun kullanılmayıp yerine bu fiilin kullanılmasıdır.²²⁸ Örnek: ²²⁹ يُؤْلُونَ “yemin ederler” fiilinin sülasisinin يَاْلُو - أَلَا gevşek ve zayıf oldu, işinde yavaş oldu,²³⁰ gibi bir anlamı vardır, bunun “yemin etmek” le hiçbir anlam yakınlığı yoktur. Anlamını incelediğimiz أَمَلَّ fiili “yazdırmak” anlamında kullanılmış olmasına karşın, üçlü aslı أَمَلَّ yerinde أَمَلَّ yerine أَمَلَّ²³¹ anlamındadır, “yazdırmak” anlamı için أَمَلَّ yerine أَمَلَّ kullanılmıştır.

Bir de istiğna cümledeki mef'ul'un (tümleç) kaldırılması, fiilin ifade ettiği mananın ön plana çıkarılması şeklinde görüyoruz.²³² Örnek: ²³³ أَطَعْنَا burada mef'ül terkedilerek genel itaat vurgusu yapılmıştır. Bâb burada teaddi (geçişlilik) anlamı katmıştır.

(Bakara Sûresi Fiil Tespitleri)

²²⁸ “صِبْعَةُ (أَفْعَل) الْفِعْلِيَّةُ فِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ”

www.articles.islamweb.net/media/index.php?page=article&lang=A&id=211483 (18.11.2018)

²²⁹ *“Eşlerine yaklaşmamağa yemin edenler için dört ay bekleme süresi vardır. Eğer (bu süre içinde) dönerlerse, şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”* Bakara, 2/226, D.İ.B. s. 44.

²³⁰ Muhtâr, cilt 1, s. 114.

²³¹ Muhtâr, cilt 2, s. 2124; Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 1058.

²³² Süreyya Abdullah Osman İdris. *Es-Sıyagu'l-Fi'liyyetü fi'l-Kur'âni'l-Kerimi*, Camiat-u Ümmü'l-Kura, Medine:1989, cilt 2, s. 785.

²³³ *أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلُّ أَمَّنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا* *“Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: “Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayurt etmeyiz.” şöyle de dediler: “İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır.”* Bakara, 2/285, D.İ.B. s. 57.

Yazdırdı ²³⁴	أَمَلَّ	Bıktı, usandı.	مَلَّ - يَمَلُّ
Yemin etti. ²³⁵	آلَى	Gevşek ve zayıf oldu, işinde yavaş oldu.	أَلَا - يَأْلُو
Cevap verdi, davetine icabet etti. ²³⁶	أَجَابَ	Deldi, yardı (kayayı), kapladı, yayıldı (haber)...	جَابَ - يَجُوبُ ²³⁷
Korkutmak amacıyla bilgi ulaştırdı (kötü ve tehlikeli durumlarda) ²³⁸	أَنْذَرَ	Adadı, kendisine görev edindi (sadaka ve iyilik).	نَذَرَ - يَنْذُرُ / يَنْذِرُ
Yönlendirdi, başıboş serbest bıraktı, hüküm ve saltanat verdi ²³⁹	أَرْسَلَ	Saçı kıvrımsız, uzun düzgün oldu.	رَسَلَ - يَرْسَلُ
Hazırladı, oluşturdu, kurguladı. ²⁴⁰	أَعَدَّ	Saydı, hesapladı, zannetti, itibar etti.	عَدَّ - يَعُدُّ
İtiraf etti, kabul etti. ²⁴¹	أَقْرَبَ ...	Soğudu, mutlu oldu, karar kıldı, kesin niyet etti.	قَرَّ (قَرَرْتُ/قَرَرْتُ) - يَقَرُّ، يَقُرُّ، يَقِرُّ
Bir durum üzere buldu. ²⁴²	أَلْفَى	Eti deriden sıyırdı.	لَفَا - يَلْفُو

²³⁴ Ebu Abdurrahman el-Halil b. Ahmed b. Amr b. Temim el-Ferahîdî El-Basri. *Kitabu'l-Ayn*, tah. Mehdi el-Mahzumi, İbrahim es-Samirai, Dar-u Mektebetü'l-Hilal, Beyrut:trs, cilt 8, s. 325; İdris, cilt 2, s. 820.

²³⁵ İdris, cilt 2, s. 819.

²³⁶ İdris, cilt 2, s. 822.

²³⁷ Zemaşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 153; Ferahîdî, cilt 6, s. 192; Muhtâr, cilt 1, s. 415.

²³⁸ Muhtâr, cilt 3, s. 2190; Ebu'l-Hasen Ali b. İsmail b. Sîde el-Mürsî. *El-Muhkem ve'l-Muhîtu'l-A'zam*, tah. Abdulhamid Hindâvî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:2000, cilt 10, s. 61.

²³⁹ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 1006; Zemaşerî, *Esâs*, cilt 1, s. 353; İbn Fâris, *Mücmel*, s. 376; İbn Sîde, *Muhkem*, cilt 8, s. 473; İbn Manzûr, cilt 11, s. 285; Ezherî, cilt 12, s. 274; Ezdî, cilt 2, s. 720; Muhtâr, cilt 2, s. 887.

²⁴⁰ el-Feyyûmî, cilt 2, s. 395; Omar, cilt 1, s. 526; el-Hindî, cilt 5, s. 530; İbn Fâris, *Mekâyis*, cilt 4, s. 29.

²⁴¹ Muhtâr, cilt 3, s. 1794; Feyyûmî, cilt 2, s. 496; Âlûsî, cilt 1, s. 310; Zemaşerî, *Keşşâf*, cilt 1, s. 160; İbn Atiyye, cilt 1, s. 174; İbn Âşûr, cilt 1, s. 586; İbn Manzûr, cilt 5, s. 88.

²⁴² İbn Manzûr, cilt 15, s. 252; Ragıp Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed, İsfehani. *el-Müfredat*, tah. Safvan Adnan Davudi, Dimeşk:Daru'l-Kalem, 1412, s. 744; Cebel, cilt 4, s. 1985; Zebîdî, cilt 39, s. 471; Muhtâr, cilt 3, s. 2025.

Sesini yükseltti (hilali görüncü Arapların yaptığı). لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ dedi. ²⁴³	أَهْلًا	Hilal belirdi.	هَلًا - يَهْلًا
Attı, fırlattı, selam verdi, konuşma yaptı, kulak verdi, yazdırdı. ²⁴⁴	أَلْقَى	Karşılaştı, gördü, buldu, karşılık gördü, ulaştı. (His, göz, kalb gözüyle) idrak anlamı da vardır.	لَقِيَ - يَلْقَى
Güzel olanı yaptı, güzel yaptı. ²⁴⁵	أَحْسَنَ	Güzel oldu, durumu olgunluğu ve afiyete ilerledi.	حَسَنًا - يَحْسُنُ
Belli bir zaman sonra geri verilmek üzere bir şey vermek, borç vermek. ²⁴⁶	أَقْرَضَ	Kesti, yedi, yazdı, bir yerden ayrıldı.	قَرَضَ - يَقْرَضُ

أَمَلًا Bakara sûresinde 3 yerde, 1 muzârî, 2 emr-i gâib kalıbıyla, 282³. ayette

aynı ayette, “borç” kavramıyla birlikte kullanılmıştır.

آلَى sadece 226. ayette muzârî kalıbıyla, “kadınlar” kelimesiyle geçmiştir.

أَجَاب 186. ayette mâzî meçhul kalıpta “dua” kelimesiyle kullanılmıştır.

²⁴³ İsfehânî, 843; Feyyûmî, cilt 2, s. 639; Omar, cilt 1, s. 780; Zemahşerî, *Esâs*, cilt 2, s. 379; Mecmau'l-Luğatu'l-Arabiyye bi'l-Kahire. *el-Mu'cemu'l-Vesît*, Dâru'd-Da'va, Kahire:tsz, cilt 2, s. 992.

²⁴⁴ Muhtâr, cilt 3, s. 2030; İsfehânî, 746; Suhârî, cilt 4, s. 210; Feyyûmî, cilt 2, s. 558; Omar, cilt 1, s. 383; İbn Manzûr, cilt 15, s. 255.

²⁴⁵ Örnek: إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسْتَوْا وَجْوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسْتَوْا وَجْوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتَبِيرًا “İyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz, kötülük yaparsanız yine kendinize yapmış olursunuz. İkinci bozgunculuğun zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine mescide (Beyt-i Makdis’e) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi yerle bir etsinler diye (üzerinize yine düşmanlarınızı gönderdik.)” İsra, 17/7, D.İ.B. s. 302; Muhtâr, cilt 1, s. 497; İbn Âşûr, cilt 2, s. 216; Muhammed b. Salih b. Muhammed el-Useymin. *Tefsîru'l-Fâtihati ve'l-Bakarati*, Dâr-u b. el-Cevzî, Suudi Arabistan:1423, cilt 2, s. 389.

²⁴⁶ Muhtâr, cilt 3, s. 1799; Ferâhîdî, cilt 5, ss. 49,50; Ezherî, cilt 8, s. 266; İbn Manzûr, cilt 7, ss. 216,217; Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 1, ss. 290,291.

أَنْذَرَ fiili 6. ayette 2 defa “kafirler” kelimesiyle geçmiştir.

أَرْسَلَ fiili 119 ve 151. ayetlerde mâzî kalıbıyla “sen ve rasül” kelimeleriyle geçmiştir. Bakara sûresinde fiil “yönlendirme, tevcih” anlamında kullanılmıştır. “serbest bırakma” anlamında Şuarâ, 26/17’de²⁴⁷ geçmektedir.

أَعَدَّ mâzî meçhul kalıbıyla 1 defa 24. ayette “ateş” kelimesiyle geçmektedir.

أَقْرَأَ mâzî kalıbıyla 84. ayette “mîsâk/söz” kelimesiyle geçmektedir.

أَلْفَى 170. ayette mâzî kalıbıyla “ataların dini” kelimesiyle geçmiştir.

أَهْلًا 173. ayette mâzî kalıbıyla “putları anmak” ile birlikte kullanılmıştır. Hayvan kesilirken uğruna kurban edilen varlığın (burada “asnam/putlar”) yüksek sesle adını söylemek,²⁴⁸ demektir.

أَلْفَى 195. ayette nehy-i hâzır kalıbıyla “kendinizi tehlikeye atma” anlamında kullanılmıştır. Âlûsî tefsirinde أَلْفَىٰ bir şeyi aşağı yöne atmak, anlamında kötü davranışların kötülüğünü ifade etmede manayı güçlendirdiğini ifade etmiştir.²⁴⁹ Sa’lebî, bir işi yapmaya başlayan için يَدَيْهِ فِيهِ أَلْفَىٰ dendiğini ifade etmiştir,²⁵⁰ Türkçe’de de “işe el atmak” deyimini bulunmaktadır.

أَحْسَنَ 195. ayette emr-i hâzır kalıbıyla mef’ûlü (tümleç) olmadan zikredilmiştir, bu da yapılan tüm işlerin güzel yapılması gerektiği düşüncesini oluşturmak içindir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi bu “İstiğna”nın bir çeşididir. İbn Âşûr, أَلْحَسَانُ, faydalı, yararlı işi güzel yapmaktır, faydalı bir işi elem vererek

²⁴⁷ أَنْ أَرْسَلُ مَعَنَا نَبِيَّ إِسْرَائِيلَ “İsrailoğullarını bizimle beraber gönder (serbest bırak).” Şuara, 26/17, D.İ.B. s. 403; İbn Âşûr, cilt 19, s. 110.

²⁴⁸ Âlûsî, cilt 1, s. 440; Zemahşerî, Keşşâf, cilt 1, s. 215; İbn Atiyye, cilt 1, s. 240; İbn Âşûr, cilt 2, s. 119.

²⁴⁹ Âlûsî, cilt 1, s. 474.

²⁵⁰ Sa’lebî, cilt 2, s. 90.

yapmak ya da elem veren bir işi güzel yapmak değildir, der ve bir adamı edeplendirmek için dövdüğünde yada zevk veren zararlı şeylerde birine arkadaşlık ettiğinde أَحْسَنْتُ إِلَيْهِ diyemezsin, diyerek ihsan kavramının farklı bir boyutuna dikkat çekmektedir.²⁵¹

أَفْرَضَ 245. ayette muzârî kalıbıyla “Allah (c.c.) için karşılıksız vermek” anlamında kullanılmıştır. إِفْرَاضُ اللَّهِ tabiri “Allah (c.c.)’a sevabı umulan bir amelin sunulması” anlamında bir deyimdir.²⁵²

1.2.3.1.1.1.11. Fiilin Anlamı Üzere (Bir Sıfat, Hal Üzere) Bulmak Manası Verir.

(Bakara Sûresi Fiil Tespitleri)

Onu gözleri kapalı halde buldu ²⁵³	أَعْمَضَ	Uyudu, kapandı, gizlendi. ²⁵⁴	عَمَضَ - يَعْمُضُ
---	----------	--	-------------------

أَغْمَضَ fiili 267. ayette “sadaka” kavramı ile kullanılmıştır.

1.2.3.1.1.1.1.12. Fiilin İfade Ettiği Anlamı Gidermek, Yok Etmek İçin Kullanılır.

Hata yapanın bahanesini, özrünü yok etti. ²⁵⁵	أَعْدَرَ	Affetti, azarlamadı.	عَدَرَ - يَعْدُرُ
Haksızlığı zulmü ortadan kaldırdı ²⁵⁶	أَفْسَطَ	Zulmetti, hakkı aştı.	فَسَطَ - يَفْسِطُ

²⁵¹ İbn Âşûr, cilt 2, s. 216.

²⁵² Zemahşeri, *Keşşâf*, cilt 1, s. 291.

²⁵³ İdris, cilt 2, s. 830.

²⁵⁴ Ezherî, cilt 8, s. 58; Ahmed b. Fâris b. Zekeriyya el-Kazvînî er-Râzî. *Mücmelü'l-Luga lİbn Fâris*, tah. Züheyr Abdülmuhsin Sultan, Müessesetü'r-Risale, Beyrut:1986, s. 686; Ali b. İsmail b. Sîde, *el-Muhassas*, tah. Halil İbrahim Cefâl, Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Arabiy, Beyrut: 1996, cilt 1, s. 34.

²⁵⁵ Muhtâr, cilt 2, s. 1474.

²⁵⁶ İbn Manzûr, cilt 7, s. 388.

Örnek: قَدْ أَعْدَرَ مَنْ أُنْذَرَ: أَي مَنْ نَبَّهَ عَلَى الْخَطِّاءِ فَقَدْ أَرَالَ عُذْرَ الْمُخْطِئِ önceden uyararı hata yapanın özrünü, bahanesini ortadan kaldırır.²⁵⁷

1.2.3.1.1.1.13. Fiilin Anlamının Kalıcı Özellik (Gariza, Tabiat) Olmadığını İfade Eder.

Kendisini hızlı olmaya zorladı. ²⁵⁸	أَسْرَعَ	Hızlı oldu (doğuştan)	سَرَعَ - يَسْرَعُ
--	----------	-----------------------	-------------------

Not :

1. (إِفْعَالٌ) bâbının hemzesi hemze-i kat' olduğundan mâzi, emr-i hâzır ve masdarlarının başındaki hemzenin önüne başka kelime geldiğinde atlanmaz, okunur.

2. İf'âl (إِفْعَالٌ) bâbındaki fiil ecvef olursa, yâni üçüncü harfi uzun sesli elif (l) olursa, masdarı (إِفَالَةٌ) olur:

أَرَادَ - يُرِيدُ - إِرَادَةٌ İstemek.

أَمَالَ - يُمِيلُ - إِمَالَةٌ Eğmek.

3. İf'âl bâbından gelen ecveflerin masdarları bazen (إِفْعَالٌ) vezninden gelir:

رِجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن دِكْرِ اللَّهِ وَاقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ

”الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ” Nûr, 24/37. Ayet “Allah’ın, yüceltilmesine ve içlerinde adının

anılmasına izin verdiği evlerde hiçbir ticaretin ve hiçbir alışverişin kendilerini, Allah’ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymadığı birtakım adamlar, buralarda sabah akşam O’nu tesbih ederler. Onlar, kalplerin ve gözlerin

²⁵⁷ Muhtâr, cilt 3, s. 2190.

²⁵⁸ Ebu'l-Feth Osman b. Cünnî el-Mevsilî. *el-Muhtesib fî Tebyîn-i Vücûh-i Şevêzi'l-Kıraati ve'l-İdâhi anhê*, Vizâretü'l-Evkâf, Mısır:1999, cilt 1, s. 177.

dikilip kalacağı bir günden korkarlar..” D.İ.B s. 388. Ayet-i Kerîme’de اِقَامَ

kelimesi aslında اِقْوَامٌ dur.

1.2.3.1.1.2. Tef’îl Bâbı (التَّفْعِيلُ)

Yapılışı . . . aynü’l-fiil (orta harf) şeddelenerek yapılır, كَرَّمَ كَرَّمٌ gibi.

Orta harfinin tekrarıyla yapılan bu bâb fiilin ta’diyesi (geçişli hali getirilmesi) için kullanılır fakat hangi harfin zâid (eklenen) olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Halîl b. Ahmed, harekesiz olan zaidir derken, diğerleri harekeli olan zaidir demişler fakat Sîbeveyh her ikisinin de caiz olduğunu ifade etmiştir.²⁵⁹ Bâb fiilde, fâilde ve mef’ûlde teksîr, sülâsîsinin (üçlüsü) zıttı anlam / aynı anlam ifade etmek, istikbâl, selb izâle, isimden fiil oluşturma, itikâd, kabul ... gibi anlamlar oluşturmaktadır.²⁶⁰ Bu bâbtan gelen fiiller mudaaf ise şeddeli orta harf, son harfe idgâm edilmez izhâr (açık) yapılır, ظَلَّلْنَا Bakara, 2/57 gibi.²⁶¹ İster fiilin başında isterse ortasında olsun vav ve ye, kendilerinden önceki harf fethalı ve kendileri de harekeli olmalarına rağmen elife çevrilmemişlerdir, زَايَنْتُ / زَيْتَتْ gibi. Bunun nedeni kalıbın korunmasıdır. Ancak son harfi illetli ise, önceki harf fetha ise elife, فَعَشَّيْهَا مَا فَعَشَّيْتُهَا Necm, 53/54 fiil aslında فَعَشَّيْتُهَا مَا فَعَشَّيْتُهَا şeklinde ye harfleri fethalı idi, önceki harf esre ise ye harfine döner, لَا يُجَلِّئُهَا A’râf, 7/187 fiil aslında لَا يُجَلِّئُهَا şeklinde ye

²⁵⁹ Cemâl, s. 74.

²⁶⁰ Şelâş, s. 79.

²⁶¹ İdrîs, cilt 2, s. 560.

harfi dammeli idi, bazen de sondaki illetli harf düşer, يُحْلَوْنَ Kehf, 18/31 fiil aslında

يُحْلَوْنَ idi, dammeli vav düşürülmüştür.²⁶²

Kur'an'da bu kalıp 170 fiille kullanılmıştır.²⁶³ fiili bir defa kullanılmasına karşın, عَلَّمَ başka sıygalarıyla birlikte çok sayıda geçmiştir.²⁶⁴

Bakara sûresinde ise bu kalıp 103 yerde 42 farklı fiille kullanılmıştır. Bu kalıpta kullanılan fiiller, kullanım sayıları verilmiştir. Fiillerin yanlarındaki rakamlar kullanım sayılarıdır.

12	بَيَّنَّ	11	عَلَّمَ	9	وَلَّى	6	طَلَّقَ	5	نَزَّلَ
4	بَدَّلَ	3	بَشَّرَ	3	فَضَّلَ	3	قَدَّمَ	3	فَرَّقَ
3	كَلَّمَ	3	رَغَى	2	كَذَّبَ	2	خَفَّفَ	2	أَيَّدَ
2	عَمَّرَ	2	مَنَعَ	2	حَرَّمَ	2	كَلَّفَ	2	وَفَّى
1	سَوَّى	1	سَبَّحَ	1	قَدَّسَ	1	نَجَّى	1	ذَبَحَ
1	ظَلَّلَ	1	حَرَّفَ	1	حَدَّثَ	1	قَمَّى	1	طَهَّرَ
1	وَصَّى	1	كَبَّرَ	1	رَزَيْنَ	1	سَرَّحَ	1	سَلَّمَ
1	عَرَّضَ	1	ثَبَّتَ	1	كَفَّرَ	1	ذَكَرَ	1	أَدَّى
1	عَذَّبَ	1	حَمَلَ						

²⁶² İdrîs, cilt 2, ss. 576-578.

²⁶³ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا

خَيْرًا “Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse, Allah da onları uzlaştırır. Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdardır.” Nisa, 4/35, D.İ.B. s. 94.

²⁶⁴ Kûfi, s. 26.

Bu bâb sûrede mezîd bâblar içinde en fazla kullanılan 8 bâb arasında 2. Bâbtır.

Fiillerin zamanlara göre dağılımı aşağıda verilmiştir. Detaylar ikinci bölümde aktarılacaktır.

Mâzî	39
Muzârî	40
Emr-i hâzır	13
Nehy-i hâzır	1
Emr-i gâib	1
Nefy-i hâl	1
Nefy-i istikbâl	8
Toplam	103

Bâbta kullanılan fiillerin Aksâm-ı Seb'a'ya göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Sâlim Fiil	66
Muzaf Fiil	3
Mehmûz Fiil	3
Ecvef Fiil Yâî	13
Nâkıs Fiil Vâvî	4
Nâkıs Fiil Yâî	1
Lefif Fiil Makrun	1
Lefif Fiil Mefruk	12
Toplam	103

1.2.3.1.1.2.1. Tef'îl Bâbının Mana Özellikleri

1.2.3.1.1.2.1.1. Geçişsiz (Lâzımî) Fiili Geçişli, Geçişli (Müteaddî) Fiili Çift Geçişli Yapar, Yani İki Mef'ul Aldırır.²⁶⁵

Bir fiili bu bâba aktararak müteaddî yapmak kıyâsî değil semâîdir denmiştir, yani bir fiili biz kendimiz bu bâbla müteaddî yapamayız, Arap dilinde kullanıldığını duymamız gerekir.²⁶⁶

Öğretti	عَلَّمَ	Bildi	عَلِمَ - يَعْلَمُ
Uyardı	نَبَّهَ	Uyanık oldu	نَبَّهَ - يُنَبِّهُ

Örnek: فَرَّخْتُهُ onu sevindirdim, bunun sülâsisi فَرَّحَ sevindi, lâzımdır.

Bakara, 2/236 مَتَّعُوهُنَّ onlara mü't'a verin, مَتَّعَ güzel, zarif oldu anlamında lâzım fiildir²⁶⁷, bâb müteaddî yapmıştır.²⁶⁸ طَلَّقَهَا onu boşadı, Bakara, 2/230, طَلَّقَ boşandı, ayrıldı anlamında lâzım fiildir, müteaddî olmuştur.²⁶⁹

²⁶⁵ Teftêzênî, s. 39; Meydânî, s. 14; İbn Usfûr, s. 129; Endülüsî, s. 112; Esad Rezzak Yusuf, *Ebniyetü'l-Fiil fî Makâmâtî'l-Harîrî*, (Yayınlanmamış tez), Camiat-u Basra, Külliyyetü't-Terbiye, Basra, 2011, s. 72; Küveyhil Cemal, "مُحَاضِرَاتٌ فِي عِلْمِ الصَّرْفِ" <http://dspace.univ-setif2.dz/xmlui/handle/123456789/721?show=full>, 13/11/2018, s. 40; Suyûtî, Hem'u'l-Hevâmi, s. 266; Şelâş, s. 78.

²⁶⁶ İdrîs, cilt 2, s. 594.

²⁶⁷ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 762.

²⁶⁸ İdrîs, cilt 2, s. 597.

²⁶⁹ İbn Manzûr, cilt 10, s. 225.

1.2.3.1.1.2.1.2. Çokluk (Kesret) İfade Eder. Yani Eylemin Çok Defa Yapıldığını Gösterir. Bu Çokluk Fiilde Olabildiği Gibi Fâilde Veya Mef'ûlde De Olabilir.²⁷⁰

Çokluk anlamı katmada İf'âl bâbıyla ortaktırlar, müteaddî (geçişli) fiillerde olduğu gibi lâzım (geçişsiz) fiillerde de olabilir.²⁷¹ İbn Cinnî, bu bâbın fiilin tekrarını ve parça parça zaman olarak meydana geldiğini ifade eder, demiştir.²⁷²

Çokluk anlamı bazen fiilde, “ طَوَّفَ زَيْدٌ الْكَعْبَةَ Zeyd Ka'be'yi çok kez tavaf etti” gibi, bazen fâil (özne) de, “ مَوَّتَتِ الْإِبِلُ develer öldü” gibi, bazen de mef'ûl (tümleç/nesne) de olur, “ زَيْدٌ غَلَّقَ الْبَابَ Zeyd kapıyı sağlam kapattı” örneğinde olduğu gibi.²⁷³

Fiilde çokluğa örnek olarak Bakara, 2/49²⁷⁴ يُدَبِّحُونَ fiilidir, “erkek çocuklarınızı sürekli boğazlıyorlardı” anlamındadır. Burada bâb “tekrar” anlamı katarak öldürmenin tekrarlandığını, uzun süre devam ettiğini ifade etmiştir.²⁷⁵

Taksim etti	فَسَّمَ	Böldü	فَسَّمَ - يَفْسِمُ
Parçaladı	فَطَّعَ	Kesti	فَطَّعَ - يَفْطِئُ

Örnek: فَسَّمْتُ الْخُبْزَ ekmeği taksim ettim, gibi.

²⁷⁰ Esterâbâdî, cilt 1, s. 92; Yâkût, s. 92; Meydânî; s. 24; Samirrâî, s. 30; İbn Yaîş. *Şerhu'l-Mulûki fi't-Tasrîf*, tah. Fahrüddin Kabâve, el-Mektebetü'l-Arabiyye, Halep:1973, s. 72; Teftezânî, s. 39. Meydânî, s. 14; İbn Usfür, s. 129; Endülüsî, s. 112; Yusuf, s. 71; Küveyhil, s. 39; Suyûtî, Hem'u'l-Hevâmi, s. 266.

²⁷¹ İdris, cilt 2, s. 586.

²⁷² İbn Cinnî, Munsıf, s. 91; Sâmirrâî, 31.

²⁷³ Sadık b. Muhammed el-Beydânî, *Nüzheti't-Tarf Şerh-u Binâi'l-Efâli fi İlmi's-Sarf*, Matbaatu'l-Hayriyye, Mısır:1321, s. 43; Teftezânî, s. 39.

²⁷⁴ وَأَذُجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَشُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ
“Hani, sizi azabın en kötüsüne uğratan, kadınlarınızı sağ bırakıp, oğullarınızı boğazlayan Firavun ailesinden kurtarmıştık. Bunda, size Rabbinizden (gelen) büyük bir imtihan vardı.” Bakara, 2/49, D.İ.B. s. 11.

²⁷⁵ Sâmirrâî, s. 31; İbn Atiyye, cilt 1, s. 140; Küveyhil, s. 40.

1.2.3.1.1.2.1.3. Giderme (İzâle) Manası İfade Eder.²⁷⁶

İbn Yaîş, Sebe' sûresi 23. ayetindeki²⁷⁷ فُرِعَ fiilinin “أُزِيلَ الْفَرْعُ korku giderildi” anlamında olduğunu ifade etmiştir.²⁷⁸ Bu bâb “İzâle” anlamında İf'âl bâbıyla ortaktır.²⁷⁹

Kabuğu soydu	قَشَّرَ	Kabuk	قَشْرٌ — يَقْشُرُ
--------------	---------	-------	-------------------

Örnek: قَشَّرْتُ التُّفَاحَةَ elmayı soydum, yani kabuğunu izale ettim,

قَرَدْتُ الْبَعِيرَ devenin kenesini giderdim, gibi.²⁸⁰

1.2.3.1.1.2.1.4. Fiilin Türemiş Olduğu İsimden Yapıldığı Manasını İfade Eder. (İsimden Fiil Türetmek, Edinmek)²⁸¹

Çadır kurdu.	حَيَّمَ	Çadır	الْحَيْمَةُ
Haç edindi. ²⁸²	صَلَّبَ	Haç	الصَّلِيبُ

Örnek: حَيَّمَ الْجَيْشُ : Ordu çadırlarını kurdu, gibi ki حَيَّمَ fiili çadır manasında

الْحَيْمَةُ kelimesinden türemiştir.

²⁷⁶ İbn Yaîş, s. 72; Teftêzênî, s. 39; Meydânî, s. 14; İbn Ufûr, s. 129; Endülüsî, s. 112; Yusuf, s. 75; Küveyhil, s. 40; Şelâş, s. 78.

²⁷⁷ “Allah katında, O'nun izin verdiği kimseden başkasının şefaati yarar sağlamaz. (Şefaati için izin verilip de) kalplerinden korku giderilince birbirlerine, “Rabbimiz ne söyledi?” diye sorarlar. Onlar da “Gerçeği” diye cevap verirler. O, yücedir, büyüktür.” Sebe', 34/23, D.İ.B. s. 475.

²⁷⁸ İbn Yaîş, s. 72.

²⁷⁹ Refika b. Misiyye, *el-Ebniyetü's-Sarfıyye ve Dilâlâtühê fî Süret-i Yûsuf (a.s.)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Câmîiat-u Monteri Kosantîne, Külliyyetü'l-Êdeb ve'l-Lugât, Cezayir, 2005, s. 123; İbn Yaîş, s. 71.

²⁸⁰ Meydânî, s. 15.

²⁸¹ Şelâş, s. 78; Antuvan Dahdah. *Mu'cem-u Kavâidi'l-Luğati'l-Arabiyye*. Mektebet-u Lübnân, Beyrut:1981, s. 118.

²⁸² Şelâş, s. 78.

1.2.3.1.1.2.1.5. Fiilin Türemiş Olduğu İsme Yönelme Anlamı İfade Eder.²⁸³

Doğuya yöneldi	شَرَّقَ	Doğu	الشَّرْقُ
----------------	---------	------	-----------

Örnek: عَرَبْتُ batıya yöneldim,²⁸⁴ بَصَّرَ / كَوْفَ Kufe'ye/Basra'ya yöneldi, gibi.²⁸⁵

1.2.3.1.1.2.1.6. Fiil Mef'ûlu (Tümleci) Türediği Anlamla Niteler (Nisbet).²⁸⁶

Kafir olduğuna hükmetti.	كَفَّرَ	İnkar etmek	الْكُفْرُ
Fıska nisbet etti. ²⁸⁷	فَسَّقَ	Günah	الْفِسْقُ
Hata yapan dedi. ²⁸⁸	حَطَّأَ	Hata	الْحَطِيئَةُ

Örnek: فَسَّقْتُ زَيْدًا Zeydi fıska nisbet ettim, fasık olduğunu söyledim, gibi.²⁸⁹

²⁸³ Hamlâvî, s. 80; Yusuf, s. 77; Küveyhil, s. 40; Suyûtî, *Hem'u'l Hevâmi*, s. 266; Şelâş, s. 80; Yâkût, s. 94.

²⁸⁴ Hamlâvî, s. 80.

²⁸⁵ Suyûtî, *Hem'u'l Hevâmi*, s. 266.

²⁸⁶ Hamlâvî, s. 80; İbn Yaîş, s. 73; Meydânî, s. 15; İbn Usfür, s. 129; Endülüsî, s. 112; Küveyhil, s. 40; Şelâş, s. 76; Yâkût, s. 95.

²⁸⁷ İbn Yaîş, s. 73.

²⁸⁸ İbn Usfür, s. 129.

²⁸⁹ Hamlâvî, s. 80.

1.2.3.1.1.2.1.7. Fiilin Zıt Anlamını İfade Emek²⁹⁰

Tedavi ettim.	مَرَضَ	Hasta oldu	مَرَضَ - يَمْرُضُ
Cebi dikti, yaptı. ²⁹¹	جَيَّبَ	Cebi yırttı	جَابَ - يَجِيبُ

Örnek: مَرَضْتُه hastalığını tedavi ettim, gibi.

1.2.3.1.1.2.1.8. Bir Şeyin Bir Şeye Benzer Hale Dönüştüğünü İfade Eder.²⁹²

Öne doğru yay gibi eğildi. ²⁹³	قَوَّسَ	Kavis, eğrilik, yay.	الْقَوْسُ
Katılıkta taş gibi oldu. ²⁹⁴	حَجَّرَ	Taş	الْحَجَرُ

Örnek: قَوَّسَ زَيْدٌ Zeyd kamburlukta yay gibi oldu,

حَجَّرَ الطِّينُ toprak katılıkta taş gibi oldu, gibi.

1.2.3.1.1.2.1.9. Bir Şeyin Anlatımını Özetlemek İçin Kullanılır.²⁹⁵

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ dedi.	هَلَّلَ	لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
Telbiye ²⁹⁶ getirdi.	لَجَّى	لَبَّيْكَ

²⁹⁰ Şelâş, s. 76; İbn Uşfûr, s. 129; Endülüsî, s. 112.

²⁹¹ Şelâş, s. 76.

²⁹² Hamlâvî, s. 80; Şelâş, s. 81; Yâkût, s. 93.

²⁹³ Hamlâvî, s. 80.

²⁹⁴ Hamlâvî, s. 80.

²⁹⁵ Hamlâvî, s. 80; Yusuf, s. 73; Küveyhil, s. 40; Suyûtî, *Hem 'u'l Hevâmi*, s. 266; Şelâş, s. 77; Yâkût, s. 95.

²⁹⁶ "لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالنِّعْمَةَ، لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ" cümlesini söylemek.

Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Âmir, *el-Muvatta'*, tah. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Müesseset-ü Zâyed b. Sultan, Abudabi-İmarat:2004, cilt 3, s. 479.

آمِينَ dedi. ²⁹⁷	آمَنَ	آمِينَ
يَا أَيُّهَا dedi. ²⁹⁸	أَيَّهَ	يَا أَيُّهَا

1.2.3.1.1.2.1.10. Bir Şeyin Kabulünü İfade Eder.²⁹⁹

Şefaati kabul etti.	شَفَّعَ	Şefaat	الشَّفَاعَةُ
---------------------	---------	--------	--------------

Örnek: شَفَّعْتُ زَيْدًا Zeydin şefaatinin kabul ettim, gibi.

1.2.3.1.1.2.1.11. تَفَعَّلَ Bâbı Yada Aslı İle Aynı Anlama Gelir.³⁰⁰

Dönüp gitti.	تَوَلَّى	Dönüp gitti.	وَلَّى
Düşündü ³⁰¹	تَفَكَّرَ	Düşündü	فَكَّرَ
Kısalttı	قَصَّرَ	Kısalttı	قَصَرَ
Belirgin oldu, ortaya çıktı. ³⁰²	مَيَّرَ	Belirgin oldu, ortaya çıktı.	مَارَ

Örnek: قَصَّرَ الصَّلَاةَ / قَصَرَ namazı kısalttı (yolcu namazı), gibi.³⁰³

²⁹⁷ Hamlâvî, s. 80.

²⁹⁸ Suyûtî, Hem'û'l Hevâmi, s. 266.

²⁹⁹ Hamlâvî, s. 80; Şelâş, s. 79; Yâkût, s. 95.

³⁰⁰ Hamlâvî, s. 80; Meydânî, s. 15; Suyûtî, Hem'û'l-Hevâmi, s. 266; Şelâş, s. 76.

³⁰¹ Hamlâvî, s. 80.

³⁰² Suyûtî, Hem'û'l-Hevâmi, s. 266.

³⁰³ Meydânî, s. 15.

1.2.3.1.1.2.1.12. İstiğnâ' (İğnâ') İçin Kullanılır. (Sülâsîsi Yerine Kendisi ya da Sülâsî Anlamının Dışında Kullanılması)³⁰⁴

Ayıpladı, kusurlu buldu. (Kullanılır.)	عَيَّرَ	Ayıpladı, kusurlu buldu. (Kullanılmaz)	عَارَ - يَعِيرُ
Yaşlandı. (Kullanılır)	عَجَزَ	Yaşlandı. (Kullanılmaz)	عَجَزَ - يُعَجِرُ
Denedi ³⁰⁵	جَرَّبَ	Cildi hastalandı.	جَرَّبَ - يُجَرِّبُ

Örnek: عَجَزَتِ الْمَرْأَةُ kadın ihtiyarladı, gibi.³⁰⁶

1.2.3.1.1.2.1.13. Lehe Yada Aleyhe Dua Etmek İçin Kullanılır.³⁰⁷

سَقَاكَ اللَّهُ diye dua etti.	سَقَى	Allah (c.c.) sana bol su versin.	سَقَاكَ اللَّهُ
جَدَعَا لَكَ diye beddua etti. ³⁰⁸	جَدَعَ	Hayır görmeyesin.	جَدَعَا لَكَ

1.2.3.1.1.2.1.14. Katmak Karıştırmak Anlamı Katar.³⁰⁹

Bal karıştırdı.	عَسَلَ	Bal	الْعَسَلُ
-----------------	--------	-----	-----------

³⁰⁴ Hamîlâvî, s. 80; Yusuf, s. 74; Küveyhil, s. 40; Şelâş, s. 76.

³⁰⁵ Küveyhil, s. 41.

³⁰⁶ Hamîlâvî, s. 80.

³⁰⁷ İbn Yaîş, s. 72; Endülüsî, s. 112; Yusuf, s. 75; Şelâş, s. 82; Yâkût, s. 93,

³⁰⁸ İbn Yaîş, s. 72.

³⁰⁹ Yusuf, s. 76.

1.2.3.1.1.2.1.15. Fâilin (Özne), Fiilin Aslına Sahib Olduğunu İfade İçin (İf'âl Bâbıyla Ortak).³¹⁰

Yapraklandı	وَرَقَ	Yaprak	أَلْوَرَقُ
-------------	--------	--------	------------

İf'âl bâbıyla bu anlamda ortaklıklar, kullanım farklılığı için aşağıdaki sıralama örneklemedir.

صَارَ الشَّجَرُ ذَا وَرَقٍ ağaç yapraklandı,

أَوْرَقَ الشَّجَرُ ağaçta yapraklar çoğaldı,

وَرَقَ الشَّجَرُ ağcı yapraklar kapladı, gibi.³¹¹

1.2.3.1.1.2.1.16. Bazen أَفْعَلَ İle Aynı Anlama Gelir.

kurtardı ³¹²	أَنْجَى	kurtardı	نَجَّى
-------------------------	---------	----------	--------

Örnek: يُنَجِّيكُمْ *O (c.c.) sizi kurtarır*, En'âm, 6/64, Ebu Hayyân, buradaki şeddeli hal (tad'îf) ile şeddesiz (tahfif) halin يُنَجِّيكُمْ aynı anlamda olduğunu söylemiştir.³¹³

Bakara, 2/132 ... وَوَصَّي بِهَا إِبْرَاهِيمَ ve *İbrahim (a.s.), bunu kendi oğullarına da vasiyet etti*, ayetteki وَصَّى fiilinin teksir (çokluk) anlamı olabileceğini, bundan daha güzelinin bu fiilin أَوْصَى ile aynı anlamda kullanılmasındır, demiştir Nahhâs.³¹⁴

³¹⁰ Yâkût, s. 93.

³¹¹ Yâkût, s. 94.

³¹² Muhtâr, cilt 3, s. 2174.

³¹³ Endülüsî, cilt 4, s. 542.

³¹⁴ Nahhâs, cilt 1, s. 79; Muhtâr, cilt 3, s. 2452.

Bakara, 2/253 ... وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ... ve onu Ruhu'l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik, ayetimizin fiilinin آيَّدْنَاهُ şeklinde okunduğunu Keşşaf'ta görüyoruz.³¹⁵

1.2.3.1.1.3. Müfâale Bâbı (الْمُفَاعَلَةُ)

Yapılışı eklenen harf eliftir, مَخَّ اَصَّ مَ gibi.

Bu bâb fiilleri genelde müteaddîdir, شَاتَمْتُ، ضَارَبْتُ kavga ettim, küfür ettim gibi, bazen de lâzımdır, سَافَرَ yolculuk etti gibi.³¹⁶

Bu bâbtaki mudaaf fiiller idgâmlıdır, حَاجَّ tartıştı, Bakara, 2/258. ayetteki fiil حَاجَّ şeklinde kullanılmamıştır, çünkü sâkin cim harfinden önceki elif uzun hareke olarak kabul edilir.³¹⁷ Eğer mudaaf fiil cezmlî muzârî şeklinde ise idgâmlı yada fekk (ayrıştırılmış) halde olabilir, Nisa, 4/115 ... وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ، Haşr, 59/4 وَمَنْ يُشَاقِقِ

... اللهُ Bakara, 2/233 ... لَا تُضَارُّ وَالِدَهُ hiçbir bâba çocuğu sebebiyle zarara uğratılmasın, Bakara, 2/282 ... وَلَا يُضَارُّ كَاتِبٌ yazana da, şahide de bir zarar verilmesin, görüldüğü gibi bazen idgâmlı, bazen de idgâmsız olarak görüyoruz.³¹⁸

İlletli harfler başta ve ortada yer aldıklarında, ister misal fiilde isterse ecevf fiilde herhangi bir i'lâle (değişime) uğramadan aynen korunarak okunur, Bakara, 2/235 ... لَا تُؤَاعِدُوهُمْ ... onlarla gizliden gizliye buluşma yönünde sözleşmeyin, Âl-i İmrân, 3/159 ... وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ... onlarla müşavere et, ayetlerde görüldüğü gibi

³¹⁵ Zemahşerî, cilt 1, s. 162.

³¹⁶ İşbîlî, Kebîr, s. 128.

³¹⁷ İdrîs, cilt 2, ss. 638, 640

³¹⁸ İdrîs, cilt 2, s. 641.

herhangi bir i'lâl kaidesi uygulanmamıştır. Eğer قَوْل fiilindeki vav gibi elife çevrilip

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ... gibi yukarıdaki fiillerde de yapılsaydı bâbın yapısı bozulurdu.³¹⁹

Eğer Nâkıs fiil (son harfî vav ve ye olan), bâba aktarılırsa elif harfine dönüştürülür. yani i'lâl kaidesi uygulanır, A'râf, 7/44, ... وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ... , fiil aslında نَادَى idi, illetli harf harekeli önceki harf fethalı olduğundan elife çevrilmiştir.³²⁰

Bakara, 2/85 ... تُفَادُوهُمْ ... *fidye vererek onları kurtarıyorsunuz*, burada fiil aslında تُفَادِيُوهُمْ iki illetli harf vav ve ye arka arkaya geldiğinden ye atıldı dammesi dal harfine verildi.³²¹

Bu kalıp Kur'an'da 65 fiille geçmektedir.³²²

Bakara sûresinde 17 fiille 36 kez kullanılmıştır. Fiillerin yanlarındaki rakamlar kullanım sayılarıdır.

11	قَاتَلَ	3	حَاجَّ	3	آخَذَ	2	وَاعَدَ	2	عَاهَدَ
2	بَاشَرَ	2	ضَارَّ	2	ضَاعَفَ	1	خَادَعَ	1	فَادَى
1	رَاعَى	1	هَاجَرَ	1	جَاهَدَ	1	خَاطَبَ	1	حَافِظًا
1	جَاوَزَ	1	حَاسَبَ						

- Bakara sûresinde bâb en fazla kullanılan 8 bâb arasında 5. bâbtır.
- Bâbta kullanılan zamanlar ve rakamları verilmiştir. Detaylı bilgi ikinci

bölümde verilecektir.

Mâzî	8
Muzârî	13
Emr-i hâzır	6

³¹⁹ İdrîs, cilt 2, s. 655.

³²⁰ İdrîs, cilt 2, s. 657.

³²¹ İdrîs, cilt 2, s. 658.

³²² Kûfî, s. 26.

Nehy-i hâzır	4
Nehy-i gâib	2
Nefy-i istikbâl	3
Toplam	36

• Bâbta kullanılan fiillerin Aksâm-ı Seb'a'ya göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Sâlim Fiil	24
Muzaf Fiil	3
Mehmûz Fiil	3
Ecvef Fiil Yâî	13
Nâkıs Fiil Vâvî	4
Nâkıs Fiil Yâî	1
Lefif Fiil Makrun	1
Lefif Fiil Mefruk	12
Toplam	36

1.2.3.1.1.3.1. Mufâale Bâbının Mana Özellikleri

1.2.3.1.1.3.1.1. Müşâreket (Ortaklık) İfade Eder.³²³

İşteşlik (müşâreket) bildirir. Yani eylemin iki veya daha fazla şahıs arasında yapıldığını gösterir. Bu bâbın ifâde ettiği müşâreket fâille mef'ul arasındadır. Yani aynı fiili karşılıklı olarak birbirlerine yaparlar ancak gramer olarak biri fâil olarak merfu, diğeri mef'ûl olarak mansub olur. Anlam olarak aynı anda her ikisi de hem fâil hem mef'ûl olurlar.³²⁴

Bu bapta iki kişi veya daha fazla kişi olması şarttır, ancak muhatabın yapılan eyleme cevap verme gibi bir zorunluluğu yoktur. Nitekim beddua için de kullanılır.

فَاتَلَهُمُ اللَّهُ Allah onları kahretsin! veya buna benzer olarak tek taraflı kullanımlı fiiller

³²³ Yâkût, s. 96; Esmer, s. 316; Cürcânî, s. 50; Kûfî, s. 56; Abdülhamîd, s. 74.

³²⁴ İdrîs, cilt 2, s. 667.

de vardır, örneğin, طَارَقْتُ النَّعْلَ ayakkabıyı vurdum, عَاقَبْتُ اللَّصَّ hırsızını cezalandırdım,

عَاقَبَكَ اللهُ Allah (c.c.) sana afiyet versin gibi.³²⁵

Yumruklaştı	لَاكَمَ	(Yumrukla) vurdu.	لَكَمَ - يَلْكُمُ
Cedelleşti	جَادَلَ	(Münakaşâda) yenmek.	جَدَلَ - يَجْدُلُ

Örnek: زَيْدٌ عَمَرًا : Zeyd Amır'la dövüştü, gibi. Burada fiil her iki taraftan

da meydana gelmiştir, ³²⁶ مَا شَيْتُ زَيْدًا Zeyd'le yürüdüm.³²⁷

Bakara, 2/220 ... وَأَنْ تُخَالِطُوهُمْ ... Eğer onlara karışıp, birlikte yaşarsanız, fiil burada mallarda ve ticarete yetimlerle ortaklık anlamında kullanılmıştır.³²⁸

1.2.3.1.1.3.1.2. Yapılan İşin Devamlı Yapıldığını (Art Arda) İfade Eder (Mütêbea).³²⁹

Fiilin kesintisiz devam ettiğini ifade eder, تَابَعْتُ السَّيْرَ yürüyüşe durmadan devam ettim, gibi.³³⁰

Peş peşe yaptı.	وَالَى	Yaklaştı	وَالَى - يَلِي
Arka arkaya sıraladı.	تَابَعَ	Takip etti.	تَبَعَ - يَتَّبِعُ

Örnek: وَالَيْتُ الصَّوْمَ orucu peş peşe tuttum, gibi.³³¹

³²⁵ Sa'lebî, cilt 1, s. 153.

³²⁶ Yâkût, s. 96; Ebî Bişr Amr b. Osman b. Kanber. *el-Kitâb*, tah. Abdüsselâm Muhammed Harun, Mektebetü'l-Hancî, Kahire:1982, cilt 4, s. 68.

³²⁷ Esmer, s. 316.

³²⁸ Endülüsî, cilt 2, s. 411.

³²⁹ Yâkût, s. 96; Abdülhamîd, s. 74.

³³⁰ Esmer, s. 316.

³³¹ Yâkût, s. 96.

1.2.3.1.1.3.1.3.

Çokluk İfade Eder. (Teksîr)³³²

Bu anlamda Tefil Bâbıyla ortaktır ve anlam farklılığı yoktur, kullanım sema'a dayalıdır.³³³

Çok arttırdı.	ضَاعَفَ	Arttı	ضَعُفَ - يَضْعُفُ
---------------	---------	-------	-------------------

Örnek: ضَاعَفْتُ الأَجْرَ ücreti kat kat artırdım,

كَأَثَرْتُ الإِحْسَانَ bol bol iyilik yaptım, gibi.³³⁴

1.2.3.1.1.3.1.4.

Sülâsî Fiili / İf'âl / Tef'îl Kalıbı İle Aynı Anlama Gelir.³³⁵

Mükâfatlandırdı / cezalandırdı	جَا زَى	Mükâfatlandırdı / cezalandırdı	جَزَى - يَجْزِي
Uzaklaştırdı	بَاعَدَ	Uzaklaştırdı	أَبْعَدَ

Örnek: نَصَرْتُ زَيْدًا / نَصَرْتُ Zeyd'e yardım ettim, gibi.³³⁶

نَعَّمَهُ اللهُ / نَعَّمَهُ Allah (c.c.) onu bol bol nimetlendirdi.³³⁷

Bakara, 2/9 ... يُجَادِعُونَ اللهُ Allah (c.c.)'ı aldatmaya çalışırlar, ayette bu fiili

Abdullah ve Ebu Hayâh يُجَادِعُونَ şeklinde sülâsî (üçlü) şekilde okumuşlardır, İbn

Manzûr' da üçlüsü ile aynı anlamda olduğunu ifade etmiştir.³³⁸

³³² Yâkût, s. 96; Esmer, s. 316; Kûfî, s. 56; Abdülhamîd, s. 75.

³³³ Sîbeveyh, cilt 4, s. 68.

³³⁴ Yâkût, s. 96.

³³⁵ Esmer, s. 316; Cürcânî, s. 50; Abdülhamîd, s. 74.

³³⁶ Esmer, s. 316.

³³⁷ Esterebâzî, cilt 1, s. 99.

³³⁸ Endülüsî, cilt 1, s. 91; İbn Manzûr, cilt 8, s. 63.

Bakara, 2/85 ... تُفَادُوهُمْ ... *fidye vererek onları kurtarıyorsunuz*, Arapçada bu fiilin üçlüsü ile aynı anlamda kullanıldığını görmekteyiz.³³⁹ Kurtubî, bu fiilin müşareketinin تَفَادُوا şeklinde olduğuna dikkat çekmiştir.³⁴⁰

Bakara, 2/51 ... وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَى *Hani, biz Mûsâ ile sözleşmiştik*, bu ayetle ilgili Nahhâs, Ebu Ubeyd'in elifsiz وَعَدْنَا şeklini kabul ettiğini, Kur'an'dan başka örnekler göstererek bunu delillendirdiğini ifade etmiştir. الْمُوَاعِدَةُ yani karşılıklı söz vermenin insanlar arasında söz konusu olduğunu, bunun Allah (c.c.) için düşünülemeyeceğini söylemiştir.³⁴¹

Bakara, 2/286 ... رَتْنَا لَا تُؤَاخِذْنَا *Ey Rabbimiz! bizi sorumlu tutma, cezalandırma*, Sa'lebî, ayetteki fiili, لَا تُعَاقِبْنَا bizi cezalandırma, şeklinde açıklamıştır, cezalandırma da tek taraflı bir fiildir.³⁴²

1.2.3.1.1.3.1.5. Devamlılık Ve Gayret İfade Eder.³⁴³

Sürekli istedi	طَالَبَ	İstedi	طَلَّبَ - يَطْلُبُ
Yenmeye çalıştı	عَالَبَ	Yendi	عَلَبَ - يَعْلِبُ

Örnek: Bakara, 2/238 ... حَافِظُوا عَلَيَّ الصَّلَاةِ *Namazlara devam edin, gibi.*³⁴⁴

³³⁹ İbn Manzûr, cilt 15, s. 150; Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 1320.

³⁴⁰ Kurtubî, cilt 2, s. 21.

³⁴¹ Nahhâs, cilt 1, s. 52.

³⁴² Sa'lebî, cilt 2, s. 306.

³⁴³ Mustafa Meral Çörtü. *Arapça Dilbilgisi Sarf*, İfav, İstanbul:2015, s. 177; Abdullah Kızılcık. *Uygulamalı Arapça Dilbilgisi Sarf*, Ravza Yayınları, İstanbul:2012, s. 104; Rabîi, s. 40.

³⁴⁴ Rabîi, s. 40; Kurtubî, cilt 3, s. 208; Muhammed Ali es-Sâbûnî. *Safvetü't-Tefâsîr*, Dâru's-Sâbûnî, Kahire:1998 cilt 1, s. 138.

1.2.3.1.1.3.1.6. Davranış Tarzı İfade Eder.³⁴⁵

Güzel davrandı	جَامِلٌ	Güzel oldu	جَمُلٌ - يَجْمُلُ
Sert davrandı	حَاشِنٌ	Sert oldu	حَشُنٌ - يَحْشُنُ

Örnek: مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ أَنْ بُجِّمِلَ النَّاسَ وَتُحْسِنَ صُحْبَتَهُمْ güzel arkadaşlık etmen ve onlara güzel davranman ahlâkın güzelliğindedir.³⁴⁶

1.2.3.1.2. Humâsîler (مَزِيدٌ فِيهِ حُمَاسِيٌّ)

İnfiâl Bâbı	انْقَطَعَ - يَنْقَطِعُ - الانْقِطَاعُ	انْفَعَلَ - يَنْفَعِلُ - انْفِعَالٌ
İftiâl Bâbı	اجْتَهَدَ - يَجْتَهِدُ - الاجْتِهَادُ	اِفْتَعَلَ - يَفْتَعِلُ - اِفْتِعَالٌ
İf'îlâl Bâbı	احْمَرَّ - يَحْمَرُّ - الاحْمِرَارُ	اِفْعَلَّ - يَفْعَلُّ - اِفْعِلَالٌ
Tefa'ul Bâbı	تَعَلَّمَ - يَتَعَلَّمُ - التَّعَلُّمُ	تَفَعَّلَ - يَتَفَعَّلُ - تَفَعُّلٌ
Tefâul Bâbı	تَعَاوَنَ - يَتَعَاوَنُ - التَّعَاوُنُ	تَفَاعَلَ - يَتَفَاعَلُ - تَفَاعُلٌ

1. Bâb: (تَفَعَّلَ) Bâbıdır. تَكَلَّمَ - يَتَكَلَّمُ - تَكَلُّمٌ gibi.
2. Bâb: (تَفَاعَلَ) Bâbıdır. تَصَالَحَ - يَتَصَالَحُ - تَصَالُحٌ gibi.
3. Bâb: (انْفَعَلَ) Bâbıdır. اِنْكَسَرَ - يَنْكَسِرُ - اِنْكَسَارٌ gibi.
4. Bâb: (اِفْتَعَلَ) Bâbıdır. اجْتَمَعَ - يَجْتَمِعُ - اجْتِمَاعٌ gibi.

³⁴⁵ Çörtü, s. 177; Kızılcık, s. 104.

³⁴⁶ Muhtâr, cilt 1, s. 398.

5. Bâb: (إِفْعَالٌ) Bâbıdır. اِحْمَرَّ - يَحْمُرُ - اِحْمِرَارٌ gibi.

1.2.3.1.2.1. Tefa'ul Bâbı (التَّفْعُلُ)

Yapılışı تَ عَ لَ م eklenen harfler تَ ve aynü'l-fiildir, تَ عَ لَ م gibi.

Bu bâb tef'îl Bâbının mutâvatırını ifade, tekellüf (zorlanma), edinme (ittihâz), tecennüb (uzaklaşma) gibi anlamlara gelir.³⁴⁷ Çoğunlukla bu kalıp tekellüf için kullanılır, تَحَلَّمَ, تَصَبَّرَ, تَعَلَّمَ öğrenmeye, sabırlı olmaya, yumuşak huylu olmaya çalıştı, gibi ancak bazen kişinin olması mümkün olmayan bir şeyi ifade edebilir, تَكَبَّرَ, تَعَظَّمَ azamet ve kibriyâ sahibi olmaya çalıştı, gibi bunun olması mümkün değildir çünkü bu iki sıfat Allah (c.c.)'a aittir.³⁴⁸ Mudaaf fiillerde, fiilin son kısmı idgâm yapılmadan kullanılmıştır, Bakara, 2/74 يَشْفُقُ fiili, يَشْفُقُ şekline son harf bir önceki harfle söylemesi dile ağır geldiğinden idgâm yapılmamış, olduğu gibi bırakılmıştır. Fiillerde fiilin baş kısmında mesela ذال harfinde idgâm yapılmıştır, تَدَدَّكْرُونَ - تَدَدَّكْرُونَ - örneğinde olduğu gibi. Bazen de fiilin ilk harfi ذال olduğunda تَفَعَّلَ nin ت si yapılar ve şeddelenir, يَدَّبَّرُونَ - يَدَّبَّرُونَ - buradaki yapılar mehmûse (kapalı okunan) bir harf olan ت nin, meçhûre (açık harf) olan ذال harfine dönüştürülmesidir. Benzer durum ilk harfi ذال (ze) olan fiillerde de geçerlidir, تَدَّرَكِي - تَدَّرَكِي - örneğinde olduğu gibi.³⁴⁹

³⁴⁷ Cürcânî, s. 50.

³⁴⁸ Tâî,

³⁴⁹ İdrîs, cilt 2, ss. 928-934.

Fâû'l-fiili (ilk harfi), ط, ظ, ض, ص, ش, س, ز, ذ, د, ث harflerinden biri olan fiil تَفَعَّلَ bâbına aktarılırsa, bazen تَفَعَّلَ nin ت si bu harflere çevrilir ve şeddelenir (idgâm), şeddeli harfin ilki sâkin (cezimli) olacağından fiil okunmaya başlanamayacağından fiilin başına esreli hemze konur, طَهَّرَ - طَطَّهَرَ - اِطَّهَرَ - örneğinde olduğu gibi.³⁵⁰

Bakara, 2/158 يَطَّوْفُ aslında يَتَطَّوْفُ şeklindedir. Mâzîsi تَطَّوْفُ buradaki التَّاءُ harfi الطَّاءُ harfine idgâm olundu (الطَّاءُ harfi şeddelendi), şeddeli harfin 1. si sâkin (cezimli) olduğundan okumaya başlamak imkansız hale geldiği için başa kesreli (esreli) bir hemze-i vasl getirilmiş, اِطَّوْفُ olmuştur. Muzârî kalıbında ise bu hemze atılıp, يَطَّوْفُ şeklinde okunmuştur.³⁵¹

Bu kalıbı Kur'an'da 86 fiilde görmekteyiz.³⁵²

Bakara, 2 sûresinde bu bâbtan 27 farklı fiil 43 kez kullanılmıştır. Fiillerin yanlarındaki rakamlar kullanım sayılarıdır.

5	تَوَلَّى	4	تَبَيَّنَ	3	تَبَرَّأَ	2	تَمَتَّى	2	تَعَلَّمَ
2	تَطَوَّعَ	2	تَفَكَّرَ	2	تَذَكَّرَ	2	تَرَبَّصَ	2	تَوَقَّى
1	تَأَلَّقَى	1	تَفَجَّرَ	1	تَشَفَّقَ	1	تَبَدَّلَ	1	تَقَبَّلَ
1	تَطَوَّفَ	1	تَقَطَّعَ	1	تَمَتَّعَ	1	تَزَوَّدَ	1	تَعَجَّلَ
1	تَأَخَّرَ	1	تَطَهَّرَ	1	تَعَدَّى	1	تَسَنَّنَهْ	1	تَيَمَّمَ

³⁵⁰ Çörtü, s. 226; قَالَوا اِطَّيَّبْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَائِبُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ “Onlar, “Sen ve beraberindekiler yüzünden uğursuzluğa uğradık” dediler. Salih, “Sizin uğursuzluğunuzun sebebi Allah katında(yazılı)dır. Aslında siz imtihan edilmekte olan bir kavimsiniz” dedi.” Neml, 27/47, D.İ.B. ss. 419,420; İbn Âşûr, cilt 19, s. 280.

³⁵¹ Endülüsî, cilt 2, s. 67.

³⁵² Kûfî, s. 28.

1	تَحَبُّطٌ	1	تَصَدَّقَ			
---	-----------	---	-----------	--	--	--

- Bakara sûresinde bâb en fazla kullanılan 8 bâb arasında 4. bâbtır.
- Bâbta kullanılan zamanlar ve rakamları verilmiştir. Detaylı bilgi ikinci

bölümde verilecektir.

Mâzî	18
Muzârî	19
Emr-i hâzır	3
Nehy-i hâzır	1
Te'kid-i nefy-i istikbâl	
Cahd-i mutlak	1
Toplam	43

- Bâbta kullanılan fiillerin Aksâm-ı Seb'a'ya göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Sâlim Fiil	18
Muzaf Fiil	2
Mehmûz Fiil	4
Ecvef Fiil Vâvî	4
Ecvef Fiil Yâî	4
Nâkıs Fiil Vâvî	1
Nâkıs Fiil Yâî	3
Lefîf Fiil Mefruk	7
Toplam	43

1.2.3.1.2.1.1. Tefa'ul Bâbının Mana Özellikleri

1.2.3.1.2.1.1.1. Tef'îl Bâbındaki Bazı Fillerin Mutâvaatını Yapar Ve Teksîr (Çokluk) İfade Eder.³⁵³

Kırıldı	تَكَسَّرَ	kırdı	كَسَّرَ
Ayrıldı	تَفَرَّقَ	ayırdı	فَرَّقَ

- Mutâvaat (dönüştürülme), Türk dilbilgisinde “Fiilin bildirdiği işi özne kendi üzerinde yapıyorsa, yani özne hem işi yapan, hem de yaptığı işten etkilenense, bu anlamı veren fiil dönüştürüldür. Dönüştürülen fiiller de etken fiillere (müteddî fiil) “-l-” ve “-n-” ekleri getirilerek yapılır” şeklinde tanımlanmakta ve “Ali tarandı” diye örneklendirilmektedir.³⁵⁴ Türkçe’de edilgen yapı (meçhul fiil) tanımlanırken “iş yapan belli değildir, yani özne (fâil) yoktur. Fakat dönüştürülen fiillerde özne (fâil) bellidir ve özne aynı zamanda işten etkilenendir”³⁵⁵ denmektedir. Yukarıdaki örnekteki “tarandı” yüklem (fiil) aslı “taradı” geçişli (müteddî) fiildir, fiil (yüklem) geçişsiz (lâzım) hale getirilerek dönüştürülme (mütâvaat) sağlanmıştır. Zaten Arapça’daki mütâvaatın tanımında “müteddî (geçişli) fiilin (yüklem) lâzım (geçişsiz) fiile dönüştürülmesi ve fiilin etkisinin nesnede (mef’ûl) görülmesidir” denmektedir.³⁵⁶ Türk dilbilgisinde mütâvaat (dönüştürülme) fiilin etkisinin özneye (fâil) dönüşüyle sınırlandırmıştır, Arapça’da ise nesneyi de (mef’ûl) kapsamaktadır. Yani Türkçe’de “adam yıkandı” cümlesinde yüklem dönüştürüldür (mütâvaat vardır), “bebek yıkandı” cümlesinde bebek kendi kendine yıkanamayacağı için dönüştürülme yoktur, yüklem edilgendir (fiil meçhuldür), denilmektedir.³⁵⁷ Kanaatimizce Arapça’da, “bebek yıkandı” cümlesi, eğer yıkayan (fâil/özne) belli değil ve tek başına bu cümle kuruluyorsa “حَمَمَ الطِّفْلُ” şeklinde meçhûl (edilgen) kalıpla kurulmalı, eğer yıkayan

³⁵³ Salih Selim el-Fâhîrî. *Tasrîfu 'l-Efâl ve 'l-Masâdir ve 'l-Müşakkât*, Asamî, Kahire:1996, s. 118.

³⁵⁴ Dönüştürülen Fiil Nedir? <http://dilbilgisi.gen.tr/donuslu-fiil-konu-anlatimi/> (15/12/2018).

³⁵⁵ Dönüştürülen Fiiller, Çatı Nedir? <https://www.cokbilgi.com/yazi/donuslu-fiiller-cati-nedir-ornek/> (15/12/2018).

³⁵⁶ Çörtü, s. 180.

³⁵⁷ Çörtü, s. 106.

belli ise “حَمَمَتِ الْأُمُّ طِفْلَهَا فَتَحَمَمَ الطِّفْلُ” anne çocuğu yıkadı çocuk da yıkandı ” ardışık iki cümle şeklinde kurulduğunda mütâvaat (dönüşlülük) ifade eden تَفَعَّلَ kalıbıyla kurulmalıdır. Yoksa benzer şekilde كَسِرَ الرَّجُلُ / كَسِرَ الرَّجُلُ farklı kullanımını açıklayamayız.

- Mutâvaatta iki fiil arasında etki (tesir), etkinin kabulü olması gerekmektedir, “كَسَرْتُهُ فَانْكَسَرَ” onu kırdım o da kırıldı” örneğindeki gibi, iki fiil de aynı köktendir, buna lafzî mütâvaat diyoruz, eğer ikinci fiil lafzî farklı ama birinci fiilin anlamını taşıyorsa “طَرَدْتُهُ فَذَهَبَ” onu kovdum o da gitti” cümlesinde olduğu gibi buna da mu’cemî mutâvaat denir.³⁵⁸

- Mutâvaat Arapça’da fiilin gerçekten meydana geldiğinin ifadesi ve vurgulama, tekid için kullanılmaktadır. Seyrâfî, “mutâvaat mef’ûlün fâilin yaptığı şeyi kabul etmesidir, fiilin etkisini mef’ûl kabul etmez ise mutâvaat olmaz” diyerek konuya açıklık getirmiştir.³⁵⁹

- **Mutâvaat Tablosu**³⁶⁰

Mutâvaat Sîgaları (dönüşlü fiil kalıpları)	Mutâvî’ Sîgalar (dönüşüm fiil kalıpları)
1. فَعَّلَ	1. (أَفْعَلَ) örnek: فَطَّعْتُهُ فَانْقَطَعَ onu kestim ve kesildi. 2. (أَفْتَعَلَ) örnek: شَوَيْتُهُ فَاشْتَوَى onu kızarttım ve kızardı. 3. (أَفْعَوَعَ) örnek: ثَنَيْتُهُ فَانْتَوَى onu övdüm ve övüldü.
2. أَفْعَلَ	فَعَلَ örnek: أَضْعَفَهُ اللَّهُ فَضَعَفَ Allah (c.c.) onu zayıflattı ve zayıfladı.

³⁵⁸ Eyyüb Circis Atiyye, *Mutavaat Fiilleri ve Kur’an’da Kullanımı*, <http://www.forsanhaq.com/showthread.php?t=330277> s. 7, (17/12/2018).

³⁵⁹ Atiyye, s. 5.

³⁶⁰ Atiyye, s. 13, İdrîs, cilt 2, s. 901.

3. فَعَّلَ	1. كَسَّرْتُهُ فَتَكَسَّرَ onu kırdım ve kırıldı 2. بَيَّضْتُ الشَّيْءَ فَأَبْيَضَ şeyi ağarttım ve ağardı.
4. فَاعَلَ	بَاعَدْتُهُ فَتَبَاعَدَ onu uzaklaştırdım ve uzaklaştı.
5. فَعَّلَلَ	1. دَخَرَجْتُهُ فَتَدَخَّرَجَ onu yuvarladım ve yuvarlandı. 2. طَمَأَنْتُهُ فَأَطْمَأَنَّ onu rahatlattım ve rahatladı.

Örnek: Bakara, 2/74 يَتَفَجَّرُ fiil burada فَجَّرَ fiilinin mutâvî'ı olarak kullanılmıştır, fiili, bolluk ve çoklukla açılmak ve fişkırmak anlamında kullanılmıştır.³⁶¹

1.2.3.1.2.1.1.2. Tekellüf: (Zorla Olmak Ve Elde Etmek) Manası Verir.³⁶²

Tekellüf, insanın tabiatında (kişiliğinde, doğasında) bulunmayan bir şeyi göstermeye çalışması veya iyi, güzel bir şeyi zorlanarak elde etmek demektir. Bu kalıpta bu anlam lâzım fiille kullanılır.³⁶³ İstenmeyen durumlarda ... mış gibi

³⁶¹ Endülüsî, cilt 1, s. 427.

³⁶² Çörtü, s. 190; Dahdah, s. 118; Esterebâzî, s. 104; Abdullah, s. 50; Beydânî, s. 58; Alyâ' Nusrat Hasen er-Rabîi. *el-Mecêlêtü'd-Dilâliyyetü fi Sıyagı'l-Efâli'l-Mezîdeti fi's-Suveri's-Seb'ı't-Tuvâl*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Câmîat-u Bağdat, Külliyyetü't-Terbiyye li'l-Benât, Bağdat:2005, s. 41.

³⁶³ Süleyman Feyyâz. *el-Hukûlü'd-Dilâliyyetü's-Sarfıyyetü li'l-Efâli'l-Arabıyyeti*, Dâru'l-Mirrh li'n-Neşr, Riyad:1990, s. 88.

görünmek (تَظَاهَرَ) anlamı, istenen fakat gerçekleşmesi güç durumlarda da (تَكَلَّفَ)

anlamı katmaktadır, تَشَجَّعَ / بَجَّهَلَ örneğinde olduğu gibi.³⁶⁴

Büyüklendi	تَكَبَّرَ	Büyüdü	كَبُرَ - يَكْبُرُ
Kahramanlık tasladı	تَشَجَّعَ	Cesur oldu	شَجَّعَ - يَشْجَعُ

Örnek: تَشَجَّعَ زَيْدٌ Zeyd kendini cesur göstermeye çalıştı, gibi.

1.2.3.1.2.1.1.3 İsimden Fiil Yapmak Veya İttihâz (Edinmek) İçin Kullanılır.³⁶⁵

Yastık edindi	تَوَسَّدَ	Yastık	الْوَسَادَةُ
---------------	-----------	--------	--------------

Örnek: تَوَسَّدْتُ الْحَجَرَ taşı yastık edindim ve تَبَنَيْتُ فُلَانًا falanı kendime evlat edindim, تَدَيَّرْتُ الْمَكَانَ yeri mekanı ev edindim,³⁶⁶ تَوَحَّيْتُهُ onu arkadaş edindim.³⁶⁷

1.2.3.1.2.1.1.4. Müteaddî (Geçişli) Fiil Bu Bâbda Kullanılabilir.³⁶⁸

Öğrendi	تَعَلَّمَ	Bildi	عَلِمَ - يَعْلَمُ
---------	-----------	-------	-------------------

³⁶⁴ Sîbeveyh, cilt 4, s. 71.

³⁶⁵ Muhammed Halid Rihal, Rakib Latif, "Meânî Sıyagu'l-Ef'âli'l-Mezidetü fi Sûrati'l-Bakarah inde'l-Fahru'r-Râzî" Mecellet-u Külliyyetü'l-İslâmiyye, Camiat-u Bağdat, Külliyyetü'l-Ulûmi'l-İslâmiyye, 1433, sayı, 31, s. 212; Fâhirî, s. 133; Adîme, s. 141; Halvânî, s.168.

³⁶⁶ Rihâl, s. 212.

³⁶⁷ Halvânî, s. 168.

³⁶⁸ Dahdah, s. 118; Ali, s. 199; Çörtü, s. 190.

Örnek: Öğrenci dersi öğrendi تَعَلَّمَ التِّلْمِيذُ الدَّرْسَ

Bakara, 2/197 تَزَوَّدُوا azık edinin, fiildeki mef'ûl (nesne) zikredilmemiştir ancak تَزَوَّدُوا التَّمَوِي takvayı azık edinin, anlamındadır denilmiştir.³⁶⁹ Aynı zamanda زَوَّدَ fiilinin mutavî'ı olduğu yani زَوَّدْتُهُ فَتَزَوَّدَ onu azıklandırıdım (yolculuk için “yolluk” denen azık verdim) oda bunu kabul etti, anlamında kullanılmıştır.³⁷⁰

1.2.3.1.2.1.1.5. Bir İşin Tekrar (Yahutta Azar Azar) Olduğunu Bildirir.³⁷¹

Azar azar içti	بَجَّرَ	İçti	جَرَعَ - يَجْرَعُ
----------------	---------	------	-------------------

Örnek: بَجَّرَ خَالِدٌ الْمَاءَ Halid suyu yutkuna yutkuna içti, yahut Halid suyunu yudum yudum (azar azar) içti.

1.2.3.1.2.1.1.6. İnkilâb / Tehavvül (Bir Halden Diğer Hale Geçmek) İçin Kullanılır.³⁷²

Taşlaştı	تَحَجَّرَ	Taş	الْحَجَرُ
----------	-----------	-----	-----------

Örnek: تَحَجَّرَ الطِّينُ Çamur taşlaştı, تَحَمَّرَ الْعَصِيرُ üzüm suyu şaraplaştı.³⁷³

³⁶⁹ Endülüsî, cilt 2, s. 290.

³⁷⁰ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 286.

³⁷¹ Esterebâzî, s. 104; Zemahşerî, Mufasssal, s. 437; İdrîs, cilt 3, s. 990; Adîme, cilt 1, s. 568.

³⁷² Suyûtî, *Hem 'u'l-Hevêmi'*, s. 268; Fâhîrî, s. 134; Halvânî, s. 169; Yakûb, 267; Şelâş, s. 101.

³⁷³ Şelâş, s. 101.

1.2.3.1.2.1.1.7. Kaçınmak (Uzaklaşmak ve Sakınmak) İfade Eder.³⁷⁴

Günahtan kaçındı	تَأْتَمُّ	Günah işledi	أَتَمَّ - يَأْتَمُّ
------------------	-----------	--------------	---------------------

Örnek: تَأْتَمُّتُ günahtan kaçındım, kalıbın ifade ettiği bu anlama يَجْتَنِبُ kaçındı fiilini ekleyerek ulaşıyoruz.³⁷⁵

1.2.3.1.2.1.1.8. Taleb (İstek) Bildirir, Yani Kök Fiilinin Manasını Taşır.³⁷⁶

Acele yapmasını istedi	تَعَجَّلَ	Acele etti	عَجَلَ - يَعْجَلُ
------------------------	-----------	------------	-------------------

Örnek: تَعَجَّلَهُ o, onun acele etmesini istedi.

Bakara, 2/127 ... رَبَّنَا تَقَبَّلْ Rabbimiz kabulünü istiyoruz, Hz. İbrahim ve İsmâil (a.s.) yaptıkları işin eksik olduğunu buna rağmen kabulünü istiyorlar, yoksa karşılığında bir sevap beklediklerinden değil, zaten bir işin yapılan kişi tarafından kabul edilmesi, yapana sevap verilmesinden daha lezzetlidir.³⁷⁷

Bakara, 2/203 ... فَمَنْ تَعَجَّلَ kim acele etmek isterse, el-Bahru'l-Muhî'ta detaylı bir şekilde açıklanan; “kim teşrik günlerinde tekbirlere Mina’da 2 gün devam edip ayrılmak isterse ona günah yoktur” anlamındadır.³⁷⁸

³⁷⁴ Şeyhâvî Hamîd, *el-Ebniyetü's-Sarfîyyetü ve Dilâlâtühê fî Sûrati'l-Kehfi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Câmîat-u Ebî Bekr, Külliyyetü'l-Êdêb ve'l-Lugât, Cezayir, 2013, s. 53; Zemahşerî, *Mufasssal*, s. 438; Esterebâzî, s. 105; Feyyâz, 88; Beydânî, s. 29.

³⁷⁵ Yâkût, s. 100.

³⁷⁶ Abdulhamid, s. 78; İşbîlî, s. 184; Yâkût, s. 100; Nâsır Huseyn Ali. *es-Sıyagu's-Sülâsiyyetü Mücerredeten ve Mezîdeten İştikâken ve Dilâleten*, Matbaatü't-Teâvüniyye, Dimeşk:1989, s. 201.

³⁷⁷ Endülüsî, cilt 1, s. 620.

³⁷⁸ Endülüsî, cilt 2, s. 319.

1.2.3.1.2.1.1.9.**Mensubiyet Bildirir.³⁷⁹**

Çöle ait olduğunu söyledi	تَبَدَّى	Çöl	الْبَدْوُ
---------------------------	----------	-----	-----------

Örnek: تَبَدَّى O, çöle ait olduğunu söyledi yahut o, çölde yaşadığını söyledi,

تَعَرَّبَ Araplara intisab etti.³⁸⁰ suç isnad etti.³⁸¹

1.2.3.1.2.1.1.10.**Giyinmek (Telebbüs) İçin Kullanılır.³⁸²**

Gömlek giydi	تَقَمَّصَ	Gömlek	الْقَمِيصُ
--------------	-----------	--------	------------

Örnek: تَقَمَّصَ الرَّجُلُ Adam gömlek giydi.

1.2.3.1.2.1.1.11.**Bir Şeye Devam Ve Ondan Kopmama Anlamını İfade Etmek İçin Olur.³⁸³**

Gece ibadetine devam etti	هَجَّدَ	Gece uyanık kaldı, gece uyudu. ³⁸⁴	هَجَّدَ
---------------------------	---------	---	---------

Örnek: هَجَّدَ: Hücûda devam etti gibi. Hücûd, geceleri itaat ve ibadetle meşgul olmak demektir. Yani uykuyu terk etmek, uykudan kaçınmak anlamı katmıştır.

³⁷⁹ Dahdâh, s. 118; Çörtü, s. 191; Yûsuf, s. 93; Yakûb, s. 270; Sibeveyh, cilt 4, s. 71.

³⁸⁰ Yûsuf, s. 93,

³⁸¹ Ebu Ziyâd Muhammed b. Said el-Buhayrî. *el-İnbâ' bi Şerh-i Metni'l-Binâ*, (Diğer bilgiler eksik) s. 64.

³⁸² Şelâş, s. 99; Çörtü, s. 191.

³⁸³ Elmalî, s. 53.

³⁸⁴ Muhtâr, cilt 3, s. 2324. (fiil Ezdâd'dandır)

1.2.3.1.2.1.1.12. “... Olmak” Anlamını İfade İçin Kullanılır.³⁸⁵

İnsan oldu.	تَأَنَّسَ	İnsan	الْإِنْسَانُ
Sûfi oldu.	تَصَوَّفَ	Sûfi	الصُّوْفِيُّ

Örnek: خِرْقَةُ الْمُتَصَوِّفِ sûfi hırkası.

1.2.3.1.2.1.1.13. Bazen İstif'âl Bâbıyla Aynı Anlama Gelir.³⁸⁶

Acele etti.	اسْتَعْجَلَ	Acele etti.	تَعَجَّلَ
-------------	-------------	-------------	-----------

Bakara, 2/203 ... فَمَنْ تَعَجَّلَ ... kim acele ederse, fiilimizin اسْتَعْجَلَ ile eş anlamlı olduğunu Zemahşerî, Keşşâf'ında ifade etmektedir.³⁸⁷

1.2.3.1.2.1.1.14. İtikâd (Bir Şeyin Fiilin Anlamını Taşdığına Kesin İnanmak)³⁸⁸

Olgun, kamil olduğuna inandı.	تَكَمَّلَ	Olgunluk özellikleri tamamlandı.	كَمُلَ - يَكْمُلُ
-------------------------------	-----------	----------------------------------	-------------------

Örnek: تَعَزَّمَ الشَّخْصُ kişi kendisinin büyük olduğuna inanarak büyüklük tasladı.³⁸⁹

³⁸⁵ Kızılıcık, s. 107; Esterebâzî, s. 107; Hasan Akdağ. *Arap Dilinde Fiiller*, Tekin Kitabevi, Konya:1984, s. 22.

³⁸⁶ Endülüsî, cilt 2, s. 315; Muhammed Abdülhalık Adîme. *Dirâsât li Üslûbi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Hadîs, Kahire:tsz, cilt 4, s. 568.

³⁸⁷ Zemahşerî, cilt 1, s. 249.

³⁸⁸ Beydânî, s. 28; Şelâş, s. 99.

³⁸⁹ Muhtâr, cilt 2, s. 1519.

1.2.3.1.2.1.1.15. ... Diye Çağırđı, Dedi Anlamına Gelebilir.³⁹⁰

“Ey amca” diye seslendi.	تَعَمَّى	Amca	الْعَمُّ
--------------------------	----------	------	----------

Örnek: تَأْتَبِّنِي الْمَرْأَةُ / تَحْوَلَّتَنِي kadın bana “Ey dayı / baba” diye seslendi.

1.2.3.1.2.1.1.16. Bazen Sülâsî İle Aynı Anlama Gelir.³⁹¹

Zulmetti	تَظَلَّمَ	Zulmetti	ظَلَّمَ - يَظْلِمُ
----------	-----------	----------	--------------------

Örnek: تَظَلَّمَهُ حَقُّهُ hakkını gasbederek zulmetti.³⁹²

Bakara, 2/275 يَتَحَبَّطُ الشَّيْطَانُ şeytanın çarptığı, حَبَطَ الشَّحْصَ kişiye çok şiddetli vurdu,³⁹³ sülâsîsi ile aynı anlamda kullanılmıştır.³⁹⁴

Bakara, 2/166 تَبَرَّأَ تَبَرَّأَ uzaklaştım, تَبَرَّأْتُ مِنَ الدَّيْنِ borçtan kurtuldum, uzaklaştım, üçlüsü ile aynı anlamda kullanılmıştır.³⁹⁵

Not 1. Daha önce de belirtildiği gibi, mâzîsi ‘ta’ ile başlayan mezid fiillerin muzârîlerinde sondan bir evvelki harfi fethalıdır. تَدَخَّرَجَ - تَعَلَّمَ - يَتَعَلَّمُ

تَدَخَّرَجُ 2. Mâzîsi ‘ta’ ile başlayan fiillerin mastarları yapılırken sondan bir

evvelki harf zammedilir. تَكَلَّمُ - تَكَلَّمُ

³⁹⁰ Şelâş, s. 100.

³⁹¹ Yâkût, s. 100.

³⁹² Muhtâr, cilt 2, s. 1439.

³⁹³ Muhtâr, cilt 1, s. 610.

³⁹⁴ Endülüsî, cilt 2, s. 703.

³⁹⁵ Endülüsî, cilt 2, s. 65; Muhtâr, cilt 1, s. 179.

1.2.3.1.2.2. Tefâul Bâbı (التَّفَاعُلُ)

Yapılışı ت ق ا ت ل eklenen harfler ت ve ا dir, ل ق ا ت ل gibi.

Fâu'î-fiili (ilk harfî), ت, ث, د, ذ, ز, س, ش, ص, ض, ط, ظ harflerinden biri olan fiil تَفَاعَلَ bâbına aktarılırsa, bazen تَفَاعَلَ nin ت si bu harflere çevrilir ve şeddelenir (idgâm), şeddeli harfin ilki sâkin (cezimli) olacağından fiil okunmaya başlanamayacağından fiilin başına esreli hemze konur, تَفَعَلَ – تَفَاعَلَ – تَفَاعَلَ – تَفَاعَلَ gibi.³⁹⁶

Bu kalıbı Kur'an'da 40 fiilde görmekteyiz.³⁹⁷

Bakara sûresinde 7 ayrı fiil 8 yerde geçmiştir. Fiillerin yanlarındaki rakamlar kullanım sayılarıdır.

2	تَشَابَهَ	1	تَدَارَأَ	1	تَظَاهَرَ	1	تَرَاجَعَ	1	تَرَاضَى
1	تَدَايَنَ	1	تَبَايَعَ						

- Bakara sûresinde bâb en fazla kullanılan 8 bâb arasında 7. bâbtır.
- Bâbta kullanılan zamanlar ve rakamları verilmiştir. Detaylı bilgi ikinci bölümde verilecektir.

Mâzî 7

Muzârî 1

Toplam 8

- Bâbta kullanılan fiillerin Aksâm-ı Seb'a'ya göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

³⁹⁶ Çörtü, s. 226; İbn Âşûr, cilt 10, s. 197; يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَعَّلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّمَا قُلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْأَخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْأَخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ “Ey iman edenler! Ne oldunuz ki, size “Allah yolunda sefere çıkın” denilince, vere çakılıp kaldınız. Yoksa ahiretten vazgeçip dünya hayatını mı seçtiniz? Oysa ahirete göre dünya hayatının yararı, pek az bir şeydir.” Tevbe, 9/38, D.İ.B. s. 209.

³⁹⁷ Kûfî, s. 28.

Sâlim Fiil	3
Mehmûz Fiil	1
Misal Fiil Vâvî	1
Ecvef Fiil Yâî	2
Nâkıs Fiil Vâvî	1
Toplam	8

- فاعل / فعل kalıplarındaki bir fiil eğer iki mef'ûl (nesne) alıyorsa

تفاعّل / تفاعل kalıbına aktarıldığında bir mef'ûl alırlar, örnek: نازعته الحديث onunla sözü tartışım, تنازعنا الحديث sözü tartışık, gibi.³⁹⁸

1.2.3.1.2.2.1. Tef'âul Bâbının Mana Özellikleri

1.2.3.1.2.2.1.1. İşteşlik (Müşâreket) Bildirir. Fiilin/İşin İki Veya Daha Fazla Fâiller (Öznel) Arasında Gerçekleştiğini İfade Etmek İçin Olur.³⁹⁹

فاعل bâbıyla müşâreket anlamında farkı vardır. Bu bâb fiilde iki kişi arasında ortaklığı açıkça ifade ederken, فاعل bâbında ise birisinin açıkça fâil diğerinin zımnen fâil olduğuna delalet eder. Bundan dolayı تفاعل bâbı, فاعل bâbına göre bir eksik mef'ûl alır. Örnek: جادبت علياً ثوبه Ali ile ben onun elbisesini çekiştirdim, تجادبت علي تجادبت علياً و محمد الثوب Ali ve Muhammed elbiseyi çekiştirdi.⁴⁰⁰

Yardımlaştı	تَعَاوَنَ	Yardım etti	عَاوَنَ
-------------	-----------	-------------	---------

³⁹⁸ Suyûtî, Hem', cilt 3, s. 267.

³⁹⁹ Abdulhamîd, s. 79; Esterâbâzî, cilt 1, s. 96; Zemahşerî, Mufassal, s. 438; Hamîd, s. 52; Râcihî, s. 38; İdrîs, cilt 2, s. 902; Esmer, s. 318.

⁴⁰⁰ Abdulhamîd, s. 79.

Vuruştı	تَضَارَبَ	Vurdu	ضَرَبَ - يَضْرِبُ
---------	-----------	-------	-------------------

Örnek: تَصَالَحَتِ الْقَبَائِلُ وَ خَالِدٌ وَ سَعِيدٌ سَاحِدٌ ile Halid ortak oldular ve تَصَالَحَتِ الْقَبَائِلُ kabileler birbiriyle barıştılar. وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ yoksulu doyurmaya birbirinizi teşvik etmiyorsunuz, gibi.⁴⁰¹

1.2.3.1.2.2.1.2. ‘Yapmış Gibi Görünmek’ Anlamını İfade İçin Kullanılır. Tekellüf İçin Olur.⁴⁰²

Bilmezlikten geldi	بَجَاهَلٍ	Cahil oldu	جَهَلٌ - يَجْهَلُ
Ölü numarası yaptı	تَمَاتَتْ	Öldü	مَاتَ - يَمُوتُ

Örnek: زَيْدٌ : بَجَاهَلٍ زَيْدٌ : Zeyd kendisini cahil göstermeye (bilmiyormuş gibi yapmaya) çalıştı, gibi.

1.2.3.1.2.2.1.3. Dönüştürme (Mutâvaat) Bildirir. Çoğunlukla مُفَاعَلَةٌ Bâbının Mütâvaatını Yapar.⁴⁰³

Uzaklaştı	تَبَاعَدَ عَنْ	Uzak oldu	بُعِدَ - يَبْعُدُ
Vuruldu	تَضَارَبَ	Vurdu	ضَرَبَ - يَضْرِبُ

Örnek: بَاعَدْتُهُ عَنْهُ فَتَبَاعَدَ onu uzaklaştırdım o da uzaklaştı, gibi.

⁴⁰¹ Kurtubî, cilt 20, s. 53.

⁴⁰² Hamîd, s. 52; İbn Misiyye, s. 130; Abduh er-Râcihî. *et-Tatbîku's-Sarfî*, Dâru'n-Nahdatü'l-Arabiyye, Beyrut:1984, s. 38; İdrîs, cilt 2, s. 905; Adîme, cilt 1, s. 626; Esmer, s. 318.

⁴⁰³ Râcihî, s. 38; İdrîs, cilt 2, s. 899; Adîme, cilt 1, s. 626; Esmer, s. 318; Suyûtî, *Hem'*, cilt 3, s. 267.

1.2.3.1.2.2.1.4. Fiilin Tedrîci (Aşamalı) Olarak Gerçekleştiğini İfade Etmek İçin Olur. ⁴⁰⁴

Birer birer geldi	تَوَارَدَ	Geldi	وَرَدَ - يَرُدُّ
-------------------	-----------	-------	------------------

Örnek: تَوَارَدَ الرُّوَّارُ : Ziyaretçiler birer birer gelmeye başladı, gibi.

1.2.3.1.2.2.1.5. Mücerred Gibi Kullanılır. ⁴⁰⁵

Yüce oldu	تَعَالَى	Yükseldi	عَلَا - يَعْلُو
-----------	----------	----------	-----------------

Örnek: تَوَاتَى فِي تَعَالَى اللهُ : Allah yüce oldu, gibi ki burada (علا) anlamındadır.

تَوَاتَى فِي (وَتَى) anlamındadır. ⁴⁰⁶ görevini yapma konusunda gevşek davrandı, (وَتَى) anlamındadır. ⁴⁰⁶

1.2.3.1.2.2.1.6. Sülâsi'den İstiğnâ İçin Kullanılır (Aynı Manayı İfade İçin Üçlü Fiil Olmasına Rağmen Bu Kalıpta Bir Fiilin Kullanılması) ⁴⁰⁷

Yüce / Büyük oldu.	تَبَارَكَ	Yüce / Büyük oldu.	عَلَا / عَظُمَ
--------------------	-----------	--------------------	----------------

Örnek: تَبَارَكَ اللهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ أَيُّ عَلَا وَعَظُمَ... alemlerin Rabbi olan Allah (c.c.)

yüce ve ulvîdir. ⁴⁰⁸ يَضَعُ الْمُنْتَابُ يَدَهُ عَلَى فَمِهِ esneyenin ağzını eliyle

kapatması İslâm'ın edeblerindedir. ⁴⁰⁹

⁴⁰⁴ Yûsuf, s. 91; Esmer, s. 318.

⁴⁰⁵ İdrîs, cilt 2, s. 908; Adîme, cilt 1, s. 626; Suyûtî, Hem', cilt 3, s. 267

⁴⁰⁶ Muhtâr, cilt 3, s. 2499.

⁴⁰⁷ İdrîs, cilt 2, s. 910; Suyûtî, Hem', cilt 3, s. 267

⁴⁰⁸ Endülüsî, cilt 5, s. 68; Suyûtî, Hem', cilt 3, s. 267.

⁴⁰⁹ Muhtâr, cilt 1, s. 309.

1.2.3.1.2.2.1.7. أَفْعَلْ Anlamı İfade Eder.⁴¹⁰

Ulaştı, katıldı.	تَدَارَكَ	Ulaştı, katıldı.	أَدْرَكَ
------------------	-----------	------------------	----------

Örnek: بَلِ أَدْرَكَ عِلْمُهُمْ... onların bilgisi ulaştı (anladılar, kavradılar).⁴¹¹

1.2.3.1.2.3. اِنْفِئَالُ Bâbı (اَلْاِنْفِئَالُ)

Yapılışı اِنْبَسَطَ اِنْبَسَطَ اِنْبَسَطَ eklenen harfler اِنْبَسَطَ dir, اِنْبَسَطَ اِنْبَسَطَ اِنْبَسَطَ gibi.

Sülâsî fiilin başına sâkin (cezimli) bir اِنْبَسَطَ eklenerek oluşturulur ancak sâkin harfle okumaya başlanamayacağından önüne bir kesreli hemze-i vasl konur.⁴¹² Muzârîde bu elif yazılmaz ve okunmaz. Muzaraat harfleri ise, harf sayısı fazla olduğundan okumayı hafifletmek için fethalıdır. Bu bâb diğer bâblardan farklı olarak hiçbir zaman müteaddî fiil barındırmaz, çünkü genelde mutâvaat ifade eder.⁴¹³ Mudaaf fiiller bu bâbta idgâmlı olarak kullanılmışlardır, Âl-i İmrân, 3/159 ... لَا تَفْضُوا ... dağılırlardı, Kehf, 18/77 ... أَنْ يَنْقُضَ ... yıkılır, örneklerinde olduğu gibi, Ecvef fiillerde illetli orta harf elife dönüştürülür, Tevbe, 9/109 ... فَانْحَارَ ... yuvarlandı, gibi.⁴¹⁴ Nâkıs fiillerde sondaki ي harfi müfret (tekil) muzârî kalıbında önceki harf esreli olduğundan fethalı okunmaz, يَنْبَغِي şeklinde değil, يَنْبَغِي şeklinde harekesiz okunur. Bu arada يَنْبَغِي fiili Bakara sûresinde geçmemekle birlikte Kur'an'da en fazla

⁴¹⁰ İdrîs, cilt 2, s. 912.

⁴¹¹ Endülüsî, cilt 8, s. 261.

⁴¹² Sîbeveyh, cilt 4, s. 282.

⁴¹³ İdrîs, cilt 3, s. 1140.

⁴¹⁴ İdrîs, cilt 3, ss. 1144-1146.

kullanılan fiildir, 6 yerde geçmektedir, Meryem, 19/92, Furkan, 25/18, Şuarâ', 26/211, Yâsîn, 36/40, 69, Sâd, 38/35.

Bu kalıbı Kur'an'da 15 fiilde görmekteyiz.⁴¹⁵

Bakara sûresinde 2 adet fiil geçmiştir.

Fiillerin yanlarındaki rakamlar kullanım sayılarıdır.

1	اِنْفَجَرَ	1	اِنْقَلَبَ
---	------------	---	------------

- Bakara sûresinde bâb en fazla kullanılan 8 bâb arasında 8. bâbtır.
- Bâbta kullanılan zamanlar ve rakamları verilmiştir. Detaylı bilgi ikinci bölümde verilecektir.

Mâzî	1
Muzârî	1
Toplam	2

- Bâbta kullanılan fiillerin Aksâm-ı Seb'a'ya göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Sâlim Fiil	2
Toplam	2

1.2.3.1.2.3.1. İnfîâl Bâbının Mana Özellikleri

Kırıldı	اِنكسَرَ	Kırdı	كسَرَ _ يَكْسِرُ
Kesildi	اِنقَطَعَ	Kesti	قَطَعَ _ يَقْطَعُ
(işten vs.) ayrıldı	اِنفَصَلَ عَن	(işten vs.) ayırdı	فَصَلَ _ يَفْصِلُ عَن

⁴¹⁵ Kûfî, s. 27.

1.2.3.1.2.3.1.1. DönüŖlülük (Mutâvaat) İfade Eder.⁴¹⁶

Türkçede dönüŖlülük hem işi yapan ve hem de işten etkilenen fiiller için kullanılır. Arapçada ise müteaddî fiil lâzımî yapılmış olur. Türkçede canlılar dışındaki varlıklarda dönüŖlülük olmazken, Arapça'da bu mümkündür.

Bu bâb kesin olarak Mutaavat için kullanılan bâbtır, bu nedenle bâbtaki fiiller sadece müteaddî (geçişli) fiillerdir, bâba aktarıldıklarında lâzım (geçişsiz) olurlar.⁴¹⁷

Bâbın başına eklenen ن'a الْمُطَاوَعَةَ ن denir.⁴¹⁸ ن harfi gunneli, hafif, kolay ve genize kadar uzantılı fonetiği, kolaylık ve mutâvaat için ne kadar uygun olduğunu göstermektedir.⁴¹⁹ Bu bâbın mutâvaatında (dönüŖlülük) hissî (beş duyu ile algılanabilir) olma şartı vardır, اِنْعَمَى / اِنْكْرَمَ cömert / âmâ oldu denmez.⁴²⁰ Genelde sülâsî (üçlü) fiillerin mutâvaatında kullanılır, bazen de diğerlerinin mutâvaatında kullanılır, örnek: اَطْلَقْتُهُ فَاَنْطَلَقَ / اَعَدَلْتُهُ فَاَنْعَدَلَ onu serbest bıraktım o da serbest kaldı / onu düzelttim o da düzeldi, örnekleri üçlü dışındakilere örnektir.⁴²¹

Örnek: اِنْكَسَرَ الْبَابُ kapı kırıldı, cümlesi Türkçe'de edilgen (lâzım) , Arapça'da dönüŖlü (mütâvaatlı) fiildir. Diğer taraftan اِنْكَسَرَ الْبَابُ kapı kırıldı, cümlesindeki fiil Arapça'da edilgen (lâzım diyoruz çünkü Türkçe'de özne-yüklem ilişkisi açısından meçhulün karşılığı yok) çatılı fiildir, dönüŖlü fiil değildir.⁴²²

⁴¹⁶ Sêmurraî, s. 31; İşbilî, Kebîr, s. 130; Mükrem, s. 39; Hamlavî, s. 80; Buhayrî, s. 56; Abdullah, s. 49.

⁴¹⁷ Sêmurraî, s. 31; İşbilî, Kebîr, s. 130; Mükrem, s. 39; Hamlavî, s. 80; Buhayrî, s. 56; Abdullah, s. 49; Kızılcık, s. 105.

⁴¹⁸ Abdullah, s. 49.

⁴¹⁹ İbn Yaîş, *Mülûkî*, s. 174.

⁴²⁰ Mükrem s. 40; Hamlavî, s. 80; Abdullah, s. 49.

⁴²¹ Hamlavî, s. 80; Abdullah, s. 49.

⁴²² Kızılcık, s. 105.

Bakara, 2/60 ... فَأَنْفَجَرْتُمْ *fişkırtdı*, burada fiilimiz, öncesinde emir kipi halinde ayette geçen ضَرَبَ fiilinin mütâvi'i olarak geçmiştir, فَأَنْفَجَرْتُمْ yani vurdu ve fişkırtdı, şeklinde anlamlandırabiliriz.⁴²³

1.2.3.1.2.3.1.2. Bir Yere Gitmeyi Ve Varmayı İfade İçin Kullanılır. Gidilecek Yerin İsminden Yapılır.⁴²⁴

Hicaza gitti.	اِنْحَجَزَ	Hicaz	اَلْحِجَاؤُ
---------------	------------	-------	-------------

1.2.3.1.2.3.1.3. Bazen Sadece Bir Fâilin Fiili Olur.⁴²⁵

Örnek: اِنْطَلَقَ عَبْدُ اللَّهِ Abdullah gitti, yola çıktı, gibi.⁴²⁶ اِنْصَرَفَ / اِنْقَطَعَ / اِنْقَطَرَ yarıldı / döndü, büküldü / ayrıldı, arkasını döndü, fiillerini bu anlamda sayabiliriz.⁴²⁷

Bakara, 2/ ... يَنْقَلِبُ ... döner, burada fiil اَلْاِنْقِلَابُ, اَلْمَكَانِ الَّذِي جَاءَ الرَّجُوعُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي جَاءَ الرَّجُوعُ مِنْهُ geldiği yere dönmek (اَلرُّجُوعُ) anlamındadır.⁴²⁸

1.2.3.1.2.4. İftiâl Bâbı (اَلْاِفْتِئَالُ)

Yapılışı اِزْتَكَبَ eklenen harfler ا ت dir, ا ز ت ك ب gibi.

Bâb mutâvaat, ittihâz (edinme), içtihat (çaba), sülâsîsi ile aynı anlama gelme, if'âl, tefâul, infîâl kalıplarının anlamlarını verme gibi manalar katmaktadır.⁴²⁹

⁴²³ Zemahşerî, cilt 1, s. 144.

⁴²⁴ Çörtü, s. 180.

⁴²⁵ Endülüsî, s. 113; Buhayrî, s. 56.

⁴²⁶ Endülüsî, s. 113; Buhayrî, s. 56.

⁴²⁷ Buhayrî, s. 56; Sîbeveyh, cilt 4, s. 77.

⁴²⁸ İbn Âşûr, cilt 2, s. 23.

⁴²⁹ Râcihî, s. 37; Yûsuf, s. 83; Endülüsî, cilt 1, s. 58.

Baştaki hemze-i vasıldır (iki kelime arasında kaldığında okunmayan hemze). Bu hemze muzârî kalıbında düşer. Bu bâbın asıl şeklinin اِفْتَعَلَ değil de ت harfinin öne alınmış hali اِنْفَعَلَ olduğunu söyleyenler olmuştur. Yani kalıpta bir kalb-ı mekânî (yer değişikliği) var demişlerdir.⁴³⁰ Muzârî kalıbında muzaraat harfî (muzârî kalıbındaki ilk harfler; ن، ي، ت، ا،) fethalıdır, bu tüm humâsî (beş harfli), sūdâsî (altı harfli) mezîd fiillerde bu şekildedir, rubâîlerde (dört harfli) ise dammelidir.⁴³¹ Kalıptan bazen müteaddî fiil, اِسْتَبَقَ yarıştı, gibi, bazende lâzım fiil اِحْتَرَقَ yandı, gibi gelebilir.

Mâzî meçhul kalıbında zaid harf ت nin harekesi ötre (damme) olunca buna uyarak baştaki hemze de damme olur, Bakara, 2/283 اُوْتُمِنَ de olduğu gibi.⁴³²

اِفْتِعَالْ Bâbındaki ت Harfinin Uğradığı Değişiklikler;⁴³³

- Her ne zaman اِفْتِعَالْ bâbının fâu'l-fiili itbak harflerinden olursa, o halde اِفْتِعَالْ bâbındaki ت harfi ط harfine çevrilir. İtbak harfleri 4 tanedir.

اِفْتِعَالْ bâbındaki ت harfinin ط harfine değişimi		
İtbâk harfleri	اِفْتِعَالْ bâbı	İ'lâli
ص	اِسْتَبَرَ	اِصْطَبَرَ
ض	اِضْتَرَبَ	اِضْطَرَبَ
ط	اِطْتَرَدَ	اِطْرَدَ

⁴³⁰ İdrîs, s. 1019.

⁴³¹ İdrîs, s. 1021.

⁴³² İdrîs, s. 1024.

⁴³³ <https://www.arapcadilbilgisi.com/maksud/iftial-babindaki-ilal-kaideleri.html> (13.01.2019); Akdağ, ss. 21,22; Uralgiray, ss. 81,82; Çörtü, s. 226.

ظ	إِظْهَرَ	إِظْهَرَ
---	----------	----------

- Her ne zaman **إِفْتِعَالٌ** bâbının fâu'l-fiili د , ذ veya ز harflerinden birisi olduğunda **إِفْتِعَالٌ** bâbının ت harfi د harfine döner.

ت إِفْتِعَالٌ bâbındaki fâu'l-fiili د , ذ veya ز harflerinden birisi olması durumunda harfi د harfine döner		
Fâu'l-Fiil	إِفْتِعَالٌ bâbı	İ'lâli
د	إِدْمَعَ	إِدْمَعَ
ذ	إِذْكَرَ	إِذْكَرَ
ز	إِزْجَرَ	إِزْجَرَ

- Şayet **إِفْتِعَالٌ** bâbının fâu'l-fiili و , ی veya ث harflerinden birisi olursa bu harfler ت harfine kalb olunur (çevrilir) ve sonra **إِفْتِعَالٌ** bâbındaki oluşan iki ت harfi birbirine idgâm olur, yani şeddelenir.

ت إِفْتِعَالٌ bâbındaki fâu'l-fiili و , ی veya ث harflerinden birisi olması durumunda harfine çevrilmesi			
Fâu'l-Fiil	İ'lâli	İdgâm	إِفْتِعَالٌ bâbı
و	إِوْتَقَى	إِتَّقَى	إِتَّقَى
ی	إِیْتَسَرَ	إِتَسَرَ	إِتَسَرَ
ث	إِثْتَعَرَ	إِتْتَعَرَ	إِتْتَعَرَ

- Burada Bakara sûresinde 8 kez⁴³⁴ kullanılan **إِتَّخَذَ** fiiliyle ilgili kısa bir açıklama yapmalıyız.⁴³⁵

⁴³⁴ Bakara, 2/51/ **أَتَّخَذْتُمْ**, 67/ **تَتَّخِذْنَا**, 80/ **أَتَّخَذْتُمْ**, 92/ **أَتَّخَذْتُمْ**, 116/ **أَتَّخَذَ**, 125/ **أَتَّخِذُوا**, 165/ **يَتَّخِذُ**, 231/ **لَا تَتَّخِذُوا**

⁴³⁵ Nesrin Abdullah Şenûf el-Alvânî. (إِفْتِعَالٌ) صِبْغَةَ فِي فَاءِ صِبْغَةَ (إِفْتِعَالٌ) <https://samiabdulghaffar.wordpress.com/2016/03/27/الإبدال-/-> (13.01.2019). <https://samiabdulghaffar.wordpress.com/2016/03/27/الإبدال-/-> (13.01.2019).

Birincisi, fiilin aslı أَحَدٌ dir, bâba aktarıldığında اِتَّخَذَ olmuştur, fakat genel kabulde iki hemze yanyana geldiğinde birinin اِفْتَعَلَ nin ت sine dönüşmesi mümkün olmadığından, önce ikinci hemze, birinci hemze kesre (esre) olduğu için ي harfine dönüştürülmüş اِيْتَّخَذَ olmuş, sonraki aşamada ي, ت harfine kalb olunup, اِفْتَعَلَ nin ت sine şeddelenmiş (idgâm) ve اِتَّخَذَ halini almıştır.

أَحَدٌ - اِتَّخَذَ - اِيْتَّخَذَ - اِيْتَّخَذَ - اِيْتَّخَذَ

İkincisi, fiilin aslı تَخَذَ dir, fiilin fâu'l-fiili olan ت, اِفْتَعَلَ nin ت si ile şeddelenmiş (idgâm) ve اِتَّخَذَ şekli almıştır. اِتَّخَذَ - اِيْتَّخَذَ - اِيْتَّخَذَ

• Fâü'l-fiili (ilk harfi), ت, ث, د, ذ, ز, س, ش, ص, ض, ط, ظ harflerinden biri olan fiil اِفْتَعَلَ bâbına aktarılırsa, bazen اِفْتَعَلَ nin ت si bu harflere çevrilir ve şeddelenir (idgâm).⁴³⁶

دَعَا - اِدْتَعَى - اِدْتَعَى - اِدْتَعَى , ظَلَمَ - اِظْتَلَمَ - اِظْتَلَمَ - اِظْتَلَمَ gibi.

• Aynü'l-fiili (orta harfi), ت, ث, د, ذ, ز, س, ش, ص, ض, ط, ظ harflerinden biri olan fiil اِفْتَعَلَ bâbına aktarılırsa, normal olarak اِحْتَصَمَ - يَحْتَصِمُ şeklinde yazılıp okunabildiği gibi, bazen mâzîde فَعَلَ - فَعَلَ şeklinde, muzârîde ise اِحْتَصَمَ - يَحْتَصِمُ şeklinde yazılıp okunabilir.⁴³⁷

⁴³⁶ Çörtü, s. 227.

⁴³⁷ Çörtü, s. 227; “Onlar ancak, çekişip dururlarken kendilerini yakalayacak korkunç bir ses bekliyorlar.” Bakara, 2/49, D.İ.B. s. 488; İbn Âşûr, cilt 23, s. 34.

Bu kalıbı Kur'an'da 98 fiilde görmekteyiz.⁴³⁸

Bakara sûresinde 26 fiille 102 farklı yerde geçmiştir. Fiillerin yanlarındaki rakamlar kullanım sayılarıdır.

28	اَتَّقَى	12	اَتَّبَعَ	9	اِعْتَدَى	8	اِشْتَرَى	8	اِتَّخَذَ
6	اِخْتَلَفَ	5	اِهْتَدَى	3	اِصْتَفَى	3	اِنْتَهَى	2	اِضْطَرَّ
2	اِبْتَعَى	2	اِقْتَتَلَ	1	اِسْتَوَى	1	اِحْتَصَّ	1	اِبْتَلَى
1	اِسْتَبَقَ	1	اِعْتَمَرَ	1	اِخْتَانَ	1	اِرْتَدَّ	1	اِعْتَزَلَ
1	اِقْتَدَى	1	اِعْتَرَفَ	1	اِحْتَرَقَ	1	اِرْتَابَ	1	اِئْتَمَنَ
1	اِكْتَسَبَ								

- Bakara sûresinde bâb en fazla kullanılan 8 bâb arasında 3. bâbtır.
- Bâbta kullanılan zamanlar ve rakamları verilmiştir. Detaylı bilgi ikinci

bölümde verilecektir.

Mâzî	46
Muzârî	24
Emr-i hâzır	22
Nehy-i hâzır	6
Emr-i gâib	2
Nefy-i istikbâl	2
Toplam	102

- Bâbta kullanılan fiillerin Aksâm-ı Seb'a'ya göre dağılımı aşağıdaki

şekildedir.

Sâlim Fiil	34
Muzaf Fiil	4
Mehmûz Fiil	1
Ecvef Fiil Vâvî	1
Ecvef Fiil Yâî	1
Nâkıs Fiil Vâvî	13

⁴³⁸ Kûfî, s. 28.

Nâkıs Fiil Yâî	19
Lefif Fiil Makrun	1
Lefif Fiil Mefruk	28
Toplam	102

1.2.3.1.2.4.1. İftiâl Bâbının Mana Özellikleri

1.2.3.1.2.4.1.1. Mutâvaat İçin Olur. Esas Olarak, Üç Harfli Basit (Sülâsî Mücerred) Fiilin Mutâvaat Ölçüsüdür.⁴³⁹

Ayrıldı	اِنْفَرَقَ	Ayırıldı	فَرَقَ - يَفْرُقُ
Yayıldı	اِنْتَشَرَ	Yaydı	نَشَرَ - يَنْشُرُ
Taşındı	اِنْتَقَلَ	Taşındı	نَقَلَ - يَنْقُلُ
Toplandı	اِجْتَمَعَ	Topladı	جَمَعَ - يَجْمَعُ
Kaçındı	اِمْتَنَعَ	Alıkoydu	مَنَعَ - يَمْنَعُ

Örnek: جَمَعْتُ الطُّلَّابَ فَاجْتَمَعُوا öğrencileri topladım onlar da toplandılar, gibi.

Bakara, 2/178 ... اِعْتَدَى فَمَنْ اِعْتَدَى *kim haddi aşarsa*, burada اِعْتَدَى fiili, اَعْدَى (if'âl bâbı) fiilinin mütâvii (dönüşümlüsü) olarak gelmiştir, anlamı اَعْدَى نَفْسَهُ فَاَعْتَدَى nefsinizi azdırdı, o da bunu kabul etti azdı, şeklindedir.⁴⁴⁰

Bakara, 2/266 فَاحْرَقَتْ ... *yanıverdi*, burada da fiil, اَحْرَقَ (if'âl bâbı) fiilinin dönüşümlüsü olarak gelmiştir, sanki şöyle denmiştir, فِيهِ نَارٌ اَحْرَقَتْهَا فَاحْرَقَتْ, onda (kasırgada) bir ateş vardı, o ateş onu (bahçeyi) yaktı o da yandı.⁴⁴¹

⁴³⁹ Fâhırî, s. 134; Rabîî, s. 44; Cemâl, s. 42

⁴⁴⁰ İdrîs, cilt 3, s. 1108.

⁴⁴¹ Endülüsî, cilt 2, s. 673.

1.2.3.1.2.4.1.2. Mücerred Gibi Kullanılır.

Gülümsedi	إِبْتَسَمَ	Gülümsedi	بَسَمَ
-----------	------------	-----------	--------

Örnek: *إِبْتَسَمَ الْوَلَدُ* Çocuk gülümsedi, gibi ki (*بَسَمَ*) anlamındadır.

Bakara, 2/41 ... *وَلَا تَشْتَرُوا* *değişmeyin* (satmayın), burada fiil değiştirme (istibdâl) anlamında sülâsîsi ile aynı anlamda kullanılmıştır.⁴⁴²

Bakara, 2/249 ... *اغْتَرَفَ* ... *eliyle bir avuç aldı*, *اغْتَرَفَ الْمَاءَ / غَرَفَ* eliyle suyu aldı, anlamında üçlüsü ile kullanılmıştır.⁴⁴³

Bakara, 2/187 ... *تَحْتَانُونَ* ... *zulmediyorsunuz*, Lisânü'l-Arab'ta bu ayet örnek gösterilmiş ve "*وَاحْتَانَهُ*" ifadesiyle fiilin üçlüsü ile aynı anlamda olduğu belirtilmiştir.⁴⁴⁴

1.2.3.1.2.4.1.3. Taleb/İstek Anlamını İfade Etmek İçin Olur.⁴⁴⁵

Rızık talep etti	ارْتَزَقَ	Rızık verdi	رَزَقَ - يَرْزُقُ
------------------	-----------	-------------	-------------------

Örnek: *ارْتَزَقَ فُلَانٌ سَافِرًا* Falan kişi rızık talebiyle yola çıktı, *اضْطَرَبَ حَاتِمًا* bir mühür basılmasını istedi,⁴⁴⁶ gibi.

⁴⁴² Endülüsî, cilt 1, s. 288; İbn Âşûr, cilt 1, s. 463; Muhtâr, cilt 2, s. 1197.

⁴⁴³ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 841.

⁴⁴⁴ İbn Manzûr, cilt 13, s. 144; Muhtâr, cilt 1, s. 709.

⁴⁴⁵ Akdağ, s. 20; Şelâş, s. 91

⁴⁴⁶ İbn Manzûr, cilt 1, s. 543.

1.2.3.1.2.4.1.4. Bu Bâbdaki Fiillerin Bazısı, Fâilin (Öznenin) Gayretini, Zorlanmasını Gösterir.⁴⁴⁷

öğündü	اِفْتَحَرَ	öğündü	فَحَرَ - يَفْحَرُ
toplantı yaptı	اِحْتَفَلَ	toplandı	حَفَلَ - يَحْفَلُ
çabaladı	اِجْتَهَدَ	çalıştı	جَهَدَ - يَجْهَدُ

Örnek: *حَلَّ الْمَشْكِلَةِ اِجْتَهَدَ فِي حَلِّ الْمَشْكِلَةِ* problemi çözmeye çalıştı, gibi.

Bakara, 2/217 ... وَمَنْ يَرْتَدِدْ *kim dönerse*, burada kalıp zorlanma anlamı katmıştır çünkü, gerçek dinle tanışan biri için ondan geri dönmek çok zordur.⁴⁴⁸

Bakara, 2/286 اِكْتَسَبَتْ *kazandı*, sevabı göz önüne alındığında (bire on, yüz, yediyüz) güzel davranışları yapmak kolay olduğundan ayette hasene için كَسَبَ fiili kullanılmasına karşın, kötülükte ise, kötülükten uzaklaştırmak, işlemenin ne kadar korkunç ve aşağılık bir şey olduğunu anlatarak, kötülüğün yapılmasında insanın fitraten zorlanacağını ifade etmek için اِكْتَسَبَ fiili kullanılmıştır.⁴⁴⁹

1.2.3.1.2.4.1.5. Ayrıca, Bu Bâbdaki Fiiller Muşâreket (İşteşlik) De İfade Edebilir.⁴⁵⁰

yarıştı	اسْتَبَقَ	geçti	سَبَقَ - يَسْبِقُ
savaştı	اِقْتَتَلَ	öldürdü	قَتَلَ - يَقْتُلُ

⁴⁴⁷ Rabîi, s. 44; Cemâl, s. 42; Akdağ, s. 20; Şelâş, s. 90.

⁴⁴⁸ Endülüsî, cilt 2, s. 391.

⁴⁴⁹ İbn Cinnî, *Muhtesib*, cilt 2, s. 134.

⁴⁵⁰ Rabîi, s. 44; Cemâl, s. 42; Akdağ, s. 20; Şelâş, s. 90.

anlaştı	اتَّفَقَ	uygun oldu	وَفَّقَ - يَفِّقُ
---------	----------	------------	-------------------

Örnek: اسْتَبَقَا الْبَابَ kapıya doğru yarıştılar, gibi.

Bakara, 2/148 ... فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ... hep hayırlara koşun, yarışın!, فَاسْتَبِقُوا fiili

anlamındadır ve işteşlik ifade eder, bu nedenle lâzım fiildir, çünkü müteaddî

bir fiil ortaklık ifadesi için تَفَاعَلَ bâbına aktarılırsa lâzım olur, ضَرَبْتُ زَيْدًا Zeyd'e

vurdum, تَضَارَبْنَا dövüştük, örneğinde olduğu gibi. Dolayısıyla ayetimizde de الْخَيْرَاتِ

kelimesinden önce bir إِلَى harf-i cerr'i olduğunu varsayıyoruz.⁴⁵¹

1.2.3.1.2.4.1.6. Edinmek Anlamı Katar.⁴⁵²

Kebâb edindi.	اشْتَوَى	Ateşte kızarttı, pişirdi.	شَوَى - يَشْوِي
Kurbanlık edindi.	اذْبَحَ	Kesici bir aletle boğazını kesti.	ذَبَحَ - يَذْبَحُ
Koruyucu edindi. ⁴⁵³	اتَّقَى	Korudu	وَقَى - يَقِي

Bakara, 2/ 189 ... مِنَ اتَّقَى sakınan, yani, Allah (c.c.)'ın azabından koruyucu

bir şey edinen, manasına gelmektedir.⁴⁵⁴

⁴⁵¹ Endülüsî, cilt 2, s. 38.

⁴⁵² Fâhîrî, s. 134; Cemâl, s. 42; Akdağ, s. 20; Şelâş, s. 89

⁴⁵³ Rabîî, s. 44.

⁴⁵⁴ Endülüsî, cilt 1, s. 58.

1.2.3.1.2.4.1.7. Bir Şeyi Açığa Vurmak.⁴⁵⁵

Özrünü açıkladı.	اعْتَذَرَ	Hoşgördü, müsamaha etti.	عَذَرَ - يَعْذُرُ
------------------	-----------	-----------------------------	-------------------

Örnek: وَمَا يُعْتَذِرُ مِنْهُ özürlenen şeyden uzak dur.⁴⁵⁶

1.2.3.1.2.4.1.8. Fâilde Bir Sıfatın Meydana Geldiğini İfade Eder.⁴⁵⁷

Asabe oldu. ⁴⁵⁸	اعْتَصَبَ	Katladı, dürdü, çekti.	عَصَبَ - يَعْصِبُ
Zengindi daha sonra fakir oldu.	اِفْتَقَرَ	Malı gitti, fakir oldu	فَقُرَّ - يَفْقُرُ

Örnek: اِفْتَقَرْتُ بَعْدَ غِنًى zenginlikten sonra fakirleştim, gibi.

1.2.3.1.2.4.1.9. Filin Anlamını Kabul Etmeyi İfade Eder.⁴⁵⁹

Nasihati kabul etti.	اِنْتَصَحَ	Halis, temiz oldu, faydalıya ve kurtuluşa yönlendirdi.	نَصَحَ - يَنْصَحُ
Hibeyi kabul etti. ⁴⁶⁰	اِهْتَبَ	Karşılıksız verdi.	وَهَبَ - يَهَبُ

Örnek: اِنْتَصَحَنِي فَإِنِّي لَكَ نَاصِحٌ benim nasihatimi kabul et çünkü ben sana karşı dürüstüm,⁴⁶¹ gibi.

⁴⁵⁵ Rabîi, s. 44; Akdağ, s. 20; Şelâş, s. 91.

⁴⁵⁶ Muhtâr, cilt 2, s. 1474.

⁴⁵⁷ Şelâş, s. 90.

⁴⁵⁸ “Mirasta belirlenmiş bir payı olmamasına rağmen tek başına olduğunda tüm mala mirasçı olur, kardeş ve amca Asabe'dir.” Muhtâr, cilt 2, s. 1506.

⁴⁵⁹ Şelâş, s. 93.

⁴⁶⁰ لَفَدَ هَمَّتْ أَنْ لَا أَهْبَ إِلَّا مِنْ قُرْبِي أَوْ أَنْصَارِي أَوْ نَفِيٍّ Peygamberimiz buyuruyor ki; “Kureyşliler, ensâr ve sekîfliler dışında hiçkimseden hibe kabul etmemeye karar verdim.” İbn Manzûr, cilt 1, s. 803.

⁴⁶¹ Muhtâr, cilt 3, s. 2219.

1.2.3.1.2.4.1.10. Bazı Fiillerde İnfîâl Bâbından İğnâ (vazgeçme) İçin Kullanılır.⁴⁶²

Örnek: سَتَرْتُهُ فَاسْتَتَرَ onu örttüm, gizledim, gizlendi. Bu cümlede mütâvaat kalıbı olarak normalde اِنْسَتَرَ infîâl bâbından olması gerekiyordu çünkü örtünme hissî (beş duyu ile algılanan) bir fiildir ancak اسْتَتَرَ iftiâl babından gelmiştir.⁴⁶³

Fâu'l-fiili ن، م، و، ر، ل harflerinden biri olan fiillerin mutâvaatında kesinlikle iftiâl bâbı kullanılmaz, لَوَيْتُهُ فَالْتَوَى onu eğdim, eğildi, رَفَعْتُهُ فَارْتَفَعَ onu yükselttim, yükseldi, gibi.

1.2.3.1.2.5. İf'îlâl Bâbı (الإِفْعَالُ)

Yapılışı eklenen harfler ل ve lâmü'l fiildir, اِخْضَرَ gibi.

Bu kalıbı Kur'an'da 2 fiilde görmekteyiz.⁴⁶⁴

Bakara sûresinde bu bâb hiç kullanılmamıştır.

⁴⁶² İdrîs, cilt 3, s. 1129.

⁴⁶³ Bahauddin b. Akîl. *el-Müsâid alâ Teshîli'l-Kavâid*, tah. Muhammed Kâmil Berekât, Dâru'l-Fikr, Dimeşk:1405, cilt 3, s. 606.

⁴⁶⁴ Kûfi, 28.

1.2.3.1.2.5.1. İf'îlâl Bâbının Mana Özellikleri

1.2.3.1.2.5.1.1. Sıfatlar, Bu Bâba Sokularak Fiil Yapılır, Renk Veya Sakatlığı Gösterir, Mübâlağa Vardır.⁴⁶⁵

- Bu bâbtaki fiiller (أَفْعَلُ) veznindeki sıfat-ı müşebbehelerden yapılıdır. Bu bâbtaki fiiller lâzımdırlar, mef'ûl almazlar.⁴⁶⁶

yeşerdi, yeşil oldu	إِخْضَرَ	yeşil	أَخْضَرَ
göğerdii	أَزْرَقَ	mavi	أَزْرَقَ
karardı	اسْوَدَّ	kara	أَسْوَدَّ
ağardı	أَبْيَضَّ	ak	أَبْيَضَّ
sarardı	أَصْفَرَ	sarı	أَصْفَرَ
sağırlaştı	أَطْرَشَّ	sağır	أَطْرَشَّ
tek gözlü oldu	أَعْوَرَ	tek gözlü	أَعْوَرَ
topal oldu	أَعْرَجَّ	topal	أَعْرَجَّ

Örnek: إِخْضَرَتْ أَلْأَرْضُ yeryüzü yeşerdi, gibi

⁴⁶⁵ Dahdâh, s. 118, Çörtü, s. 187; Yâkût, s. 98; Muhammed Emin b. Abdillâh el-Esyûbî el-Hererî. *Menâhilü'r-Ricâl ve Merâdiu'l-Etfâl bi Lübâni Meânî Lâmiyetü'l-Ef'âl*, Mektebetü'l-İmâm el-Vêdî, San'â:2007, s. 80.

⁴⁶⁶ Ali, s. 198.

1.2.3.1.3.

Südâsiler (مَزِيدٌ فِيهِ سُدَّاسِيٌّ)

İstif'âl bâbı	اسْتَفْعَلُوا - يَسْتَفْعِلُونَ - اسْتَفْعَلُوا	اسْتَفْعَلُوا - يَسْتَفْعِلُونَ - اسْتَفْعَلُوا
İf'îlâl bâbı	اِحْمَارٌ - يَحْمَرُ - اِحْمِرَارٌ	اِفْعَالٌ - يَفْعَلُ - اِفْعِلَالٌ
İf'ivvâl bâbı	اِحْلَاؤٌ - يَحْلُوذُ - اِحْلَاؤٌ	اِفْعَوْلٌ - يَفْعَوْلُ - اِفْعِوَالٌ
İfi'âl bâbı	اِعْشَوْشَبٌ - يَعْشَوْشَبُ - اِعْشِشَابٌ	اِفْعَوْلٌ - يَفْعَوْلُ - اِفْعِيعَالٌ
if'îlâ' bâbı	اِعْرُورِيٌّ - يَعْرُورِيٌّ - اِعْرُورَاءٌ	اِفْعَوْلٌ - يَفْعَوْلِيٌّ - اِفْعِيعَالَةٌ
İf'inlâl bâbı	اِعْلَنَكَ - يَعْظَمُكَ - اِعْلَنَكَ	اِفْعِنَلٌ - يَفْعِنَلُ - اِفْعِنَالٌ
İf'inlâ' bâbı	اِسْلَنْفِيٌّ - يَسْلَنْفِيٌّ - اِسْلَنْفَاءٌ	اِفْعِنَلِيٌّ - يَفْعِنَلِيٌّ - اِفْعِنَالَةٌ

Altılı ziyadeli fiillerin en çok kullanılanları dört bâbdır;⁴⁶⁷

1. Bâb: (اسْتَفْعَلُوا) bâbıdır. اسْتَنْطَقُوا - يَسْتَنْطِقُونَ - اسْتَنْطَقُوا gibi.
2. Bâb: (اِفْعَوْلٌ) bâbıdır. اِحْدَوْدَبٌ - يَحْدَوْدَبُ - اِحْدِيدَابٌ gibi
3. Bâb: (اِفْعَالٌ) bâbıdır. اِحْمَارٌ - يَحْمَرُ - اِحْمِرَارٌ gibi.
4. Bâb: (اِفْعَوْلٌ) bâbıdır. اِحْلَاؤٌ - يَحْلُوذُ - اِحْلَاؤٌ gibi.

Not: Ziyadeli fiillerden olan bir fiili mücerred haline, yani aslına döndürmek için ziyade edilen (yani fiilin asıl köküne sonradan eklenen) harfleri düşürmek yeterlidir. Örneğin: (اِسْتَخْرَجَ) fiilinin mücerredini (خَرَجَ) ve (اِنْقَطَعَ) nin (قَطَعَ) dir.

⁴⁶⁷ Hererî, s. 80.

1.2.3.1.3.1. اِلسِّنْفَاعِلُ (İstif'âl Bâbı)

Yapılışı اِسْنَتْ غَفَرَ dir, اِسْنَتْ eklenen harfler اِسْنَتْ . . . gibi.

Bu bâbta da baştaki hemze, hemze-i vasıldır. Önce kalıba سُنْ eklenmiş, sonra ت, sin harfi sâkin olduğundan okumaya başlanabilmesi için hemze-i vasıl (bazılarına göre elif-i vasıl) eklenmiştir.⁴⁶⁸ Sahîh fiilde muzârî kalıbında aynü'l-fiil kesreli, ecvef fiilde ise ي şeklinde olur, اِسْتَجَابَ / اِسْتَجِيبُ , اِسْتَطَاعَ / اِسْتَطِيعُ gibi. Bu kalıpta müteaddî fiil olduğu gibi, örnek; اِسْتَحْسَنْتُ الشَّيْءَ şeyi güzel buldum, lâzım fiil de vardır, اِسْتَأْخَرَ gecikti, gibi.⁴⁶⁹

Bu bâbta mudaaf fiillerde, son harfin sâkin (cezim) olması gereken durumlar dışında idgâm yapılmıştır, Tevbe, 9/23 اِسْتَجِبُوا – اِسْتَجِبُوا, İbrahim, 14/3 اِسْتَجِيبُونَ - اِسْتَجِيبُونَ değişiminde olduğu gibi. Son harfin sâkin (cezim) olması gereken durumlarda idgâm yapılmamıştır, İsrâ, 17/64 اِسْتَفْرَزْ, emir kipi olduğu için son harf cezm olmuştur, bu nedenle idgâm yoktur, Nisâ, 4/6, اِسْتَعْفِفْ meczûm muzârî (emr-i gâib) olduğu için burada da idgâm yapılmamıştır.⁴⁷⁰

Kur'an'da bu bâbtan gelen misal fiillerde (ilk harfi illetli harf ي, و, olan fiil), illetli harflerde i'lâl yapılmadan sahîh harf gibi okunurlar, Bakara, 2/107 اِسْتَوْقَدَ, Bakara, 2/196 اِسْتَيْسَرَ, Nisâ, 4/141 اِسْتَحْوَذَ, gibi.⁴⁷¹ Ecvef (ikinci harfi illetli harf olan fiil) ise mâzîde (geçmiş zaman kipi) illetli harf elife dönüştürülür, Âl-i İmrân, 3/146

⁴⁶⁸ Sîbeveyh, cilt 4, ss. 237,283.

⁴⁶⁹ İdrîs, cilt 3, s. 1173.

⁴⁷⁰ İdrîs, cilt 3, ss. 1176,1178.

⁴⁷¹ İdrîs, cilt 3, ss. 1186,1188.

اِسْتَكُونُوا – اِسْتَكَاثُوا gibi, muzârîde (geniş zaman kipi) ise eğer cezim olma durumu yoksa sâkin ي harfine (uzun kesre) dönüştürülür, En'âm/36 اِسْتَجِيبُ – اِسْتَجِوبُ gibi.

Nâkıs fiillerde ise genel kabul fiilin tam okunması ve i'lâl yapılmamasıdır, Bakara, 2/26 اِسْتَحْيِ - اِسْتَحْيِ sadece sondaki harfin harekesi kaldırılmıştır.⁴⁷²

Bu kalıbı Kur'an'da 71 fiilde görmekteyiz. Kur'an'da, Südâsî başka bir kalıp kullanılmamıştır.⁴⁷³

Bakara sûresinde bu kalıp 15 fiilde 21 kez kullanılmıştır. Fiillerin yanlarındaki rakamlar kullanım sayılarıdır.

3	اِسْتَطَاعَ	2	اِسْتَحْيَا	2	اِسْتَكْبَرَ	2	اِسْتَعَانَ	2	اِسْتَيْسَرَ
1	اِسْتَهْرَأَ	1	اِسْتَوْقَدَ	1	اِسْتَسْقَى	1	اِسْتَبَدَلَ	1	اِسْتَفْتَحَ
1	اِسْتَجَابَ	1	اِسْتَعْفَرَ	1	اِسْتَرْضَعَ	1	اِسْتَمْسَكَ	1	اِسْتَشْهَدَ

- Bakara sûresinde bâb en fazla kullanılan 8 bâb arasında 3. bâbtır.
- Bâbta kullanılan zamanlar ve rakamları verilmiştir. Detaylı bilgi ikinci bölümde verilecektir.

Mâzî	8
Muzârî	5
Emr-i hâzır	4
Emr-i gâib	1
Nefy-i istikbâl	3
Te'kid-i nefy-i istikbâl	0
Toplam	21

- Bâbta kullanılan fiillerin Aksâm-ı Seb'a'ya göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Sâlim Fiil	7
Muzaf Fiil	0
Mehmûz Fiil	1

⁴⁷² İdrîs, cilt 3, s. 1191.

⁴⁷³ Kûfî, s. 29.

Misal Fiil Vâvî	1
Misal Fiil Yâî	2
Ecvef Fiil Vâvî	6
Ecvef Fiil Yâî	0
Nâkıs Fiil Vâvî	0
Nâkıs Fiil Yâî	1
Lefif Fiil Makrun	2
Lefif Fiil Mefruk	1
Toplam	21

1.2.3.1.3.1.1. İstif'âl Bâbının Mana Ve Özellikleri

Bâb esas (kıyâsî) olarak talep (istek) anlamı yüklemektedir, bunun dışındakiler hangi anlam hangi fiilde kullanılmış, ezberlenerek öğrenilir.⁴⁷⁴

1.2.3.1.3.1.1.1. Talep Ve İstek İfade Eder.⁴⁷⁵

Anlamak istedi	اِسْتَفْهَمَ	Anladı	فَهَمَ - يَفْهَمُ
Bilmek istedi	اِسْتَحْبَرَ	Bildi	حَبَرَ - يَحْبُرُ

Örnek: اِسْتَعْفِرْتُ الله : Allah'tan mağfiret ve bağışlanma dilerim, اِسْتَعْطَيْتُ bahşiş istedim, gibi.

Bakara, 2/233 ... اَنْ تَسْتَرْضِعُوْا ... emzirtmek isterseniz, burada bâbın anlamı taleptir, اِسْتَرْضَعْتُ ben kadından çocuğu emzirmesini istedim, anlamındadır. Benzer şekilde, اِسْتَسْقَيْتُ زَيْدًا الْمَاءَ Zeyd'den bana su vermesini istedim, demektir.⁴⁷⁶

⁴⁷⁴ İbn Sîde, *Muhassas*, cilt 4, s. 311.

⁴⁷⁵ Yâkût, s. 102; Cürçânî, *Miftâh*, s. 51; Kûfî, s. 63; Abdulhamîd, s. 82.

⁴⁷⁶ Endülüsî, cilt 2, s. 508.

Bakara, 2/60 ... اِسْتَسْقَى ... *su diledi*, اِلْاِسْتِسْقَاءُ suyun olmaması ya da az olması durumunda su istemek demektir, ayette ise رَبِّهِ اِسْتَسْقَى مُوسَى Musa (a.s.) Rabbi (c.c.)'nden su istedi, anlamındadır.⁴⁷⁷

Bakara, 2/282 اِسْتَشْهَدُوا وَاِسْتَشْهَدُوا *tanıklık yapmaları için tanık isteyin*, burada da اِسْتَفْعَلَ bâbı talep anlamı vermiştir.⁴⁷⁸

1.2.3.1.3.1.1.2. Bulmak, Saymak, Kabul Etmek Anlamları Katar. Bir Şeyi, Bir Hal (Durum) Ve Sıfatla Nitelenmiş Bulmak Manasında Kullanılır.⁴⁷⁹

Geniş buldu	اِسْتَوْسَعَ	Geniş oldu	وَسِعَ - يَسِعُ
İlginç buldu	اِسْتَعْرَبَ	İlginç oldu	عَرَبَ - يَعْرَبُ

Örnek: اِسْتَحْسَنْتُهُ onu güzel buldum ve اِسْتَفْبَحْتُهُ onu çirkin buldum ve اِسْتَعْظَمْتُهُ onu büyük buldum, gibi.

1.2.3.1.3.1.1.3. Tehavvül, Yani Bir Halden Başka Bir Hale Geçmek Manasına Kullanılır.⁴⁸⁰

Taşlaştı	اِسْتَحْجَرَ	Taş	اَلْحَجْرُ
----------	--------------	-----	------------

Örnek: اِسْتَحْجَرَ الطِّينُ çamur taş haline döndü, اِسْتَنْبَسَتِ الشَّاةُ koyun tekeleşti, gibi.

Feth, 48/29 ... فَاسْتَعْظَمَ ... *kalınlaştı*, yani ince iken kalın hale dönüştü.⁴⁸¹

⁴⁷⁷ Endülüsî, cilt 1, s. 365.

⁴⁷⁸ Endülüsî, cilt 2, s. 727; Kurtubî, cilt 3, s. 389.

⁴⁷⁹ Yâkût, s. 102; Kûfî, s. 64.

⁴⁸⁰ Yâkût, s. 102; Cürçânî, Miftâh, s. 51; Kûfî, s. 64; Abdulhamîd, s. 82.

1.2.3.1.3.1.1.4. **فَعَلَ - أَفْعَلَ - تَفَعَّلَ** Gibi Kullanılır.⁴⁸²

Karar buldu, yerleşti	إِسْتَقَرَّ	Karar buldu, yerleşti	قَرَّرَ - يَقَرُّ
Tutuşturdu, ateş yaktı.	اسْتَوْقَدَ	Tutuşturdu, ateş yaktı.	أَوْقَدَ
Kolay oldu	اسْتَيْسَرَ	Kolay oldu	يَسَّرَ - يَيْسُرُ
Büyüklendi	اسْتَكْبَرَ	Büyüklendi	تَكَبَّرَ

Örnek: قَرَّرَ / قَرَّرَ karar buldu, yerleşti, نَارًا / أَوْقَدَ ateş yaktı, gibi.

Bakara, 2/15 ... يَسْتَهْزِئُ ... *alay eder*, بِهٖ / اسْتَهْزَأْتُ onunla alay ettim, kullanımda sülâsisi ile aynı anlamdadır.⁴⁸³

Bakara, 2/196 ... اسْتَيْسَرَ ... *kolay oldu*, يَسَّرَ / يَسَّرَ iki fiilde aynı anlamdadır, mücerred anlamdadır.⁴⁸⁴

Bakara, 2/26 ... لَا يَسْتَحْيِي ... *çekinmez*, حَجَلٍ حَجِي يَني utandı anlamında üçlüsü ile aynı anlamda kullanılmıştır.⁴⁸⁵

Bakara, 2/17 ... اسْتَوْقَدَ ... *ateş yaktı*, اَلْاِسْتِيْقَادُ, burada if'âl bâbindan اَلْاِسْتِيْقَادُ manasındadır, ateşin yakılması alevinin yükselmesi demektir.⁴⁸⁶

⁴⁸¹ Endülüsî, cilt 9, s. 502; Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 4, s. 348.

⁴⁸² Yâkût, s. 103; Cürçânî, *Miftâh*, s. 51; Abdulhamîd, s. 82.

⁴⁸³ Cevherî, cilt 1, s. 84; Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 57.

⁴⁸⁴ Endülüsî, cilt 2, s. 258.

⁴⁸⁵ Endülüsî, cilt 1, s. 195; Muhtâr, cilt 1, ss. 597,598.

⁴⁸⁶ Endülüsî, cilt 1, s. 122; Muhtâr, cilt 3, s. 2478.

Bakara, 2/282 ... اسْتَشْهَدُوا ... *şahit tutun*, fiil burada if'âl bâbının kattığı teaddî (geçişlilik) anlamı katmıştır, tıpkı اَيْقَنَ / اسْتَيْقَنَ , اَعْجَلَ / اسْتَعْجَلَ fiillerinde olduğu gibi.⁴⁸⁷

Bakara, 2/61 ... تَسْتَبْدِلُونَ ... *değiştirmek istiyorsunuz*, fiil tef'îl bâbıyla eş anlamlı kullanılmıştır التَّبْدِيلُ bir şeyi bir şey ile değiştirmek demektir.⁴⁸⁸

Bakara, 2/256 ... اسْتَمْسَكَ ... *yapıştı*, burada fiil üçlüsü (sülâsîsi) ile aynı anlamda kullanılmıştır.⁴⁸⁹ Buradaki kullanımın mübâlağa ifade ettiği de söylenmiştir, o zaman fiil “sıkı sıkı yapışmak” anlamındadır.⁴⁹⁰

1.2.3.1.3.1.1.5. (اَفْعَالٌ / تَفْعِيلٌ) Bâbları Muvata'at'ı İçin Olur.⁴⁹¹

Düzeldi	اسْتَقَامَ	Düzeltilti	قَوَّمَ
Yalnızlık ve korku hissetti.	اسْتَوْحَشَ	Yalnızlık ve korku hissettirdi.	أَوْحَشَ

Örnek: قَوْمْتُ الْعُصْنَ فَاسْتَقَامَ dalı düzeltiltim, o da düzeldi, gibi.

1.2.3.1.3.1.1.6. Bir Cümlelin Özeti İçin Kullanılır.⁴⁹²

“إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ” dedi.	اسْتَرْجَعَ	Döndü, tekrarladı, diriltti.	رَجَعَ - يَرْجِعُ
---	-------------	------------------------------	-------------------

⁴⁸⁷ Endülüsî, cilt 2, s. 727.

⁴⁸⁸ Endülüsî, cilt 1, s. 352; Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 965.

⁴⁸⁹ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 953

⁴⁹⁰ Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 2, s. 468.

⁴⁹¹ Yâkût, s. 103; Kûfî, s. 64; Abdulhamîd, s. 82.

⁴⁹² Yâkût, s. 102; Kûfî, s. 64; Abdulhamîd, s. 82.

Örnek: إِحْضَارَتْ الْأَرْضُ yeryüzü yemyeşil oldu, gibi.

1.2.3.1.3.2.1.2. Tedrîcilik (Yavaş Yavaş Olma) İfade Eder.⁴⁹⁸

Yavaş, yavaş kızardı.	إِحْمَارٌ	Kan rengi oldu.	إِحْمَرَّ
-----------------------	-----------	-----------------	-----------

Örnek: إِحْمَارَتْ الطَّمَاظِمُ domateslerin rengi yavaş yavaş kan rengi oldu.

1.2.3.1.3.3. İfîâl Bâbı (الْأَفْعِيَالُ)

Yapılışı اِغْشَوْشَ وُشَبَ ve aynü'l-fiildir, اِغْشَوْشَ وُشَبَ eklenen harfler اِ . وُ . عَ . gibi.

Bu bâb Bakara sûresinde kullanılmamıştır.

1.2.3.1.3.3.1. İfîâl Bâbının Mana Ve Özellikleri

Bu bâbtaki fiiller lâzımdırlar. Bazen müteaddî olabilir.⁴⁹⁹ Bu bâb genel olarak mübâlağa (abartı) ve te'kîd (anlamı güçlendirme) ifade eder.⁵⁰⁰

1.2.3.1.3.3.1.1. Mübâlağa İfade Eder.⁵⁰¹

Çok sert oldu.	إِحْشَوْشَنَ	Sert oldu.	حَشْنٌ - يَحْشُنُ
----------------	--------------	------------	-------------------

Örnek: إِحْشَوْشَنَتْ لِحَيْتُهُ لِعَدَمِ الْإِعْتِنَاءِ بِهَا çok sertleşti.⁵⁰²

⁴⁹⁸ Muhtâr, cilt 1, s. 557.

⁴⁹⁹ “إِعْرُورِنْتُ الْفَرَسَ” Esterebâzî, cilt 1, s. 112.

⁵⁰⁰ Rabîi, s. 53; Esterebâzî, cilt 1, s. 112.

⁵⁰¹ Rabîi, s. 53; Esterebâzî, cilt 1, s. 112. Zemahşerî, *Mufassal*, cilt 4, s. 443; Fâhîrî, s. 136,

1.2.3.1.3.3.1.2. Sülâsî Mücerred (Yalın Üçlüsü) İle Aynı Mana İfade Eder.

Tatlı oldu	إِخْلَوَى	Tatlı oldu	حَلَا - يَحْلُو
------------	-----------	------------	-----------------

Örnek: إِخْلَوَى التَّمْرُ meyve tatlı oldu.⁵⁰³

إِخْلَوَى fiilinin son harfi و yani إِخْلَوَى olması gerekirken, “üç harften sonra gelen illetli harfler ي harfine dönüştürülür” kuralı gereğince إِخْلَوَى olmuştur.⁵⁰⁴

1.2.3.1.3.4. (الْأَفْعَوَالُ) İf'ıvvâl Bâbı

Yapılışı ا . و . و . ا eklenen harfler و ا dir, ا ج ل و ز gibi.

Bu bâb Bakara sûresinde kullanılmamıştır.

1.2.3.1.3.4.1. İf'ıvvâl Bâbının Mana Ve Özellikleri

1.2.3.1.3.4.1.1. Mübâlağa İçin Kullanılır.⁵⁰⁵

Bu iki bâbtaki (İf'ıvvâl- İf'âl) fiiller lâzımdırlar.

Bitkiler çoğaldı	إِعْشَوْشَبَ	Ot	الْعُشْبُ
Hızla büyüdü	إِجْلَوَدَ	Büyüdü	جَلَوَدَ

⁵⁰² Muhtâr, cilt 1, s. 646.

⁵⁰³ Dahdah, s. 118.

⁵⁰⁴ Çörtü, s. 202.

⁵⁰⁵ Meydânî, s. 17; Fâhîrî, s. 136; Abdullah, s. 53.

Örnek: **عَشَوْشَبَتِ الْأَرْضُ** yerin bitkileri çoğaldı, gibi. **نَبَاتٌ**, bitkiler manasına gelen **عُشْبٌ** : ot kelimesinden türetilmiştir. **إِجْلَوْدَ الْإِبِلِ** : Develer hızla büyüdü, gibi.

1.2.3.1.3.5. **İf'inlâl Bâbı (الْأَفْعِنَالُ)**

Yapılışı **لَ نْ كَ كَ** eklenen harfler **لَ نْ** ve lâmü'l-fiildir, **لَ نْ كَ كَ** gibi.

Bu bâb Bakara sûresinde kullanılmamıştır.

1.2.3.1.3.5.1. **İf'inlâl Bâbının Mana Ve Özellikleri**

Çok az kullanılan bu bâb rubâî mücerrede (dörtlü yalın fiil) iki harf ilaveli **İf'inlâl** bâbıyla karıştırılmaktadır. Sülâsî mücerreden (üçlü yalın fiil) türetilenin son iki harfi aynı harf, rubâî mücerreden (dörtlü yalın fiil) türetilenin ise farklı iki harften oluşmaktadır.⁵⁰⁶

Örnek:

Saç çok siyah ve gür oldu.	إِعْنَكَ	Çiğnedi	عَلَّكَ - يَعْلُكَ
Toplandı	إِحْرَجَمَ	topladı	حَرَجَمَ

1.2.3.1.3.6. **İf'inlâ' Bâbı (الْأَفْعِنَاءُ)**

Yapılışı **لَ نْ قَ يَ** eklenen harfler **لَ نْ** ve **يَ** dir, **لَ نْ قَ يَ** gibi.

Bu bâb Bakara sûresinde kullanılmamıştır.

⁵⁰⁶ Çörtü, s. 210.

1.2.3.1.3.6.1. İf'inlâ' Bâbının Mana Ve Özellikleri

Bu bâb çok az kullanıldığı için kaynakların büyük bir kısmında zikredilmemiştir.⁵⁰⁷

1.2.3.1.3.6.1.1. Sülâsî Mücerred Manası Verirler.⁵⁰⁸

Sert, katı, kesif, iri oldu.	إِعْتَدَى	Katı oldu.	عَلِدَ - يَعْلُدُ
Sırt üstü uyudu.	إِسْلَنْقَى	Sırt üstü yere yattı	سَلَقَ

1.2.3.2. Rubâ'î Mezîdler (الْأَفْعَالُ الْمَزِيدَةُ عَلَى الرُّبَاعِيِّ)

Rubâ'î mezîdleri anlatmadan önce rubâî mücerred ile ilgili bilgi verelim.

Rubâ'î (dörtlü) mücerredin sadece bir bâbı vardır. O da (فَعْلَل) bâbıdır. Mastarı

(فَعْلَلَةٌ) ve (فَعْلَل) kalıbındadır.⁵⁰⁹

Örnek: دَخَرَج - يُدَخِرُج - دَخَرَجَةٌ و دِخْرَاجٌ gibi.

Bu fiiller genelde 3 yolla oluşturulmuşlardır.⁵¹⁰

1. با، عَرَ، gibi hecelerin, seslerin tekrarıyla, عَرَغَرَ gargara yaptı, بابا baba dedi,

gibi.

2. Sülâsî mücerred (üçlü yalın) fiile bir harf eklemek sûretiyle, حَرَج içi

daraldı, حَرَجِم topladı / شَمَع parladı, شَمَعَل dağıldı, gibi.

⁵⁰⁷ Çörtü, s. 212.

⁵⁰⁸ Çörtü, s. 212.

⁵⁰⁹ Rabîî, s. 54.

⁵¹⁰ Prof. Yusuf Uralgiray. *İlk ve İleri Dilbilgisi*, Tebliğ Yayınları, İstanbul:1986, s. 84; Çörtü, s. 215.

1. (فَعَلَّلَ) bâbıdır. (جَلَّبَ : cilbâb denilen gömleği giydirdi) gibi ki aslı (جَلَبَ) dir.
2. (فَوَعَلَ) bâbıdır. (جَوَزَ : çorap giydirdi) gibi ki aslı (جَرَبَ)dir.
3. (فَيَعَلَ) bâbıdır. (بَيَّطَرَ : nalladı) gibi ki aslı (بَطَرَ) dir.
4. (فَعُولَ) bâbıdır. (دَهَوَرَ : itip düşürdü) gibi ki aslı (دَهَرَ) dir.
5. (فَعَيْلَ) bâbıdır. (عَثَرَ : Ayağı bir şeye ilişip yere düştü.) gibi ki aslı (عَثَرَ) dir.
6. (فُنَعَلَ) bâbıdır. (جُنْدَلَ : yere düştü) gibi ki aslı (جَدَلَ) dir.
7. (فَعَلَّلَ) bâbıdır. (قَلَّنَسَ : Kalensuve (şapka) denilen baş giysisini giydirdi) gibi ki aslı (قَلَسَ) dir.

İkincisi: Yukarıda sıralanan yedi bâbın evveline mutâvaat için birer (ت) eklemek sûretiyle Rubâ'î Mezîd bâblardan (تَفَعَّلَ) bâbına ilhak olunan fiillerdir.⁵¹⁶

Örnek: جَلَّبَ، جَوَزَ، بَيَّطَرَ، تَدَهَوَرَ، تَبَعَثَرَ، جُنْدَلَ، تَقَلَّنَسَ

Üçüncüsü: Sülasi mücerrede üç harf eklemek sûretiyle elde edilen Rubâ'î mezîd bâblardan (أَفَعَّلَلَ) bâbına ilhak olunan fiillerdir. Bunlar da (أَفَعَّلَلَ) ve (أَفَعَّلَى) veznindedir. Örnek: (أَفَعَّنَسَسَ : geriye döndü.) ve (أَسَلَّنَقَى : arka üstü yattı.) gibi. (أَفَعَّلَلَ) bâbının mulhakatı yoktur.

Buradaki (أَفَعَّلَلَ) kalıbıyla, mülhak olmayan iki harfli rubâî mezîd kalıbı (أَفَعَّلَلَ) arasındaki fark, buradaki kalıpta eklenenler baştaki اِنْ ve sondaki lâmü'l-

⁵¹⁶ Uralgiray, s. 87; Hererî, s. 81.

fiildir, örnek: قَعَسَ - اِقْعَسَسَ (arkasına döndü), diğesinde ise eklenen sadece اِنُّ dur, sonunda bir ekleme yoktur, örnek: اِحْرَجِمَ - حَرَجِمَ (yuvarladı/yuvarlandı). Yani mülhaklar sülâsî asıllardan yapılmaktadır.⁵¹⁷

Rubâ'îye mulhak bâblara ziyade edilen harflere ilhâk (katma) harfleri anlamında hurûfu'l- ilhâk (حُرُوفُ اِلْحَاكِ) denilir.

1.2.3.2.1. Humâsiler (Beş Harfli Rubâî Mezîd)

1.2.3.2.1.1. Tefa'lül Bâbı (اَلتَّفَعُّلُ)

Yapılışı ت ت rubâî mücerred (yalın dörtlü) fiilin (فَعَّلَ) başına ت eklenmesiyledir, ت د ح ر ج gibi.

Bu bâb Bakara sûresinde kullanılmamıştır.

1.2.3.2.1.1.1. Tefa'lül Bâbının Mana Ve Özellikleri

1.2.3.2.1.1.1.1. Bu Bâb Rubâî Mücerred Fiilin Mutâvaat'ı İçin Kullanılır.⁵¹⁸

Örnek: زَحْرَحْتُ الْحَجَرَ فَتَزَحْرَحَ taşı kımıldattım o da kımıldadı, gibi.

⁵¹⁷ Uralgiray, s. 87.

⁵¹⁸ Uralgiray, s. 87; Çörtü, s. 218; Hererî, s. 101.

Bakara sûresinde bir kez 260. ayette لِيَطْمَئِنَّ şeklinde kalp kelimesiyle birlikte kullanılmıştır.

1.2.3.2.2.1. İfillâl Bâbının Mana Ve Özellikleri

1.2.3.2.2.1.1. Bu Bâb Mübâlağa (Abartı) Manasını İçerir.⁵²¹

Örnek: إِفْشَعَرَ زَيْدٌ Zeyd'in tüyleri aşırı derece ürperdi, gibi.

Bakara, 2/260 ... لِيَطْمَئِنَّ ... *tatmin olması için*, kesin bilgiyle kalpteki sükûnetin artması sayesinde yakîn ve basiret artar. Kalbin gayba ait dirilme olayının gözle görülmesiyle son noktada rahata kavuşması anlamında mübâlağa vardır.⁵²²

⁵²¹ Çörtü, s. 223; Hererî, s. 101.

⁵²² Endülüsî, cilt 2, s. 644; İbn Manzûr, cilt 13, s. 268.

İKİNCİ BÖLÜM

BAKARA SÛRESİNDEKİ MEZİT FİİLLERİN İNCELENMESİ

Bakara sûresindeki mezîd fiilleri öncelikle 3 ayrı tabloda incelemeye çalıştık.

1. Tablomuzda mezîd fiillerimizi bâblarına göre ayırıp sayılarını tekrarlar da dâhil olmak üzere tespit ettik.

2. Tablomuzda mezîd fiillerimizi zamanlarına göre ayırıp sayılarını tekrarlar da dâhil olmak üzere tespit ettik.

3. Tablomuzda mezîd fiillerimizi Aksâm-ı Seb'a'ya göre ayırıp sayılarını tekrarlar da dâhil olmak üzere tespit ettik.

Tablolarımızın tümünü çalışmamızın sonunda ek olarak sunduk.

1. SÛLASİ MEZİTLER (الْأَفْعَالُ الْمَزِيدَةُ عَلَى الثَّلَاثِيَّ)

1.1. Rubâîler (مَزِيدٌ فِيهِ رُبَاعِيٌّ)

1.1.1. İf'âl Bâbı (الْأَفْعَالُ)

1.1.1.1. Ayet Sırasına Göre İf'âl Bâbı Fiilleri

يُؤْمِنُونَ/3	يُقِيمُونَ/3	يُنْفِقُونَ/3	يُؤْمِنُونَ/4	أُنزِلَ/4
أُنزِلَ/4	يُوقِنُونَ/4	أَنْذَرَهُمْ/6	لَمْ تُنذِرْهُمْ/6	لَا يُؤْمِنُونَ/6
أَمَّنَا/8	أَمَّنُوا/9	لَا تُفْسِدُوا/11	أَمَّنُوا/13	أَمَّنَ/13
نُؤْمِنُ/13	أَمَّنَ/13	أَمَّنُوا/14	أَمَّنَا/14	أَصَّاءَتْ/17
لَا يُبْصِرُونَ/17	أَصَّاءَ/20	أَطَّلَمَ/20	أَنْزَلَ/22	أَخْرَجَ/22

أُعِدَّتْ/24	أَمِنُوا/25	أَمِنُوا/26	أَرَادَ/26	يُضِلُّ/26
مَا يُضِلُّ/26	أَنْ يُوصَلَ/27	يُفْسِدُونَ/27	أَخْيَاكُمْ/28	يُمَيِّتُكُمْ/28
يُخَيِّبُكُمْ/28	تُرْجَعُونَ/28	يُفْسِدُ/30	أَنْفُسِي/31	أَنْبِئُهُمْ/33
أَنْبِئَهُمْ/33	تُبَدُونَ/33	أَرْهَمَا/36	أَخْرَجَهُمَا/36	أَنْعَمْتُ/40
أَوْفُوا/40	أَوْفِ/40	أَمِنُوا/41	أَنْزَلْتُ/41	أَقِيمُوا/43
وَأْتُوا/43	أَنْعَمْتُ/47	أَجْبَيْنَاكُمْ/50	أَعْرَفْنَا/50	أَتَيْنَا/53
لَنْ نُؤْمِنَ/55	أَنْزَلْنَا/57	أَنْزَلْنَا/59	يُخْرِجُ/61	تُنْبِئُ/61
أَمِنُوا/62	أَمِنَ/62	أَتَيْنَاكُمْ/63	تُنْبِئُ/71	يُخَيِّ/73
يُرِيكُمْ/73	أَنْ يُؤْمِنُوا/75	أَمِنُوا/76	أَمِنَّا/76	يُسِرُونَ/77
يُعْلِنُونَ/77	لَنْ يُخْلِفَ/80	أَحَاطَتْ/81	أَمِنُوا/82	أَقِيمُوا/83
أَتُوا/83	لَا تُخْرِجُونَ/84	أَفْرَزْتُمْ/84	تُخْرِجُونَ/85	تُؤْمِنُونَ/85
أَتَيْنَا/87	أَتَيْنَا/87	يُؤْمِنُونَ/88	أَنْزَلَ/90	أَمِنُوا/91
أَنْزَلَ/91	نُؤْمِنُ/91	أَنْزَلَ/91	أَتَيْنَاكُمْ/93	أَشْرَبُوا/93
أَشْرَكُوا/96	أَنْزَلْنَا/99	لَا يُؤْمِنُونَ/100	أَوْثُوا/101	أَنْزَلَ/102
أَمِنُوا/103	أَمِنُوا/104	نُنْسِ/106	تُرْپِدُونَ/108	أَقِيمُوا/110
أَتُوا/110	أَسْلَمَ/112	يُوقِنُونَ/118	أَرْسَلْنَاكَ/119	أَتَيْنَاهُمْ/121
يُؤْمِنُونَ/121	أَنْعَمْتُ/122	أَتَمَّهُنَّ/124	أَمِنَ/126	أَرِنَا/128
أَسْلَمَ/131	أَسْلَمْتُ/131	أَمِنَّا/136	أَنْزَلَ/136	أَنْزَلَ/136
أَوْقِي/136	أَوْقِي/136	أَمِنُوا/137	أَمَنْتُمْ/137	لِيُضِيعَ/143
أَوْثُوا/144	أَوْثُوا/145	أَتَيْنَاهُمْ/146	لَايْمَ/150	أَرْسَلْنَا/151
أَمِنُوا/153	أَصَابَتْهُمْ/156	أَنْزَلْنَا/159	أَصْلَحُوا/160	أَنْزَلَ/164

164/ أَحِبَّا	165/ يُحِبُّوهُمْ	165/ آمَنُوا	167/ يُرِيدُهُمْ	170/ أَنْزَلَ
170/ أَلْقَيْنَا	172/ آمَنُوا	173/ أَهْلَاءَ	174/ أَنْزَلَ	177/ أَمِنَ
177/ أَتَى	177/ أَقَامَ	177/ أَتَى	178/ آمَنُوا	182/ أَصْلَحَ
183/ آمَنُوا	184/ يُطِيعُونَهُ	185/ أَنْزَلَ	185/ يُرِيدُ	185/ لَا يُرِيدُ
185/ لِيُكْمِلُوا	186/ أَحْيَبُ	186/ لِيُؤْمِنُوا	187/ أَحِلَّ	187/ آمَنُوا
188/ تَدُلُّوا	189/ تُفْلِحُونَ	190/ لَا يُحِبُّ	191/ أَخْرَجُوهُمْ	191/ أَخْرَجُوكُمْ
195/ أَنْفَقُوا	195/ لَا تُلْفُوا	195/ أَحْسِنُوا	195/ يُحِبُّ	196/ آمَنُوا
196/ أَحْصِرْتُمْ	198/ أَفْضَنْتُمْ	199/ أَفِضُوا	199/ أَفَاضَ	200/ أَتَيْنَا
201/ أَتَيْنَا	204/ يُعْجَبُكَ	204/ يُشْهَدُ	205/ لِيُفْسِدَ	205/ يُهْلِكَ
205/ لَا يُحِبُّ	208/ آمَنُوا	210/ تُرْجَعُ	211/ أَتَيْنَاهُمْ	212/ آمَنُوا
213/ أَنْزَلَ	213/ أَوْثُوهُ	213/ آمَنُوا	214/ آمَنُوا	215/ يُنْفِقُونَ
215/ أَنْفَقْتُمْ	216/ أَنْ تُحِبُّوا	218/ آمَنُوا	219/ يُنْفِقُونَ	220/ أَعَنْتُمْ
221/ يُؤْمِنُ	221/ أَعْجَبْتُمْ	221/ لَا تُنْكِحُوا	221/ يُؤْمِنُوا	221/ أَعْجَبْتُمْ
222/ يُحِبُّ	222/ يُحِبُّ	224/ تُصَلِّحُوا	226/ يُؤَلُّونَ	228/ يُؤْمِنُ
228/ آرَادُوا	229/ أَتَيْتُمُوهُمْ	229/ أَلَّا يُقِيمَا	229/ أَلَّا يُقِيمَا	230/ أَنْ يُقِيمَا
231/ أَمْسِكُوهُمْ	231/ لَا تَمْسِكُوهُمْ	231/ أَنْزَلَ	232/ يُؤْمِنُ	233/ يُرْضِعْنَ
233/ آرَادَ	233/ أَنْ يُبَيِّنَ	233/ آرَادَا	233/ آرَدْتُمْ	233/ أَتَيْتُمْ
235/ أَكُنْتُمْ	243/ أَحْيَاهُمْ	245/ يُفْرِضُ	245/ تُرْجِعُونَ	246/ أَخْرَجْنَا
247/ لَمْ يَأْتِ	247/ يُؤْتِي	249/ آمَنُوا	250/ أَفْرَغَ	251/ أَتَيْتُهُ
253/ أَتَيْنَا	253/ أَمِنَ	253/ يُرِيدُ	254/ آمَنُوا	254/ أَنْفَقُوا
255/ لَا يُحِيطُونَ	256/ يُؤْمِنُ	257/ آمَنُوا	257/ يُخْرِجُهُمْ	257/ يُخْرِجُوهُمْ

أُتِيَهُ/258	يُحِي/258	يُحِثُّ/258	أُحِي/258	أُهِثُّ/258
يُحِي/259	أَمَانَةٌ/259	تُنَشِّرُهَا/259	أَرِنِي/260	تُحِي/260
لَمْ تُؤْمَرْ/260	يُنْفِقُونَ/261	أَنْبَتَتْ/261	يُنْفِقُونَ/262	لَا يَنْبَغُونَ/262
أَنْفَقُوا/262	أَمِنُوا/264	لَا تُبْطِلُوا/264	يُنْفِقُ/264	لَا يُؤْمِنُ/264
أَصَابَهُ/264	يُنْفِقُونَ/265	أَصَابَهَا/265	أَنْتَ/265	لَمْ يُصِبْهَا/265
أَصَابَهُ/266	أَصَابَهَا/266	أَمِنُوا/267	أَنْفَقُوا/267	أَخْرَجْنَا/267
تُنْفِقُونَ/267	أَنْ تُعْمِضُوا/267	يُؤْنِي/269	يُؤْتِ/269	أُؤِي/269
أَنْفَقْتُمْ/270	إِنْ تُبْدُوا/271	إِنْ تُخْفُوا/271	تُؤْتُوها/271	تُنْفِقُوا/272
مَا تُنْفِقُوا/272	تُنْفِقُونَ/272	أُحْصِرُوا/273	مَا تُنْفِقُوا/273	يُنْفِقُونَ/274
أَحَلَّ/275	يُزِي/276	لَا يُجِبُّ/276	أَمِنُوا/277	أَقَامُوا/277
أَتُوا/277	أَمِنُوا/278	تُرْجَعُونَ/281	أَمِنُوا/282	لِيُمْلِلَ/282
أَنْ يَمْلَأَ/282	لِيُمْلِلَ/282	تُدْبِرُونَهَا/282	أَشْهَدُوا/282	إِنْ تُبْدُوا/284
تُخْفُوهُ/284	أَمِنَ/285	أَنْزَلَ/285	أَمِنَ/285	أَطَعْنَا/285
أَخْطَأْنَا/286				

Bu bâbtan toplam 301 tane fiil bulunmaktadır.

1.1.1.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı

Mâzî

أَنْزَلَ/4	أَنْزَلَ/4	أَنْذَرَهُمْ/6	أَمِنَّا/8	أَمِنُوا/9
أَمِنَ/13	أَمِنَ/13	أَمِنُوا/14	أَمِنَّا/14	أَصَاءَتْ/17
أَصَاءَ/20	أَطْلَمَ/20	أَنْزَلَ/22	أَخْرَجَ/22	أَعَدَّتْ/24

أَمَّنُوا/25	أَمَّنُوا/26	أَرَادَ/26	أَحْيَاكُمْ/28	أَنْبَاهُمْ/33
أَرْهَمْنَا/36	أَخْرَجَهُمَا/36	أَنْعَمْتُ/40	أَنْزَلْتُ/41	أَنْعَمْتُ/47
أَجْبَيْنَاكُمْ/50	أَعْرَفْنَا/50	أَتَيْنَا/53	أَنْزَلْنَا/57	أَنْزَلْنَا/59
أَمَّنُوا/62	أَمَّنَ/62	أَتَيْنَاكُمْ/63	أَمَّنُوا/76	أَمَّنَّا/76
أَحَاطَتْ/81	أَمَّنُوا/82	أَفْرَزْتُمْ/84	أَتَيْنَا/87	أَتَيْنَا/87
أَنْزَلَ/90	أَنْزَلَ/91	أَنْزَلَ/91	أَتَيْنَاكُمْ/93	أُشْرِبُوا/93
أَشْرَكُوا/96	أَنْزَلْنَا/99	أَوْثُوا/101	أَنْزَلَ/102	أَمَّنُوا/103
أَمَّنُوا/104	أَسْلَمَ/112	أَرْسَلْنَاكَ/119	أَتَيْنَاهُمْ/121	أَنْعَمْتُ/122
أَمَّهِنَّ/124	أَمَّنَ/126	أَسْلَمْتُ/131	أَمَّنَّا/136	أَنْزَلَ/136
أَنْزَلَ/136	أُوتِيَ/136	أُوتِيَ/136	أَمَّنُوا/137	أَمَّنْتُمْ/137
أَوْثُوا/144	أَوْثُوا/145	أَتَيْنَاهُمْ/146	أَرْسَلْنَا/151	أَمَّنُوا/153
أَصَابَتْهُمْ/156	أَنْزَلْنَا/159	أَصْلَحُوا/160	أَنْزَلَ/164	أَحْيَا/164
أَمَّنُوا/165	أَنْزَلَ/170	أَلْفَيْنَا/170	أَمَّنُوا/172	أَهْلًا/173
أَنْزَلَ/174	أَمَّنَ/177	أَتَى/177	أَقَامَ/177	أَتَى/177
أَمَّنُوا/178	أَصْلَحَ/182	أَمَّنُوا/183	أَنْزَلَ/185	أُحِلَّ/187
أَخْرَجُوكُمْ/191	أُخْصِرْتُمْ/196	أَفْضَيْتُمْ/198	أَقَاضَ/199	أَمَّنُوا/208
أَتَيْنَاهُمْ/211	أَمَّنُوا/212	أَنْزَلَ/213	أَوْثُوهُ/213	أَمَّنُوا/213
أَمَّنُوا/214	أَنْفَقْتُمْ/215	أَمَّنُوا/218	أَعْتَنَّاكُمْ/220	أَعَجَبْنَاكُمْ/221
أَعَجَبْنَاكُمْ/221	أَرَادُوا/228	أَتَيْتُمُوهُنَّ/229	أَنْزَلَ/231	أَرَادَ/233
أَرَادَا/233	أَرَدْتُمْ/233	أَتَيْتُمْ/233	أَكْنَنْتُمْ/235	أَحْيَاهُمْ/243
أَخْرَجْنَا/246	أَمَّنُوا/249	أَتَيْتُمْ/251	أَتَيْنَا/253	أَمَّنَ/253

254/أَمَّنُوا	257/أَمَّنُوا	258/أَتَيْتُهُ	259/أَمَاتَهُ	261/أَتَيْتَ
262/أَنفَعُوا	264/أَمَّنُوا	264/أَصَابَهُ	265/أَصَابَهَا	265/أَتَتْ
266/أَصَابَهُ	266/أَصَابَهَا	267/أَمَّنُوا	267/أَخْرَجْنَا	269/أَوْبِي
270/أَنفَعْتُمْ	273/أَخْصِرُوا	275/أَحَلَّ	277/أَمَّنُوا	277/أَقَامُوا
277/أَتُوا	278/أَمَّنُوا	282/أَمَّنُوا	285/أَمَّنَ	285/أَنْزَلَ
285/أَمَّنَ	285/أَطَعْنَا	286/أَخْطَأْنَا		

148 adet ifal bâbı mâzî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Muzârî

3/يُؤْمِنُونَ	3/يُتَّقُونَ	3/يُنْفِقُونَ	4/يُؤْمِنُونَ	4/يُؤْفِكُونَ
13/نُؤْمِنُ	26/يُضِلُّ	27/أَنْ يُوصَلَ	27/يُفْسِدُونَ	28/يُؤْمِنُكُمْ
28/يُحِبُّكُمْ	28/تُرْجَعُونَ	30/يُفْسِدُ	33/تُبَدُّونَ	40/أُوفِ
61/يُخْرِجُ	61/تُنْبِتُ	71/تُنْبِرُ	73/يُحْيِي	73/يُرِيكُمْ
75/أَنْ يُؤْمِنُوا	77/يُسِرُّونَ	77/يُعْلِنُونَ	85/تُخْرِجُونَ	85/تُؤْمِنُونَ
88/يُؤْمِنُونَ	91/نُؤْمِنُ	106/نُنْسِي	108/تُرِيدُونَ	118/يُؤْفِكُونَ
121/يُؤْمِنُونَ	143/لِيُضِيعَ	150/لَايِمٌ	165/يُحِبُّوهُمْ	167/يُرِيهِمْ
184/يُطِيقُونَ	185/يُرِيدُ	185/لِتُكْمَلُوا	186/أُحْيِبُ	188/تُدُلُّوا
189/تُعْلِيحُونَ	195/يُحِبُّ	204/يُعْجِبُكَ	204/يُشْهَدُ	205/لِيُفْسِدَ
205/يُهْلِكُ	210/تُرْجَعُ	215/يُنْفِقُونَ	216/أَنْ تُحِبُّوا	219/يُنْفِقُونَ
221/يُؤْمِنُ	221/يُؤْمِنُوا	222/يُحِبُّ	222/يُحِبُّ	224/تُضْلِحُوا
226/يُؤْلُونَ	228/يُؤْمِنُ	230/أَنْ يُتَيْمَمَا	232/يُؤْمِنُ	233/يُرْضِعُونَ
233/أَنْ يُيَمَّ	245/يُفْرَضُ	245/تُرْجَعُونَ	247/يُؤْتِي	253/يُرِيدُ

يُؤْمِنُ/256	يُخْرِجُهُمْ/257	يُخْرِجُوهُمْ/257	يُحْيِي/258	يُحْيِي/258
أُحْيِي/258	أُحْيِي/258	يُحْيِي/259	تُنشِرُهَا/259	تُنشِرُهَا/260
يُنْفِقُونَ/261	يُنْفِقُونَ/262	يُنْفِقُ/264	يُنْفِقُونَ/265	يُنْفِقُونَ/267
أَنْ تُعْمِضُوا/267	يُؤْتِي/269	يُؤْتِي/269	إِنْ تُبْدُوا/271	إِنْ تُحْفُوا/271
تُؤْتُوهَا/271	تُنْفِقُوا/272	تُنْفِقُوا/272	مَا تُنْفِقُوا/273	يُنْفِقُونَ/274
يُرِي/276	تُرْجَعُونَ/281	أَنْ يَمِلَّ/282	تُدِيرُوهَا/282	إِنْ تُبْدُوا/284
تُخَفُّهُ/284				

96 adet ifal bâbı muzârî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Emr-i hâzır

أَمِنُوا/13	أَنْبِئُونِي/31	أَنْبِئْتَهُمْ/33	أَوْفُوا/40	أَمِنُوا/41
أَقِيمُوا/43	أَتُوا/43	أَقِيمُوا/83	أَتُوا/83	أَمِنُوا/91
أَقِيمُوا/110	أَتُوا/110	أَرِنَا/128	أَسْلِمُوا/131	أَمِنُوا/187
أَخْرِجُوهُمْ/191	أَنْفِقُوا/195	أَحْسِنُوا/195	أَتَمُوا/196	أَقِصُّوا/199
أَتَيْنَا/200	أَتَيْنَا/201	أَمْسِكُوهُمْ/231	أَفْرِعُوا/250	أَنْفِقُوا/254
أَرِنِي/260	أَنْفِقُوا/267	أَشْهَدُوا/282		

28 adet ifal bâbı emr-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Nehy-i hâzır

لَا تُفْسِدُوا/11	لَا تُلْفُوا/195	لَا تُنْكِحُوا/221	لَا تَمْسِكُوا/231	لَا تُبْطِلُوا/264
-------------------	------------------	--------------------	--------------------	--------------------

5 adet ifal bâbı nehy-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Emr-i gâib

لِيُؤْمِنُوا/186	لِيَمْلَأَ/282	لِيَمْلَأَ/282
------------------	----------------	----------------

3 adet ifal bâbı Emr-i gâib zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde if'âl bâbından Nehy-i gâib kalıbı kullanılmamıştır.

Nefy-i hâl

مَا يُضِلُّ/26	مَا تُنْفِقُونَ/272
----------------	---------------------

2 adet ifal bâbı Nefy-i hâl zaman kalıbı kullanılmıştır.

Nefy-i istikbâl

لَا يُؤْمِنُونَ/6	لَا يُبْصِرُونَ/17	لَا تُخْرِجُونَ/84	لَا يُؤْمِنُونَ/100	لَا يُرِيدُ/185
لَا يُحِبُّ/190	لَا يُحِبُّ/205	أَلَّا يُقِيمَا/229	أَلَّا يُقِيمَا/229	لَا يُحِيطُونَ/255
لَا يُتَّبِعُونَ/262	لَا يُؤْمِنُ/264	لَا يُحِبُّ/276		

13 adet ifal bâbı Nefy-i istikbâl zaman kalıbı kullanılmıştır.

Te'kid-i nefy-i istikbâl

لَنْ نُؤْمِنَ/55	لَنْ يُخْلِفَ/80
------------------	------------------

2 adet ifal bâbı Te'kid-i nefy-i istikbâl zaman kalıbı kullanılmıştır.

Cahd-i mutlak

لَمْ تُنذِرْهُمْ/6	لَمْ يَأْتِ/247	لَمْ تُؤْمِنِ/260	لَمْ يُصِيبْ/265
--------------------	-----------------	-------------------	------------------

4 adet ifal bâbı Cahd-i mutlak zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde if'âl bâbından Cahd-i mustağrak kalıbı kullanılmamıştır.

1.1.1.3. İf'âl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı

Sâlim Fiil

يُنْفِقُونَ/3	أَنْزَلَ/4	أَنْزَلَ/4	أَنْذَرَهُمْ/6	لَمْ تُنذِرْهُمْ/6
لَا تُفْسِدُوا/11	لَا يُبْصِرُونَ/17	أَظْلَمَ/20	أَنْزَلَ/22	أَخْرَجَ/22
يُفْسِدُونَ/27	تُرْجَعُونَ/28	يُفْسِدُ/30	أَخْرَجَهُمَا/36	أَنْعَمْتُ/40
أَنْزَلْتُ/41	أَنْعَمْتُ/47	أَعْرَفْنَا/50	أَنْزَلْنَا/57	أَنْزَلْنَا/59
يُخْرِجُ/61	تُنْبِتُ/61	يُغْلِبُونَ/77	لَنْ يُخْلِفَ/80	لَا تُخْرِجُونَ/84
تُخْرِجُونَ/85	أَنْزَلَ/90	أَنْزَلَ/91	أَنْزَلَ/91	أَشْرَبُوا/93

أَشْرِكُوا/96	أَنْزَلْنَا/99	أَنْزَلَ/102	أَسْلَمَ/112	أَرْسَلْنَاكَ/119
أَنْعَمْتُ/122	أَسْلِمَ/131	أَسْلَمْتُ/131	أَنْزَلَ/136	أَنْزَلَ/136
أَرْسَلْنَا/151	أَنْزَلْنَا/159	أَصْلَحُوا/160	أَنْزَلَ/164	أَنْزَلَ/170
أَنْزَلَ/174	أَصْلَحَ/182	أَنْزَلَ/185	لِتُكْمِلُوا/185	تُفْلِحُونَ/189
أَخْرَجُوهُمْ/191	أَخْرَجُوكُمْ/191	أَنْفِقُوا/195	أَحْسِنُوا/195	أُحْصِرْتُمْ/196
يُعْجِبُكَ/204	يُشْهَدُ/204	لِيُفْسِدَ/205	يُهِلِكَ/205	تُرْجَعُ/210
أَنْزَلَ/213	يُنْفِقُونَ/215	أَنْفَقْتُمْ/215	يُنْفِقُونَ/219	أَعْتَنَّاكُمْ/220
أَعَجَبْنَاكُمْ/221	لَا تُنْكِحُوا/221	أَعَجَبْنَاكُمْ/221	تُصَلِّحُوا/224	أَمْسِكُوهُمْ/231
لَا تُمَسِّكُوهُمْ/231	أَنْزَلَ/231	يُرْضِعُونَ/233	يُفْرِضُ/245	تُرْجَعُونَ/245
أَخْرَجْنَا/246	أَفْرِعُ/250	أَنْفِقُوا/254	يُخْرِجُهُمْ/257	يُخْرِجُوهُمْ/257
نُنَشِّرُهَا/259	يُنْفِقُونَ/261	أَنْبَتَتْ/261	يُنْفِقُونَ/262	لَا يُتَّبِعُونَ/262
أَنْفِقُوا/262	لَا تُبْطِلُوا/264	يُنْفِقُ/264	يُنْفِقُونَ/265	أَنْفِقُوا/267
أَخْرَجْنَا/267	تُنْفِقُونَ/267	أَنْ تَعْصُوا/267	أَنْفَقْتُمْ/270	تُنْفِقُوا/272
مَا تُنْفِقُونَ/272	تُنْفِقُوا/272	أُحْصِرُوا/273	مَا تُنْفِقُوا/273	يُنْفِقُونَ/274
تُرْجَعُونَ/281	أَشْهَدُوا/282	أَنْزَلَ/285		

103 adet if'âl bâbından Sâlim Fiil bulunmaktadır.

Muda'af Fiil

أَعَدَّتْ/24	يُضِلُّ/26	مَا يُضِلُّ/26	أَرْهَمَا/36	يُسِرُّونَ/77
أَفْرَزْتُمْ/84	أَتَمَّهْنَّ/124	لَا يَتَمُّ/150	يُحِبُّوهُمْ/165	أَهْلًا/173
أَحِلَّ/187	أَتَمُّوا/187	لَا يُحِبُّ/190	يُحِبُّ/195	أَتَمُّوا/196
لَا يُحِبُّ/205	أَنْ تُحِبُّوا/216	يُحِبُّ/222	يُحِبُّ/222	أَنْ يَمِّمَ/233

اَكْتَنْتُمْ/235	اَحَلَّ/275	لَا يُحِبُّ/276	لِيَمْلِلَ/282	اَنْ يَجَلَ/282
لِيَمْلِلَ/282				

26 adet if'âl bâbından Muda'af Fiil bulunmaktadır.

Mehmûz Fiil

يُؤْمِنُونَ/3	يُؤْمِنُونَ/4	لَا يُؤْمِنُونَ/6	أَمَّنَا/8	أَمَّنُوا/9
أَمَّنُوا/13	أَمَّنَ/13	نُؤْمِنُ/13	أَمَّنَ/13	أَمَّنُوا/14
أَمَّنَّا/14	أَمَّنُوا/25	أَمَّنُوا/26	أَنْبِئُونِي/31	أَنْبِئُهُمْ/33
أَنْبِئَهُمْ/33	أَمَّنُوا/41	وَأَنْتَ/43	أَتَيْنَا/53	لَنْ نُؤْمِنَ/55
أَمَّنُوا/62	أَمَّنَ/62	أَتَيْنَاكُمْ/63	يُرِيكُمْ/73	أَنْ يُؤْمِنُوا/75
أَمَّنُوا/76	أَمَّنَّا/76	أَمَّنُوا/82	أَتُوا/83	نُؤْمِنُونَ/85
أَتَيْنَا/87	أَتَيْنَا/87	يُؤْمِنُونَ/88	أَمَّنُوا/91	نُؤْمِنُ/91
أَتَيْنَاكُمْ/93	لَا يُؤْمِنُونَ/100	أُوتُوا/101	أَمَّنُوا/103	أَمَّنُوا/104
أَتُوا/110	أَتَيْنَاهُمْ/121	يُؤْمِنُونَ/121	أَمَّنَ/126	أَرَنَا/128
أَمَّنَّا/136	أُوتِي/136	أُوتِي/136	أَمَّنُوا/137	أَمَّنْتُمْ/137
أُوتُوا/144	أُوتُوا/145	أَتَيْنَاهُمْ/146	أَمَّنُوا/153	أَمَّنُوا/165
يُرِيهِمْ/167	أَمَّنُوا/172	أَمَّنَ/177	أَتَى/177	أَتَى/177
أَمَّنُوا/178	أَمَّنُوا/183	لِيُؤْمِنُوا/186	أَتَيْنَا/200	أَتَيْنَا/201
أَمَّنُوا/208	أَتَيْنَاهُمْ/211	أَمَّنُوا/212	أُوتُوهُ/213	أَمَّنُوا/213
أَمَّنُوا/214	أَمَّنُوا/218	يُؤْمِنُ/221	يُؤْمِنُوا/221	يُؤْلُونَ/226
يُؤْمِنُ/228	أَتَيْتُمُوهُنَّ/229	يُؤْمِنُ/232	أَتَيْتُمْ/233	لَمْ يَأْتِ/247
يُؤْتِي/247	أَمَّنُوا/249	أَتَيْتُهُ/251	أَتَيْنَا/253	أَمَّنَ/253

254/أَمُنُوا	256/يُؤْمِنُ	257/أَمُنُوا	258/أَتَيْتُهُ	260/أَرِنِي
260/لَمْ تُؤْمِنْ	264/أَمُنُوا	264/لَا يُؤْمِنُ	265/أَنْتَ	267/أَمُنُوا
269/يُؤْتِي	269/يُؤْتِ	269/أُوْتِي	271/تُؤْتُوهَا	277/أَمُنُوا
277/أَتُوا	278/أَمُنُوا	282/أَمُنُوا	283/أَوْتَمَنَ	285/أَمَنَ
285/أَمَنَ	286/أَخْطَأْنَا			

107 adet if'âl bâbından Mehmûz Fiil bulunmaktadır.

Misâl-i Vâvî Fiil

أَنْ يُوصَلَ/27

1 adet if'âl bâbından Misâl-i Vâvî bulunmaktadır.

Misâl-i Yâî Fiil

يُوقِنُونَ/4

يُوقِنُونَ/118

2 adet if'âl bâbından Misâl-i Yâî bulunmaktadır.

Ecvef-i Vâvî Fiil

3/يُقِيمُونَ	17/أَضَاءَتْ	20/أَضَاءَ	26/أَرَادَ	28/يُجِئْتُمْ
43/أَقِيمُوا	71/تُتَبِّرُ	81/أَخَاطَتْ	83/أَقِيمُوا	108/تُرِيدُونَ
110/أَقِيمُوا	156/أَصَابَتْهُمْ	177/أَقَامَ	184/يُطِيعُونَهُ	185/يُرِيدُ
185/لَا يُرِيدُ	186/أُجِيبُ	228/أَرَادُوا	229/أَلَّا يُقِيمَا	229/أَلَّا يُقِيمَا
230/أَنْ يُقِيمَا	233/أَرَادَ	233/أَرَادَا	233/أَرَدْتُمْ	253/يُرِيدُ
255/لَا يُجِيطُونَ	258/يُجِئْتُ	258/أُمِيتُ	259/أَمَانَةٌ	264/أَصَابَةٌ
265/أَصَابَهَا	265/لَمْ يُصِبْهَا	266/أَصَابَتْ	266/أَصَابَهَا	277/أَقَامُوا
282/تُدِيرُونَهَا	285/أَطَعْنَا			

37 adet if'âl bâbından Ecvef-i Vâvî bulunmaktadır.

Ecvef-i Yâî Fiil

143/لِيُضِيعَ	198/أَفْضِنْتُمْ	199/أَفِضُوا	199/أَفَاضَ	
---------------	------------------	--------------	-------------	--

4 adet if'âl bâbından Ecvef-i Yâî bulunmaktadır.

Nâkıs-ı Vâvî Fiil

33/تُبْدُونَ	50/أَجْتِنَاكُمْ	170/الْفَيْنَا	188/تُدَلُّوا	271/إِنَّ تُبْدُوا
276/يُرِي	284/إِنَّ تُبْدُوا			

7 adet if'âl bâbından Nâkıs-ı Vâvî bulunmaktadır.

Nâkıs-ı Yâî Fiil

106/نُنْسِ	195/لَا تُلْفُوا	271/إِنَّ تُخْفُوهَا	284/تُخْفُوهُ	
------------	------------------	----------------------	---------------	--

4 adet if'âl bâbından Nâkıs-ı Yâî bulunmaktadır.

Lefîf-i Makrûn Fiil

28/أَخْيَاكُمْ	28/يُخَيِّبُكُمْ	73/يُخِي	164/أَخْيَا	243/أَخْيَاهُمْ
258/يُخِي	258/أَخِي	259/يُخِي	260/تُخِي	

9 adet if'âl bâbından Lefîf-i Makrûn bulunmaktadır.

Lefîf-i Mefrûk Fiil

40/أَوْفُوا	40/أَوْفِ
-------------	-----------

2 adet if'âl bâbından Lefîf-i Mefrûk bulunmaktadır.

1.1.1.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden İf'âl Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan Üç Örnek Fiil İncelenmesi

1.1.1.4.1. Örnek Sâlim fiil Açıklaması

4/أَنْزَلَ	4/أَنْزَلَ	22/أَنْزَلَ	41/أَنْزَلْتُ	57/أَنْزَلْنَا
59/أَنْزَلْنَا	90/أَنْزَلَ	91/أَنْزَلَ	91/أَنْزَلَ	99/أَنْزَلْنَا
102/أَنْزَلَ	136/أَنْزَلَ	136/أَنْزَلَ	159/أَنْزَلْنَا	164/أَنْزَلَ

170/أَنْزَلَ	174/أَنْزَلَ	185/أَنْزَلَ	213/أَنْزَلَ	231/أَنْزَلَ
285/أَنْزَلَ				

21 yerde mâzî kalıbında kullanılan bu fiil, 8 kez meçhul kalıpta kullanılmıştır.

Sözlük anlamı: Sülâsî anlamı, inmek, gelmek, eve girmek, yolculuk yapmak (ما زِلْتُ أَنْزِلُ أَي أُسَافِرُ), yolculuk yapıyorum.)⁵²³ İf'âl bâbı anlamı, indirdi. Kalıp burada teaddî (geçişlilik) katmıştır. Lâzım (geçişsiz) fiili, müteaddî (geçişli) yapmıştır. 4, 41, 90, 91, 99, 136, 159, 170, 174, 185, 213, 231, ve 285. Ayetlerde genel anlamda indirilenin “vahiy”⁵²⁴, 102. Ayette ise “Bâbil”deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen” şey⁵²⁵ olduğunu görmekteyiz. Yukarıdaki 14 ayette geçen 16 أَنْزَلَ fiili vahiyle ilgilidir. 22 ve 164. Ayetlerde “gökten indirilen su” dan bahsedilmektedir.⁵²⁶ 57. Ayette ise indirilen “kudret helvası ve bıldırcın”dır.⁵²⁷

Müfredat'ta, “Yukarıdan aşağıya inmek” anlamında kullanıldığını, bu anlamda نَزَلَ عَنْ دَابَّتِهِ hayvanından indi,⁵²⁸ örneği verilmektedir. Azap ve nimetin indirilmesi ya da verilmesi ise, “ya bizzat şeyin kendisinin verilmesi ya da sebeplerinin indirilmesi veya ona yönlendirilmesi” anlamına gelmektedir. Örneğin, “demirin ve elbisenin indirilmesi” gibi. Bu anlamdaki ayetler: Kehf, 18/1⁵²⁹, Şura, 42/17⁵³⁰, Hadid, 57/25⁵³¹, Zümer, 39/6⁵³², A'raf, 7/26⁵³³, Ankebut, 29/34⁵³⁴. Kur'an-ı

⁵²³ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 1062.

⁵²⁴ bkz. DİB, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, DİB Yayınları, İstanbul:2011, ss. 3-58

⁵²⁵ وَمَا أَنْزَلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بَابِلَ “Bâbil”de iki meleğe, Hârût’la Mârût’a indirilen...”, DİB, s. 20.

⁵²⁶ DİB, s. 5, 30.

⁵²⁷ DİB, s. 11.

⁵²⁸ İsfehani, 1412, cilt 2, s. 631

⁵²⁹ “Hamd, kuluna Kitab’ı (Kur’an’ı) indiren ve onda hiçbir eğrilik yapmayan Allah’a mahsustur.” DİB, s. 315.

⁵³⁰ “Allah, hak olarak Kitab’ı ve mizanı indirendir. Sen nereden bileceksin belki de o saat (kıyamet) yakındır.” DİB, s. 536.

⁵³¹ “Andolsun, biz elçilerimizi açık mucizelerle gönderdik ve beraberlerinde kitabı ve mizanı (ölçüyü) indirdik ki, insanlar adaleti yerine getirsinler. Kendisinde müthiş bir güç ve insanlar için birçok faydalar bulunan demiri yarattık (ki insanlar ondan yararlınsınlar). Allah da kendisine ve Resûllerine gayba inanarak yardım edecekleri bilsin. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir.” DİB, s. 605.

⁵³² “O, sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra ondan1 eşini var etti. Sizin için hayvanlardan (erkek ve dişi olarak) sekiz eş yarattı...” DİB, ss. 508-509.

Kerim’de, Kur’an’ın ve meleklerin anlatımında “İnzâl” ve “Tenzil” kavramlarının farkı ile ilgili olarak, “Tenzil”, birbiri ardınca, parça parça indirmeye işaret edilen konularda kullanılmasına rağmen, “İnzâl” ise daha genel anlamda kullanılmıştır. Bu fark için, Şuara, 26/193, İsrâ, 17/106, Hicr, 15/9, Zuhuf, 43/31, Tevbe, 9/26 ayetleri incelenebilir. Ancak Muhammed sûresi 20. Ayette “Savaşma emrinin verildiği” bir sûrenin indirilmesiyle alakalı olarak önce “Tenzil”, sonra ise “İnzâl” kelimelerinin kullanılmasının nedeni: Münafıkların kendilerini savaşmaya teşvik edecek ve alıştırma alıştırma yönlendirecek bir sûrenin yavaş yavaş inmesini istemelerine rağmen, Allah’ın bunu bir kerede indirmesinden dolayı onu kabulden uzak kaldıkları ve yapmadıklarını anlatmağa çalıştıklarını belîğ bir şekilde ifade etmiştir.⁵³⁵ Bu ayet, “İnzâl” ve “Tenzil” kavramlarının farkına güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Kamusu’l-Muhit’te, kelime anlamı ile ilgili olarak, “نَزْلٌ Misafirin kalması için hazırlanan şey, نَزْلٌ Bereketli yiyecek, نَزْلٌ fazlalık, fazilet, bereket, karşılıksız vermek, misafir, نَزْلٌ ثَوْبٌ Mükemmel giysi⁵³⁶ gibi anlam türevleri de bu fiilin Kur’an ve melekler hakkında kullanılmasını daha anlamlı hale getirmekte olduğunu düşünmemize neden olmaktadır.

“İnzâl” kavramı Kur’an-ı Kerim’de “bulunmak ve sunmak” anlamında kullanıldığını görmekteyiz. Bakara, 2/57’de “Menn ve Selva’nın indirilmesi” anlamında olduğu gibi, “*Kem’e, yani mantar ya da yerelması menn’dendir.*” Hadisinden hareketle “Menn”in mantar yada yerelması olduğu, “Selva”nın da çöl arılarının balı olduğu bilinmektedir. Yani İsrailoğullarına bunların gökten inmediği, yaşamak için mantarı yerden çıkardıkları ve balı da buldukları anlaşılmaktadır. Kaldı ki, İsrailoğullarının başına bu olay, Maide, 5/24’te geçen şu konuşmadan “*Dediler ki: “Ey Mûsa! Onlar orada bulundukça, biz oraya asla girmeyeceğiz. Sen ve Rabbin gidin, onlarla savaşın. Biz burada oturacağız.”* sonra savaşmayı kabul etmeyip

⁵³³ “*Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva (Allah’a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler), Allah’ın rahmetinin alametlerindedir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik).*” DİB, s. 167.

⁵³⁴ “*Şüphesiz biz, bu memleket halkı üzerine, fasıklık ettiklerinden dolayı gökten bir azap indireceğiz.*” DİB, s. 440.

⁵³⁵ İsfehânî, s. 632

⁵³⁶ Fîrûzâbâdî, s. 1062.

Allah'ın emrine karşı gelmelerinden dolayı onlara bir ceza olarak Tih çölüne sürülmeleri sırasında meydana geldiği için bir mükafat olarak gökten inmemiştir. Dolayısıyla burada “İnzâl” bulmalarını sağlama ve sunma anlamları ifade etmektedir.⁵³⁷

“İnzâl” bir şeyi iner hale getirmektir, “Nüzül” yukarıdan aşağıya intikaldir, “İnzâl” aynı zamanda şeref ve manevi yücelik itibariyle bir işin yukarıdan aşağıya inmesi anlamına mecaz olarak da kullanılır. Yüce alemde inerek bu alemle bağlantı kuran vahyin tebliğ edicisi meleğin inişiyle ilgili olarak “İnzâl” kelimesi kullanılmış ve indirdik denmiştir. Peygambere verilen anlamların yüksek bir yerden (buradaki yükseklik manevi bir yüksekliktir) kendisine ulaşan bir şeye benzetilmesi şeklinde mecaz olarak kullanılmış olabilir.⁵³⁸

Vahyin indirilmesinden, Kur'ân'ın inzâlinden, tenzîlinden ve Cebrail ile indirilmesinden maksat şudur; Cebrâil (a.s.) semâda Allah Teâlâ'nın sözünü dinledi ve onu Hz. Peygamber (s.a.s.)'e indirdi. Bu durum tıpkı “Hükümdarın emri, sarayından inip geldi” demek gibidir. Halbuki emrin kendisi inmez, ancak hükümdarlardan emri dinleyip alan kimse iner ve onu aşağıdakilere iletir, hükümdarın sözü kendisinden ayrılmaz. Ancak dinleyen kimse, onu kendi kelimeleri ile insanlara iletir, yine bir kimse bir yerde bir şey duyup, onu başka bir yerde anlattığı zaman "Falan, sözü naklediyor" denilir.⁵³⁹

1.1.1.4.2. Örnek Mudaaf Fiil Açıklaması

165/ يُحِبُّوهُمْ	190/ لَا يُحِبُّ	195/ يُحِبُّ	205/ لَا يُحِبُّ	216/ أَنْ تُحِبُّوا
222/ يُحِبُّ	222/ يُحِبُّ	276/ لَا يُحِبُّ		

5 adet muzârî, 3 adet nefy-i istikbâl kalıbı, toplam 8 adet kullanılmıştır.

⁵³⁷ Muhammed Hasan Hasan, Cebel. *el-Mu'cemu'l-İştikâkî el-Müessal li Elfazî'l-Kur'an el-Kerim*, Kahire:Mektebetü'l-Edeb, 2010, s. 2181

⁵³⁸ İbn Âşûr, cilt 1, s. 238

⁵³⁹ Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hasen b. el-Hüseyn et-Teymî er-Râzî. *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâr-u İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut:1420, cilt 2, s. 277.

حَبُّ / يَحِبُّ / حَبٌّ - حَبٌّ Mâzî ve muzârîsinde esreli olarak “sevimli oldu” anlamına gelir. Mudaaf fiillerde muzârînin esreli olarak gelmesi kural dışıdır. Muzârîsi dammeli olduğunda “sevdi” anlamına gelir. Sibeveyh, وَأَحَبَّبْتُهُ وَحَبَّبْتُهُ her iki fiilin aynı anlama geldiğini ifade ederek “onu sevdim”, yani müteaddî fiil olarak kullanıldığını söylemiştir. Bu fiil Bakara sûresinde sülasi mastarıyla kullanılmış⁵⁴⁰, ifal bâbı mastarıyla kullanılmamıştır. Zeyd b. Harise (r.a), حَبُّ رَسُولِ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، ifal bâbı mastarıyla kullanılmamıştır. Zeyd b. Harise (r.a), حَبُّ رَسُولِ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، Allah Rasülü’nün (s.a.v) çok sevdiği kişi, diye çağrılırdı. Hz. Fatıma (r.a)’dan rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber kendisine Hz. Aişe (r.a) hakkında، إِهْمًا حَبَّةً، rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber kendisine Hz. Aişe (r.a) hakkında، إِهْمًا حَبَّةً، O, bâbanın (s.a.v) sevgilisidir, demiştir.⁵⁴¹ Tutunmak, gerekmek, ayrılmamak, devamlılık anlamlarına da gelmektedir.⁵⁴² حَبُّ وَالحَبَّةُ buğday ve arpanın tanelerine denir, Türkçemizde “Hububat” kelimesi kullanılmaktadır. Kelime, Bakara, 2/261, Enam, 6/59, 95, Kaf, 50/9’da⁵⁴³ bu anlamda geçmiştir. حَبُّ aşırı sevgi، حَبُّ dişlerin

⁵⁴⁰ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُجْبُوهُمْ كَحَبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرُونَ “ Bakara, 2/165

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَّ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ” Bakara, 2/177

⁵⁴¹ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arap*, Beyrut:Dar-ı Sadır, 1955, ss. 289, 290. ; Muhammed, Zebidi. *Tacü'l-Arus*, tah. Ali Hilali, 2. Bsk. Kuveyt:Matbaat-ü Hukümet-i Kuveyt, 1987, cilt. 2, s. 214.

⁵⁴² Ahmed b. Fâris b. Zekeriyye el-Kazvîni er-Râzî. *Mu'cem-u Mekayisi'l-Luga*, tah. Abdüsselam Muhammed Harun. Umman: Daru'l-Fikr, 1979, cilt 2, s. 26.

⁵⁴³ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سَنَابِلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٍ، “Mallarımı Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohumun durumu gibidir. Allah, dilediğine kat kat verir. Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir.” Bakara, 2/261, DİB. s. 52

وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin. Yerin karanlıklarında da hiçbir tane, hiçbir yaş, hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Allah’ın bilgisi dâhilinde, *Levh-i Mahfuz’da*) olmasın.” En’âm, 6/59, DİB. s. 146

tane gibi dizilişi, حَبَّةُ الْقَلْبِ kalp tanesi, kalbin bütün bedende bir taneye benzetilmesi, أَحَبَّبْتُ فَلَانًا kalbimi onun sevgisine sundum, muhabbet iradedir hatta iradeden daha üst düzeyde bir istemedir.⁵⁴⁴ Tüm yukarıdaki açıklamalardan sevgi ve tane ilişkisi, sevgi tutunmak, ayrılmamak, devamlılık, düzen, suyun damlaları ilişkisi düşünüldüğünde duygusal bir iradeden çok maddi fedakarlıkları kapsadığını anlamamak mümkün değildir. Bütün tanelerin, varlıkların soylarını devamını sağlamak amacıyla Allah tarafından her türlü bilgilerini taşıyan sağlam, koruyucu, devamlılığı sağlayıcı (ki bazen yüzyıllar öncesine ait bir tane-tohum bulunup üretim yapılabilir.), bir şekilde yaratılması, sevgiden ne anlamamız gerektiğini bize anlatmaktadır. Sevginin annelerdeki ortaya konuluşu, yedirme, içirme, koruma ve duygusal bağlılık şeklindedir. Ayrıca Bakara, 2/222'de “نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ”, “Kadınlarınız sizin tarlalarınızdır” yani⁵⁴⁵ burada tohuma vurgu yapılması, kadın erkek arasındaki mevedded ve sevgi ile insanın üremesi arasındaki ilgiye dikkat çekmektedir. Bu da bize aslında gerçek sevmenin ne anlama geldiğini anlatmaktadır. Sadedinde olduğumuz ayetlerden Bakara, 2/165⁵⁴⁶ de sevgi – güç ve güçlü olma arasındaki ilintiye dikkat çekerek, bir kısım insanların gücün Allah'tan başka varlıklarda da olduğu ya da gücün sadece onlarda olduğu yanılığısıyla onlara yönelindikleri ve onları istedikleri, ifade edilmektedir.

إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى, “Şüphesiz Allah, taneyi ve çekirdeği yarıp filizlendirendir. Ölüden diriye çıkarır. Diriden de ölüyü çıkarandır. İşte budur Allah! Peki (O'ndan) nasıl çevriliyorsunuz?” En'âm, 6/95, DİB. s. 152

فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ, “Gökten de bereketli yağmur yağdırıp onunla kullar için rızık olarak bahçeler ve biçilecek taneler (ekinler), birbirine girmiş kat kat tomurcukları olan yüksek hurma ağaçları bitirdik ve böylece onunla ölü bir beldeye hayat verdik. İşte (dirilip kabirlerden) çıkış da böyledir.” Kaf, 50/9, DİB. s. 574

⁵⁴⁴ İsfehânî, s. 137.

⁵⁴⁵ “سُبْحَانَ الْمَحَارِثِ تَشْبِيهًا لِمَا يُلْقَى فِي أَرْحَامِهِنَّ مِنَ النَّطْفِ الَّتِي مِنْهَا النَّسْلُ بِالْبَدْوَرِ”, “İçinde üremeyi sağlayan tohumların bulunduğu nutfelerin rahimlerine atılmasından ötürü bir benzetme yaparak kadınlar tarlalara benzetilmiştir. Muhammed b. Ömer, Zemahşeri. *el-Keşşaf an Hakaik-i Gavamid-i et-Tenzil*, Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabiyy, 1407, cilt. 1, s. 266

⁵⁴⁶ “İnsanlar arasında Allah'ı bırakıp da O'na ortak koşanlar vardır. Onları, Allah'ı severcesine severler. Mü'minlerin Allah'a olan sevgisi daha güçlü bir sevgidir. Zulmedenler azaba uğrayacakları zaman bütün kuvvetin Allah'ın olduğunu ve Allah'ın azabının pek şiddetli olduğunu bir bilselerdi!” Bakara, 2/165, DİB. s. 31

Bakara, 2/190⁵⁴⁷, da savaşma konusunda bile ‘‘Aşırı gitmek’’ varlığın devamını tehlikeye atmak anlamında sevgisizlik olarak görülmekte ve bunu işleyenlerin, tüm varlıkları yaratan ve onların devamlılığını ve varlıklarını sürdürmesini isteyen Allah tarafından sevilmediğini ifade etmektedir.

Bakara, 2/195⁵⁴⁸ ise ‘‘İhsan’’ kavramıyla yani hayırlı bir işi en güzel şekilde yapmak ki, yoğun bir çaba, sabır, bilgi, iletişim, birlikte çalışma vb. gibi birçok güzel hasleti gerektiren bir kavramla, sevgi, Allah’ın sevmesi örtüştürülerek kullanılmaktadır.

Sonuç olarak, sevgi kavramı yukarıdaki ayetlerde görüldüğü üzere yaratma, gç, savaşta aşırı gitmeme, Allah yolunda harcama, ihsan, ekin ve nesli yoketmeye çalışmama, savaştan hoşlanmamamıza rağmen güzel olması, ay halindeyken kadına yaklaşmama, faiz – sadaka ilişkisi bağlamalarında kullanılmıştır. Bu da bize sevginin duygusal bağlılıktan daha fazla pratik, sosyal, etken, dinamik bir kavram olduğunu anlatmaktadır.

1.1.1.4.3. rnek Mehmûz Fiil Açıklaması

3/يُؤْمِنُونَ	4/يُؤْمِنُونَ	6/لَا يُؤْمِنُونَ	8/أَمَّنَّا	9/أَمَّنُوا
13/أَمَّنُوا	13/أَمَّنَ	13/تُؤْمِنُ	13/أَمَّنَ	14/أَمَّنُوا
14/أَمَّنَّا	25/أَمَّنُوا	26/أَمَّنُوا	41/أَمَّنُوا	55/لَنْ تُؤْمِنَ
62/أَمَّنُوا	62/أَمَّنَ	75/أَنْ يُؤْمِنُوا	76/أَمَّنُوا	76/أَمَّنَّا
82/أَمَّنُوا	85/تُؤْمِنُونَ	88/يُؤْمِنُونَ	91/أَمَّنُوا	91/تُؤْمِنُ
100/لَا يُؤْمِنُونَ	103/أَمَّنُوا	104/أَمَّنُوا	121/يُؤْمِنُونَ	126/أَمَّنَ
136/أَمَّنَّا	137/أَمَّنُوا	137/أَمَّنْتُمْ	153/أَمَّنُوا	165/أَمَّنُوا

⁵⁴⁷ ‘‘Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez.’’ Bakara, 2/190, DİB. s. 36

⁵⁴⁸ (Mallarınızı) Allah yolunda harcadın. Kendi kendinizi tehlikeye atmayın. İyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapın. şüphesiz, Allah iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanları sever.’’ Bakara, 2/195, DİB. s. 37

172/أَمُنُوا	177/أَمِنَ	178/أَمُنُوا	183/أَمُنُوا	186/لِيُؤْمِنُوا
208/أَمُنُوا	212/أَمُنُوا	213/أَمُنُوا	214/أَمُنُوا	218/أَمُنُوا
221/يُؤْمِنُ	221/يُؤْمِنُوا	228/يُؤْمِنُ	232/يُؤْمِنُ	249/أَمُنُوا
253/أَمِنَ	254/أَمُنُوا	256/يُؤْمِنُ	257/أَمُنُوا	260/لَمْ تُؤْمِنُ
264/أَمُنُوا	264/لَا يُؤْمِنُ	267/أَمُنُوا	277/أَمُنُوا	278/أَمُنُوا
282/أَمُنُوا	285/أَمِنَ	285/أَمِنَ		

41 adet Mâzî, 13 Muzârî, 3 Emr-i Hâzır, 1 Emr-i Gaip, 3 Nefy-i İstikbal, 1 Tekid-i Nefy-i İstikbal, 1 Cahd-i Mutlak kalıbı kullanılmıştır.

أَمِنَ يَا مَنُ أَمَنَةً أَمِنًا, korkunun zıddı, korkmamak, güvende olmak anlamlarına gelmektedir. أَمِنَ بِهِ أَمِنَ بِهَ مَا أَحْسَنَ أَمْنِكَ: دِينِكَ وَحُلُقِكَ. senin dinin ve ahlakın ne güzeldir, İman; وَإِظْهَارُ الْخُضُوعِ، وَقَبُولُ الشَّرِيعَةِ. onu doğruladı, tasdik etti. أَعْطَيْتُهُ مِنْ أَمْنٍ مَالِي: sağlamlık, güvenme, açıkça boyun eğme, yasaları kabul etmedir. نَاقَةٌ أَمُونٌ: وَثِيقَةٌ. ona malımın en temizini ve üstün niteliklisini verdim. الحَلْقُ Emûn deve: yani yaratılışı sağlam deve.⁵⁴⁹ Güvende, emniyette olma anlamlarına gelen الْأَمْنُ kökü, İfal bâbına aktarıldığında الْإِيمَانُ güven vermek, karşı tarafa kendisini emniyette hissettirmek ya da doğrulamak tasdik etmek anlamlarına geldiğini görmekteyiz. Temel olarak insan yaratılışı gereği kendini güvende, emniyette, sağlam ve sağlıklı hissettiğinde ve olduğunda şüpheden ve korkudan uzak görür ve doğrulamaya ve tasdike kendini daha yakın hisseder. Dolayısıyla inançla ilgili tasdik, kelimenin kök anlamlarıyla doğrudan bağlantısı olduğu unutulmamalıdır.

⁵⁴⁹ Firuzabadi, s. 1176

Emn, içte sağlam, muhkem, kuvvetli, dayanıklı ve sıkı olmak, sağlam güvenli ipin gücü gibi, bir kaleye iyice yerleşmiş ya da kalbi onu rahatlatan neyse onunla tamamen dolmuş gibi korkunun zıddı bir anlam ifade etmektedir. Kureyş, 106/4, Mülk, 67/16, Enfâl, 8/11⁵⁵⁰ de bu anlamda kullanılmıştır. الْأَمَانَةُ, sağlam bir sığınakta korunması gereken bir şeyin, koruyacak kişinin yanına bırakılması vedia (emanet) olarak verilmesidir. Bakara, 2/283’ te bu anlamda kullanılmıştır.⁵⁵¹ الْأَمِينُ, koruyandır. Neml, 27/39’da bu anlamda kullanılmıştır.⁵⁵² Hainliğin, ihanetin zıddı olan emanet anlamında, Yusuf, 12/11’ de kullanılmıştır.⁵⁵³ Bu anlamlar ışığında, bir şeye iman etmek onu tasdik etmek doğru olduğunu söylemek ve kalbine sağlam bir şekilde yerleştirmek demektir.⁵⁵⁴

الْأَمْنُ birbirine yakın iki anlama gelmektedir. Biri ihanetin zıddı olan “Emanet” ki; kalbin sükûnete ermesidir, diğeri de “Tasdik” yani doğrulamadır. Halil, güven “Emn” kökündendir, “Eman” güven vermek demektir, “Emanet” de hiyanetin zıttıdır demiştir. Lihyani, رَجُلٌ أَمِنَةٌ, tabirini bir insana ona güvendikleri ve şerrinden,

⁵⁵⁰ “...kendilerini besleyip açlıklarını gideren ve onları korkudan emin kılan...” Kureyş, 106/4, DİB. s. 701 “...كَيْسَفَ بِكُمْ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورٌ” “Göktekinin sizi yere geçirivermeyeceğinden emin mi oldunuz? (O zaman) bir de bakarsınız yeryüzü şiddetle çalkalanıyor.” Mülk, 67/16, DİB. s. 634 “...إِذْ يُعَذِّبُكُمْ تُعَاسَ أَمْنَةً مِنْهُ وَيُنزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْسَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ tarafından bir güvenlik olarak sizi hafif bir uykuya daldırıyor; sizi temizlemek, sizden şeytanın vesvesesini gidermek, kalplerinizi pekiştirmek ve ayaklarınızı sağlam bastırmak için üzerinize gökten yağmur yağırdıyordu.” Enfal, 8/11. DİB. s. 193

⁵⁵¹ “وَأَنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانًا مَقْبُوضَةً فَإِنْ مِنْكُمْ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا” “Eğer yolculukta olur da bir yazıcı bulamazsanız, o zaman alınmış rehinler yeterlidir. Eğer birbirinize güvenirsiniz kendisine güvenilen kimse emanetini (borcunu) ödesin ve Rabbi Allah’tan sakınsın. Bir de şahitliği gizlemeyin. Kim şahitliği gizlerse, şüphesiz onun kalbi günahkârdır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir.”

⁵⁵² “قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ” “Cinlerden bir ifrit, ”Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir biriyim” dedi.” Neml, 27/39, DİB. s. 418.

⁵⁵³ “قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ” “Babalarına şöyle dediler: “Ey babamız! Yüsus hakkında bize neden güvenmiyorsun? Hâlbuki biz onun iyiliğini isteyen kişileriz.” Yusuf, 12/11, DİB. s. 255.

⁵⁵⁴ Cebel, ss. 2126-2127.

kötülük yapmasından korkmadıkları zaman kullanırlar, hemzenin fethasıyla, رَجُلٌ أَمَنَةٌ tabirini ise her duyduğunu doğrulayan, hiçbir şeyi yalanlamayan, insanlara güvenen insan anlamında kullanırlar der.⁵⁵⁵ Allah'ın (c.c.) bir ismi olarak الْمُؤْمِنُ, kullarına zulmetmeyeceğine dair güven veren anlamına gelmektedir.⁵⁵⁶

1.1.2. Tef'îl Bâbı (التَّفْعِيلُ)

1.1.2.1. Ayet Sırasına Göre Tef'îl Bâbı Fiilleri

نَزَّلْنَا/23	بَشَّرَ/25	فَسَوَّيْنَاهُمْ/29	نُسَبِّحُ/30	نُقَدِّسُ/30
عَلَّمْنَا/31	عَلَّمْتَنَا/32	كَذَّبُوا/39	فَضَلَّكُمْ/47	نَجَّيْنَاكُمْ/49
يُدَّخِرُونَ/49	ظَلَّلْنَا/57	بَدَّلَ/59	يُبَيِّنُ/68	يُبَيِّنُ/69
يُبَيِّنُ/70	يُحَرِّفُونَهُ/75	تُحَدِّثُوهُمْ/76	لَا يُخَفِّفُ/86	فَقَيَّنَا/87
أَيَّدَنَاهُ/87	كَذَّبْتُمْ/87	أَنْ يُنَزِّلَ/90	قَدَّمْتُ/95	يُعَمِّرُ/96
أَنْ يُعَمِّرَ/96	نَزَّلَهُ/97	يُعَلِّمُونَ/102	مَا يُعَلِّمَانِ/102	يُفَرِّقُونَ/102
يُنَزِّلَ/105	تُقَدِّمُوا/110	تُوَلُّوا/115	يُكَلِّمُنَا/118	بَيِّنَا/118
فَضَلَّكُمْ/122	طَهَّرَا/125	أَمَتُّهُ/126	يُعَلِّمُهُمْ/129	يُزَكِّيهِمْ/129
وَصَّى/132	لَا تُفَرِّقُ/136	مَا وَلَّيَهُمْ/142	نُوَلِّينَاكَ/144	وَلَّ/144
وَلُّوا/144	وَلَّ/149	وَلَّ/150	وَلُّوا/150	يُزَكِّيكُمْ/151
يُعَلِّمُكُمْ/151	يُعَلِّمُكُمْ/151	بَشَّرَ/155	بَيِّنَاهُ/159	بَيِّنُوا/160

⁵⁵⁵ Kazvini, cilt. 1, s. 124.

⁵⁵⁶ Ebu Nasr İsmail b. Hammad Farabî, Cevheri. *Sihah Tacu'l-Luga ve Sihahu'l-Arabiyye*, tah. Ahmet Abdulgafur Attar, 1987, Beyrut: Daru'l-İlm, cilt. 5, s. 2072.

162/ لَا يُحْفَفُ	173/ حَرَّمَ	174/ لَا يُكَلِّمُهُمْ	174/ لَا يُزَكِّيهِمْ	176/ نَزَّلَ
177/ أَنْ تُؤَلَّوْا	181/ بَدَّلَهُ	181/ يُبَدِّلُونَهُ	185/ لِتُكَبِّرُوا	187/ يُبَيِّنُ
211/ يُبَدِّلُ	212/ زَيْنَ	219/ يُبَيِّنُ	221/ يُبَيِّنُ	223/ قَدِّمُوا
223/ بَشِّرَ	230/ طَلَّقَهَا	230/ طَلَّقَهَا	230/ يُبَيِّنُهَا	231/ طَلَّقْتُمْ
231/ سَرَّحُوهُمْ	232/ طَلَّقْتُمْ	233/ لَا تُكَلِّفُ	233/ سَلَّمْتُمْ	235/ عَرَّضْتُمْ
236/ طَلَّقْتُمْ	236/ مَتَّعُوهُمْ	237/ طَلَّقْتُمُوهُمْ	239/ عَلَّمْتُمْ	242/ يُبَيِّنُ
250/ تَبَّتْ	251/ عَلَّمَهُ	253/ فَضَّلْنَا	253/ كَلَّمَ	253/ أَيْدِنَاهُ
266/ يُبَيِّنُ	271/ يُكَفِّرُ	272/ يُؤَفِّقُ	275/ حَرَّمَ	281/ تُؤَفِّقُ
282/ عَلَّمَهُ	282/ تُذَكِّرُ	282/ يُعَلِّمُكُمْ	283/ لِيُؤَدِّ	284/ يُعَدِّبُ
285/ لَا تُفَرِّقُ	286/ لَا يُكَلِّفُ	286/ لَا تُحْمِلُنَا		

Bu bâbtan toplam 103 tane fiil bulunmaktadır.

1.1.2.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı

Mâzî Fiil

23/ نَزَّلْنَا	29/ فَسَّوْهُنَّ	31/ عَلَّمْ	32/ عَلَّمْتَنَا	39/ كَذَّبُوا
47/ فَضَّلْتُمْ	49/ نَجَّيْنَاكُمْ	57/ ظَلَّلْنَا	59/ بَدَّلَ	87/ فَفَيِّنَا
87/ أَيْدِنَاهُ	87/ كَذَّبْتُمْ	95/ قَدَّمْتُ	97/ نَزَّلَهُ	118/ بَيَّنَّا
122/ فَضَّلْتُمْ	132/ وَصَى	142/ وَوَلَّيْتُمْ	159/ بَيَّنَّاهُ	160/ بَيَّنُّوا
173/ حَرَّمَ	176/ نَزَّلَ	181/ بَدَّلَهُ	212/ زَيْنَ	230/ طَلَّقَهَا
230/ طَلَّقَهَا	231/ طَلَّقْتُمْ	232/ طَلَّقْتُمْ	233/ سَلَّمْتُمْ	235/ عَرَّضْتُمْ
236/ طَلَّقْتُمْ	237/ طَلَّقْتُمُوهُمْ	239/ عَلَّمْتُمْ	251/ عَلَّمَهُ	253/ فَضَّلْنَا

253/كَلَّمَ	253/أَيَّدَنَاهُ	275/حَرَّمَ	282/عَلَّمَهُ	
-------------	------------------	-------------	---------------	--

39 adet Tef'îl bâbı Mâzî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Muzârî Fiil

30/نُسِّخَ	30/نُقِدِّسَ	49/يُدَّبِّحُونَ	68/يُبَيِّنُ	69/يُبَيِّنُ
70/يُبَيِّنُ	75/يُحَرِّفُونَهُ	76/تُحَدِّثُونَهُمْ	90/أَنْ يُنَزِّلَ	96/يُعَمَّرُ
96/أَنْ يُعَمَّرَ	102/يُعَلِّمُونَ	102/يُفَرِّقُونَ	105/يُنَزِّلُ	110/تُقَدِّمُوا
115/تُؤَلِّوْا	118/يُكَلِّمْنَا	126/أُمَّتُهُ	129/يُعَلِّمُهُمْ	129/يُرَكِّبُهُمْ
144/تُؤَلِّبَنَّكَ	151/يُرَكِّبُكُمْ	151/يُعَلِّمُكُمْ	151/يُعَلِّمُكُمْ	177/أَنْ تُؤَلِّوْا
181/يُبَدِّلُونَهُ	185/لِئَكْبَرُوا	187/يُبَيِّنُ	211/يُبَدِّلُ	219/يُبَيِّنُ
221/يُبَيِّنُ	230/يُبَيِّنُهَا	242/يُبَيِّنُ	266/يُبَيِّنُ	271/يُكَفِّرُ
272/يُؤَفِّ	281/تُؤَفِّ	282/تُدَكِّرُ	282/يُعَلِّمُكُمْ	284/يُعَذِّبُ

40 adet Tef'îl bâbı Muzârî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Emr-i hâzır

25/بَشِّرْ	125/طَهِّرْ	144/وَلِّ	144/وَلِّوْا	149/وَلِّ
150/وَلِّ	150/وَلِّوْا	155/بَشِّرْ	223/قَدِّمُوا	223/بَشِّرْ
231/سَرِّحُوهُمْ	236/مَتَّعُوهُمْ	250/تَبِّتْ		

13 adet Tef'îl bâbı Emr-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Nehy-i hâzır

286/لَا تُحْمِلْ

1 adet Tef'îl bâbı Nehy-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Emr-i gâib

283/لِيُؤَدِّ

1 adet Tef'îl bâbı Emr-i gâib zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde Tef'îl bâbından Nehy-i gâib kalıbı kullanılmamıştır.

Nefy-i hâl

102/ مَا يُعَلِّمَانِ

1 adet Tef'îl bâbı Nefy-i hâl zaman kalıbı kullanılmıştır.

Nefy-i istikbâl

86/ لَا يُحَفِّفُ	136/ لَا تُفَرِّقُ	162/ لَا يُحَفِّفُ	174/ لَا يُكَلِّمُهُمْ	174/ لَا يُزَكِّيهِمْ
233/ لَا تُكَلِّفُ	285/ لَا تُفَرِّقُ	286/ لَا يُكَلِّفُ		

8 adet Tef'îl bâbı Nefy-i istikbâl zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde Tef'îl bâbından Te'kid-i nefy-i istikbâl kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde Tef'îl bâbından Cahd-i mutlak kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde Tef'îl bâbından Cahd-i mustağrak kalıbı kullanılmamıştır.

1.1.2.3. Tef'îl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a

Dağılımı

Sâlim Fiil

23/ نَزَّلْنَا	25/ بَشِّرْ	30/ نُسَبِّحُ	30/ نُقَدِّسُ	31/ عَلَّمْ
32/ عَلَّمْتَنَا	39/ كَذَّبُوا	47/ فَضَّلْتُمْ	49/ يُدَيِّحُونَ	59/ بَدَّلْ
75/ يُحَرِّفُونَهُ	76/ تُحَدِّثُونَهُمْ	87/ كَذَّبْتُمْ	90/ أَنْ يَنْزِلَ	95/ قَدَّمْتُ
96/ يُعَمَّرُ	96/ أَنْ يُعَمَّرَ	97/ نَزَّلَهُ	102/ يُعَلِّمُونَ	102/ مَا يُعَلِّمَانِ
102/ يُفَرِّقُونَ	105/ يُنَزِّلُ	110/ تُعَدِّمُوا	118/ يُكَلِّمْنَا	122/ فَضَّلْتُمْ
125/ طَهَّرَا	126/ أَمَّتَعُهُ	129/ يُعَلِّمُهُمْ	136/ لَا تُفَرِّقُ	151/ يُعَلِّمُكُمْ
151/ يُعَلِّمُكُمْ	155/ بَشِّرْ	173/ حَرَّمَ	174/ لَا يُكَلِّمُهُمْ	176/ نَزَّلْ
181/ بَدَّلَهُ	181/ يُبَدِّلُونَهُ	185/ اِنْتَكَبُوا	211/ يُبَدِّلُ	223/ قَدِّمُوا
223/ بَشِّرْ	230/ طَلَّقَهَا	230/ طَلَّقَهَا	231/ طَلَّقْتُمْ	231/ سَرَّحُوهُمْ

232/ طَلَّقْتُمْ	233/ لَا تُكَلِّفُ	233/ سَلَّمْتُمْ	235/ عَرَّضْتُمْ	236/ طَلَّقْتُمْ
236/ مَتَّبِعُوهُنَّ	237/ طَلَّقْتُمُوهُنَّ	239/ عَلَّمَكُمُ	250/ ثَبَّتْ	251/ عَلَّمَهُ
253/ فَضَّلْنَا	253/ كَلَّمْ	273/ نَزَّلْنَا	271/ يُكْفِّرُو	275/ حَرَّمَ
282/ عَلَّمَهُ	282/ تُذَكِّرُ	282/ يُعَلِّمُكُمُ	284/ يُعَذِّبُ	285/ لَا تُفْرِقُ
286/ لَا يُكَلِّفُ	286/ لَا تُحْمِلُنَا			

37 adet tef'îl bâbından Sâlim Fiil bulunmaktadır.

Muda'af Fiil

57/ ظَلَّلْنَا	86/ لَا يُخَفِّفُ	162/ لَا يُخَفِّفُ		
----------------	-------------------	--------------------	--	--

3 adet tef'îl bâbından Muda'af Fiil bulunmaktadır.

Mehmûz Fiil

87/ آيَدَانَاهُ	253/ آيَدَانَاهُ	283/ لِيُؤَدَّ
-----------------	------------------	----------------

3 adet tef'îl bâbından Mehmûz Fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde Tef'îl bâbından Misal Fiil kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde Tef'îl bâbından Ecvef Vâvî Fiil kullanılmamıştır.

Ecvef Yâî Fiil

68/ يُبَيِّنُ	69/ يُبَيِّنُ	70/ يُبَيِّنُ	118/ بَيَّنَّا	159/ بَيَّنَّاهُ
160/ بَيَّنُّوا	187/ يُبَيِّنُ	212/ زَيَّنَ	219/ يُبَيِّنُ	221/ يُبَيِّنُ
230/ يُبَيِّنُهَا	242/ يُبَيِّنُ	266/ يُبَيِّنُ		

13 adet tef'îl bâbından Ecvef Yâî Fiil bulunmaktadır.

Nâkıs-1 Vâvî

49/ نَجَّيْنَاكُمْ	129/ يُزَكِّيهِمْ	151/ يُزَكِّيكُمْ	174/ لَا يُزَكِّيهِمْ	
--------------------	-------------------	-------------------	-----------------------	--

4 adet tef'îl bâbından Nâkıs-1 Vâvî Fiil bulunmaktadır.

Nâkıs-1 Yâî Fiil

87/ فَفَقِينَا

1 adet tef'îl bâbından Nâkıs-1 Yâî Fiil bulunmaktadır.

Lefif-i Makrûn Fiil

فَسَوَّيْنَهُنَّ/29

1 adet tef'îl bâbından Lefif-i Makrûn Fiil bulunmaktadır.

Lefif-i Mefrûk Fiil

115/تَوَلَّوْا	132/وَصَّى	142/مَا وَلَّيْتُهُمْ	144/تَوَلَّيْتَنِكَ	144/وَلَّ
144/وَلَّوْا	149/وَلَّ	150/وَلَّ	150/وَلَّوْا	177/أَنْ تَوَلَّوْا
272/يُوفِّ	281/تُوَفِّي			

12 adet tef'îl bâbından Lefif-i Mefrûk Fiil bulunmaktadır.

1.1.2.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden Tef'îl Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi

1.1.2.4.1. Örnek Sâlim Fiil Açıklaması

31/عَلَّمَ	32/عَلَّمْتَنَا	102/يُعَلِّمُونَ	102/مَا يُعَلِّمَانِ	129/يُعَلِّمُهُمْ
151/يُعَلِّمُكُمْ	151/يُعَلِّمُكُمْ	239/عَلَّمَكُمْ	251/عَلَّمَهُ	282/عَلَّمَهُ
282/يُعَلِّمُكُمْ				

11 adet Tef'îl bâbından sâlim fiil var, 5 tanesi mâzî, 5 tanesi muzârî, 1 tanesi de nefy-i hâl kalıbındadır.

عَلَّمْتُ الشَّيْءَ أَعَلَّمَهُ عِلْمًا bir şeyi bilmek, tanımak, farkına varmak anlamına gelmektedir. الْعَلْمُ bayrak, marka demektir. عَلَّمْتُهُ الشَّيْءَ فَتَعَلَّمَ ona şeyi öğrettim o da öğrendi, cümlesinde tef'îl bâbı şeddesi teksir (çokluk) ifade etmemekte, teaddi (geçişlilik) ifade etmektedir. تَعَلَّمْتُ أَنْ اِعْلَمْ anlamında kullanılmıştır. تَعَلَّمْتُ أَنْ اِعْلَمْ emri “bil” anlamında kullanılmıştır.

عَلَّمْتُ تَعَلَّمْتُ fiili عَلَّمْتُ yerine عَلَّمْتُ فُلَانًا خَارِجًا falancanın çıktığını bildim, burada عَلَّمْتُ fiili عَلَّمْتُ yerine

alıyorsa), bununla iki tümleş alacaktır.”⁵⁶³ diye açıklamada bulunmuştur Ebu Hayyan.

1.1.2.4.2. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması

أَيَّدَاهُ/87	أَيَّدَاهُ/253
---------------	----------------

2 adet mâzî kalıbı kullanılmıştır.

أَيَّدَ أَيَّدَ يُؤَيِّدُ، تَأْيِيدًا، فَهُوَ مُؤَيِّدٌ، وَالْمَفْعُولُ مُؤَيَّدٌ (görüşüne), أَيَّدَ أَيْدَى كَرَارًا kararına katıldı, destekledi, güçlendirdi, ona katıldı. ⁵⁶⁴ أَيَّدَ أَيْدَى صَدِيقَهُ arkadaşına yardım etti. ⁵⁶⁵ Bir şeyin korunmasını sağlayan her şeye الْإِيَادُ denir, الْكُرَابُ يُجْعَلُ الْكُرَابُ حَوْلَ الْحَوْضِ havuzun etrafına konan ve yağmur suyunun biriktirilmesini sağlayan toprak yığına da الْإِيَادُ denir. ⁵⁶⁶ Bir şeyin etrafından bir yada iki yanından güçlendirmek, sağlamlaştırmak, korumak anlamındadır. Bu anlamda مَيْمَنَةُ الْمُعَسْكَرِ وَ مَيْسَرَتِهِ ordunun sağ ve sol kanadı, ordunun kalbini her iki taraftan koruduğu için الْإِيَادَانِ denmiştir. Kur'an'da 9 yerde geçmiştir, bunlardan üçünde رُوحَ الْقُدُسِ kavramıyla kullanılmıştır, bunların ikisi Bakara, 2/87, 253, Üçüncüsü de Maide,

⁵⁶³ Ebu Hayyan Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf b. Hayyan Esiru'd-Din el-Endülüsî. *el-Bahru'l-Muhit fi't-Tefsir*, tah. Sıdkı Muhammed Cemil, Daru'l-Fikr, Beyrut:1420, cilt. 1, s. 234.

⁵⁶⁴ Muhtar, cilt 1, s. 143.

⁵⁶⁵ Mecma', cilt 1, s. 34; Firûzâbâdî, cilt 1, s. 266.

⁵⁶⁶ Zebidî, cilt 7, s. 397.

5/109 ayetleridir, her ikisinde de Hz. İsa (a.s.)’dan bahsetmektedir, أَيَّدَانَاهُ kelimesiyle sadece bu sûrede geçmektedir.⁵⁶⁷

Hz. İsa (a.s.) İsrailoğullarına Hz. Musa (a.s.)’dan sonra gelen peygamberler gibidir, çok az kısım dışında yeni hükümler getirmemiştir ancak onların azaplarını artırmak için özellikle adını anmıştır çünkü O’nu inkar edip yalanlıyorlardı. Bir de O’nun رُوحِ الْقُدُسِ (Ruhu’l-kudüs) ile te’yt edildiğinden bahsedilmesinin nedeni, Hz. Musa (a.s.)’dan sonra gelen peygamberlerin hiçbiri kendilerine Cibril (a.s.)’in vahiy getirdiğini haber vermiyorlar, bu da O’nun peygamberlikte daha kapsayıcı olduğunu göstermektedir. أَيَّدَانَا güçlendirdik, pazusunu kuvvetlendirdik, ona yardım ettik anlamında ve أَيْدٍ “el” kelimesinden türemiş أَيْدٍ if’âl bâbından “el sahibi yaptı”, el güç ve kuvvet anlamındadır. أَلَّأَيْدٍ kelimesinden türetildiğinde ise tef’îl bâbı kullanılmış olur.⁵⁶⁸ İbn Atiyye’ de أَيْدَانَا fiilinin tef’îl bâbından olup teksîr (çokluk) anlamı katarak “kuvvetlendirdik” anlamına vurgu yapmıştır.⁵⁶⁹ Müfessir Sa’dî, fiile kuvvetlendirdik anlamını “Allah (c.c.)’ın, emirlerini yerine getirmesi için kendileriyle Hz. İsa (a.s.)’ı takviye edip desteklediği iman ve yakîndir” diyerek açıklamıştır.⁵⁷⁰ Tef’îl bâbının fiile kattığı anlam teksir olduğunu, رُوحِ الْقُدُسِ kavramını, Hz. İsa (a.s.)’ya verilen mucizelerin maddi değil manevi (ruhi) olduğunu ifade ederek, teksir manasının açıkça Kur’an’da sayılan, Hz. İsa (a.s.)’nın doğumu ki onların maddeperest dünyalarını altüst etmiştir, bunun dışında diğer mucizeler, evlerindeki depoladıkları şeyleri haber vermesi, anadan doğma köre, alacaya şifa vermesi, kurumuş balçığa üfürüp onu kuşa çevirmesi, ölüyü diriltmesi, kabirlerinden ölüleri Allah (c.c.)’ın izni ile çıkarması, gökten sofraya inmesi mucizeleri ile onu farklı zamanlarda çok kez desteklemiştir, bütün bunlar أَيْدَانَا fiilinde tef’îl bâbının teksir

⁵⁶⁷ Cebel, cilt 2, s. 623.

⁵⁶⁸ İbn-ü Âşûr, cilt 1, s. 595.

⁵⁶⁹ İbn Atiyye, cilt 1, s. 176; Vâhidî, cilt 1, s. 181.

⁵⁷⁰ Abdurrahman b. Nasır b. Abdillâh es-Sa’dî. *Teysîru’l-Kerimi’r-Rahman fî Tefsîri Kelâmi’l-Menân*, tah. Abdurrahman b. Male’l-Luveyhik, Müessesetü’r-Risale, Dimeşk:2000, s. 109.

manası altında, hemen ardından zikredilen رُوحُ الْقُدُسِ kavramı içerisinde gizlenmiştir.

Burada Kur'an'ın müciz (kısa sözle çok mana anlatma) oluşuyla ilgili bir örnekleme vardır.⁵⁷¹

1.1.3. Mufâale Bâbı (الْمُفَاعَلَةُ)

1.1.3.1. Ayet Sırasına Göre Müfâale Bâbı Fiilleri

يُحَادِثُونَ/9	وَعَدْنَا/51	لِيُحَاجُّوكُمْ/76	تُعَادُوهُمْ/85	عَاهَدُوا/100
رَاعَيْنَا/104	أَتَحَاجُّونَنَا/139	عَاهَدُوا/177	بَاشِرُوهُمْ/187	لَا تُبَاشِرُوهُمْ/187
قَاتَلُوا/190	يُقَاتِلُونَكُمْ/190	لَا تُقَاتِلُوهُمْ/191	يُقَاتِلُوكُمْ/191	قَاتَلُوكُمْ/191
قَاتَلُوهُمْ/193	يُقَاتِلُونَكُمْ/217	هَاجَرُوا/218	جَاهَدُوا/218	تُحَالِطُوهُمْ/220
لَا يُؤَاخِذُكُمْ/225	يُؤَاخِذُكُمْ/225	لَا تُضَارُّ/233	لَا تُوَاعِدُوهُمْ/235	حَافِظُوا/238
قَاتَلُوا/244	يُضَاعِفُهُ/245	نُقَاتِلُ/246	أَلَّا نُقَاتِلُوا/246	أَلَّا نُقَاتِلَ/246
جَاوَزَهُ/249	حَاجَّ/258	يُضَاعِفُ/261	لَا يُضَارُّ/282	يُحَاسِبُكُمْ/284
لَا تُؤَاخِذْنَا/286				

Bu bâbtan toplam 36 tane fiil bulunmaktadır.

1.1.3.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı

Mâzî

وَعَدْنَا/51	عَاهَدُوا/100	عَاهَدُوا/177	قَاتَلُوكُمْ/191	هَاجَرُوا/218
جَاهَدُوا/218	جَاوَزَهُ/249	حَاجَّ/258		

8 adet Müfâale Bâbı Mâzî zaman kalıbı kullanılmıştır.

⁵⁷¹ Muhammed b. Ahmed b. Mustafâ b. Ahmed el-Maruf bi Ebi Zehre. *Zehretü't-Tefâsîr*, Daru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire:1987, cilt 1, s. 304.

Muzârî

يُحَادِثُونَ/9	لِيَحْجُوَكُمْ/76	تُقَادُوهُمْ/85	أَتَحَاجُّونَنَا/139	يُقَاتِلُونَكُمْ/190
يُقَاتِلُونَكُمْ/191	يُقَاتِلُونَكُمْ/217	تُحَالِطُونَهُمْ/220	يُؤَاخِذُكُمْ/225	يُضَاعِفُهُ/245
تُقَاتِلُ/246	يُضَاعِفُ/261	يُحَاسِبُكُمْ/284		

13 adet Müfâale Bâbı Muzârî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Emr-i hâzır

رَاعَيْنَا/104	بَاشِرُونَهُنَّ/187	قَاتِلُوا/190	قَاتِلُوهُمْ/193	حَافِظُوا/238
قَاتِلُوا/244				

5 adet Müfâale Bâbı Emr-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Nehy-i hâzır

لَا تُبَاشِرُونَهُنَّ/187	لَا تُقَاتِلُونَهُمْ/191	لَا تُؤَاعِدُونَهُنَّ/235	لَا تُؤَاخِذْنَا/286	
---------------------------	--------------------------	---------------------------	----------------------	--

4 adet Müfâale Bâbı Nehy-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara, sûresinde Müfâale bâbından Emr-i gâib kalıbı kullanılmamıştır.

Nehy-i gâib

لَا تُضَارَّ/233	لَا يُضَارَّ/282			
------------------	------------------	--	--	--

2 adet Müfâale Bâbı Nehy-i gâib zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde Müfâale bâbından Nefy-i hâl kalıbı kullanılmamıştır.

Nefy-i istikbâl

لَا يُؤَاخِذُكُمْ/225	أَلَّا تُقَاتِلُوا/246	أَلَّا تُقَاتِلَ/246		
-----------------------	------------------------	----------------------	--	--

3 adet Müfâale Bâbı Nefy-i istikbâl zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde Müfâale bâbından Te'kid-i nefy-i istikbâl kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde Müfâale bâbından Cahd-i mutlak kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde Müfâale bâbından Cahd-i mustağrak kalıbı kullanılmamıştır.

1.1.3.3. Müfâale Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı

Sâlim Fiil

يُحَادِعُونَ/9	تَشَابَهَ/70	عَاهَدُوا/100	عَاهَدُوا/177	بَاشِرُوهُمْ/187
لَا تُبَاشِرُوهُمْ/187	قَاتَلُوا/190	يُقَاتِلُونَكُمْ/190	لَا تُقَاتِلُوهُمْ/191	يُقَاتِلُونَكُمْ/191
قَاتَلْتُمْ/191	قَاتَلُوهُمْ/193	يُقَاتِلُونَكُمْ/217	هَاجَرُوا/218	جَاهَدُوا/218
تُحَاطُّوهُمْ/220	حَافِظُوا/238	قَاتَلُوا/244	يُضَاعِفُهُ/245	نُقَاتِلُهُ/246
أَلَّا تُقَاتِلُوا/246	أَلَّا نُقَاتِلَ/246	يُضَاعِفُ/261	يُجَاسِبُكُمْ/284	

24 adet Müfâale bâbından Sâlim Fiil bulunmaktadır.

Muda'af Fiil

لِيَحَاجُّوكُمْ/76	أَتَحَاجُّونَنَا/139	لَا تُضَارُّ/233	حَاجَّ/258	لَا يُضَارُّ/282
--------------------	----------------------	------------------	------------	------------------

5 adet Müfâale bâbından Muda'af Fiil bulunmaktadır.

Mehmûz Fiil

لَا يُؤَاخِذُكُمْ/225	يُؤَاخِذُكُمْ/225	لَا تُؤَاخِذُنَا/286
-----------------------	-------------------	----------------------

3 adet Müfâale bâbından Mehmûz Fiil bulunmaktadır.

Misâl-i Vâvî Fiil

وَعَدْنَا/51

1 adet Müfâale bâbından Misâl-i Vâvî Fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde Müfâale bâbından Misâl-i Yâî Fiil kullanılmamıştır.

Ecvef-i Vâvî Fiil

جَاوَزَهُ/249

1 adet Müfâale bâbından Ecvef-i Vâvî Fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde Müfâale bâbından Ecvef-i Yâî Fiil kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde Müfâale bâbından Nâkıs-ı Vâvî Fiil kullanılmamıştır.

Nâkıs-ı Yâî Fiil

تُقَادُّوهُمْ/85	رَاعَيْنَا/104
------------------	----------------

2 adet Müfâale bâbından Nâkıs-ı Yâî Fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde Müfâale bâbından Lefif Fiil kullanılmamıştır.

1.1.3.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden Müfâale Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi

1.1.3.4.1. Örnek Sâlim Fiil Açıklaması

قَاتَلُوا/190	يُقَاتِلُونَكُمْ/190	لَا تُقَاتِلُوهُمْ/191	يُقَاتِلُونَكُمْ/191	قَاتَلُونَكُمْ/191
قَاتَلُوهُمْ/193	يُقَاتِلُونَكُمْ/217	قَاتَلُوا/244	نُقَاتِلَ/246	أَلَّا تُقَاتِلُوا/246
أَلَّا تُقَاتِلَ/246				

1 adet mâzî, 5 adet muzârî, 3 adet emr-i hâzır, 1 adet nehy-i hâzır, 2 adet nef-i hâl zaman kalıbı bulunmaktadır.

قَاتَلَهُ يَقْتُلُهُ قَتَلًا وَتَقَاتَلَا öldürmek, Tehzib: قَتَلَهُ vurmakla, taşla, zehirle yada boğazlayarak öldürmek demektir. أَقْتَلَ الرَّجُلَ = عَرَّضَهُ لِلْقَتْلِ ölüm için öne çıkardı, öne sürdü, sundu, anlamındadır. قَاتَلَهُ وَتَقَاتَلَا ve قَاتَلُوا تَقَاتِلًا her iki kalıpta da çokluk (kesret), (çok savaştı ve çok öldürdü) anlamı olmakla birlikte مُقَاتَلَةً kelimesinde işteşlik (müşareket) anlamı vardır. Kur'an'da iki yerde bu kalıp قَاتَلَهُمُ اللَّهُ şeklinde, Allah (c.c.) ile ilgili olarak “Allah onları kahretsin, onlara lanet etsin” şeklinde kullanılmıştır. ⁵⁷² Zeccac, Nisa, 4/157'de⁵⁷³ geçen قَاتَلُوهُ kelimesinin اَنَا أَقْتَلُ الشَّيْءَ عِلْمًا قَاتَلُوهُ kelimesinin

⁵⁷² وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّكُمْ خُشْبٌ مُسْنَدَةٌ يَحْسِبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ⁵⁷³ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنْتَ يُؤْفِكُونَ “Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerine kulak verirsin. Onlar sanki elbise giydirilmiş kereste gibidirler. Her kuvvetli sesi kendi aleyhlerine sanırlar. Onlar düşmandır, onlardan sakın! Allah onları kahretsin! Nasıl da (haktan) çevriliyorlar!” Münafikun, 63/4 D.İ.B. s. 624

ben şeyi tam olarak bilirim, kullanımında olduğu gibi, *مَا قَتَلُوا عِلْمَهُمْ يَقِينًا* kesin bilgi sahibi değildiler, anlamında olduğunu ifade etmiştir. İbn Sikkât'de bu farklı kullanımı destekleyerek, Araplarda, kış mevsiminde insanları doyuran ve ısıtan kişi için, *هُوَ قَتَلَ الْحُمْرَ قَتْلًا* denir, demiştir. *قَتَلَ الرَّجُلُ مُقَاتِلًا* işleri denemiş ve bilgili adam, *إِسْتَفْتَلَ فِي الْأَمْرِ* herhangi bir işte içkiyi suyla karıştırdı, bu sayede keskinliğini giderdi, gibi anlamları da vardır.⁵⁷⁴ *قَاتَلَهُ مُقَاتَلَةً* karşılıklı savaşanlar için kullanılan bir kalıptır, çünkü fiil hem kendilerinden hem de kendilerine karşı meydana geliyor. Yani kişi aynı zamanda hem fail hem meful oluyor. Sibeveh'in bu bâba *بَابُ الْفَاعِلَيْنِ وَالْمَفْعُولَيْنِ*, iki fail (özne), iki meful (tümleç) bâbı, ismini vermiştir, zira birinin diğerine yaptığını, diğeri de ona yapmaktadır. Bu yüzden mesela *الْمُكَاتِبُ* veya *الْمُكَاتِبُ* aynı anda yazışan iki insan için kullanılabilir. Savaşmaya uygun olup savaşmaya başlamamış olanlar için *مُقَاتِلًا* denir ancak fiil kendisine uygulanmadığı için *مُقَاتَلًا* denmez.⁵⁷⁵

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلٍ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ

“Yahudiler, “Üzeyr, Allah'ın oğludur” dediler. Hristiyanlar ise, “İsa Mesih, Allah'ın oğludur” dediler. Bu, onların ağızlarıyla söyledikleri (gerçeği yansıtmayan) sözleridir. Onların bu sözleri daha önce inkâr etmiş kimselerin söylediklerine benziyor. Allah, onları kahretsin. Nasıl da haktan çevriliyorlar!” Tevbe, 9/30 D.İ.B. s. 207.

⁵⁷³ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ

“Bir de inkârlarından ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından ve “Biz Allah'ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük” demelerinden dolayı kalplerini mühürledik Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler.” Nisa, 4/157 D.İ.B. s. 112.

⁵⁷⁴ İbn Manzur, ss. 547,550.

⁵⁷⁵ el-Feyyûmî, cilt 2, s. 490.

Bakara, 2/190 قَاتِلُوا emri bâb itibariyle mübâlağa içindir. Yoksa savaşmak için bir emr değildir, sadece düşmanca tavır sergilemeyi, mücadeleyi ve din konusunda sağlam durmayı ifade etmektedir.⁵⁷⁶

1.1.3.4.2. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması

225/لَا يُؤَاخِذُكُمْ/	225/يُؤَاخِذُكُمْ/	286/لَا تُؤَاخِذْنَا/
------------------------	--------------------	-----------------------

1 adet muzârî, 1 adet nehy-i hâzır, 1 adet nefy-i istikbâl zaman kalıbı kullanılmıştır.

أَخَذَ/ أَخَذَ بِ/ أَخَذَ عَلَى يَأْخُذُ، أُؤْخِذُ/ حُذِّ، أَخَذَا، فَهُوَ آخِذٌ، وَالْمَفْعُولُ مَاخُودٌ وَ آخِذٌ

elde etti, ulaştı, aldı, أَخَذَ تَأْرَهُ intikamını aldı, أَخَذَ فَلَانٍ falanın yolundan yürüdü, أَخَذَهُ ahlakıyla ahlaklandı, أَخَذَ أَهْبَتَهُ hazırlandı, أَخَذَهُ اللهُ Allah (c.c.) onu helak etti, أَخَذَهُ ona kaba/yumuşak davrandı, أَخَذَهُ بِعَيْنِ الإِعْتِبَارِ ona önem verdi, دَيَّكَتَهُ بِالسِّدَّةِ / أَخَذَ فَلَانًا bu kalıp Kur'an'da birden fazla anlam için kullanılmıştır, hapsetti,⁵⁷⁷ öldürdü,⁵⁷⁸ esir etti,⁵⁷⁹ cezalandırdı,⁵⁸⁰ bazılarıdır. أَخَذَ الرَّجُلَ adamı azarladı, ayıpladı,

⁵⁷⁶ el-Endülüsî, cilt. 2, s. 241.

⁵⁷⁷ “Onlar, Yûsuf'a: “Ey güçlü vezir! Bunun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizden birini alıkoy. Şüphesiz, biz senin iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlardan olduğunu görüyoruz” dediler.” Yusuf, 12/78, D.İ.B. s. 263.

⁵⁷⁸ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ “Onlardan önce Nûh'un kavmi ve onlardan sonra gelen topluluklar da yalanlamıştı. Her ümmet kendi peygamberini yakalayıp cezalandırmaya azmetmişti. Hakkı yok etmek için batıl şeyler ileri sürerek tartışmışlardı. Bu yüzden onları kısıvrak yakaladım. Benim cezalandırmam nasılmış, (gördüler)!” Mü'min, 40/5, D.İ.B. s. 517.

⁵⁷⁹ فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرْمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَأَحْضُرُوهُمْ وَأَعِدُّوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ “Haram aylar çıkınca bu Allah'a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetleyin. Eğer tövbe ederler, namazı kılp zekâtı da verirlerse, kendilerini serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.” Tevbe, 9/5, D.İ.B. s. 204

kötüledi, أَخَذَهُ بِدَنْبِهِ / أَحَذَهُ عَلَى ذَنْبِهِ, kusura bakma, لَا تُؤَاخِذْنِي özür dilerim, dolayısı cezalandırdı, ج مُؤَاخَذَةٌ tenkit ve itiraz etmek gibi anlamları da vardır. أَخَذَ، اتَّخَذَ، اتَّخَذَ fiilinin (أ خ ذ - ت خ ذ) iki farklı kökten türemesinin mümkün olduğunu görüyoruz.⁵⁸¹ أَخَذَ fiili iki mef'ul (tümleç) alır ve edinmek, kılmak anlamına gelir, Mâide, 5/51'de⁵⁸² olduğu gibi.⁵⁸³

المُؤَاخَذَةُ hesaba çekmek, azarlamak veya cezalandırmak amacıyla yaptıklarını tek tek saymak anlamındadır, anlatımını yaptığımız يُؤَاخِذُ fiilinde kalıbın kattığı anlam cezalandırmada mübâlağa (abartı) içindir çünkü fiil, eylem iki taraftan meydana gelmemektedir.⁵⁸⁴

1.2. Humâsiler (مَزِيدٌ فِيهِ حُمَاسِيٌّ)

1.2.1. İnfiâl Bâbı (الْإِنْفِعَالُ)

1.2.1.1. Ayet Sırasına Göre İnfiâl Bâbı Fiilleri

انْفَجَرَتْ/60	يُنْقَلِبُ/143
----------------	----------------

Bu bâbtan toplam 2 tane fiil bulunmaktadır.

⁵⁸⁰ “Zulme sapmış memleketlerin halkını yakaladığında (cezalandırması), Rabbinin yakalaması işte böyledir! Şüphesiz O'nun yakalaması can yakıcı ve şiddetlidir.” Hûd, 11/102, D.İ.B. s. 251.

⁵⁸¹ Muhtar, cilt 1, s. 68-69, 286.

⁵⁸² يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ “Ey inananlar! Yahudi ve hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse, kuşkusuz o da onlardır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğruya iletmez.” Mâide, 5/51, D.İ.B. s. 126.

⁵⁸³ İsfehânî, s. 67.

⁵⁸⁴ İbn Âşûr, cilt 2, 380.

1.2.1.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı

Mâzî

إِنْفَجَرْتُ/60

1 adet İnfîâl Bâbı Mâzî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Muzârî

يَنْقَلِبُ/143

1 adet İnfîâl Bâbı Muzârî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde İnfîâl bâbından mâzî ve muzârî kalıbı dışında bir zaman kalıbı kullanılmamıştır.

1.2.1.3. İnfîâl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı

Bu bâbta sadece 2 adet Sâlim Fiil kullanılmıştır, يَنْقَلِبُ , إِنْفَجَرْتُ.

1.2.1.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden İnfîâl Bâbından Aksâm-ı Seb'a Örnek Fiil İncelenmesi

1.2.1.4.1. Örnek Sâlim Fiil Açıklaması

يَنْقَلِبُ/143

Muzârî

فَلَبَهُ يَغْلِبُهُ قَلْبًا, bir şeyin yönünü değiştirmek, ters yüz etmek, altını üstüne getirmek, bir yandan öbür yana çevirmek anlamlarına gelir. فَانْقَلَبْتُ الشَّيْءَ فَانْقَلَبْتُ şeyi yüzüstü yaptım, قَلَّبَ الْأُمُورَ işleri araştırdı ve sonuçlarını kontrol etti, قَلَّبَ الْحُبْرَ üstü

pişen ekmeğin altı da pişsin diye çevirdi, أَقْلَبَ الْمُعَلِّمُ الصَّبِيَّانَ öğretmen çocukları evlerine geri gönderdi, إِلَى الْإِنْقِلَابِ إِلَى اللَّهِ Allah (c.c.)'a dönüş, الْمُنْقَلَبُ kulların ahirete dönüş yeri ve zamanı, yolculuk duasında مِنْ كَاتِبَةِ الْمُنْقَلَبِ dönüşün sıkıntılı ve hüzünlü olanından Sana (c.c.) sığınırım, bölümü vardır, Ferrâ', مَا عَقَّلَكَ مَعَكَ، وَ أَيْنَ، الْمَقْلَبُ dendiğinde “senin aklın nereye gitti” demek olduğunu söylemiştir, ekim için toprağı altüst etmeye yarayan demir, saban, şeklinde kullanışları vardır.⁵⁸⁵ قَلْبَ الْجَيْشِ نِظَامَ Allah onu vefat ettirdi، قَلْبَ اللَّهِ فَلَانًا إِلَيْهِ، قَلْبَ الْقَدَرِ ordu yönetim şeklini değiştirdi، ظَهَرَ الْمَجَنِّ، قَلْبَ لَهُ زِدِّدًا دُونًا، dostluktan sonra ona düşmanlık yaptı، / انْقَلَبَ عَلَى يَنْقَلِبُ، انْقِلَابًا، فَهُوَ مُنْقَلَبٌ، انْقَلَبَ الْحُكْمُ / انْقَلَبَ الْحُكْمُ، انْقَلَبَ عَلَى الشَّيْءِ / وَالْمَفْعُولُ مُنْقَلَبٌ إِلَيْهِ hüküm, yönetim değişti، انْقَلَبَ الشَّخْصُ إِلَى أَهْلِهِ kişi ailesine döndü، bu kullanım ayetlerde de vardır،⁵⁸⁶ buralarda انْقَلَبَ fiili إِلَى harf-i cerri ile geçişli hale getirilmiştir. انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ / انْقَلَبَ عَلَى عَقْبَيْهِ düşüncesinden ve inancından döndü، şeklinde İnfîâl bâbı kullanımları da vardır.⁵⁸⁷ İnfîâl bâbı müteaddî (geçişli) bir fiilin mütavaatı

⁵⁸⁵ İbn-ü Manzur, ss. 685-687.

⁵⁸⁶ وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكَيْهِنَّ *“Ailelerine dönerken zevk ve neşe içinde gülüşe gülüşe dönüyorlardı”*. Mutaffifin, 83/31 D.İ.B. s. 676. بَانَ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَرَبِّينَ *“(Ey münafiklar!) Siz aslında, Peygamberin ve inananların bir daha ailelerine geri dönmeceklerini sanmıştınız. Bu, sizin gönüllerinize güzel gösterildi de kötü zanda bulundunuz ve helâki hak eden bir kavim oldunuz.”* Fetih, 48/12. D.İ.B. s. 567.

⁵⁸⁷ Muhtar, cilt 3, s. 1846,1847.

(dönüşlü hale gelmesi) için kullanılır. Fakat ayetlerdeki اِنْقَلَبَ ve diğer zaman kullanımları gerçek veya mecaz anlamda geri dönmek anlamında kullanılmıştır.⁵⁸⁸

يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ inanç, uğraşılan iş vb. şeylerden vazgeçip gerisin geriye dönüp gitmek, bu topukları üzerinde dönüş, yürürken yönünden dönenin en kötü durumudur. Bu yüzden Mürted (dininden dönen) bu benzetmeyle anlatılmıştır. Benzetmeden “kendisine yaklaşan bir şeyden korkan hayvanın arkasını dönüp gitmesi” açıkça anlaşılmaktadır.⁵⁸⁹ Sa’lebî, bu bâbın müteaddî (geçişli) fiili lâzım (geçişsiz) yapma özelliği dikkate verilerek, irtidad (dinden geri dönme), ilk kiblesine dönme anlamı vermiştir.⁵⁹⁰ اِلْتِقَالَ geldiği yere dönmek, عَلَى عَقْبَيْهِ arkasında olana dönmede vurgunun artırılmasıdır, çünkü iki topuk da bacağın arkasındadır, yani topuklarının baktığı yola dönmek demektir. Burada islamdan irtidad ederek geçmiş inkara dönmek istiâre-i temsîliye⁵⁹¹ ile anlatılmıştır.⁵⁹²

1.2.2. İftiâl Bâbı (الْإِفْتِئَالُ)

1.2.2.1. Ayet Sırasına Göre İftiâl Bâbı Fiilleri

اشْتَرَوْا/16	تَتَّقُونَ/21	اتَّقُوا/24	اسْتَوَى/29	لَا تَشْتَرُوا/41
فَاتَّقُونَ/41	وَاتَّقُوا/48	اتَّخَذْتُمْ/51	هَتَدُونَ/53	يَعْتَدُونَ/61
تَتَّقُونَ/63	اعْتَدُوا/65	تَتَّخِذْنَا/67	لِيَشْتَرُوا/79	اتَّخَذْتُمْ/80
اشْتَرَوْا/86	اشْتَرُوا/90	اتَّخَذْتُمْ/92	اتَّبِعُوا/102	اشْتَرَى/102

⁵⁸⁸ Cebel, cilt 4. s. 1829.

⁵⁸⁹ Ebu Muhammed, Abdulhak b. Galib b. Abdurrahman b. Temmam b. Atiyye el-Endülüsî. e/-Muharrerü'l-Vecîz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Azîz. tah. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:1422, cilt 1, s. 220.

⁵⁹⁰ Sa'lebî, cilt 2, s. 9.

⁵⁹¹ “Temsili İstiâre / Alegori / Metaphorique: Bir düşüncenin, bir davranışın ya da bir eylemin daha kolay anlatılabilmesi için, onun, simgelerle canlandırılıp somut hale getirilmesidir.” <https://www.evvelcevap.com/temsili-istiare-nedir-ozellikleri-ve-ornekler/> (11.10.2018)

⁵⁹² İbn-ü Âşûr, cilt 2, s. 24.

103/اتَّفَعُوا	105/يَحْتَصُّ	113/يَحْتَلِفُونَ	116/أَخَذَ	120/تَتَّبِعُ
120/اتَّبَعَتْ	123/اتَّفَعُوا	124/ابْتَلَى	125/أَخَذُوا	126/أَصْطَرَّهٗ
130/أَصْطَفَيْنَاهُ	132/أَصْطَفَى	135/هَمَّتُوا	137/اهْتَدُوا	143/يَتَّبِعُ
145/اتَّبَعَتْ	148/اسْتَبَقُوا	150/هَمَّتُونَ	158/اعْتَمَرَ	165/يَتَّخِذُ
166/أُتِّعُوا	166/اتَّبِعُوا	167/اتَّبِعُوا	168/لَا تَتَّبِعُوا	170/اتَّبِعُوا
170/نَتَّبِعُ	170/لَا يَهْتَدُونَ	173/أَصْطَرَّ	174/يَشْتَرُونَ	175/اشْتَرُوا
176/اِخْتَلَفُوا	178/اعْتَدَى	179/تَتَّفَعُونَ	183/تَتَّفَعُونَ	187/مُخْتَلِفُونَ
187/اتَّبِعُوا	187/يَتَّفَعُونَ	189/اتَّقَى	189/اتَّفَعُوا	190/لَا نَعْتَدُوا
192/انْتَهَرَا	193/انْتَهَرَا	194/اعْتَدَى	194/اعْتَدُوا	194/اعْتَدَى
194/اتَّفَعُوا	196/اتَّفَعُوا	197/اتَّفَعُونَ	198/أَنْ تَتَّبِعُوا	203/اتَّقَى
203/اتَّفَعُوا	206/اتَّقَى	208/لَا تَتَّبِعُوا	212/اتَّفَعُوا	213/اِخْتَلَفُوا
213/مَا اِخْتَلَفَ	213/اِخْتَلَفُوا	217/مَنْ يَرْتَدِدْ	222/اعْتَزَلُوا	223/اتَّفَعُوا
224/تَتَّفَعُوا	229/افْتَدَتْ	229/لَا تَعْتَدُوهَا	231/لِتَعْتَدُوا	231/لَا تَتَّخِذُوا
231/اتَّفَعُوا	233/اتَّفَعُوا	247/أَصْطَفِيَهُ	249/اغْتَرَفَ	253/افْتَتَلَ
253/اِخْتَلَفُوا	253/افْتَتَلُوا	266/اخْتَرَقَتْ	275/انْتَهَى	278/اتَّفَعُوا
281/اتَّفَعُوا	282/لِيَتَّقَى	282/أَلَّا تَرْتَابُوا	282/اتَّفَعُوا	283/أَوْمِنَ
283/لِيَتَّقَى	286/اِكْتَسَبَتْ			

Bu bâbtan toplam 102 tane fiil bulunmaktadır.

1.2.2.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı

Mâzî

اشْتَرَوْا/16	اسْتَوَى/29	اتَّخَذْتُمْ/51	اعْتَدُوا/65	اتَّخَذْتُمْ/80
اشْتَرَوْا/86	اشْتَرَوْا/90	اتَّخَذْتُمْ/92	اتَّبَعُوا/102	اشْتَرَى/102
اتَّقُوا/103	اتَّخَذُوا/116	اتَّبَعْتِ/120	ابْتَلَى/124	اصْطَفَيْنَاهُ/130
اصْطَفَى/132	اهْتَدُوا/137	اتَّبَعْتِ/145	اعْتَمَرَ/158	اتَّبِعُوا/166
اتَّبِعُوا/166	اتَّبِعُوا/167	اضْطُرُّوا/173	اشْتَرَوْا/175	اخْتَلَفُوا/176
اعتدى/178	انقضى/189	انتهوا/192	انتهوا/193	اعتدى/194
اعتدى/194	انقضى/203	انقوا/212	اختلّفوا/213	ما اختلف/213
اختلّفوا/213	افتدت/229	اصطفية/247	اعترف/249	افتتل/253
اختلّفوا/253	افتتلوا/253	احترقت/266	انتهى/275	اوتمن/283
اكتسبت/286				

46 adet İftiâl Bâbı Mâzî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Muzârî

تتفون/21	هتدون/53	يعتدون/61	تتفون/63	تتخذنا/67
ليشترؤا/79	يختص/105	يختلّفون/113	تتبع/120	اضطره/126
هتدوا/135	يتبع/143	هتدون/150	يتخذ/165	نتبع/170
يشترؤن/174	تتفون/179	تتفون/183	تختائون/187	يتفون/187
آن تبتعوا/198	يرتدوا/217	تتفوا/224	لتعتدوا/231	

24 adet İftiâl Bâbı Muzârî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Emr-i hâzır

اتقوا/24	فاتتفون/41	واتقوا/48	اتقوا/123	اتخذوا/125
----------	------------	-----------	-----------	------------

148/اسْتَبِقُوا	170/اتَّبِعُوا	187/ابْتَعُوا	189/اتَّقُوا	194/اعْتَدُوا
194/اتَّقُوا	196/اتَّقُوا	197/اتَّقُونِ	203/اتَّقُوا	206/اتَّقِي
222/اعْتَرَلُوا	223/اتَّقُوا	231/اتَّقُوا	233/اتَّقُوا	278/اتَّقُوا
281/اتَّقُوا	282/اتَّقُوا			

22 adet İftiâl Bâbı Emr-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Nehy-i hâzır

41/لَا تَشْرَبُوا	168/لَا تَتَّبِعُوا	190/لَا تَعْتَدُوا	208/لَا تَتَّبِعُوا	229/لَا تَعْتَدُوهَا
231/لَا تَتَّخِذُوا				

6 adet İftiâl Bâbı Nehy-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Emr-i gâib

282/لِيَتَّقِي	283/لِيَتَّقِي
----------------	----------------

2 adet İftiâl Bâbı Emr-i gâib zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde İftiâl bâbından Nehy-i gâib kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde İftiâl bâbından Nefy-i hâl kalıbı kullanılmamıştır.

Nefy-i istikbâl

170/لَا يَهْتَدُونَ	282/لَا تَرْتَابُوا
---------------------	---------------------

2 adet İftiâl Bâbı Nefy-i istikbâl zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde İftiâl bâbından Te'kid-i nefy-i istikbâl kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde İftiâl bâbından Cahd-i mutlak kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde İftiâl bâbından Cahd-i mustağrak kalıbı kullanılmamıştır.

1.2.2.3. İftiâl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı

Sâlim Fiil

51/اِتَّخَذْتُمْ	67/تَتَّخِذُنَا	80/اِتَّخَذْتُمْ	92/اِتَّخَذْتُمْ	102/اَتَّبِعُوا
113/يَخْتَلِفُونَ	116/اِتَّخَذَ	120/تَتَّبِعْ	120/اَتَّبِعْتَ	125/اِتَّخَذُوا
143/يَتَّبِعْ	145/اَتَّبِعْتَ	148/اسْتَبِعُوا	158/اعْتَمَرَ	165/يَتَّخِذُ
166/اَتَّبِعُوا	166/اَتَّبِعُوا	167/اَتَّبِعُوا	168/لَا تَتَّبِعُوا	170/اَتَّبِعُوا
170/نَتَّبِعْ	176/اِخْتَلَفُوا	208/لَا تَتَّبِعُوا	213/اِخْتَلَفُوا	213/مَا اِخْتَلَفَ
213/اِخْتَلَفُوا	222/اعْتَرَلُوا	231/لَا تَتَّخِذُوا	249/اعْتَرَفَ	253/اِفْتَتَلَ
253/اِخْتَلَفُوا	253/اِفْتَتَلُوا	266/اخْتَرَقَتْ	286/اِكْتَسَبَتْ	

34 adet İftiâl bâbından Sâlim Fiil bulunmaktadır.

Mudaaf Fiil

105/يَخْتَصُّ	126/أَضْطَرُّهُ	173/اضْطُرَّ	217/يَرْتَدُّ	
---------------	-----------------	--------------	---------------	--

4 adet İftiâl bâbından Mudaaf Fiil bulunmaktadır.

Mehmûz Fiil

283/أَوْثِنَ

1 adet İftiâl bâbından Mehmûz Fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde İftiâl bâbından Misal-i Vâvî fiil bulunmamaktadır.

Bakara sûresinde İftiâl bâbından Misal-i Yâî fiil bulunmamaktadır.

Ecvef-i Vâvî Fiil

187/نُحْتَاوِنَ

1 adet İftiâl bâbından Ecvef-i Vâvî fiil bulunmaktadır.

Ecvef-i Yâî Fiil

282/لَا تَرْتَابُوا

1 adet İftiâl bâbından Ecvef-i Yâî fiil bulunmaktadır.

Nâkıs-ı Vâvî Fiil

61/يَعْتَدُونَ	65/اعْتَدُوا	124/اِبْتَلَى	130/اصْطَفَيْنَاهُ	132/اصْطَفَى
178/اعْتَدَى	190/لَا تَعْتَدُوا	194/اعْتَدَى	194/اعْتَدُوا	194/اعْتَدَى
229/لَا تَعْتَدُوهَا	231/لِتَعْتَدُوا	247/اصْطَفِيَهُ		

13 adet İftiâl bâbından Nâkıs-ı Vâvî fiil bulunmaktadır.

Nâkıs-ı Yâî Fiil

16/اشْتَرُوا	41/لَا تَشْتَرُوا	53/هَمَّتُونَ	79/لَيْسَتْزُوا	86/اشْتَرُوا
90/اشْتَرُوا	102/اشْتَرَى	135/هَمَّتُوا	137/اهْتَدُوا	150/هَمَّتُونَ
170/لَا يَهْتَدُونَ	174/يَشْتَرُونَ	175/اشْتَرُوا	187/ابْتَعُوا	192/اتْتَهَوْا
193/انْتَهَوْا	198/أَنْ تَبْتَعُوا	229/افْتَدَتْ	275/انْتَهَى	

19 adet İftiâl bâbından Nâkıs-ı Yâî fiil bulunmaktadır.

Lefif-i Makrûn Fiil

29/اسْتَوَى

1 adet İftiâl bâbından Lefif-i Makrûn fiil bulunmaktadır.

Lefif-i Mefrûk Fiil

21/تَتَّقُونَ	24/اتَّقُوا	41/فَاتَّقُونَ	48/وَاتَّقُوا	63/تَتَّقُونَ
103/اتَّقُوا	123/اتَّقُوا	179/تَتَّقُونَ	183/تَتَّقُونَ	187/يَتَّقُونَ
189/اتَّقَى	189/اتَّقُوا	194/اتَّقُوا	196/اتَّقُوا	197/اتَّقُونَ
203/اتَّقَى	203/اتَّقُوا	206/اتَّقَى	212/اتَّقُوا	223/اتَّقُوا
224/تَتَّقُوا	231/اتَّقُوا	233/اتَّقُوا	278/اتَّقُوا	281/اتَّقُوا
282/لِيَتَّقَى	282/اتَّقُوا	283/لِيَتَّقَى		

28 adet İftiâl bâbından Lefif-i Mefrûk fiil bulunmaktadır, aynı fiil farklı kalıplarda 28 defa tekrar edilmiştir.

1.2.2.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden İftiâl Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi

1.2.2.4.1. Örnek Sâlim Fiil Açıklaması

102/اتَّبَعُوا	120/تَتَّبِعْ	120/اتَّبَعْتَ	143/يَتَّبِعْ	145/اتَّبَعْتَ
166/اتَّبِعُوا	166/اتَّبِعُوا	167/اتَّبِعُوا	168/لَا تَتَّبِعُوا	170/اتَّبِعُوا
170/نَتَّبِعْ	208/لَا تَتَّبِعُوا			

6 adet mâzî, 3 adet muzârî, 1 adet emr-i hâzır, 2 adet nehy-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

تَبِعًا وَيَتَّبِعُهُ، تَبِعَهُ، يَتَّبِعُهُ، تَبِعَهُ arkasından yürüdü, ona uğradı, beraber yürüdü, demektir. تَتَّبِعُهُم : اتَّبَعْتُهُمْ onlar seni geçtikleri zaman sen onlara yetiştiğinde bu şekilde kullanırsın, ayette bu anlamda geçmiştir, فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ “Bunun üzerine Firavun askerleriyle birlikte onların peşine düştü...”⁵⁹³ أَتَّبِعِ الْفَرَسَ لِحَامَهَا، أَوْ النَّاقَةَ

bu üç deyim “ata üzengiye, deveye yularını, kovaya ipini tak” bir işin istenen şekilde tamamlanması arzulandığında kullanılır. تَتَّبِعُهُ : تَطَّلَبُهُ onu araştırdı.⁵⁹⁴ اتَّبَعَ فُلَانٌ فُلَانًا kötülük yapmak isteyerek birinin peşinden gitti, اتَّبَعَ işleri peşpeşe yapmak, yağmurun veya işlerin ard arda yağması ve gelmesi, gibi anlamlarda da kullanılmıştır.⁵⁹⁵ تَابَعَ عَمَلَهُ herhangi bir şeyi, işini tam ve sağlam yaptı, Ebu Musa el-Eş’arî’den rivayet edilen bir hadiste peygamberimiz, ... فَاتَّبِعُوا

⁵⁹³ Tâ-Hâ, 20/78.

⁵⁹⁴ Fîrûzabâdî, cilt 1, s. 706.

⁵⁹⁵ el-Ferâhîdî, cilt 2. s. 80.

الْقُرْآنَ وَلَا يَتَّبِعَنَّكُمْ الْقُرْآنُ “Kur’an’ı önünüze alın, katiiyen O sizin arkanızdan gelmesin...” buyurmuştur.⁵⁹⁶ وَاتَّبِعَهُ وَاتَّبَعَهُ ikisi de aynı anlama “izini sürdürü, bu bazen bedenle bazende taklid ve önder kabul etmek şeklinde olur” gelmektedir.⁵⁹⁷ Yani kalıp burada fiile farklı bir anlam katmamıştır.

Bakara, 2/102 deki اِتِّبَاعٌ bir şeye çok hevesle, istekle, herşeyiyle rağbet etmek, anlamındadır. Âlûsî tefsirinde kalıbın istek anlamı kattığını ifade eder.⁵⁹⁸ Vâhidî tefsirinde aynı ayetle ilgili olarak, Süddî’den nakille; insanların sihri büyük bir önem ve istekle yazdıklarını ve onu öğrenmeyi bir meslek hâline getirdiklerini, Hz. Süleyman’ın da bu kitapları alıp bir sandığa koyup tahtının altına gömdüğünü ve onlara bunu yasakladığını..., anlatarak kalıbın istek anlamı kattığını ifade etmiştir.⁵⁹⁹ Bakara sûresinde geçen اِتِّبَاعٌ mastarından türemiş kalıpların hepsinde “isteyerek uyma ya da isteyerek uymama terketme” anlamı olduğunu görüyoruz, bu da bize dini konularda insanlardan uyma istenmeden önce isteğin uyandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü aynı sûrenin 145. Ayetinde “*Andolsun, sen kendilerine kitap verilenlere her türlü mucizeyi getirsen de, onlar yine senin kiblene uymazlar. Sen de onların kiblesine uyacak değilsin. Onlar birbirlerinin kiblesine de uymazlar. Andolsun, eğer sana gelen bunca ilimden sonra onların arzu ve keyiflerine uyacak olursan, o takdirde sen de mutlaka zalimlerden olursun.*” Uyma fiili sülâsî (üçlü) kalıpta تَبِعُوا, تَبِعَ, olarak geçmiştir, zira bu ayette isteyerek uymaktan bahsetmemektedir.

Keşşaf’ta Zemahşeri bu düşünceyi dile getirerek Yahudi ve Hıristiyanların kible değişikliğine uymamalarının nedeninin kibir ve inat olduğunu, isteyerek uymanın gereği olan, isteği uyandırmanın nedeni olan kanıt ve bilgi olmadığını ifade etmiştir.⁶⁰⁰ İbn

⁵⁹⁶ Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam b. Abdillâh el-Herevî. *Garibu’l-Hadis*, tah. Muhammed Abdulmuid Han, Matbaatu Dairetü’l-Maarifu’l-Osmaniyye, Haydarabat:1964, cilt 4, s. 174.

⁵⁹⁷ İsfehânî, s. 162.

⁵⁹⁸ Âlûsî, cilt 1, s. 336.

⁵⁹⁹ Vahidî, cilt 1, s. 59.

⁶⁰⁰ Zemahşerî, cilt 1, s. 203.

Atıyye’de 102. Ayetle ilgili فَضَّلُوا بِمَعْنَى اتَّبَعُوا isteyerek, üstün görerek tercih ettiler, diyerek bu bâbın “isteme” anlamı kattığını o da ifade etmiştir.⁶⁰¹

1.2.2.4.2. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması

283/أَوْثَمَنَّ

1 adet mâzî meçhul kalıbı kullanılmıştır.

أَوْثَمَنَّ يَأْتَمُنُ، أَمَانَةٌ، أَمَانَةٌ، فَهُوَ أَمِينٌ verdiği sözü tuttu, yerine getirdi, kendisine emanet

edileni korudu، أَمِنَ، يَأْمَنُ، أَمِنًا وَأَمَانًا وَأَمْنَةً وَأَمْنَةً وَأَمَانَةً، فَهُوَ آمِنٌ وَأَمِينٌ، وَالْمَفْعُولُ مَأْمُونٌ،

rahatladı، huzur buldu، korkmadı، يَأْمَنُ النَّاسُ عِنْدَمَا تَسُوذُ الْعَدَالَةُ، adalet hakim olunca

insanlar rahatlar، أَمِنَ الْبَلَدُ، şehrin hâlkı rahatladı، أَمِنَ فَلَانًا، ona güvendi، hainliğinden

korkmadı، ائْتَمَنَ يَأْتَمُنُ، ائْتِمَانًا، فَهُوَ مُؤْتَمِنٌ، وَالْمَفْعُولُ ائْتِمَانًا، ائْتَمَنَ عَلَى مَالِهِ،

güvenilir kabul etti، güven duygusuna layık buldu، ائْتَمَنَ صَدِيقَهُ عَلَى أَسْرَارِهِ،

arkadaşını sırlarına güvenilir buldu، kabul etti، ona emanet etti، حِرَامُ الْأَمَانِ emniyet

kemerı gibi، kullanım ve anlamları vardır.

Ayette geçen الْأَمَانَةُ güvende olan şey demektir، kökeni الْأَمْنُ kişinin

rahatlaması ve korktuğundan emin olmasıdır، güvende olması gereken her şeye الْأَمَانَةُ

mastarı isim olarak verilmiştir. Burada da bu kelime zimmetteki borca ve verilen rehine، bu hakkın ne kadar büyük olduğunu vefasızlığın hıyanet olduğunu ifade için

isim olarak verilmiştir، yani emanet borç ve rehinedir. الَّذِي أَوْثَمَنَّ، güvenilir bulunan

kişi، borcu alan kişidir، borcu veren de onu güvenilir bulmuştur، bu nedenle İftiâl

⁶⁰¹ Endülüsi، cilt 1، s. 185.

bâbı anlam katkısı “bulmak”, “vicdan” anlamı olmuştur.⁶⁰² Bu güvenin karşılıklı olması durumu *بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَإِنْ آَمَنْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا* bazınız bazınıza güvenirse, diye ifade edilmiştir, o hâlde bâbın anlam katkısı aynı zamanda müşareket (işteşlik) olabilirliğini de “Rabbi olan Allah (c.c.)’tan korksun” güvenin karşılığını versin ifadesinden çıkarabiliriz. Borcun zamanı geldiğinde oyalamadan ve inkar etmeden, tam aksine borçlu, kendisine duyulan güven iyi niyetinin karşılığı olarak güzel davranışta bulunmalıdır. Kendisine duyulduğu gibi o da güven vermelidir. Bunun için ayette iki önemli vurgu vardır, biri açık bir emir (فَلْيُؤَدِّ) diğeri bu emirden sonra Allah ve Rab ismi ikisi bir arada kullanılarak yapılan sakinme isteği (وَلْيَتَّقِ).⁶⁰³

1.2.3. Tefa’ul Bâbı (التَّفَاعُلُ)

1.2.3.1. Ayet Sırasına Göre Tefa’ul Bâbı Fiilleri

تَلْفَى/37	تَوَلَّيْتُمْ/64	يَتَفَجَّرُ/74	يَسْتَفِقُ/74	تَوَلَّيْتُمْ/83
تَمَنُّوا/94	لَنْ يَتَمَنَّوَهُ/95	يَتَعَلَّمُونَ/102	يَتَعَلَّمُونَ/102	يَتَبَدَّلُ/108
تَبَيَّنَ/109	تَقَبَّلَ/127	تَوَلَّوْا/137	أَنْ يَطَّوَّفَ/158	تَطَّوَّعَ/158
تَبَرَّأَ/166	تَقَطَّعَتْ/166	تَبَرَّأَ/167	تَبَرَّأَ/167	تَطَّوَّعَ/184
يَتَّبِعِينَ/187	تَمَتَّعَ/196	تَرَوُّدُوا/197	تَعَجَّلَ/203	تَأَخَّرَ/203
تَوَلَّى/205	تَتَفَكَّرُونَ/219	يَتَذَكَّرُونَ/221	تَطَهَّرْنَ/222	يَتَرَبَّصْنَ/228
مَنْ يَتَعَدَّ/229	يُتَوَقَّوْنَ/234	يَتَرَبَّصْنَ/234	يُتَوَقَّوْنَ/240	تَوَلَّوْا/246

⁶⁰² İbn Âşûr, cilt 2, s. 122.

⁶⁰³ Ebu’t-Tayyib Muhammed Sıddık Han b. Hasan b. Ali b. Lutfullah el-Huseynî el-Buharî el-Kinnevcî. *Fethu’l-Beyan fî Makasidu’l-Kur’ân*, el-Mektebetü’l-Asriyye, Beyrut:1992, cilt 2, s. 155.

256/ تَبَيَّنَ	259/ لَمْ يَسْسِنَّهُ	259/ لَمَّا تَبَيَّنَ	266/ تَتَفَكَّرُونَ	267/ لَا تَيَمَّمُوا
269/ يَذْكُرُ	275/ يَتَحَبَّطُ	280/ أَنْ تَصَدَّقُوا		

Bu bâbtan toplam 43 tane fiil bulunmaktadır.

1.2.3.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı

Mâzî

37/ تَلَّقَى	64/ تَوَلَّيْتُمْ	83/ تَوَلَّيْتُمْ	109/ تَبَيَّنَ	137/ تَوَلَّوْا
158/ تَطَوَّعَ	166/ تَبَرَّأَ	166/ تَقَطَّعَتْ	167/ تَبَرَّؤُا	184/ تَطَوَّعَ
196/ تَمَتَّعَ	203/ تَعَجَّلَ	203/ تَأَخَّرَ	205/ تَوَلَّى	222/ تَطَهَّرَنَ
246/ تَوَلَّوْا	256/ تَبَيَّنَ	259/ لَمَّا تَبَيَّنَ		

18 adet Tefa'ul Bâbı Mâzî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Muzârî

74/ يَتَفَجَّرُ	74/ يَشْفَقُ	102/ يَتَعَلَّمُونَ	102/ يَتَعَلَّمُونَ	108/ يَتَبَدَّلُ
158/ أَنْ يَطْوِفَ	167/ نَتَبَرَّأَ	187/ يَتَبَيَّنَ	219/ تَتَفَكَّرُونَ	221/ يَتَذَكَّرُونَ
228/ يَتَرَبَّصْنَ	229/ مَنْ يَتَعَدَّ	234/ يُتَوَفَّوْنَ	234/ يَتَرَبَّصْنَ	240/ يُتَوَفَّوْنَ
266/ تَتَفَكَّرُونَ	269/ يَذْكُرُ	275/ يَتَحَبَّطُ	280/ أَنْ تَصَدَّقُوا	

19 adet Tefa'ul Bâbı Mâzî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Emr-i hâzır

94/ تَمَنَّوْا	127/ تَعَبَّلْ	197/ تَزَوَّدُوا
----------------	----------------	------------------

3 adet Tefa'ul Bâbı Emr-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Nehy-i hâzır

267/ لَا تَيَمَّمُوا

1 adet Tefa'ul Bâbı Nehy-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde Tefa'ul bâbından Emr-i gâib kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde Tefa'ul bâbından Nehy-i gâib kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde Tefa'ul bâbından Nefy-i hâl kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde Tefa'ul bâbından Nefy-i istikbâl kalıbı kullanılmamıştır.

Te'kid-i nefy-i istikbâl

لَنْ يَتَمَنَّوهُ/95

1 adet Tefa'ul Bâbı Te'kid-i nefy-i istikbâl zaman kalıbı kullanılmıştır.

Cahd-i mutlak

لَمْ يَتَسَنَّهَ/259

1 adet Tefa'ul Bâbı Cahd-i mutlak zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde Tefa'ul bâbından Cahd-i mustağrak kalıbı kullanılmamıştır.

1.2.3.3. İftiâl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı

Sâlim Fiil

74/يَتَجَرَّزُ	102/يَتَعَلَّمُونَ	102/يَتَعَلَّمُونَ	108/يَتَبَدَّلُ	127/تَقْبَلُ
166/تَقَطَّعَتْ	196/تَمَتَّعَ	203/تَعَجَّلَ	219/تَتَفَكَّرُونَ	221/يَتَذَكَّرُونَ
222/تَطَهَّرْنَ	228/يَتَرَبَّصْنَ	234/يَتَرَبَّصْنَ	259/لَمْ يَتَسَنَّهَ	266/تَتَفَكَّرُونَ
269/يَذَكَّرُ	275/يَتَحَبَّطُهُ	280/أَنْ تَصَدَّقُوا		

18 adet Tefa'ul bâbından Sâlim fiil bulunmaktadır.

Mudaaf Fiil

74/يَتَشَفَّقُ	267/لَا يَتِيمُوا
----------------	-------------------

2 adet Tefa'ul bâbından Mudaaf fiil bulunmaktadır.

Mehmûz Fiil

166/تَبَرَّأَ	167/تَبَرَّأَ	167/تَبَرَّأَ	203/تَأَخَّرَ	
---------------	---------------	---------------	---------------	--

4 adet Tefa'ul bâbından Mehmûz fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde Misâl-i Vâvî fiil bulunmamaktadır.

Bakara sûresinde Misâl-i Yâî fiil bulunmamaktadır.

Ecvef-i Vâvî Fiil

158/ أَنْ يَطُوفَ	158/ تَطُوعٌ	184/ تَطُوعٌ	197/ تَزَوَّدُوا	
-------------------	--------------	--------------	------------------	--

4 adet Tefa'ul bâbından Ecvef-i Vâvî fiil bulunmaktadır.

Ecvef-i Yâî Fiil

109/ تَبَيَّنَ	187/ يَتَبَيَّنُ	256/ تَبَيَّنَ	259/ لَمَّا تَبَيَّنَ	
----------------	------------------	----------------	-----------------------	--

4 adet Tefa'ul bâbından Ecvef-i Yâî fiil bulunmaktadır, aynı fiil 4 kez tekrar edilmiştir.

Nâkıs-ı Vâvî Fiil

229/ مَنْ يَتَعَدَّ

1 adet Tefa'ul bâbından Nâkıs-ı Vâvî fiil bulunmaktadır.

Nâkıs-ı Yâî Fiil

37/ تَلْفَى	94/ تَمَنُّوا	95/ لَنْ يَتَمَنَّوْهُ
-------------	---------------	------------------------

3 adet Tefa'ul bâbından Nâkıs-ı Yâî fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde Lefîf-i Makrûn fiil kullanılmamıştır.

Lefîf-i Mefrûk Fiil

64/ تَوَلَّيْتُمْ	83/ تَوَلَّيْتُمْ	137/ تَوَلَّوْا	205/ تَوَلَّى	234/ يُتَوَفَّوْنَ
240/ يُتَوَفَّوْنَ	246/ تَوَلَّوْا			

7 adet Tefa'ul bâbından Lefîf-i Mefrûk fiil bulunmaktadır.

1.2.3.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden Tefa'ul Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi

1.2.3.4.1. Örnek Sâlim Fiil Açıklaması

221/ يَتَذَكَّرُونَ	269/ يَذَكَّرُ
---------------------	----------------

يَتَذَكَّرُ bir şeyi korumak ezberlemek, hatırlamak, dilinden bir şeyin akması söylemek, şeref, ün, dinin ayrıntılarının olduğu kitap, namaz, dua, övgü anlamına

gelir. *أَذْكَرَتِ النَّاقَةَ وَالْمَرْأَةَ* deve yada kadın erkek doğurdu, *إِسْتَذَكَرَ* ezberlemeye çalışma, *تَذَكَّرَ* geçen kaçırılan bir şeyi isteme, *إِجْعَلُهُ مِنْكَ عَلَيَّ ذِكْرًا* “unutma” gibi kullanımları vardır.⁶⁰⁴ *ذَكَرَ يَذْكُرُ، ذِكْرًا وَذِكْرًا وَذِكْرًا وَتَذَكَّرًا وَتَذَكَّرًا، فَهُوَ ذَاكِرٌ، وَالْمَفْعُولُ مَذْكُورٌ* hafızada korumak ve istendiğinde hatırlamak, örnek: *ذَكَرَ الطَّالِبُ الْقَصِيدَةَ* öğrenci ezberlediği kasideyi hatırladı, *حَقَّقَ تَعَدُّمَا يَذْكُرُ* hatırdaki kalır (önemli) bir ilerleme kaydetti, *ذَكَرَ حَقَّهُ* hakkını korudu, *إِذَا ذَكَرْتَ الذِّئْبَ فَأَعِدَّ لَهُ الْعَصَا* iti an çomağı hazırla, her türlü duruma hazırlıklı olmaya teşvik için söylenir, *أَذْكَرُ الصَّدِيقِ وَهَيِّئْ لَهُ وَسَادَةً* dostu an yastığı hazırla, bir toplantıda adı anılan iyi salih kişinin çıkagelmesi üzerine söylenir. *إِذْكَرَ إِذْكَرَ يَذْكُرُ، مُذَكَّرٌ،* kişi randevusunu unuttuktan sonra hatırladı, *إِذْكَرَ - الشَّخْصُ الْمَوْعِدَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ* öğüt ve ibret aldı,⁶⁰⁵ ayette kullanımı *تَذَكَّرَ يَتَذَكَّرُ تَذَكَّرًا - وَالْمَفْعُولُ مُذَكَّرٌ* *أَوْ يَذْكُرُ فَتَنْفَعُهُ الذِّكْرَى* ⁶⁰⁶ *يَزَكِّي* şeklindedir.

Bakara, 2/221’de geçen *يَتَذَكَّرُونَ* fiilinin içinde bulunduğu *وَبَيِّنْ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ* *يَتَذَكَّرُونَ* cümlesinin başındaki “vav” atıf harfidir ve *إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ* cümlesine bağlanmıştır, yani Allah (c.c.) insanları cennete ve mağfiretine ulaştıracak şeye çağırıyor, onlara delillerini, emirlerini, nehiyelerini, evlilik ve diğer konulardaki hükümlerini anlatıyor ibret ve öğüt olarak, düşünerek davranışa dönüştürmelerini veya terketmelerini istiyor. Bunun ne kadar zor, çaba ve aşamalılık gerektiren bir şey

⁶⁰⁴ Ferâhidî, cilt 5, s. 347, Farabî, cilt 2, s. 665, Ahmet b. Faris b. Zekeriya el-Kazvini el-Razi. *Mücmelü'l-Luga li İbn Faris*, tah. Züheyr Abdülmühsin Sultan, Müessesetü'r-Risale, Beyrut:1986, s. 360, Ahmet b. Faris b. Zekeriya el-Kazvini el-Razi. *Mu'cemu Makayisu'l-Luga*, tah. Abdusselam Muhammed Harun, Daru'l-Fikr, Beyrut:1979, cilt 2, s. 358.

⁶⁰⁵ Muhtar, cilt 1, ss. 813,814.

⁶⁰⁶ “Yahut öğüt alacak da bu öğüt kendisine fayda verecek.” Abese, 80/4, D.İ.B s. 670

olduğunu da bize bu kalıbı, تَفْعُلُ kalıbını kullanarak يَتَذَكَّرُونَ fiiliyle mu'cize bir şekilde anlatmış oluyor.⁶⁰⁷ Vehbe Zühaylî, müşrik ve müşrike ile içiçe olunmaması, onlarla akrabalık bağı kurulmaması gerektiğini anlatırken, bunun birlikte yaşamayı, içtenliği, dostluğu, sevgiyi, onlardan etkilenmeyi, saptırıcı fikirlerin alışverişini, islamî ve şer'î olamayan adet ve tutumların farkında olmadan taklit yoluyla alımı, bütün bunlar dalaleti sapkınlığı sevdireceğini, aynı zamanda neslin ve çocukların terbiyesinin de bundan olumsuz etkileneceğini dile getirerek, anlatılanları anlamının ve uygulamanın ne kadar zor olduğunu tek kelimeyle ve kalıbın zorlanarak yapmayı ifade eden yapıyla يَتَذَكَّرُونَ diyerek anlatmıştır, diyor.⁶⁰⁸

تَفْعُلُ bâbından bazı fiillerin Kur'an'daki kullanımında mâzî yada muzâfî zaman kalıplarında eklenen (zaid) harfinin kimi ayetlerde hazfedildiği halde bazılarında aynı fiilde atılmadığını görüyoruz. Mesela, Enfâl, 8/20'de⁶⁰⁹ لَا تَوَلَّوْا şeklinde geçerken, Hûd, 11/52'de⁶¹⁰ وَلَا تَتَوَلَّوْا şeklinde zaid ت ile geçmiştir. Sadedinde olduğumuz fiil de farklı ayetlerde benzer şekildedir. تَتَذَكَّرُونَ şekliyle Enâm, 6/80, Secde, 32/4, Mü'min, 40/58'de geçerken, Enâm, 6/152, Araf, 7/3,57, Yunus, 10/3, Hud, 11/24, ... 'de تَذَكَّرُونَ şeklinde zaid harfsiz geçmektedir. Bunun nedeniyle ilgili olarak, Samirrai "Hazf kelimedede belli bir amaç için yapılırsa yada yapılmaz, eğer konu, bulunduğu bağlamda kapsamsız ele alınmışsa hazf yapılırsa, konu detaylandırılmışsa fiil tam olarak kullanılır. Makamın, İtâle (sözü uzatma) yada îcâz (sözü kısa tutma) makamı olmasına göre hazf yapılırsa yada yapılmaz. Ya da fiilin

⁶⁰⁷ Muhammed Seyyid Tantavî. *et-Tefsiru'l-Vesît li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dar-u Nahda, Kahire:1997-1998, cilt 1, s. 493.

⁶⁰⁸ Vehbe b. Mustafa ez-Zühaylî. *Et-Tefsiru'l-Münîr fi'l-Akîdeti ve's-Şerîati ve'l-Menhec*, Dâru'l-Fikri'l-Muâsir, Dimeşk:1418, cilt 2, s. 292.

⁶⁰⁹ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ *“Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin ve (Kur'an'ı) dinlediğiniz hâlde ondan yüz çevirmeyin.”* Enfâl, 8/20, D.İ.B. s. 195.

⁶¹⁰ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا جُنُومًا *“Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O'na tövbe edin ki, üzerinize bol bol yağmur göndersin ve gücünüze güç katsın. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin.”* Hud, 11/52, D.İ.B. s. 245.

işlenmesindeki kolaylık ya da zorluk itibariyle hazfin sözkonusu olduğunu görüyoruz. Örnek: Kehf, 18/97’de, aynı ayette fiil her iki haliyle vardır, فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ

يُظْهِرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا⁶¹¹ bu ayet eritilmiş bakır ve demir parçalarından Zülkarneyn’in yaptığı sed ile ilgilidir. Bildiğimiz kadarıyla bu seddin üzerine çıkmak, ordunun geçmesi için bir delik açmaktan daha kolaydır. Kolay olan iş anlatılırken hazf (zaid harf ت kaldırılması) var فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يُظْهِرُوهُ, zor olanın ifadesinde hazf yok وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا.”⁶¹² diyerek açıklamıştır. İncelediğimiz

Bakara, 2/221’deki يَتَذَكَّرُونَ fiilinin tam kullanılmasının nedeni olarak, konunun kadın hakları, aile kurumunun önemi, iman, şirk, çocuk terbiyesi gibi uzun uzun anlatılması ve düşünülmesi gereken ve aynı zamanda tüm Müslüman erkek ve kadınları ilgilendiren bir konu olmasıdır, diyebiliriz. Al-i İmran, 3/7’de يَذَكَّرُ hazfin nedeni, konunun hikmet gibi özel bir konu, özel bir insan gurubu olan “أُولُوا الْأَلْبَابِ” olanların sözkonusu edilmesi, hikmet verilenlerin sayıca az olmaları, hikmet kavramının tefsir kitaplarında çok farklı anlamlar verilmiş olmasıdır. Çünkü müteşabih kavramlar, üzerinde fazla düşünülmemesi gereken kavramlardır.⁶¹³

⁶¹¹ “Artık onu ne aşabildiler, ne de delebildiler.” Kehf, 18/97, D.İ.B. s. 327.

⁶¹² Fadıl Salih Samirrâî. *Belâgatü'l-Kelime fi't-Ta'bîri'l-Kur'ânî*, Şirketü'l-Âtik li Sinaati'l-Kitab, Kahire:2006, s. 9.

⁶¹³ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ “O, sana Kitab’ı indirendir. Onun (Kur’an’ın) bazı âyetleri muhkemdir, onlar kitabın anasıdır. Diğerleri de müteşabihdir. Kalplerinde bir eğrilik olanlar, fitne çıkar mak ve onun olmadık yorumlarını yapmak için müteşabih âyetlerinin ardına düşerler. Oysa onun gerçek manasını ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar, “Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır” derler. (Bu inceliği) ancak akıl sahipleri düşünüp anlar.” Al-i İmran, 3/7.

1.2.3.4.2. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması

تَبَّرَ/166	تَبَّرَ/167	تَبَّرَ/167
-------------	-------------	-------------

2 adet mâzî, 1 adet muzârî fiil kalıbı kullanılmıştır.

تَبَّرَ، يَبَّرُ، بُرِّءُ، بُرِّءًا وَبُرِّوَاءً، فَهُوَ بَرِيءٌ، وَالْمَفْعُولُ مَبْرُوءٌ مِنْهُ kavuştu, kalbi temiz, niyeti halis oldu, مِنْ ile kullanıldığında uzaklaştı, feragat etti, vazgeçti anlamlarına gelir. بُرِّءُ مِنَ الدَّيْنِ وَنَحْوِهِ hasta iyileşti, بُرِّءُ الْمَرِيضِ ve benzerinden kurtuldu, بَرِيءٌ مِنَ التُّهْمَةِ بَرَاءَةً الدَّنْبِ مِنْ دَمِ ابْنِ يَعْقُوبَ suçlamadan Ya'kûb (a.s.)'un oğlunun [Yusuf (a.s.)] kanından kurdun kurtuluşu gibi kurtuldu (bu kullanım bir suçlamadan beraat eden için bir deyimdir), لَا يُبْرِئُ عَلِيلاً وَلَا يَشْفِي غَلِيلاً, ne hastayı iyileştirir ne de susuzluğu giderir (fayda vermeyen şeyler için bir deyimdir), اسْتَبْرَأَتِ الْمَرْأَةُ رَحْمَهَا kadın hamile olmadığını ortaya çıkması için önce ay hali görüp sonra temizlenmeyi bekledi, اسْتَبْرَأَ مِنَ الْبَوْلِ bevlden (küçük abdest kalıntısı) temizlendi gibi kullanımları vardır. İncelediğimiz fiil تَبَّرَ، يَبَّرُ، تَبَّرُوا، فَهُوَ مُتَبَّرٌ، وَالْمَفْعُولُ مُتَبَّرٌ مِنْهُ bir şeyden sıyrılmak, suçsuzluğunu ilan etmek, تَبَّرَ مِنَ الشَّخْصِ kişiden kurtuldu, uzaklaştı, bağını kopardı, تَبَّرَ مِنْ أَصْدِقَاءِ السُّوءِ / مَاضِيهِ / الدَّيْنِ / التُّهْمَةِ kötü arkadaşlarından/ geçmişinden/ borçtan/ suçlamadan kurtuldu, vazgeçti, تَبَّرَ مِنْ دَمِهِ onu korumaktan vazgeçti, تَبَّرَ بِلَأْمٍ إِلَى وَلَدِهِ ayrıldık, تَبَّرْنَا işi bıraktı ve oğluna teslim etti, bu bâb için kullanımlarına örnekler.⁶¹⁴

Müfessirler, dünya hayatında uyulanlar, kendilerine uyanlardan yada uyanlar uyulanlardan uzaklaşmak isteyeceklerini bunun da kıyamet günü olacağını, Allah

⁶¹⁴ Muhtar, cilt 1, s. 179; Zebîdî, cilt 1, s. 145-149; Dozy, cilt 1, s. 266.

(c.c.)’ın önderleri ve arkalarından gidenleri toplayacağını birbirlerinden kaçmak ve uzaklaşmak isteyeceklerini fakat bu imkansız isteğin bir zorlama (tekellüf) olduğunu fiilin kullanıldığı **تَقَطَّعْتُ** kalıbıyla ve bütün sebeplerin ortadan kaldırılmasının **تَقَطَّعْتُ** ifade edilmesiyle de bu isteğin bir zorlama olduğu, şeklinde anlaşılabilir açıklamalar yapmışlardır.⁶¹⁵ Bu uzaklaşma isteğinin tekellüf, zorlama ve imkansızlık içerdiğini Zemahşerî, Bakara, 2/167'deki⁶¹⁶ **لَوْ** temenni (gerçekleşmesi mümkün olmayan istekte bulunma) içindir, bu yüzden cevabında **الْفَاءُ** fe harfi kullanılmıştır, diyerek kalıbın anlamının tekellüf olduğunu bize anlatmaktadır.⁶¹⁷ Azabı gördüklerinde önderlerinin kendilerini azaptan kurtaramayacaklarını anlıyorlar, her açıdan ümitlerini yitirdiklerinde onlardan uzaklaşmakla azaptan kurtulacaklarını zannedip uzaklaşmaya çalışmalarının kurtuluş için anlamsız bir tekellüf olduğunu Râzî tefsirinde ifade ediyor.⁶¹⁸

1.2.4. Tefâul Bâbı (التَّفَاعُلُ)

1.2.4.1. Ayet Sırasına Göre Tefâul Bâbı Fiilleri

70/تَشَابَهَ	72/الذُّرَّةُ	85/تَضَاهَرُوا	118/تَشَابَهَ	230/أَنْ يَتَرَجَّعَا
232/تَرَاضَوْا	282/تَدَايَنْتُمْ	282/تَبَايَعْتُمْ		

⁶¹⁵ Ebu'l-Muzaffer, Mansur b. Muhammed b. Abdulcebbar b. Ahmed es-Sem'ânî. *Tefsîru'l-Kur'ân*, tah. Yasir b. İbrahim, Ganim b. Abbas b. Ganim, Dâru'l-Vatan, Riyad:1997, cilt 1, s. 165; Ebu Muhammed el-Huseyn b. Mesud b. Muhammed b. el-Ferrâ el-Begavî. *Meâlimu't-Tenzîl fi Tefsîru'l-Kur'ân*, tah. Abdurrezzak el-Mehdî, Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut:1420, cilt 1, s. 197.

⁶¹⁶ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّأُوا مِنَّا كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ
 “Uyanlar şöyle derler: “Keşke dünyaya bir dönüşümüz olsaydı da onların şimdi bizden uzaklaştıkları gibi, biz de onlardan uzaklaşsaydık.” Böylece Allah, onlara işledikleri fiilleri pişmanlık kaynağı olarak gösterir. Onlar ateşten çıkacak da değillerdir.” Bakara, 2/167, D.İ.B. s. 31.

⁶¹⁷ Zemahşerî, *Keşşâf*, cilt 1, s. 212.

⁶¹⁸ Râzî., cilt 4, s. 180.

Bu bâbtan toplam 8 tane fiil bulunmaktadır.

1.2.4.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı

Mâzî

70/ تَشَابَهَ	72/ اِدْرَعْتُمْ	85/ تَظَاهَرُونَ	118/ تَشَاهَجْتُمْ	232/ تَرَاصَوْا
282/ تَدَايَنْتُمْ	282/ تَبَايَعْتُمْ			

7 adet Tefâul Bâbı Mâzî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Muzârî

230/ يَتَرَاجَعَا

1 adet Tefâul Bâbı Muzârî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde Tefâul bâbından mâzî ve muzârî kalıbı dışında herhangi bir zaman kalıbı kullanılmamıştır.

1.2.4.3. Tefâul Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı

Sâlim Fiil

85/ تَظَاهَرُونَ	118/ تَشَاهَجْتُمْ	230/ أَنْ يَتَرَاجَعَا
------------------	--------------------	------------------------

3 adet Tefâul bâbından Sâlim fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde Tefâul bâbından Mudaaf Fiil kullanılmamıştır.

Mehmûz Fiil

72/ اِدْرَعْتُمْ

1 adet Tefâul bâbından Mehmûz fiil bulunmaktadır.

Misâl-i Vâvî Fiil

235/ لَا تُؤَاعِدُوهُمْ

1 adet Tefâul bâbından Misâl-i Vâvî bulunmaktadır.

Bakara sûresinde Misâl-i Yâî fiil bulunmamaktadır.

Bakara sûresinde Ecvef-i Vâvî fiil bulunmamaktadır.

Ecvef-i Yâî Fiil

تَدَايَيْنْتُمْ/282	تَبَايَعْتُمْ/282
---------------------	-------------------

2 adet Tefâul bâbından Ecvef-i Yâî bulunmaktadır.

Nâkıs-ı Vâvî Fiil

تَرَاضُوا/232

1 adet Tefâul bâbından Nâkıs-ı Vâvî fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde Tefâul bâbından Nâkıs-ı Yâî fiil bulunmamaktadır.

Bakara sûresinde Tefâul bâbından Lefîf-i Makrûn fiil bulunmamaktadır.

Bakara sûresinde Tefâul bâbından Lefîf-i Mefrûk fiil bulunmamaktadır.

1.2.4.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden Tefa'ul Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi

1.2.4.4.1. Örnek Sâlim Fiil Açıklaması

تَظَاهَرُونَ/85

الظَّهْرُ için tersi, الظَّهْرُ مِنَ الْإِنْسَانِ insanın omuzlarının bitiminden sağrı kemiklerinin altına kadar olan kısmı, sırt altı omurgadır, hayvanlarda sırt ile ilgili hadiste “*sırtlarına az yükleme onların hakkıdır,*” buyurulmuştur. قَلَّبَ الْأَمْرَ ظَهْرًا لِبَطْنٍ işi çok güzel yönetti, ضَرَبَ عَبْدُ اللَّهِ ظَهْرَهُ وَبَطْنَهُ Abdullah temiz bir dövüldü (ضَرِبَ كُتْلَهُ), رَجُلًا خَفِيفٌ ظَهْرًا ظَهْرًا ظَهْرًا sırtına vurmak, ظَهْرًا ظَهْرًا ظَهْرًا ظَهْرًا (ağrı) şikayet etmek, رَجُلًا خَفِيفٌ ظَهْرًا ظَهْرًا ظَهْرًا ظَهْرًا arkası olmayan adam (deyim olarak), hadiste حَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرٍ غَيْرِی فُلَانٌ يَأْكُلُ عَنْ ظَهْرٍ يَدِ فُلَانٍ sadakanın en hayırlısı çoluk çocuğundan arta kalandır, فُلَانٌ يَأْكُلُ عَنْ ظَهْرٍ يَدِ فُلَانٍ falanca falancanın eline bakar, هَذَا ظَهْرُ السَّمَاءِ وَهَذَا بَطْنُ السَّمَاءِ içi dışı aynı olan çift taraflı şeyler için kullanılan bir tabir, أَظْهَرْتُ بِفُلَانٍ evin üstüne çıktım, ظَهَرْتُ الْبَيْتِ

birini yücelttim, ön plana çıkardım, فَلَانَ قَرِنُ الظَّهْرِ topluluk sırt sırta verdi, ظَهَرَ ظَهْرًا ظَهْرًا sırttan bıçaklayan, الظَّهْرُ yük yüklenen ve binilen deve, الظَّهْرِيُّ bir şeyin yedeği, الظَّهْرِيُّ بِحَاجَةٍ وَظَهْرَهَا وَأَظْهَرَهَا bir ihtiyacı tembellik yaparak önemsemedi, arkasına attı, الظَّهْرِيُّ görmezden gelinen şey, ayette ⁶¹⁹ وَأَتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا؛⁶¹⁹ aynı anlamda kullanılmıştır, ظَهْرْتُمْ عَلَيْهَا ona yardım istedi, تَظَاهَرُوا عَلَيْهِ ona karşı yardımlaştılar, Tahrir/4'te bu anlamda kullanılmıştır,⁶²⁰ şeklinde pek çok kullanımı vardır.⁶²¹ ظَهَرَ ظُهُورًا ortaya çıktı, تَظَاهَرُوا uzaklaştılar, yardımlaştılar gibi iki zıt anlamı taşıyan “Ezded” zıt anlamlı kelimelerdendir.⁶²² ظَهَرَ / ظَهَرَ عَلَى / ظَهَرَ عَنْ يَظْهَرُ، ظُهُورًا،⁶²² ظَهَرَ ظَهْرًا görünür oldu, ortaya çıktı, güçlendi yüceldi, yayıldı çoğaldı, يَنْتَظِرُ عَلَيْهِمْ تَظَاهَرًا yardımıştı, kendilerini ilgilendiren bir konuda hoşnutluklarını yada kızgınlıklarını duyurmak için toplandılar, تَظَاهَرَ بِعَدَمِ مَعْرِفَةِ الْأَمْرِ konuyu bilmiyormuş gibi yaptı, gibi farklı anlamları da vardır.⁶²³

Yukarıda sözlüklerden hareketle hem kelime hem de bâb anlamını verdiğimiz تَظَاهَرُونَ fiiliyle ilgili İbn Kuteybe, müşareket (işteşlik) anlamına dikkat çekerek

⁶¹⁹ “Dedi ki: “Ey kavmim! Size göre benim kabilem Allah'tan daha mı güçlü ve değerli ki, Allah'ı arkanıza atıp unuttunuz. Şüphesiz ki Rabbim, yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatıcıdır.” Hud, 11/92, D.İ.B. s. 249.

⁶²⁰ إِنْ تَتَّبِعُوا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَعَتْ قُلُوبُكُمْ وَأَنْ تَظَاهَرُوا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ
“(Ey peygamber'in eşleri!) Eğer siz ikiniz Allah'a tövbe ederseniz, ne iyi. Çünkü kalpleriniz kaydı. Eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarmanız bilin ki Allah onun yardımcısıdır, Cebrail de, salih mü'minler de. Bunlardan sonra melekler de ona arka çıkarlar.” Tahrir, 66/4, D.İ.B. s. 631.

⁶²¹ İbn Manzur, ss. 520-525.

⁶²² Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 434.

⁶²³ Muhtar, cilt 2, ss. 1441,1442.

“yardımlaştılar, التَّظَاهُرُ kelimesinin aslı الظَّهْرُ sırt kelimesidir, sanki التَّظَاهُرُ iki adam yada topluluktan herbirinin sırtlarını birbirine verip onunla güçlenmesi, ona dayanmasıdır” şeklinde açıklamıştır.⁶²⁴ تَتَّظَاهَرُونَ aslında تَظَاهَرُونَ idi, birinci ت harfi ikincisini gösterdiği için kaldırılmıştır.⁶²⁵

1.2.4.4.2. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması

626 اِدْرَاءٌ/72

I adet mâzî kalıbı kullanılmıştır.

دَرَأَ / دَرَأَ عَلَى، يَدْرَأُ، دَرَاءٌ، فَهُوَ دَارِيٌّ، وَالْمَفْعُولُ مَدْرُوءٌ defetti, şiddetle itti, uzaklaştırdı, ansızın çıkmak gibi sülasi anlamları vardır. دَرَأَ الْمَفَاسِدِ مُقَدِّمٌ عَلَى جَلْبِ ذَرَأُ الْمَفَاسِدِ مُقَدِّمٌ عَلَى جَلْبِ اِدْرَاءٌ، يَدْرَأِيٌّ، اِدْرَاءٌ، يَدْرَأِيٌّ، اِدْرَاءٌ، يَدْرَأِيٌّ، اِدْرَاءٌ، يَدْرَأِيٌّ düşmanının karşısına aniden çıktı ve hücum etti, önceliklidir، اِدْرَاءٌ، يَدْرَأِيٌّ، اِدْرَاءٌ، يَدْرَأِيٌّ anlaşılmadı, birbirine düşmanca davrandı، اِدْرَاءٌ، يَدْرَأِيٌّ itişti, tartıştı, suçu birbirine attı، اِدْرَاءٌ، يَدْرَأِيٌّ tehlike önlendi, giderildi (دَرَأَ fiilinin mutâvaati, dönüşlü halı)، اِدْرَاءٌ، يَدْرَأِيٌّ Müfâale kalıbında fiil iki anlama gelmektedir، اِدْرَاءٌ، يَدْرَأِيٌّ örneğinin birinci anlamı, “filanı savundu, kovdu”, ikinci anlamı ise “şerrinden kötülüğünden sakınmak için efendice yumuşak davrandı”

⁶²⁴ Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe. *Garîbü'l-Kur'an*, tah. Ahmed Sakr, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Kahire:1978, s. 57.

⁶²⁵ Nahhas, cilt 1, s. 66.

⁶²⁶ “Hani, bir kimseyi öldürmüşünüz de suçu birbirinizin üstüne atmıştınız. Hâlbuki Allah, gizlemekte olduğumuzu ortaya çıkaracaktı.” Bakara, 2/72, D.İ.B. s. 14.

şeklindedir.⁶²⁷ إِدَارَاتُمْ aslı تَدَارَاتُمْ şeklindedir, mahreç (harflerin ağız ve boğazdaki çıkış yeri) birliğinden ötürü التَاءُ (te) harfi الدَّالُ (dal) harfine katıldı ve dal şeddeli hale geldi, bu şeddeli harfin okunabilmesi için başına bir hemze getirildi.⁶²⁸ تَدَرُّوْا aldatmak için bir şeyden gizlendiler.⁶²⁹ فَادَارَاتُمْ *Birbirinize attınız*, her grup öldürmeyi kendi üzerinden attı (ayette geçen anlamı ile ilgili) anlamı vardır.⁶³⁰ تَدَارًا الرَّجُلَانِ iki adam birbiriyle itişti,⁶³¹ fiilde bâbın anlamının müşareket (işteşlik) olduğunu görüyoruz.

فَادَارَاتُمْ فِيهَا topluluk bir kişinin kendi içlerinde öldürülmesiyle karşı karşıya kalınca birbirleriyle çekiştiler herbiri bu suçu üzerinden atmak için birbirlerine düşman kesildiler çünkü düşmanlar karşılıklı kendilerini savunurlar, diyerek kalıbın müşareket anlamını vurguluyor İbn Abbas.⁶³² Said Havva' da وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا (bir kişiyi öldürdüğünüzde) ifadesinden tüm toplumun muhatap alındığını, sorumluluğun toplumdaki herkese yüklendiğini fakat hiçkimsenin öldürme sorumluluğunu üzerine almayıp birbirlerine attığını ifade ederek müşareketi işaret etmektedir.⁶³³ Rabî', فَادَارَاتُمْ فِيهَا *birbirinizin üzerine attınız*, الدَّرءُ def' yani, bu onun üzerine atar, o bunun üzerine atar her biri kendisini diğerine karşı savunur anlamındadır, der.⁶³⁴ فَادَارَاتُمْ

⁶²⁷ Muhtar, cilt 1, s. 731.

⁶²⁸ Zebidî, cilt 1, s. 225.

⁶²⁹ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 40.

⁶³⁰ el-Hindî, cilt 2, s. 161.

⁶³¹ Suhârî, cilt 2, s. 72.

⁶³² Alauddin Ali b. Muhammed b. İbrahim bin Ömer eş-Şeyhî Ebu'l-Hasan, el-Maruf bi'l-Hâzin. *Lübâbü't-Te'vîl fi Meâni't-Tenzîl*, tas. Muhammed Ali Şahin, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:1410, cilt 1, s. 53.

⁶³³ Said Havva. *el-Esâs fi't-Tefsîr*, Dâru's-Selâm, Kahire:1424, cilt 1, s. 159.

⁶³⁴ Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Vâhidî. *Et-Tefsîru'l-Besît*, tah. Muhammed b. Mesûd, Câmiatu'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslâmiyye, Riyad:1430, cilt 3, s. 59.

tartıştınız, öldürme suçlamasını birbirinizin üstüne attınız, diyerek fiile bâbın işteşlik anlamı kattığını ön plana çıkarmıştır Muhammed b. Abdulaziz.⁶³⁵

1.3. Südâsiler (مَزِيدٌ فِيهِ سُدَاسِيٌّ)

1.3.1. İstif'âl Bâbı (الْإِسْتِفْعَالُ)

1.3.1.1. Ayet Sırasına Göre İstif'âl Bâbı Fiilleri

15/يَسْتَهْزِئُ	16/اسْتَوْقَدَ	26/لَا يَسْتَحْيَ	34/اسْتَكْبَرَ	45/وَاسْتَعِينُوا
49/يَسْتَحْيُونَ	60/اسْتَسْفَى	61/تَسْتَبْدِلُونَ	87/اسْتَكْبَرْتُمْ	89/يَسْتَفْتِحُونَ
153/اسْتَعِينُوا	186/لَيْسَتْ جِبُوا	196/اسْتَيْسَرَ	196/اسْتَيْسَرَ	199/اسْتَعْفُوا
217/اسْتَطَاعُوا	233/أَنْ تَسْتَزِعُوا	256/اسْتَمْسَكَ	273/لَا يَسْتَطِيعُونَ	282/لَا يَسْتَطِيعُ
282/اسْتَشْهَدُوا				

Bu bâbtan toplam 21 tane fiil bulunmaktadır.

1.3.1.2. Fiillerin Zamanlara Göre Dağılımı

Mâzî

16/اسْتَوْقَدَ	34/اسْتَكْبَرَ	60/اسْتَسْفَى	87/اسْتَكْبَرْتُمْ	196/اسْتَيْسَرَ
196/اسْتَيْسَرَ	217/اسْتَطَاعُوا	256/اسْتَمْسَكَ		

8 adet İstif'âl Bâbı Mâzî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Muzârî

15/يَسْتَهْزِئُ	49/يَسْتَحْيُونَ	61/تَسْتَبْدِلُونَ	89/يَسْتَفْتِحُونَ	233/تَسْتَزِعُوا
-----------------	------------------	--------------------	--------------------	------------------

⁶³⁵ Muhammed b. Abdulaziz b. Ahmed el-Hudayrî. *Es-Sirâc fî Beyân-i Garîbi'l-Kur'ân*, Mektebetü'l-Fehd el-Vataniyye, Riyad:2008, s. 11.

5 adet İstif'âl Bâbı Muzârî zaman kalıbı kullanılmıştır.

Emr-i hâzır

وَاسْتَعِينُوا/45	اسْتَعِينُوا/153	اسْتَغْفِرُوا/199	اسْتَشْهَدُوا/282	
-------------------	------------------	-------------------	-------------------	--

4 adet İstif'âl Bâbı Emr-i hâzır zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde İstif'âl bâbından Nehy-i hâzır kalıbı kullanılmamıştır.

Emr-i gâib

لِيَسْتَجِيبُوا/186

1 adet İstif'âl Bâbı Emr-i gâib zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde İstif'âl bâbından Nehy-i gâib kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde İstif'âl bâbından Nefy-i hâl kalıbı kullanılmamıştır.

Nefy-i istikbâl

لَا يَسْتَحْيَ/26	لَا يَسْتَطِيعُونَ/273	لَا يَسْتَطِيعُ/282		
-------------------	------------------------	---------------------	--	--

3 adet İstif'âl Bâbı Nefy-i istikbâl zaman kalıbı kullanılmıştır.

Bakara sûresinde İstif'âl bâbından Te'kid-i nefy-i istikbâl kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde İstif'âl bâbından Cahd-i mutlak kalıbı kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde İstif'âl bâbından Cahd-i mustağrak kalıbı kullanılmamıştır.

1.3.1.3. İstif'âl Bâbından Kullanılan Fiillerin Aksâm-ı Seb'a Dağılımı

Sâlim Fiil

اسْتَكْبَرُوا/34	تَسْتَبَدُّونَ/61	اسْتَكْبَرْتُمْ/87	يَسْتَفْتِحُونَ/89	اسْتَغْفِرُوا/199
تَسْتَزِعُوا/233	اسْتَشْهَدُوا/282			

7 adet İstif'âl bâbından Sâlim fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde İstif'âl bâbından Mudaaf fiil kullanılmamıştır.

Mehmûz Fiil

يَسْتَهْزِئُ/15

1 adet İstif'âl bâbından Mehmûz fiil bulunmaktadır.

Misâl-i Vâvî Fiil

اسْتَوْقَدَ/16

1 adet İstif'âl bâbından Misâl-i Vâvî fiil bulunmaktadır.

Misâl-i Yâî Fiil

اسْتَيْسَرَ/196

2 adet İstif'âl bâbından Misâl-i Yâî fiil bulunmaktadır.

Ecvef-i Vâvî Fiil

وَاسْتَعِينُوا/45	اسْتَعِينُوا/153	لِيَسْتَجِيبُوا/186	اسْتَطَاعُوا/217	لَا يَسْتَطِيعُونَ/273
لَا يَسْتَطِيعُ/282				

6 adet İstif'âl bâbından Ecvef-i Vâvî fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde İstif'âl bâbından Ecvef-i Yâî kullanılmamıştır.

Bakara sûresinde İstif'âl bâbından Nâkıs-ı Vâvî kullanılmamıştır.

Nâkıs-ı Yâî Fiil

اسْتَسْفَى/60

1 adet İstif'âl bâbından Nâkıs-ı Yâî fiil bulunmaktadır.

Lefîf-i Makrûn Fiil

لَا يَسْتَحْيَ/26

يَسْتَحْيُونَ/49

2 adet İstif'âl bâbından Lefîf-i Makrûn fiil bulunmaktadır.

Bakara sûresinde İstif'âl bâbından Lefîf-i Mefrûk kullanılmamıştır.

1.3.1.4. Bakara Sûresinde Mezîd Fiillerden İstif'âl Bâbından Aksâm-ı Seb'a Sırasına Göre En Fazla Kullanılan İki Örnek Fiil İncelenmesi

1.3.1.4.1. Örnek Sâlim Fiil Açıklaması

اسْتَكْبَرُ/34	اسْتَكْبَرْتُ/87
----------------	------------------

2 adet mâzî kullanılmıştır.

الصَّغِيرُ - الْكَبِيرُ büyük - küçük karşıt anlamlı kelimelerdendir. Cisimler gibi varlıklarla bitişik sayısal nitelikler için kullanılırlar, aynen bunun gibi الْقَلِيلُ - الْكَثِيرُ çok az kelimeleri de sayılar gibi varlıklarla ayrışık nitelikler için kullanılırlar. قُلُ الْكَبِيرُ الْكَبِيرُ bu ayette olduğu gibi الْكَبِيرُ - الْكَبِيرُ kelimeleri bazen aynı anlamda kullanılmıştır, burada “büyük günah” değil “çok günah” şeklinde kıraat da vardır. قُلُ الْكَبِيرُ yaşlı kimse, bu anlamda ayette وَقَدْ بَلَغَنِ الْكَبِيرُ⁶³⁷ kullanılmıştır. الْكَبِيرُ büyük günah, ayette وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ⁶³⁸ şeklinde geçmiştir. الْكَبِيرُ yakınına insanın kendisini beğenmesi, kendisini başkalarından daha üstün görmesidir. الْكَبِيرُ kibirden daha kötüdür, insanın Allah (c.c.)’a karşı gerçeği kabulden uzak durmasıdır. الْإِسْتِكْبَارُ iki türlüdür, 1.

⁶³⁶ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْحُمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِنَّهُمَا كَبِيرٌ مِّنْ نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْحُمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِنَّهُمَا كَبِيرٌ مِّنْ نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ “Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: “Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için (bazı zahiri) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından büyüktür.” Yine sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: “İhtiyaçtan artı kalanı.” Allah, size âyetleri böyle açıklıyor ki düşünesiniz.” Bakara, 2/219, D.İ.B. s. 42.

⁶³⁷ قَالَ رَبِّ اِنَّيْ يَكُوْنُ لِيْ غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِ الْكَبِيرُ وَامْرَاَتِيْ عَاْقِرٌ قَالَ كَذٰلِكَ اَللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ “Zekeriya, “Ey Rabbim! Bana ihtiyarlık gelip çatmış iken ve karım da kısır iken benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi. Allah, “Öyledir, ama Allah dilediğini yapar” dedi.” Âl-i İmrân, 3/40, D.İ.B. s. 64.

⁶³⁸ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ “büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınanlar, öfkelendikleri zaman bağışlayanlar,” Şûrâ, 42/37, D.İ.B. s. 538.

yanında değeri büyüdü, اسْتَكْبَرَ عَلَى الْأَمْرِ / اسْتَكْبَرَ عَنِ الْأَمْرِ işi küçümsedi, kendine layık görmedi anlamlarına gelir.⁶⁴²

الاسْتِكْبَارُ (وَاسْتَكْبَرَ) kendini büyük görme, sanki O (İblis) secde etmeyi kendisi için çirkin, Adem (a.s) için fazla görüp, hak etmediğini düşünmüş ve secdenin terki Allah (c.c.)'ın emri ve hikmetini akılsızca bulmaktan kaynaklanmıştır. Hadiste kibir, “Gerçeği, hakkı akılsızca bulmak ve onu sonuçsuz kılmak, insanları hor hakir ve aşağılık bir varlık görmektir” şeklinde tarifini bulmuştur.⁶⁴³ الاسْتِكْبَارُ yoğun kibir,

kelimedeki السَّيْنُ وَالتَّاءُ harfleri ... saymak şeklinde İstif'âl kalıbının anlamını yüklemektedir, yani “kendini büyük saydı, gördü” gibi anlam verilir yada السَّيْنُ وَالتَّاءُ mübâlağa için gelmişse, “kibir kendinde özellik haline geldi, büyüklenme ile sıfatlandı” denir. İblis, Allah (c.c.)'a, danışma, tahkik (nedenini araştırma) anlamında olmayan tasarlanarak, planlı bir şekilde gerçekleştirdiği bir reddedişle Adem'in O'nun secdesini hak edişini reddederek büyüklük taslamayı ayrılmaz kesin bir özelliği haline getirmiştir. Meleklerin işin başındaki reddedişi ise tahkik işin aslını ve nedenini danışma anlamında soru cümlesi şeklinde gelmiştir.⁶⁴⁴ Halbuki İblis, Allah (c.c.)'a planlı kurgulanmış bir yargı cümlesiyle hitap etmiştir⁶⁴⁵, bu da kibirde kararlı hale geldiğini göstermektedir.⁶⁴⁶

⁶⁴² Muhtar, cilt 3, s. 1895.

⁶⁴³ Kurtubi, cilt 1, s. 296.

⁶⁴⁴ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيْفَةً قَالُوْا اَجْعَلْ فِيْهَا مَنْ يُّفْسِدُ فِيْهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَادُّ قَالَ رَبُّكَ اِنِّيْ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ “Hani, Rabbin meleklere, “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım” demişti. Onlar, “Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamdederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz.” demişler. Allah da, “Ben sizin bilmediğinizi bilirim” demişti.” Bakara, 2/30.

⁶⁴⁵ “Allah, “Sana emrettiğim zaman seni saygı ile eğilmekten ne alıyordu?” dedi. (O da) “Ben ondan hayırlıyım. Çünkü beni ateşten yarattın. Onu ise çamurdan yarattın” dedi. Ârâf, 7/13

⁶⁴⁶ İbn Aşûr, cilt 1, s. 424.

1.3.1.4.2. Örnek Mehmûz Fiil Açıklaması

15/سَتَهْرَى/ 647

I adet muzârî kalıbı kullanılmıştır.

هَرَى alay etmek, sözde ifade açığa çıkan kadar değerini düşürme isteği olmak (aşağılama isteği yoktur),⁶⁴⁸ هَرَى مِنْهُ / هَرَى / وَاسْتَهْرَى⁶⁴⁸ alay etti, sadece dile getirdiği konuyla ilgili küçük düşürdü, هَرَى هَرَى onu kırdı, هَرَى إِبِلَهُ devesini soğuktan öldürdü, هَرَى رَاحِلَتَهُ yük hayvanını harekete geçirdi, هَرَى زَيْدٌ Zeyd öldü, هَرَى أَهْرَى şiddetli soğuğa girdi,⁶⁴⁹ هَرَى بِهِ، وَمِنْهُ، وَهَرَى sözlüklerde de sülasisi ile aynı anlamda kullanıldığı görülmüştür. هَرَى وَهَرَى İbn Sîde'de aynı bilgiyi vererek fiilin sülasi haliyle aynı anlamda kullanmıştır.⁶⁵⁰

İmam-ı Taberî, Ebu Ca'fer'in هَرَى اللهُ يَسْتَهْرَى بِهِنَّ cümlesinin te'vili ile ilgili olarak, "Allah (c.c.)'ın istihzası, bizzat Kendisinin (c.c.) Kur'an'da özelliklerini anlattığı münafıklara ahirette yapacağını söylediği şeydir" şeklinde tanımlamıştır, demektedir.⁶⁵¹ Burada istihza, Allah (c.c.)'ın münafıklarla ilgili olarak "içlerinde gizlediklerinin zıttına Müslüman olmalarını açıkladıkları gibi, Allah (c.c.)'ın onlara ahirette hazırladığının tersine bu dünyada onlara Müslüman gibi davranılma hükmünü vermesidir" diyerek açıklamıştır Zeccac.⁶⁵² İmam Maturidi, Kuşeyrî, Allah

⁶⁴⁷ اللهُ يَسْتَهْرَى بِهِنَّ وَمَدُّهُمْ فِي طُعْيَانِهِمْ يَعْْمَهُونَ "Gerçekte Allah onlarla alay eder (alaylarından dolayı onları cezalandırır); azgınlıkları içinde bocalayıp dururlarken onlara mühlet verir." Bakara, 2/15, D.İ.B. s. 4.

⁶⁴⁸ Cevherî, cilt 1, s. 84; İbn Faris, cilt 2, s. 52; Ebu Hilali'l-Hasan b. Abdillâh b. Sehl b. Said b. Yahya b. Mihran el-Askerî. *Mu'cemu'l-Furuku'l-Lugaviyye*, tah. eş-Şeyh Beytullah Beyat, Müessesetü'n-Neşru'l-İslâmî, Kum:1412, s. 275.

⁶⁴⁹ Fîrûzâbâdî, cilt 1, s. 57; Zebîdî, cilt 1, s. 510; İbn Manzûr, cilt 1, s. 183; Feyyûmî, cilt 2, s. 638; er-Râzî, Muhtar, s. 326.

⁶⁵⁰ İbn Sîde, *el-Muhkem*, cilt 4, s. 350.

⁶⁵¹ Taberî, cilt 1, s. 302.

⁶⁵² Zeccac, cilt 1, s. 90.

(c.c.)'ın istihzası, alay cezasıyla cezalandırmasıdır, demektedir.⁶⁵³ Vâhidî, هَزَيْ بِهٖ يَهْزَأُ
هَزَيْ بِهٖ وَهَزَأَ بِهٖ، وَاسْتَهْزَأَ بِهٖ fiilin bâblarının tümünün aynı anlamda, karşısındakini
küçümseyerek yada abes önemsiz görerek kalbindekini tersini ifade etmesidir,
diyerek sülasisi ile eş manada kullanıldığını göstermiştir.⁶⁵⁴ İsfehânî tefsirinde
أَجَبْتُ، هَزَأْتُ وَاسْتَهْزَأْتُ fiili aynı anlamda kullanıldığını, هَزَأْتُ وَاسْتَهْزَأْتُ fiilinin sülasisiyle aynı anlamda kullanıldığını, هَزَأْتُ وَاسْتَهْزَأْتُ
fiilinin kullanımı gibidir diyor ancak هَزَأْتُ وَاسْتَهْزَأْتُ ile aynı anlamda
kullanılmasına rağmen yumuşatılmış halidir şeklinde bir ekleme de yapmıştır.⁶⁵⁵

⁶⁵³ Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, Ebu Mansur el-Mâtürîdî, *Te'vilât-u Ehli's-Sünne*, tah. Mecdî Baslum, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut:2005, cilt 1, s. 386; Abdulkerim b. Hevazin b. Abdilmelik el-Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, tah. İbrahim el-Besyûnî, el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Ammet-ü li'l-Küttab, Mısır:2000, cilt 1, s. 64.

⁶⁵⁴ Vâhidî, *el-Vesît*, cilt 1, s. 90.

⁶⁵⁵ Ebu'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed el-Maruf bi'r-Ragıb el-İsfehânî. *Tefsîru'r-Râgıbü'l-İsfehânî*, tah. Muhammed Abdulaziz Besyûnî, Külliyyetü'l-Âdâb, Tanta:1999, cilt 1, s. 103.

SONUÇ

Arap Dilinde mezit fiiller ve Bakara sûresindeki mezîd fiillerle ilgili yaptığımız çalışmada ulaştığımız sonuçları iki grupta topladık. Birincisi, inceleme neticesinde ortaya çıkan rakamsal, istatiksel (ihsât) sonuçlar, ikincisi ise bu sonuçlardan elde ettiğimiz sübjektif değerlendirmelerimizdir.

Birinci grupta yani rakamsal sonuçlarla ilgili şunları söyleyebiliriz;

• ***Bakara sûresindeki sülâsî mezîd (arttırılmış üçlü) fiillerin bâblarıyla ilgili yaptığımız tesbitler,***

1. En fazla kullanılan sülâsî mezîd bâbları, ifâl bâbı (301 kez) ve tef'îl bâbı (103 kez) olmuştur.
2. En az kullanılan sülâsî mezîd bâbı ise, 2 kez kullanılan infîâl bâbıdır.
3. Rubâî mezîd olarak kullanılan tek fiil, Bakara, 2/260. ayette geçen ... لِيَطْمَئِنَّ ... fiili اِفْعَالٌ babındandır.

4. Sülâsî mezîd bâblarla ilgili kullanım sırasına göre genel istatistik şudur;

- İf'âl bâbından 77 farklı fiil 301 kez kullanılmıştır.
- Tef'îl bâbından 42 farklı fiil 103 kez kullanılmıştır.
- İftiâl bâbından 26 farklı fiil 102 kez kullanılmıştır.
- Tefa'ul bâbından 27 farklı fiil 43 kez kullanılmıştır.
- Müfâale bâbından 17 farklı fiil 36 kez kullanılmıştır.
- İstif'âl bâbından 15 farklı fiil 21 kez kullanılmıştır.
- Tefâul bâbından 7 farklı fiil 8 kez kullanılmıştır.
- İnfiâl bâbından 2 farklı fiil 2 kez kullanılmıştır.

Bakara sûresinde toplam 213 farklı mezit fiil, farklı bablarda olmak üzere 616 kez kullanılmıştır.

• ***Bakara sûresindeki sülâsî mezîd (arttırılmış üçlü) fiillerin zamanlarıyla ilgili yaptığımız tesbitler;***

1. En fazla kullanılan zaman kalıpları mâzî (275 kez), muzârî (199) ve emr-i hâzır (76 kez) olmuştur.

2. En az kullanılan zaman kalıpları ise nehy-i gâib (2 kez), nefy-i hâl ve te'kîd-i nefy-i istikbâl (3'er kez)dir.

3. Zamanların bâblara (tabloları sağdan sola yada soldan sağa bakıldığında), babların zamanlara (yukarıdan aşağıya bakıldığında) göre genel dağılımı,

- Mâzî (275 kez)

İstif'âl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
8	7	18	46	1	8	39	148

- Muzârî (199 kez)

İstif'âl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
5	1	19	24	1	13	40	96

- Emr-i Hâzır (76 kez)

İstif'âl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
4	0	3	22	0	6	13	28

- Nehy-i Hâzır (17 kez)

İstif'âl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
0	0	1	6	0	4	1	5

- Emr-i Gâib (7 kez)

İstif'âl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
1	0	0	2	0	0	1	3

- Nehy-i Gâib (2 kez)

İstif'âl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
0	0	0	0	0	2	0	0

- Nefy-i Hâl (3 kez)

İstif'âl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
0	0	0	0	0	0	1	2

- Nefy-i İstkbâl (29 kez)

İstif'âl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
3	0	0	2	0	3	8	13

- Te'kîd-i Nefy-i İstikbâl (3 kez)

İstif'âl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
0	0	1	0	0	0	0	2

- Cahd-i Mutlak (5 kez)

İstif'âl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
0	0	1	0	0	0	0	4

Tüm bâblarda toplam 616 farklı zaman kalıbı kullanılmıştır.

- ***Bakara sûresindeki sülâsî mezîd (arttırılmış üçlü) fiillerde Aksâm-ı Seb'a ile ilgili yaptığımız tesbitler;***

1. En fazla kullanılan fiil grubu sâlim fiil (258 kez), mehmûz fiil (119 kez) olmuştur.
2. En az kullanılan fiil grubu ise misâl fiil (8 kez) olmuştur.
3. Sülâsî mezîd bâblarda bulunan fiil grupları ile ilgili genel istatistik şudur;

Lefif Fiil Mefruk	Lefif Fiil Makrun	Nakıs Fiil Yâî	Nakıs Fiil Vâvî	Ecvef Fiil Yâî	Ecvef Fiil Vâvî	Misal Fiil Yâî	Misal Fiil Vâvî	Mehmuz Fiil	Muzaf Fiil	Salim Fiil
49	13	30	26	24	49	4	4	119	40	258

4. Aksâm-ı seb'a'nın zamanlara göre dağılımı;

- Sâlim Fiil (258 Adet)

Cahd-i mutlak	Te'kid-i nefy-i istikbal	Nefy-i istikbal	Nefy-i hal	Nehy-i gaib	Emr-i gaib	Nehy-i hazır	Emr-i hazır	Muzari	Mazi
2	1	10	2	0	0	10	28	92	113

- Muzaaf Fiil (40 Adet)

Cahd-i mutlak	Te'kid-i nefy-i istikbal	Nefy-i istikbal	Nefy-i hal	Nehy-i gaib	Emr-i gaib	Nehy-i hazır	Emr-i hazır	Muzari	Mazi

0	0	5	1	2	2	1	2	16	11
---	---	---	---	---	---	---	---	----	----

• Mehmûz Fiil (119 Adet)

Cahd-i mutlak	Te'kid-i nefy-i istikbal	Nefy-i istikbal	Nefy-i hal	Nehy-i gaib	Emr-i gaib	Nehy-i hazır	Emr-i hazır	Muzari	Mazi
2	1	4	0	0	2	1	12	23	74

• Misal Fiil (8 Adet)

Cahd-i mutlak	Te'kid-i nefy-i istikbal	Nefy-i istikbal	Nefy-i hal	Nehy-i gaib	Emr-i gaib	Nehy-i hazır	Emr-i hazır	Muzari	Mazi
0	0	0	0	0	0	1	0	3	4

• Ecvef Fiil (73 Adet)

Cahd-i mutlak	Te'kid-i nefy-i istikbal	Nefy-i istikbal	Nefy-i hal	Nehy-i gaib	Emr-i gaib	Nehy-i hazır	Emr-i hazır	Muzari	Mazi
1	0	4	0	3	1	0	7	24	33

• Nâkıs Fiil (56 Adet)

Cahd-i mutlak	Te'kid-i nefy-i istikbal	Nefy-i istikbal	Nefy-i hal	Nehy-i gaib	Emr-i gaib	Nehy-i hazır	Emr-i hazır	Muzari	Mazi
0	1	2	0	0	0	4	4	20	25

• Lefif Fiil (62 Adet)

Cahd-i mutlak	Te'kid-i nefy-i istikbal	Nefy-i istikbal	Nefy-i hal	Nehy-i gaib	Emr-i gaib	Nehy-i hazır	Emr-i hazır	Muzari	Mazi
0	0	1	0	0	2	0	22	19	18

İkinci grup sonuç ise, yukarıdaki istatistikler ve araştırma sonucu elde ettiğimiz bilgiler yardımıyla ulaştığımız değerlendirmelerimizdir.

Buna göre; İf'âl bâbına aktarılmış bir fiilin muzârî meçhulü ile sülâsî meçhulünün birbirine karıştırılma ihtimali vardır, örnek: Bakara, 2/272, 279 ...

تُظَلِّمُونَ ... bu fiil için aşağıda gördüğümüz gibi iki ihtimal vardır. Bu durumda fiilin

manası, önceki ya da sonraki cümlelerle, fiilin geçtiği ayetin anlamı siyak-sibak itibariyle değerlendirilir. Bu durum genellikle lâzım (geçişsiz) fiillerde sözkonusudur.

تُظْلِمُ - تُظْلِمُونَ	ظَلَمَ - يَظْلِمُ	Sülâsî Mücerred
	أَظْلَمَ - يُظْلِمُ	İf'âl Bâbı

Muzaaf fiillerde, sülâsî muzarinin aynü'l-fiil (orta harf) harekesi idgâmdan (şedde) dolayı bilinemediğinden hangi bâbtan olduğu ezberlenerek öğrenilir, bir de muzaaf bir fiil mufaale bâbına aktarıldığında muzârî müfret (tekil) kalıbının malum yada meçhul olduğu anlaşılmaz, fiilin manasını anlamamanın yolu, cümle içindeki siyak – sibak ilişkisine bakmaktır. Örnek: Bakara/282, ... يُضَارُّ ... bu fiilin idgâmı fekk (açmak) edildiğinde يُضَارُّ şeklinde birinci ر harfinin esreli haliyle malum, ya da يُضَارُّ birinci ر harfinin fethasıyla meçhul olma ihtimali vardır. Çalışmamızda dikkatimizi çeken bu iki noktayı böylece vurgulamış olduk.

Yukarıda verdiğimiz, babların Bakara sûresindeki kullanım sayıları ve bunlarda kullanılan fiillerin sayılarının gösterildiği tabloya baktığımızda, rubâî (dörtlü) mezîd (artırılmış) kalıpların ki bunlar mezit fiillerin en kolaylarıdır, en fazla kullanılanlar olduğunu gördük. Kolaydan zora, azalan bir şekilde sıralama dikkatimizi çekti. En az kullanılan bâb ise sadece mütâvaat (dönüşlülük-edilgenlik) ifade eden infîâl bâbı olmuştur. Ayrıca, fiile “bir amaca ulaşmak için çaba ve gayret harcama” anlamı katan iftiâl babının 26 farklı fiille 102 kez kullanılması da üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu düşünüyoruz.

Bâbların zamanlara göre dağılımında da, basit zaman kalıplarından (mazi-muzari-emir) daha karmaşık zaman kalıplarına (cahd-i mutlak vs.) azalan bir kullanım olduğunu gördük, bu da bize öğretimde “basitten karmaşığa” yaklaşımını hatırlatmıştır.

Bakara sûresindeki mezîd fiillerin Aksâm-ı Seb'a (yedi kısım) dağılımına baktığımızda da, illet harfi olmayan sâlim, mehmûz ve muzaaf fiillerin en fazla kullanılanlar olması, kolay çözümlenenden çözümlenmesi zor olana doğru bir sıralamanın olduğunu bize göstermektedir. Ayrıca her fiil grubunun kendi içindeki

zamanlara dağılımında da aynı durumu gözlemledik. Bütün çalışma sonunda ortaya çıkan tablolara baktığımızda, kolaydan zora, basitten karmaşığa, azdan çoğa, yakından uzağa bir sıralama olduğuna tanık olduk, bu da genel kabulümüz olan “zorlaştırmayın, kolaylaştırın” ve “ din kolaylıktır” düsturlarıyla ne güzel örtüşmektedir.

Arapça'nın öğrenilmesi ve öğretilmesi konusunda, Kur'an-ı Kerim'in baştan sona incelenip yöntemler çıkarılması gerekmektedir çünkü Kur'an en açık ve açıklayıcı Arapça ile indirilmiştir. Çalışmamızda ortaya çıkan verilerin bu konuya katkı sağlayacağını umuyoruz.

Çalışmamızda, Kur'an'ın daha doğru anlaşılması için kelime ve kavramların daha net ortaya konmasının gereğini gördük. Bunun için de kelimelerin, Kur'an'ın indiği dönemdeki karşılıklarının iyi bilinmesi ve anlaşılması gerektiğini biliyoruz. Genel olarak dil ile istidlâl diye bildiğimiz ancak dar anlamda da nübüvvetten önce 150-200 yılı ve nübüvvet sonrasında da 50-100 yılı kapsayan dönemdeki şiir yada nesir Arap Edebiyatının bilinmesiyle gerçekleşecek olan bu istidlâlin önemli olduğunda herkes hemfikirdir. Biz de çalışmamızın ikinci bölümünde özellikle ilk dönem tefsir ve sözlüklere müracaat ederek bunu kısmen de olsa gerçekleştirmeye çalıştık. Örnek fiiller üzerinde detaylı bir şekilde durmaya çalıştık. Bahsettiğimiz bu konunun önemiyle bağlantılı olarak cahiliye şiiri, Kur'an'ın anlaşılması açısından üzerinde müstakil çalışma yapılması gereken bir alan olarak gözükmektedir.

Girişte de ifade ettiğimiz gibi çalışmamızın, özellikle ülkemizde İmam-Hatip Okullarında ve İlahiyat Fakültelerinde Kur'an ve Hadis Arapçası merkezli bir Arapça öğretim yöntemine detay ve küçük bir örnek oluşturacağını umut ediyoruz.

KAYNAKÇA

Adîme, Muhammed Abdülhalık. (1999). *el-Muğni fi tasrifi el-Ef'al*, Kahire: Dar el-Hadis.

Adîme Muhammed Abdülhalık. (Tsz) *Dirâsât li Üslûbi 'l-Kur'âni 'l-Kerîm*, Kahire:Dâru'l-Hadîs.

Abdulhamid, Muhammed Muhyiddin. (1995) *Durûsü 't-Tasrîf*, Beyrut:el-Mektebetü'l-Asriyye.

Abdubaki, M. (1364), *el-Mucemu 'l-Müfehres li Elfazi 'l-Kur'ân*, Kahire:Daru'l-Kütübü'l-Misriyye.

Abdullah, Ramazan. (2005) *es-Sıyağü's-Sarfıyyetü fi 'l-Arabiyye fi Dav-i İlmi 'l-Lugati 'l-Muâsır*, Kahire:Mektebet-ü Büstâni'l-Marife.

Akdağ, Hasan. (1984) *Arap Dilinde Fiiller*, Konya:Tekin Kitabevi.

Alî, Nâsır Huseyn. (1989) *es-Sıyagu 's-Sülâsiyyetü Mücerredeten ve Mezîdeten İstikâken ve Dilâleten*, Dimeşk:Matbaatü't-Teâvüniyye.

el-Âlûsî, Şihabuddin Muhammed bâbdillah el-Huseyni. (1425) *Ruhu 'l-Meânî fi Tefsîri 'l-Kur'âni 'l-Azîm ve 's-Seb'u 'l-Mesânî*, tah. Ali Abdulbari Atıyye, Beyrut:Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Askerî, Ebu Hilali'l-Hasan bâbdillah b. Sehl b. Said b. Yahya b. Mihran. (1412) *Mu'cemu 'l-Furuku 'l-Lugaviyye*, tah. eş-Şeyh Beytullah Beyat, Kum:Müessesetü'n-Neşru'l-İslâmî.

Atıyye, Eyyüb Circis. *Mutâvaat Fiilleri ve Kur'an'da Kullanımı*, <http://www.forsanhaq.com/showthread.php?t=330277>.

Bedreddin, İ. H. (2008). *Mu'cemu el-Evzanu 's-Sarfıyye*. Kahire: Mektebet-ü İbn Teymiyye.

Begavî, Ebu Muhammed el-Huseyn b. Mesud b. Muhammed b. el-Ferrâ. (1420) *Meâlimu 't-Tenzîl fi Tefsîru 'l-Kur'ân*, tah. Abdurrezzak el-Mehdî, Beyrut:Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Beküş, Tayyib. (1992) *Et-Tasrîfü 'l-Arabiyy*, Tunus:el-Mektebetü'l-İskenderiyye.

Beydânî, Sadık b. Muhammed. (1321) *Nüzheti 't-Tarf Şerh-u Binâi 'l-Efâli fi İlmi 's-Sarf*, Mısır:Matbaatu'l-Hayriyye.

Buhayrî, Ebu Ziyâd Muhammed b. Said. *el-İnbâ' bi Şerh-i Metni'l-Binâ*, (Diğer bilgiler eksik).

Cebel, Muhammed Hasan Hasan. (2010), *el-Mu'cemu'l-İştikâkî el-Müessal li Elfazı'l-Kur'an el-Kerim*, Kahire:Mektebetü'l-Edeb.

Cemal, Küveyhil. "محاضرات في علم الصرف" <http://dspace.univ-setif2.dz/xmlui/handle/123456789/721?show=full>.

Cevâlîkî, Mevhûb b. Ahmed b. el-Hıdır b. el-Hasen, Ebu Mansur. (1982) *Mâ Cae Alâ Faaltü ve Efaltü bi Ma'nâ Vâhid*, tah. Mâcid ez-Zehebî, Dimeşk:Dâru'l-Fikr.

Cevheri, Ebu Nasr İsmail b. Hammad Farabî. (1987) *Sıhah Tacu'l-Luga ve Sıhahu'l-Arabiyye*, tah. Ahmet Abdulgafur Attar, Beyrut: Daru'l-İlm.

Cezâirî, Cabir b. Musa bâbdulkadir b. Cabir Ebu Bekir. (2003) *Eyseru't-Tefâsîr li Kelâmi'l-Aliyyi'l-Kebîr*, Medine:Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hukm.

Cürcânî, Abdulkahir. (1987) *El-Miftâh fi's-Sarf*, tah. Ali Tefvik el-Hamed, Beyrut:Müessesetü'r-Risale.

Çörtü, M. (2015). *Arapça Dilbilgisi Sarf*. İstanbul: İfav, 23. Bsk.

Antuvan Dahdah. (1981) *Mu'cem-u Kavâidi'l-Luğati'l-Arabiyye*, Beyrut:Mektebet-u Lübnân.

Dozy Reinhart Pieter Anne. (2000) *Tekmiletü'l-Meâcimi'l-Arabiyye*, Irak:Vizâratü's-Sekâfeti ve'l-İ'lâm.

Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, el-Kiyâ Hırrâsî. (1405) *Ahkâmu'l-Kur'an*, tah. Musa Muhammed Ali – İzzet Abduh Atiyye, Beyrut:Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Ebu Zehre Muhammed b. Ahmed b. Mustafa b. Ahmed Ebi Zehre. (1987) *Zehretü't-Tefâsîr*, Kahire:Daru'l-Fikri'l-Arabi.

el-Elbani, Muhammed Nasiruddin. (1408) *Silsiletü'l-Ehadisü'd-Daiife*, Riyad:Daru'l-Maarif.

Endülüsü, Muhammed bâbdilleh, İbnü'l-Arabi. (2003) *Ahkamu'l-Kur'an*, tah. Muhammed Abdulkadir Ata', Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

el-Endülüsü, Ebu Hayyan Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf b. Hayyan Esiru'd-Din.(1420) *el-Bahru'l-Muhit fi't-Tefsir*, tah. Sıdkı Muhammed Cemil, Beyrut:Daru'l-Fikr.

el-Esmer, R. (1997). *Mu'cemu el-Mufasssal fi ilmi's-Sarf*, Beyrut: Dar el-Kütüb el-İlmiyye.

el-Esterâbâzî, R. (1982) *Şerh-u Şafiyet-i İbn Hacıp*, tah. Muhammed Nur el-Hasen, Muhammed er-Rafraf, Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut:Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Elmalı, H. (2015). *Arapça Dilbilgisi Sarf Nahiv*. İstanbul: Rağbet Yayınları
el-Endülüsî, Ebu Muhammed, Abdulhak b. Galib bâbdurrahman b. Temmam b. Atıyye. (1422) *el-Muharrerü'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz*. tah. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed, Beyrut:Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Ezdi, Ebu Bekr Muhammed b. Hasan b. Düreyd. (1987) *Cemheretü'l-Luga*, tah. Remzi Münir Ba'lebekkî, Beyrut:Daru'l-İlm.

Fâhîrî, Salih Selim. (1996) *Tasrîfu'l-Efâl ve'l-Masâdir ve'l-Müşakkât*, Kahire:Asamî.

el-Faysali, A. *Muhtasar el-Sarf*, Beyrut: Dar el-Kalem.

Feyyâz, Süleyman. (1990) *el-Hukûlü'd-Dilâliyyetü's-Sarfıyyetü li'l-Efâli'l-Arabıyyeti*, Riyad:Dâru'l-Mirrîh li'n-Neşr.

el-Feyyûmî, Ahmet b. Muhammed b. Ali. (1987) *Misbahu'l-Münîr*, tah. Abdulaziz eş-Şenâvî, Kahire:Dâru'l-Maarif.

Fîrûzâbâdî, Mecduddin Ebu Tahir Muhammed b. Yakup. (2005) *el-Kamusu'l-Muhit*, tah. Komisyon, Beyrut:Müessesetü'r-Risale.

Fîrûzâbâdî, Mecdüddin Ebu Tahir Muhammed b. Yakup. (1996) *Basâir-u zevi't-Temyîz fi Letâifi'l-Kitâbi'l-Azîz*, tah. Muhammed Ali en-Neccar, Kahire:Lecnetu İhyai't-Turâsi'l-İslâmî.

Gündüzöz, S. (2015). *Arapçanın Söz Varlığı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Gündüzöz, S. (2002), *Sıbeveyh'te Kelime yapısı* (yayınlanmamış doktora tezi), Samsun:Ondokuz Mayıs Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

el-Halil b. Ahmed b. Amr b. Temim el-Ferâhîdî El-Basri, Ebu Abdurrahman. (Ths.) *Kitabu'l-Ayn*, tah. Mehdi el-Mahzumi, İbrahim es-Samirai, Beyrut:Dar-u Mektebetü'l-Hilal.

Halvânî, Muhammed Hayr. (Tsz) *El-Muğni'l-Cedîd fi İlmi's-Sarf*, Beyrut:Dâru's-Şarku'l-Arabî.

Hamîd, Şeyhâvî. (2013) *el-Ebniyetü's-Sarfîyyetü ve Dilâlâtühê fî Sûrati'l-Kehfi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cezayir:Câmiat-u Ebî Bekr, Külliyyetü'l-Êdêb ve'l-Lugât.

Hamlâvî, A. (1957). *Şeze'l-Arf fi Fenni's-Sarf*, Daru'l-Kıyen.

Hanbelîzâde, M. Ş. (2009), *Temrinli ve İraplı Arapça*, nşr. Hüseyin Elmalı, İzmir:Anadolu Yayınları.

Hatîb, Şemsüddin, Muhammed b. Ahmed eş-Şîrînî. (1285) *es-Sirâcü'l-Münîr fi'l-Îâne alâ Marifeti Ba'dı Meâni Kelâm-i Rabbine'l-Hakîmi'l-Habîr*, Kahire:Matbaat-u Bûlâk.

Havva, Said. (1424) *el-Esâs fi't-Tefsîr*, Kahire:Dâru's-Selâm.

Hâzin, Alauddin Ali b. Muhammed b. İbrahim bin Ömer eş-Şeyhî Ebu'l-Hasan. (1415) *Lübâbü't-Te'vîl fi Meâni't-Tenzîl*, tas. Muhammed Ali Şahin, Beyrut:Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Hererî, Muhammed Emin bâbdillah el-Esyûbî. (2007) *Menâhilü'r-Ricâl ve Merâdiu'l-Etfâl bi Lübâni Meânî Lâmiyetü'l-Ef'âl*, San'â:Mektebetü'l-İmâm el-Vêdî.

Herevi, Ebu Mansur Muhammed b. Ahmet b. el-Ezheri. (2001) *Tehzibü'l-Lüga*, tah. Abdüsselam Muhammed Harun, Kahire:el-Müessesetü'l-Mısrıyye.

Herevi, Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam bâbdillah. (1964) *Garibu'l-Hadis*, tah. Muhammed Abdulmuid Han, Haydarabat:Matbaatu Dairetü'l-Maarifu'l-Osmaniyye.

Hindavi, H. (1989). *Menahic es-Sarfıyyin ve Mezahibuh*, Dimaşk: Dar el-Kalem.

Hindî, Cemaluddin, Muhammed Tahir b. Ali es-Sıddık. (1967) *Mecma-u Biharu'l-Envar fi Garâibi't-Tenzîl ve Letâifi'l-Ahbar*, Haydarabat:Matbaat-u Meclisi Dairati'l-Maarifi'l-Osmaniyye.

Hudayrî, Muhammed bâbdulaziz b. Ahmed. (2008) *Es-Sirâc fi Beyân-i Garîbi'l-Kur'ân*, Riyad:Mektebetü'l-Fehd el-Vataniyye.

Isam, N. (1982). *Ebniyet el-Fi'l fi Şafiyeti'l-Hâcip*, Lübnan: Dar el-Fikr el-Lübnani.

İbn Aşur, Muhammed el-Tahir. (1984), *et-Tahrir ve't-Tenvir* Tunus:ed-Dar et-Tunusiyye.

- İbn Akîl, Bahauddin. (1405) *el-Müsâid alâ Teshîli'l-Kavâid*, tah. Muhammed Kâmil Berekât, Dimeşk:Dâru'l-Fikr.
- İbn Cinnî, Ebu'l-Feth Osman el-Mevsilî. (Tsz) *El-Hasâis*, Kahire:el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmmetü li'l-Küttâb.
- İbn Cinnî, Ebu'l-Feth Osman el-Mevsilî. (1999) *el-Muhtesib fî Tebyîn-i Vücûh-i Şevêzi'l-Kıraati ve'l-Îdâhi anhé*, Mısır:Vizâretü'l-Evkâf.
- İbnu'l-Enbarî. (1985), *Nuzhetü'l-Elba fî Tabakati'l-Üdeba*, tah. İbrahim es-Samirai, Ürdün Zerka:Mektebetü'l-Menar.
- İbnü'l-Esîr, Ziyâuddin, Nasrullah b. Muhammed. (tsz) *El-Meseli's-Sâir fî Edebi'l-Kâtibi ve's-Şâir*, Kahire:Dâr-u Nehdat-i Mısır.
- İbn Faris, Ahmet b. Zekeriya el-Kazvini er-Razi. (1979) *Mu'cemu Makayîsu'l-Luga*, tah. Abdusselam Muhammed Harun, Beyrut:Daru'l-Fikr.
- İbn Fâris Ahmed b. Zekeriyya el-Kazvînî er-Râzî. (1986) *Mücmeli'l-Luga li'bn-i Fâris*, tah. Züheyr Abdülmuhsin Sultan, Beyrut:Müessesetü'r-Risale.
- İbn Hâleveyh, el-Hüseyn b. Ahmed. (1979) *Leyse fî Kelâmi'l-Arab*, tah. Ahmed Abdulgafur Attar, Mekke:Mekketü'l-Mükerreme.
- İbn Hişam el- Ensârî en – Nahvî. (1990) *Nuzhetü't-Tarf fî İlmi's-Sarf*, tah. Abdülmecid Herîdî, Kahire:Mektebetü'z-Zehra.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim. (1978) *Garîbü'l-Kur'an*, tah. Ahmed Sakr, Kahire:Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdillâh b. Müslim ed-Dîneverî. (Tsz) *Edebü'l-Kâtib*, tah. Muhammed ed-Dêlî, Dimeşk:Müessesetü'r-Risâle.
- İbn Manzur, Ebu'l-Fazl İbn Cemalettin Muhammed b. Mükerrerem İbn Manzur el-İfriki el-Mısri. (1955) *Lisanu'l-Arap*, Beyrut:Dar-ı Sadır.
- İbn Mîsiyye, Refîka. (2005) *el-Ebniyetü's-Sarfîyye ve Dilâlâtühê fî Sûret-i Yûsuf (a.s.)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Cezayir: Câmîat-u Monteri Kosantîne, Külliyyetü'l-Êdêb ve'l-Lugât.
- İbn Sîde, Ebu'l-Hasen Ali b. İsmail. (2000) *El-Muhkem ve'l-Muhîtu'l-A'zam*, tah. Abdulhamid Hindâvî, Beyrut:Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- İbn Sîde, Ebu'l-Hasen Ali b. İsmail. (1996) *el-Muhassas*, tah. Halil İbrahim Cefâl, Beyrut:Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Arabiy.

İbn Usfur, İsbili. (1987). *el-Mümti' fi el-Tasrif*, tah. Fahrudin Kubade, Beyrut: Dar el-Marife.

İbn Yaîş, Yaîş b. Ali b. Yaîş b. Ebi's-Seraye Muhammed b. Ali. (2001) *Şerhu'l-Mufassal li'z-Zemahşerî*, Beyrut:Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

İbn Yaîş. (1973) *Şerhu'l-Mulûkî fi't-Tasrif*, tah. Fahrudin Kabâve, el-Halep:Mektebetü'l-Arabiyye.

İdrîs, Süreyya Abdullah Osman. (1989) *Es-Sıyagu'l-Fi'liyyetü fi'l-Kur'âni'l-Kerimi*, Medine:Camiat-u Ümmü'l-Kura.

İsfehânî, Ragıp Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed. (1412) *el-Müfredat*, tah. Safvan Adnan Davudi, Dimeşk:Daru'l-Kalem.

İsfehânî, Ebu'l-Kâsım el-Hüseyin b. Muhammed el-Maruf bi'r-Ragıb. (1999) *Tefsîru'r-Râgıbü'l-İsfehânî*, tah. Muhammed Abdulaziz Besyunî, Tanta:Külliyetü'l-Âdâb.

Kınnevcî, Ebu't-Tayyib Muhammed Sıddık Han b. Hasan b. Ali b. Lutfullah el-Huseynî el-Buharî. (1992) *Fethu'l-Beyan fi Makasidu'l-Kur'ân*, Beyrut:el-Mektebetü'l-Asriyye.

Kızılıcık, A. (2012). *Uygulamalı Arapça Dilbilgisi*. İstanbul:Ravza Yayınları.

Kızılıcık, A. (2008). *Ebu'l-Kâsım ve Dekâiku't-tasrif*, İstanbul:Şarkiyat Mecmuası Sayı 12, s.109-113.

Komisyon. (2008) *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: DİB Yayınları.

Komisyon. (2008) *Kur'an Meâli*. Ankara: DİB Yayınları.

el-Kurtubi, Ebu Abdilleh Muhammed b. Ahmed. (1964) *el-Câmi-u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, tah. Ahmet el-Merduni – İbrahim Atfîş, Kahire:Dâru'l-Kütübü'l-Mısriyye.

Kuşeyrî, Abdulkerim b. Hevazin bâbdilmelik. (2000) *Letâifü'l-İşârât*, tah. İbrahim el-Besyûnî, Mısır:el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Ammet-ü li'l-Küttab.

el-Kûfî, Necat Abdulâzım. (1989) *Ebniyetü'l-Ef'âl ve Dirâsetün Lugaviyyetün Kur'âniyyetün*, Urdün:Dârüs-Sekâfe.

Maksudoğlu, M. (2009) *Arapça Dilbilgisi*, İstanbul: Ensar Yayınları, 14. Bsk.

- Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Âmir. (2004) *el-Muvatta'*, tah. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Abudabi-İmarat:Müesseset-ü Zâyed b. Sultan
- Mâtürîdî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, Ebu Mansur. (2005) *Te'vilât-u Ehli's-Sünne*, tah. Mecdî Baslum, Beyrut:Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Mecmau'l-Luğatu'l-Arabiyye bi'l-Kahire. (tsz) *el-Mu'cemu'l-Vesît*, Kahire:Dâru'd-Da'va.
- Meydânî, Ahmet b. Muhammed. (1299) *Nüzhetü't-Tarf fi İlmi's-Sarf*, İstanbul: Cevaib Matbaası.
- Mevlevî, M. (1964) *Divan Antere, Tahkik ve Dirase*, Kahire:Mektebetü'l-İslamiye.
- Mukatil b. Süleyman, Ebu'l-Hasen. (1423) *Tefsir-u Mukatil b. Süleyman*, tah. Abdullah Mahmut Şehateh, Beyrut:Dar-u İhyau't-Turas.
- Muhammed Halid Rihal, Rakib Latif, “*Meâni Siyagu'l-Ef'âli'l-Mezidetü fi Sûrati'l-Bakarah inde'l-Fahru'r-Râzî*” *Mecellet-u Külliyyetü'l-İslâmiyye*, Camiat-u Bağdat, Külliyyetü'l-Ulûmi'l-İslamiyye, 1433, sayı, 31, s. 212.
- Muhtar Abdulhamit Ömer, Ahmet. (2008) *Mu'cemu'l-Luğatu'l-Muasıra*, Kahire:Alemü'l-Kütüb.
- Nahhâs, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. İsmail b. Yunus el-Murâdî. (1421) *İ'râbu'l-Kur'an*, Kahire:Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Osman b. Cünnî, Ebu'l-Feth. (1954) *el-Munsif*, tah. İbrahim Mustafa-Abdullah Emin, Kahire:İdaret-ü İhya-i't-Türasi'l-Kadim.
- Omar, Ahmet Muhtar. (2008) *Mu'cemu's-Savâbi'l-Lugavî Delilü'l-Müsakkafi'l-Arabî*, Kahire:Âlemü'l-Kütüb.
- Rabî, Alyâ' Nusrat Hasen. (2005) *el-Mecêlêtü'd-Dilâliyyetü fi Siyagi'l-Efâli'l-Mezîdeti fi's-Suveri's-Seb'it-Tuvâl*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Bağdat:Câmiat-u Bağdat, Külliyyetü't-Terbiyye li'l-Benât.
- Râcihî, Abduh. (1984) *et-Tatbîku's-Sarfî*, Beyrut:Dâru'n-Nahdatü'l-Arabiyye.
- Râzî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hasen b. el-Hüseyn et-Teymî. (1420) *Mefâtihu'l-Gayb*, Beyrut:Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Râzî, Zeynuddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekir bâbdulkadir. (1999) *Muhtâru's-Sihâh*, tah. Yusuf eş-Şeyh Muhammed, Beyrut:el-Mektebetü'l-Asriyye.

Sabuni, Muhammed Ali. (1980) *Ravâiu 'l-Beyan Tefsîr-u Âyâti 'l-Ahkâm*, Dimeşk:Mektebetü'l-Gazali.

Sâbûnî, Muhammed Ali. (1998) *Safvetü 't-Tefsîr*, Kahire:Dâru's-Sâbûnî.

Sadefî, Salahuddin Halil b. Eybek. (1987) *Tashîhu 't-Tashîf ve Tahrîru 't-Tahrîf*, tah. es-Seyyid eş-Şerkâvî, Kahire:Mektebetü'l-Hancî.

Sa'dî, Abdurrahman b. Nasır bâbdillah. (2000) *Teysîru 'l-Kerimi 'r-Rahman fî Tefsîri Kelâmi 'l-Menân*, tah. Abdurrahman b. Male'l-Luveyhık, Dimeşk:Müessesetü'r-Risale.

Sâfî, Mahmut bâbdurrahim. (1418) *El-Cedvel fî İ'râbi 'l-Kur'âni 'l-Kerîm*, Şam:Dâru'r-Raşîd.

Sa'lebî, Ahmet b. Muhammed b. İbrahim. (2002) *el-Keşf ve 'l-Beyan an Tefsiri 'l-Kur'an*, tah. el-İmam Ebi Muhammed b. Âşûr, Beyrut: Dar-u İhyai't-Türasi'l-Arabî.

Sâlim Mükrem, Abdulal. (1998) *Şerh Muhtasar el-Tasrif el-İzzi fî Fen el-Sarf*, 8. Bsk. Mısır: Mektebet el-Ezheriyye.

Samirrâî, Muhammed Fadıl, (2013) *es-Sarfu 'l-Arabi Ahkamun ve Meanin*, Dimeşk: Dar-u İbn Kesir.

Salih Samirrâî, Fadıl. (2006) *Belâgatü 'l-Kelime fî 't-Ta'biri 'l-Kur'ânî*, Kahire:Şirketü'l-Âtik li Sinaati'l-Kitab.

Sem'ânî, Ebu'l-Muzaffer, Mansur b. Muhammed bâbdulcebbar b. Ahmed. (1997) *Tefsîru 'l-Kur'ân*, tah. Yasir b. İbrahim, Ganim bâbbas b. Ganim, Riyad:Dâru'l-Vatan.

Sîbeveyh, Ebî Bişr Amr b. Osman b. Kanber. (1982) *el-Kitâb*, tah. Abdüsselâm Muhammed Harun, Kahire:Mektebetü'l-Hancî.

Suhârî, Seleme b. Müslimi'l-Avtî. (1999) *el-İbâne fî 'l-Lugati 'l-Arabiyye*, tah. Abdulkerim Halife, Nusret Abdurrahman, Salah Cerrar, Muhammed Hasan Avvad, Casir Ebu Safiyye, Amman:Vizaratü't-Türâsi'l-Kavmî ve's-Sekâfe.

es-Suyûtî, Celalettin. (1998), *el-Müzhir fî Ulumi 'l-Luga ve Envâihê*, tah. Fuat Ali Mansur, Beyrut:Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

es-Süyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekr. (1422) *Lübâbu 'n-Nükûl fî Esbâbi 'n-Nüzûl*, Beyrut:Müessesetü'l-Kütübü's-Sekâfiyye.

Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekr, Celalüddin. (tsz) *Hem 'u 'l-Hevâmi ' fî Şerh-i Cem 'u 'l-Cevâmi'*, tah. Abdulhamid Hindâvî, Mısır:el-Mektebetü't-Tevfikiiyye.

eş-Şafii, Muhammed b. İdris. (1990) *Ahkâmu'l-Kur'ân*, (toplayan, el-İmam el-Beyhaki en-Neysaburi), tah. eş-Şeyh Abdulgani Abdulhalık, Beyrut:Dar-u İhyau'l-Ulum.

Şelâş, Haşim Taha. (1971) *Ezvânü'l-Ef'âl ve Meânîhe*, Necef :Matbaatu'l-Êdêb.

eş-Şertünî, Reşit, (1388) *Mebâdiü'l-Arabiyyetü fi's-Sarfi ve'n-Nahvi*, Kum: Daru'l-İlm.

eş-Şeybani, Ebu Abdurrahman Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, (1986) *Kitabu's-Sünneh*, tah. Muhammed b. Said b. Sâlim el-Kahtani, Riyad:Dar-u İbnu'l-Kayyim.

Taberi, Ebu Cafer, Muhammed b. Cerir. (2001) *Camîu'l-Beyan an Te'vil-i Ayi'l-Kur'an*, tah. Abdullah bâbdulmuhsin et-Türki, Kahire:Dar-u Hicr.

Tantavî, Muhammed Seyyid. (1997-98) *et-Tefsîru'l-Vesît li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire:Dar-u Nahda.

Tâî, Muhammed b. Mâlik. (2009) *Îcâzu't-Ta'rif fi İlmi't-Tasrif*, tah. Muhammed Osman, Kahire:Mektebetü's-Sekâfetü'd-Diniyye.

Teftêzênî, Mesud b. Ömer Sa'duddin. (1997) *Şerh-u Muhtasari't-Tasrifî'l-İzzî fi Fenni's-Sarf*, şrh. tah. Abdul'âl Sâlim Mükrem, Kahire:el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs.

et-Tirmizi, Muhammed b. İsa b. Sevra b. Musa b. ed-Dahhak. (2002) *Sünenü't-Tirmizi*, tah. Beşar Avad Maruf, Beyrut:Daru'l-Garbi'l-İslami.

Uralgiray. Y. (1986) *İlk Ve İleri Dilbilgisi*, İstanbul: Tebliğ Yayınları.

Useymîn, Muhammed b. Salih b. Muhammed. (1423) *Tefsîru'l-Fâtihati ve'l-Bakarati*, Suudi Arabistan:Dâr-u ibnü'l-Cevzî.

Vahidi, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali. (1994) *el-Vasît fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, tah. Şeyh Adil Ahmed, Ali Muhammed, Ahmed Muhammed, Beyrut:Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Vâhidî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali. (1430) *Et-Tefsîru'l-Besît*, tah. Muhammed b. Mesûd, Riyad:Câmiatu'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslâmiyye.

Ya'kûb, Emîl Bedî. (2003) *el-Mucem'l- Mufasssal fi Dekâik el- Lüga el-Arabiyye*, Beyrut:Dâr el-Kutub el-Arabiyye.

Yakut, Mahmut Süleyman. (1999) *es-Sarfu 't-Talimi*, Küveyt:Mektebet-u Menari'l-İslamiyye.

Yusuf, Esad Rezzak. (2011) *Ebniyetü 'l-Fiil fî Makâmâti 'l-Harîrî*, (Yayınlanmamış tez), Basra: Camiat-u Basra, Külliyyetü't-Terbiye.

Zebidi, Muhammed. (1987) *Tacü 'l-Arus*, 2. Bsk. Kuveyt:Matbaat-ü Hukümet-i Kuveyt.

Zeccac, İbrahim b. es-Sirrî b. Sehl Ebu İshak. (1988) *Meâni 'l-Kur'ân ve İ'râbuhu*, tah. Abdulhalil Abduhu Şelebî, Beyrut:Alemü'l-Kütüb.

Zemahşeri, M. (1407) *el-Keşşaf an Hakaik-ı Gavamid-i et-Tenzil*, Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-Arabiyye.

Zemahşerî Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Amr b. Ahmed. (1998) *Esâsü 'l-Belâga*, tah. Muhammed Bêsil Uyûnu's-Sûd, Beyrut:Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye,

ez-Zühaylî, Vehbe b. Mustafa. (1418) *Et-Tefsîru 'l-Münîr fî 'l-Akîdeti ve 'ş-Şerîati ve 'l-Menhec*, Dimeşk:Dâru'l-Fikri'l-Muâsır.

ez-Zühaylî, Vehbe b. Mustafa. (1422) *et-Tefsîru 'l-Vesît*, Dimeşk:Dâru'l-Fikr.

Ek-1

1. Bakara Sûresindeki Mezîd Fiillerin Bâblarına Göre Tekrarlar Da Dâhil Olmak Üzere Tablosu

	İstifâl	Tefâul	Tefa'ul	İftiâl	İnfiâl	Mufâale	Tef'îl	İf'âl
1	يَسْتَهْرِئُ/15	تَشَابَهَ/70	تَلْفَى/37	اشْتَرَوْا/16	انْفَجَرَتْ/60	يُحَادِثُونَ/9	نَزَلْنَا/23	يُؤْمِنُونَ/3
2	اسْتَوْقَدَ/16	أَذْرَعْتُمْ/72	تَوَلَّيْتُمْ/64	تَتَّقُونَ/21	يَنْقَلِبُ/143	وَعَدْنَا/51	بَشِّرَ/25	يُقِيمُونَ/3
3	لَا يَسْتَحْيِي/26	تَطَاهَرُونَ/85	يَتَفَخَّرُ/74	اتَّقُوا/24		يُلِحُّاجُونَكُمْ/76	فَسَوَّيْهُنَّ/29	يُنْفِقُونَ/3
4	اسْتَكْبَرَ/34	تَشَابَحَتْ/118	يَشْفُقُ/74	اسْتَوَى/29		نُقَادُوهُمْ/85	نُسِخَ/30	يُؤْمِنُونَ/4
5	وَاسْتَعِينُوا/45	أَنْ يَتَرَا جَعًا/230	تَوَلَّيْتُمْ/83	لَا تَشْتَرُوا/41		عَاهَدُوا/100	نُقَدِّسُ/30	أَنْزَلَ/4
6	يَسْتَحْيُونَ/49	تَرَاضَوْا/232	مَنَّوْا/94	فَاتَّقُونَ/41		رَاعَيْنَا/104	عَلَّمُ/31	أَنْزَلَ/4
7	اسْتَسْقَى/60	تَدَايَنْتُمْ/282	لَنْ يَتَمَنَّوَهُ/95	وَاتَّقُوا/48		أَلْحَاجُونَنَا/139	عَلَّمْتَنَا/32	يُوفُونَ/4
8	تَسْتَبْدِلُونَ/61	تَبَايَعْتُمْ/282	يَتَعَلَّمُونَ/102	اتَّخَذْتُمْ/51		عَاهَدُوا/177	كَذَّبُوا/39	أَنْذَرْتَهُمْ/6
9	اسْتَكْبَرْتُمْ/87		يَتَعَلَّمُونَ/102	هَتَّأُونَ/53		بَاشِرُوهُمْ/187	فَضَّلْتُمْكُمْ/47	لَمْ تُنذِرْهُمْ/6
10	يَسْتَفِيحُونَ/89		يَتَبَدَّلُ/108	يَعْتَدُونَ/61		لَا تُبَاشِرُوهُمْ/187	نَجَّيْنَاكُمْ/49	لَا يُؤْمِنُونَ/6

11	اسْتَعِينُوا/153		تَبَيَّنَ/109	تَتَفَعَّلُونَ/63		قَاتِلُوا/190	يَذْحِكُونَ/49	أَمَّنَّا/8
12	لِيَسْتَجِيبُوا/186		تَقَبَّلَ/127	اعْتَدُوا/65		يُقَاتِلُونَكُمْ/190	ظَلَلْنَا/57	أَمَّنُوا/9
13	اسْتَيْسَرَ/196		تَوَلَّوْا/137	تَتَّجِدْنَا/67		لَا تُقَاتِلُوهُمْ/191	بَدَّلَ/59	لَا تُفْسِدُوا/11
14	اسْتَيْسَرَ/196		أَنْ يَطَّوَّفَ/158	لِيَسْتَشْرُوا/79		يُقَاتِلُوكُمْ/191	يُبَيِّنَ/68	أُوتُوا/13
15	اسْتَعْفِرُوا/199		تَطَوَّعَ/158	أَتَّخِذُكُمْ/80		قَاتِلُوكُمْ/191	يُبَيِّنَ/69	أَمَّنَ/13
16	اسْتَطَاعُوا/217		تَبَرَّأَ/166	اشْتَرَوْا/86		قَاتِلُوهُمْ/193	يُبَيِّنَ/70	نُؤْمِنُ/13
17	أَنْ تَسْتَزِعُوا/233		تَقَطَّعَتْ/166	اشْتَرَوْا/90		يُقَاتِلُونَكُمْ/217	يُحَرِّفُونَهُ/75	أَمَّنَ/13
18	اسْتَمْسَكَ/256		تَتَبَّرَا/167	أَتَّخِذُكُمْ/92		هَاجِرُوا/218	تُحَدِّثُونَهُمْ/76	أَمَّنُوا/14
19	لَا يَسْتَطِيعُونَ/273		تَبَرَّؤُا/167	اتَّبَعُوا/102		جَاهَدُوا/218	لَا يُخَفِّفُ/86	أَمَّنَّا/14
20	لَا يَسْتَطِيعُ/282		تَطَوَّعَ/184	اشْتَرَى/102		تُحَالِطُوهُمْ/220	فَقَمِينَا/87	أَصْنَاءُ/17
21	اسْتَشْهَدُوا/282		يَتَّبِعِينَ/187	اتَّقُوا/103		لَا يُؤَاخِذُكُمْ/225	أَيَّدَاهُ/87	لَا يُبْصِرُونَ/17
22			تَمَتَّعَ/196	يَخْتَصُّ/105		يُؤَاخِذُكُمْ/225	كَذَّبْتُمْ/87	أَصْنَاءُ/20
23			تَرَوُّدُوا/197	يَخْتَلِفُونَ/113		لَا تُضَارُّ/233	أَنْ يَنْزِلَ/90	أَطْلَمَ/20

24		تَعَجَّلَ/203	اتَّخَذَ/116		لَا تُوَاعِدُوهُمْ/235	قَدَّمَتْ/95	أَنْزَلَ/22
25		تَأَخَّرَ/203	تَتَّبِعَ/120		خَافِظُوا/238	يُعَمَّرُ/96	أَخْرَجَ/22
26		تَوَلَّى/205	اتَّبَعَتْ/120		قَاتِلُوا/244	أَنْ يُعَمَّرَ/96	أَعَدَّتْ/24
27		تَتَفَكَّرُونَ/219	اتَّقُوا/123		يُضَاعَفُ/245	نَزَّلَهُ/97	أَمَّنُوا/25
28		يَتَذَكَّرُونَ/221	اِبْتَلَى/124		ثُقَاتِلَ/246	يُعَلِّمُونَ/102	أَمَّنُوا/26
29		تَطَهَّرْنَ/222	اتَّخَذُوا/125		أَلَّا تُقَاتِلُوا/246	مَا يُعَلِّمَانِ/102	أَرَادَ/26
30		يَتَرَبَّصْنَ/228	أَصْطَرَّةُ/126		أَلَّا تُقَاتِلَ/246	يُفَرِّقُونَ/102	يُضِلُّ/26
31		مَنْ يَتَعَدَّ/229	أَصْطَفَيْنَاهُ/130		جَاوَزَهُ/249	يُنزِّلَ/105	مَا يُضِلُّ/26
32		يَتَوَقَّفُونَ/234	أَصْطَفَى/132		حَاجَ/258	تُعَدِّمُوا/110	أَنْ يُوصَلَ/27
33		يَتَرَبَّصْنَ/234	مَتَدَّوْا/135		يُضَاعِفُ/261	تَوَلَّوْا/115	يُفْسِدُونَ/27
34		يَتَوَقَّفُونَ/240	أَهْتَدُوا/137		لَا يُضَارَّ/282	يَكَلِّمْنَا/118	أَخْيَاكُمْ/28
35		تَوَلَّوْا/246	يَتَّبِعَ/143		يُحَاسِبُكُمْ/284	بَيْنَا/118	يُحِبُّكُمْ/28
36		تَبَيَّنَ/256	اتَّبَعَتْ/145		لَا تُؤَاخِذْنَا/286	فَضَّلْنَاكُمْ/122	يُحِبُّكُمْ/28

37			لَمْ يَسْتَنْهَ 259/	اسْتَبَقُوا/ 148		طَهَّرَا/ 125	تُرْجَعُونَ/ 28
38			لَمَّا تَبَيَّنَ 259/	هَتَدُونَ/ 150		أَمِيعَةً/ 126	يُفْسِدُ/ 30
39			تَتَفَكَّرُونَ/ 266	اعْتَمَرَ/ 158		يُعَلِّمُهُمْ/ 129	أَنْبِيَاءٍ/ 31
40			لَا تَبِمَمُوا/ 267	يَسْجُدُ/ 165		يُرْجِيهِمْ/ 129	أَنْبِيَاهُمْ/ 33
41			يَذَكَّرُ/ 269	أَتَّبِعُوا/ 166		وَصَى/ 132	أَنْبِيَائِهِمْ/ 33
42			يَتَخَيَّطُهُ 275/	أَتَّبِعُوا/ 166		لَا تُعْرِضْ/ 136	تُبَدُونَ/ 33
43			أَنْ تَصَدَّقُوا/ 280	أَتَّبِعُوا/ 167		مَا وَلَّيْتُمْ/ 142	أَرْكَمًا/ 36
44				لَا تَتَّبِعُوا/ 168		نُؤَيِّنَنَّكَ/ 144	أَخْرَجْنَاهُمَا/ 36
45				أَتَّبِعُوا/ 170		وَلَى/ 144	أَنْعَمْتُ/ 40
46				تَتَّبِعْ/ 170		وَلَوْ/ 144	أَوْفُوا/ 40
47				لَا يَهْتَدُونَ/ 170		وَلَى/ 149	أَوْفِ/ 40
48				اِضْطَرُّوا/ 173		وَلَى/ 150	أَمِنُوا/ 41
49				يَشْتَرُونَ/ 174		وَلَوْ/ 150	أَنْزَلْتُ/ 41

50			اشْتَرَوْا/175		يُرِيكُمْ/151	أَقِيمُوا/43
51			اِخْتَلَفُوا/176		يُعَلِّمُكُمْ/151	وَأْتُوا/43
52			اِغْتَدَى/178		يُعَلِّمُكُمْ/151	أَنْعَمْتُ/47
53			تَتَّقُونَ/179		بَشِّرْ/155	أَنْجَيْنَاكُمْ/50
54			تَتَّقُونَ/183		بَيِّنَا/159	أَعْرِفْنَا/50
55			نَحْتَابُونَ/187		بَيِّنُوا/160	أَتَيْنَا/53
56			اِتَّبَعُوا/187		لَا يُحْمَلُونَ/162	لَنْ نُؤْمِنَ/55
57			يَتَّقُونَ/187		حَرِّمَ/173	أَنْزَلْنَا/57
58			أَتَقَى/189		لَا يَكَلِّمُهُمْ/174	أَنْزَلْنَا/59
59			أَتَقُوا/189		لَا يُرِيكِهِمْ/174	يُخْرِجُ/61
60			لَا تَعْتَدُوا/190		نَزَّلَ/176	نُنَبِّئُ/61
61			اِنْتَهَوْا/192		أَنْ تُؤُولُوا/177	أَمْنُوا/62
62			اِنْتَهَوْا/193		بَدَّلَهُ/181	أَمَّنْ/62

63			اعْتَدَى/194		يُبَيِّنُونَهُ/181	أَتَيْنَاكُمْ/63
64			اعْتَدُوا/194		لِنُكْزِرُوا/185	تُنِيرُ/71
65			اعْتَدَى/194		يُبَيِّنُ/187	يُنْحِي/73
66			اتَّقُوا/194		يُبَدِّلُ/211	يُرِيكُمْ/73
67			اتَّقُوا/196		رُزِقَ/212	أَنْ يُؤْمِنُوا/75
68			اتَّقُونِ/197		يُبَيِّنُ/219	أَمِنُوا/76
69			أَنْ تَتَّبِعُوا/198		يُبَيِّنُ/221	أَمِنَّا/76
70			اتَّقَى/203		قَدِمُوا/223	يُرسِدُونَ/77
71			اتَّقُوا/203		بَنِيْرُ/223	يُغْلِبُونَ/77
72			اتَّقِ/206		طَلَّقَهَا/230	لَنْ يُخْلِفَ/80
73			لَا تَتَّبِعُوا/208		طَلَّقَهَا/230	أَخَاطِثَ/81
74			اتَّقُوا/212		يُبَيِّنُهَا/230	أَمِنُوا/82
75			اخْتَفَأُوا/213		طَلَّقْتُمْ/231	أَقِيمُوا/83

76			مَا اخْتَلَفَ/213		سَرَّحُوهُنَّ/231	أَثُوا/83
77			اخْتَلَفُوا/213		طَلَعْتُمْ/232	لَا تُخْرِجُونَ/84
78			مَنْ يَتَدَبَّرْهُ/217		لَا تُكَلِّفْ/233	أَفْرَزْتُمْ/84
79			اعْتَرَلُوا/222		سَلَّمْتُمْ/233	تُخْرِجُونَ/85
80			اتَّقُوا/223		عَرَضْتُمْ/235	تُؤْمِنُونَ/85
81			تَتَّقُوا/224		طَلَعْتُمْ/236	أَتَيْنَا/87
82			افْتَدَتْ/229		مَتَّبَعُوهُنَّ/236	أَتَيْنَا/87
83			لَا تَعْتَدُوا/229		طَلَعْتُمْ/237	يُؤْمِنُونَ/88
84			لَتَعْتَدُوا/231		عَلَّمَكُمْ/239	أَنْزَلَ/90
85			لَا تَتَّخِذُوا/231		يُيَسِّرُ/242	أَمِنُوا/91
86			اتَّقُوا/231		نَبِّئْتُ/250	أَنْزَلَ/91
87			اتَّقُوا/233		عَلَّمَهُ/251	تُؤْمِنُ/91
88			اصْطَفَيْهِ/247		فَضَّلْنَا/253	أَنْزَلَ/91

89			اغْتَرَفَ/249		كَلَّمَ/253	اتَيْنَاكُمْ/93
90			اقتتل/253		أَيَّدَانَاهُ/253	أَشْرَيْنَا/93
91			اِحْتَأَفُوا/253		يُبَيِّنَ/266	أَشْرَكُوا/96
92			اقتتلوا/253		يُكْفِّرُ/271	أَنْزَلْنَا/99
93			احترقت/266		يُوفِّ/272	لَا يُؤْمِنُونَ/100
94			انتهى/275		حَرَّمَ/275	أَوْثُوا/101
95			أنفوا/278		ثَوَّقِي/281	أَنْزَلَ/102
96			أنفوا/281		عَلَّمَهُ/282	أَمَّنُوا/103
97			ليتقي/282		تُدَكِّرُ/282	أَمَّنُوا/104
98			أَلَّا تَرْتَابُوا/282		يُعَلِّمُكُمْ/282	نُنْسِي/106
99			أنفوا/282		لِيُؤَدَّ/283	تُرِيدُونَ/108
100			أَوْثِينَ/283		يُعَدِّبُ/284	أَقِيمُوا/110
101			ليتقي/283		لَا تُفَرِّقُ/285	أَتُوا/110

102				اُكْسِبِتْ/286			لَا يُكَلِّفُ/286	اَسْلَمَ/112
103							لَا تُحْمِلُنَا/286	يُوفُونَ/118
104								اَرْسَلْنَاكَ/119
105								اَتَيْنَاهُمْ/121
106								يُؤْمِنُونَ/121
107								اَنْعَمْتَ/122
108								اَتَّهَمَ/124
109								اَعْرَضَ/126
110								اَرَبًا/128
111								اَسْلِمَ/131
112								اَسْلَفْتَ/131
113								اَعْتَا/136
114								اُنزِلَ/136

115							أَنْزَلَ/136
116							أَوْي/136
117							أَوْي/136
118							أَمَّنُوا/137
119							أَمَّنْتُمْ/137
120							لِيُضِيعَ/143
121							أَوْثُوا/144
122							أَوْثُوا/145
123							أَتَيْنَاهُمْ/146
124							لِيَأْجِ/150
125							أَرْسَلْنَا/151
126							أَمَّنُوا/153
127							أَصَابَتْهُمْ/156

128								أَتْرَلْنَا/159
129								أَصْلَحُوا/160
130								أَنْزَلَ/164
131								أَخْبَا/164
132								أُحِبُّوهُمْ/165
133								أَمَّنُوا/165
134								أُتْرِبُهُمْ/167
135								أَنْزَلَ/170
136								أَلْقَيْنَا/170
137								أَمَّنُوا/172
138								أَهْلًا/173
139								أَنْزَلَ/174
140								أَمَّنَ/177

141								أَتَى/177
142								أَقَامَ/177
143								أَتَى/177
144								أَمَّنُوا/178
145								أَصْلَحَ/182
146								أَمَّنُوا/183
147								يُطِئُونَ/184
148								أَنْزَلَ/185
149								يُرِيدُ/185
150								لَا يُرِيدُ/185
151								لِتَكْمَلُوا/185
152								أُجِيبَ/186
153								لِيُؤْمِنُوا/186

154							أجاء/187
155							أتوا/187
156							تدلوا/188
157							تقلحون/189
158							لا يُجِبُّ/190
159							أخرجوهم/191
160							أخرجوكم/191
161							أنفقوا/195
162							لا تُنفقوا/195
163							أخسبوا/195
164							يُجِبُّ/195
165							أتوا/196
166							أخسبتم/196

167								أَفْضَلُكُمْ/198
168								أَفْبِضُوا/199
169								أَقَاضَ/199
170								أَتَانَا/200
171								أَتَانَا/201
172								يُعْجِبُكَ/204
173								يُشْهَدُ/204
174								يُلْغِسِدُ/205
175								يُهْلِكُ/205
176								لَا يُحِبُّ/205
177								أَمَّنُوا/208
178								تُرْجَعُ/210
179								أَتَيْنَاهُمْ/211

180								أَمَّنُوا/212
181								أَنْزَلَ/213
182								أَوْثُوهُ/213
183								أَمَّنُوا/213
184								أَمَّنُوا/214
185								يُنْفِقُونَ/215
186								أَنْعَمْتُمْ/215
187								أَنْ تُحِبُّوا/216
188								أَمَّنُوا/218
189								يُنْفِقُونَ/219
190								أَعْنَتِكُمْ/220
191								يُؤْمِنُ/221
192								أَعْجَبْتِكُمْ/221

193							لَا تُنْكِحُوا/221
194							يُؤْمِنُوا/221
195							أَعْبَدِكُمْ/221
196							يُحِبُّ/222
197							يُحِبُّ/222
198							تُصَلِّحُوا/224
199							يُقُولُونَ/226
200							يُؤْمِنُ/228
201							أَرَادُوا/228
202							أَتَيْتُمُوهُمْ/229
203							أَلَّا يُقِيمَا/229
204							أَلَّا يُقِيمَا/229
205							أَنْ يُقِيمَا/230

206							أَمْسِكُوهُمْ/231
207							لَا تُمْسِكُوهُمْ/231
208							أَنْزَلْ/231
209							يُؤْمِنُ/232
210							يُرْضِعُنَّ/233
211							أَرَادَ/233
212							أَنْ يَتِيمَ/233
213							أَرَادَا/233
214							أَرَدْتُمْ/233
215							أَتَيْتُمْ/233
216							أَكْتَنَيْتُمْ/235
217							أَخِيَانَهُمْ/243
218							يُفْرِضُ/245

219								تُرْجَعُونَ/245
220								أُخْرِجْنَا/246
221								أَمْ يُؤْتِ/247
222								يُؤْتِي/247
223								أَمْثَلُوا/249
224								أَفْرَغْ/250
225								أَتَيْتُهُ/251
226								أَتَيْنَا/253
227								أَعْنِ/253
228								يُرِيدُ/253
229								أَمْثَلُوا/254
230								أَتَفَقُوا/254
231								لَا يُحِيطُونَ/255

232								يُؤْمِنُ/256
233								أَمَنُوا/257
234								يُخْرِجُهُمْ/257
235								يُخْرِجُوهُمْ/257
236								أَتَيْتُهُ/258
237								يُحْيِي/258
238								يُحْيِي/258
239								أَخِي/258
240								أُمِّي/258
241								يُحْيِي/259
242								أَمَانَةٌ/259
243								نُنشِرُهَا/259
244								أَرِنِي/260

245								حُجِّي/ 260
246								أَمْ تُؤْمِنُ/ 260
247								يُنْفِقُونَ/ 261
248								أَنْبَتَتْ/ 261
249								يُنْفِقُونَ/ 262
250								لَا يُشْعِرُونَ/ 262
251								أَنْعَمُوا/ 262
252								أَمِنُوا/ 264
253								لَا تُبْطِلُوا/ 264
254								يُنْفِقُ/ 264
255								لَا يُؤْمِنُ/ 264
256								أَصَابَهُ/ 264
257								يُنْفِقُونَ/ 265

258								أَصَابَهَا/265
259								أَتَتْ/265
260								أَمْ يُصِيبُهَا/265
261								أَصَابَتْهُ/266
262								أَصَابَتْهَا/266
263								أَمِنُوا/267
264								أَنْفِقُوا/267
265								أَخْرَجْنَا/267
266								تُنْفِقُونَ/267
267								أَنْ تُعْرِضُوا/267
268								يُرِّي/269
269								يُوت/269
270								أُوتِي/269

271							أَنْفَعْتُمْ/270
272							إِنْ تُبْدُوا/271
273							إِنْ تُخْفَوْهَا/271
274							تُؤْتُوهَا/271
275							تُنْفِقُوا/272
276							مَا تُنْفِقُوا/272
277							تُنْفِقُونَ/272
278							أُخْصِرُوا/273
279							مَا تُنْفِقُوا/273
280							يُنْفِقُونَ/274
281							أَعْلَى/275
282							يُرِّي/276
283							لَا يُحِبُّ/276

284								أَمَّنُوا/277
285								أَقَامُوا/277
286								أَتُوا/277
287								أَمَّنُوا/278
288								تُرْجَعُونَ/281
289								أَمَّنُوا/282
290								لِيَمْلِكِ/282
291								أَنْ يَخْلُتَ/282
292								لِيَمْلِكِ/282
293								تُدِيرُونَهَا/282
294								أَشْهَدُوا/282
295								إِنْ تُبْدُوا/284
296								تُخْفَوهُ/284

297									أَمِنَ/285
298									أَنْزَلَ/285
299									أَمِنَ/285
300									أَطَعْنَا/285
301									أَخْطَأْنَا/286
616	21	8	43	102	2	36	103		301

2. Bakara Sûresindeki Mezîd Fiillerin Zamanlarına Göre Tekrarlar Da Dahil Olmak Üzere Tablosu

	Cahd-i mutlak	Te'kid-i nefy-i istikbâl	Nefy-i istikbâl	Nefy-i hâl	Nehy-i gâib	Emr-i gâib	Nehy-i hâzır	Emr-i hâzır	Muzârî	Mâzî
1	لَمْ تُنذِرْهُمْ/6	لَنْ نُؤْمِنَ/55	لَا يُؤْمِنُونَ/6	مَا يُضِلُّ/26	لَا تُضَارُّ/233	لَيَسْتَجِيبُوا/186	لَا تُفْسِدُوا/11	أَمِنُوا/13	يُؤْمِنُونَ/3	أَنْزَلَ/4
2	لَمْ يَأْتِ/247	لَنْ يُخْلِفَ/80	لَا يُبْصِرُونَ/17	مَا يَعْلَمَانِ/102	لَا يُضَارُّ/282	لَيُؤْمِنُوا/186	لَا تَشْتَرُوا/41	اتَّقُوا/24	يَقِيمُونَ/3	أَنْزَلَ/4
3	لَمْ يَتَسَنَّهْ/259	لَنْ يَتَمَنَّوهُ/95	لَا يَسْتَحِبُّ/26	مَا تُنْفِقُونَ/272		لَيَمْلِكَنَّ/282	لَا تَتَّبِعُوا/168	بَيِّنْ/25	يُنْفِقُونَ/3	أَنْذَرْتَهُمْ/6

4	لَمْ تُؤْمِنُ/260	لَا تُخْرِجُونَ/84	لَيْتَنِي/282	لَا تُبَاشِرُوهُنَّ/187	أَنْبِئُنِي/31	يُؤْمِنُونَ/4	أَمَنَّا/8
5	لَمْ يُصِيبْهَا/265	لَا يُحَقِّفُ/86	لِيَمْلِكِ/282	لَا تَعْتَدُوا/190	أَنْبِئُهُمْ/33	يُوقِنُونَ/4	أَمَنُوا/9
6		لَا يُؤْمِنُونَ/100	لِيُؤدَّ/283	لَا تُقَاتِلُوهُمْ/191	أَوْفُوا/40	يُخَادِعُونَ/9	أَمَنَ/13
7		لَا تُفَرِّقُ/136	لَيْتَنِي/283	لَا تُلْفُوا/195	أَمِنُوا/41	تُؤْمِنُ/13	أَمَنَ/13
8		لَا يُحَقِّفُ/162		لَا تَتَّبِعُوا/208	فَاتَّقُونِ/41	يَسْتَهْزِئُ/15	أَمِنُوا/14
9		لَا يَهْتَدُونَ/170		لَا تُنْكِحُوا/221	أَقِيمُوا/43	تَتَّقُونَ/21	أَمَنَّا/14
10		لَا يَكْلَمُهُمْ/174		لَا تَعْتَدُوا/229	أَتُوا/43	يُضِلُّ/26	اشْتَرَوْا/16
11		لَا يُزَكِّيهِمْ/174		لَا تُسَيِّئُوا/231	وَاسْتَعِينُوا/45	أَنْ يُوصَلَ/27	اسْتَوْقَدَ/16
12		لَا يُرِيدُ/185		لَا تَتَّخِذُوا/231	وَآتُوا/48	يُفْسِدُونَ/27	أَصْنَاءَ/17
13		لَا يُحِبُّ/190		لَا تُؤَاعِدُوهُنَّ/235	أَقِيمُوا/83	يُحِبُّكُمْ/28	أَصْنَاءَ/20
14		لَا يُحِبُّ/205		لَا تُبْطِلُوا/264	أَتُوا/83	يُحِبُّكُمْ/28	أَطْلَمَ/20
15		لَا يُؤَاخِذُكُمْ/225		لَا تَبِمَمَّا/267	أَمِنُوا/91	تُرْجَعُونَ/28	أَنْزَلَ/22
16		أَلَّا يُقِيمَا/229		لَا تُؤَاخِذْنَا/286	مَتَّئُوا/94	يُفْسِدُ/30	أَخْرَجَ/22

17			أَلَا يُقِيمَا/229			لَا تُحِبِّلَنَا/286	رَاعِنَا/104	نُسَبِّحُ/30	تَرْتَلْنَا/23
18			لَا تُكَلِّفُ/233				أَقِيمُوا/110	نُعْتَدِسُ/30	أَعِدَّتْ/24
19			أَلَا تُقَاتِلُوا/246				أَتُوا/110	تُبْذُونَ/33	أَمْنُوا/25
20			أَلَا تُقَاتِلِ/246				اتَّقُوا/123	أُزِفْ/40	أَمْنُوا/26
21			لَا يُجِيطُونَ/255				انْعُدُوا/125	يُذِجُونَ/49	أَرَادَ/26
22			لَا يُشْعِرُونَ/262				طَهَّرَا/125	يَسْتَشْخِرُونَ/49	أَخْيَاكُمْ/28
23			لَا يُؤْمِنُ/264				تَقَبَّلْ/127	مَهْتَدُونَ/53	اسْتَوَى/29
24			لَا يَسْتَطِيعُونَ/273				أَرِنَا/128	يُخْرِجُ/61	فَسَوَّيْنَهُنَّ/29
25			لَا يُجِيبُ/276				أَسْلِمُ/131	تُنْبِتُ/61	عَلَّمَ/31
26			لَا يَسْتَطِيعُ/282				وَلَّ/144	تَسْتَبِيلُونَ/61	عَلَّمْتَنَا/32
27			أَلَّا تَرْتَابُوا/282				وَلُّوا/144	يَعْتَدُونَ/61	أَنْبَأَهُمْ/33
28			لَا تُفَرِّقُ/285				اسْتَبِعُوا/148	تَتَّفَعُونَ/63	اسْتَكْبَرَ/34
29			لَا يُكَلِّفُ/286				وَلَّ/149	تَتَّحِدْنَا/67	أَرْهَمَا/36

30							وَلِ/150	يُبَيِّنُ/68	أَخْرَجَهُمَا/36
31							وَلَوْ/150	يُبَيِّنُ/69	تَلْقَى/37
32							اسْتَعِينُوا/153	يُبَيِّنُ/70	كَذَّبُوا/39
33							بَشِيرٍ/155	نُبَيِّنُ/71	أَنْعَمْتُ/40
34							اتَّبِعُوا/170	يُحْيِي/73	أَنْزَلْتُ/41
35							تَأْشِرُوهُنَّ/187	يُرِيكُمْ/73	أَنْعَمْتُ/47
36							اتَّبِعُوا/187	يَنْفَعِرُ/74	فَضَّلْنَاكُمْ/47
37							أَمْوًا/187	يَسْمَعُونَ/74	يَجْعَلْنَاكُمْ/49
38							اتَّقُوا/189	أَنْ يُؤْمِنُوا/75	أَجْعَلْنَاكُمْ/50
39							فَاتَلُّوا/190	يُحْرِفُونَهُ/75	أَعْرِفْنَا/50
40							أَخْرَجُوهُمْ/191	تُحَدِّثُونَهُمْ/76	وَعَدْنَا/51
41							فَاتَلُّوهُمْ/193	لِيُحَاجُّوكُمْ/76	أَتَّخِذْكُمْ/51
42							اعْتَدُوا/194	يُسِرُّونَ/77	أَتَيْنَا/53

43							أَتَّقُوا/194	يُغْلِبُونَ/77	ظَلَّلْنَا/57
44							أَتَّقُوا/195	يَسْتَبْرِئُوا/79	أَنزَلْنَا/57
45							أَحْسِنُوا/195	تُخْرِجُونَ/85	بَدَّلَ/59
46							أَتَمُّوا/196	ثَفَّادُوهُمْ/85	أَنزَلْنَا/59
47							أَتَّقُوا/196	تُؤْمِنُونَ/85	اسْتَسْقَى/60
48							تَزُودُوا/197	يُؤْمِنُونَ/88	أَنفَجَرَتْ/60
49							أَتَّقُونَ/197	يَسْتَفْتِحُونَ/89	أَمَّنُوا/62
50							أَفِيضُوا/199	أَنْ يُنَزِّلَ/90	أَمَرَ/62
51							اسْتَغْفِرُوا/199	نُؤْمِنُ/91	أَتَيْنَاكُمْ/63
52							أَتَانَا/200	يُعَمَّرُ/96	تَوَلَّيْتُمْ/64
53							أَتَانَا/201	أَنْ يُعَمَّرَ/96	اِغْتَدَوْا/65
54							أَتَّقُوا/203	يُعَلِّمُونَ/102	تَشَابَهَ/70
55							أَتَّقِ/206	يَتَعَلَّمُونَ/102	أَذْرَهُمْ/72

56							اغْتَرَبُوا/222	يُفَرِّقُونَ/102	أَمَّنُوا/76
57							قَدِمُوا/223	يَتَعَلَّمُونَ/102	أَمَّنَا/76
58							اتَّقُوا/223	يُنزِّلُ/105	أَتَّخَذْتُمْ/80
59							بَشِّرَ/223	يَخْتَصُّ/105	أَخَاطِثَ/81
60							أَمْسِكُوهُمْ/231	نُنْسِي/106	أَمَّنُوا/82
61							سَرَّخُوهُمْ/231	تُرِيدُونَ/108	تَوَلَّيْتُمْ/83
62							اتَّقُوا/231	يَتَبَدَّلُ/108	أَقْرَبْتُمْ/84
63							اتَّقُوا/233	تُقَدِّمُوا/110	تَطَاهَرُونَ/85
64							مَتَّبِعُوهُمْ/236	يَحْتَلِبُونَ/113	اشْتَرَوْا/86
65							حَافِظُوا/238	تُؤَلُّوا/115	أَتَيْنَا/87
66							فَاتَلُوا/244	يُكَلِّمُنَا/118	فَعَيْنَا/87
67							أَفْرَعُ/250	يُوقِفُونَ/118	أَتَيْنَا/87
68							تَبَّتْ/250	تَتَّبِعُ/120	أَيَّدَنَاهُ/87

69							254/ اتَّقُوا	121/ يُؤْمِنُونَ	87/ اسْتَكَرَبْتُمْ
70							260/ آيِبِي	126/ أَمَتُّعُهُ	87/ كَذَّبْتُمْ
71							267/ اتَّقُوا	126/ اضْطَرُّوْهُ	90/ اشْرَوْوْا
72							278/ اتَّقُوا	129/ يَعْلَمُهُمْ	90/ أَنْزَلَ
73							281/ اتَّقُوا	129/ يُرَكِّبُهُمْ	91/ أَنْزَلَ
74							282/ اسْتَشْهَدُوا	135/ هَمَّتُوا	91/ أَنْزَلَ
75							282/ اشْهَدُوا	139/ اتَّخَذُوا	92/ اتَّخَذْتُمْ
76							282/ اتَّقُوا	143/ يَتَّبِعْ	93/ اتَّبِعْنَاكُمْ
77								143/ يَنْقَلِبْ	93/ اشْرَبُوا
78								143/ لِيُضَيِّعْ	95/ قَدَّمَتْ
79								144/ نُؤَيِّنَنَّكَ	96/ اشْرَكُوا
80								150/ لِأَيِّمْ	97/ نَزَّلَهُ
81								150/ هَمَّتُونَ	99/ أَنْزَلْنَا

82									يُرَكِّبْكُمْ/151	عَاهَدُوا/100
83									يُعَلِّمُكُمْ/151	أُوتُوا/101
84									يُعَلِّمُكُمْ/151	اتَّبِعُوا/102
85									أَنْ يَطَّوَّفَ/158	أَنْزِلَ/102
86									يَتَّخِذُ/165	اشْتَرَى/102
87									يُجْبُوهُمْ/165	أَمَّنُوا/103
88									نَتَبَّرًا/167	اتَّقُوا/103
89									يُرِيهِمْ/167	أَمَّنُوا/104
90									نَتَّبِعُ/170	تَبَيَّنَ/109
91									يَشْتَرُونَ/174	أَسْلَمَ/112
92									أَنْ تُؤَلُّوا/177	اتَّخَذَ/116
93									تَتَّفَعُونَ/179	تَشَاهَعَتْ/118
94									يُبَدِّلُونَهُ/181	بَيَّنَّا/118

95									تَتَّقُونَ/183	أَرْسَلْنَاكَ/119
96									يُطِيبُونَهُ/184	أَتَّبَعْتَ/120
97									يُرِيدُ/185	أَتَيْنَاهُمْ/121
98									لِتُكْمِلُوا/185	أَنعَمْتُ/122
99									لِتُكْفِرُوا/185	فَضَّلْتُكُمْ/122
100									أُحِبُّ/186	ابْتَلَى/124
101									تَحْتَانُونَ/187	أَكْفَهْنَ/124
102									يَتَّبِعِينَ/187	أَمَرَ/126
103									يُبَيِّنُ/187	اصْطَفَيْنَاهُ/130
104									يَتَّقُونَ/187	أَسْلَمْتُ/131
105									نُذَلُّوا/188	وَصَّى/132
106									تُقْلِحُونَ/189	اصْطَفَى/132
107									يُقَاتِلُونَكُمْ/190	أَمَّنَّا/136

108									يُقَاتِلُوكُمْ/191	أَنْزِلَ/136
109									يُحِبُّ/195	أَنْزِلَ/136
110									أَنْ تَبْتَغُوا/198	أُوتِيَ/136
111									يُعْجِبُكَ/204	أُوتِيَ/136
112									يُشْهِدُ/204	أَمُنُوا/137
113									لِيُفْسِدَ/205	أَمَنْتُمْ/137
114									يُهْلِكُ/205	أَهْتَدُوا/137
115									تُرْجِعُ/210	تَوَلَّوْا/137
116									يُبَدِّلُ/211	وَأَلَيْهِمْ/142
117									يُنْفِقُونَ/215	أُوتُوا/144
118									أَنْ يُجِبُوا/216	أُوتُوا/145
119									يُقَاتِلُونَكُمْ/217	أَتَّبَعْتَ/145
120									يَرْتَدِدُ/217	أَتَيْتَاهُمْ/146

121									يُنْفِقُونَ/219	أَرْسَلْنَا/151
122									يُبَيِّنُ/219	أَمَّنُوا/153
123									تَتَفَكَّرُونَ/219	أَصَابَتْهُمْ/156
124									تُخَالِطُوهُمْ/220	اعْتَمَرَ/158
125									يُؤْمِرُ/221	تَطَوَّعَ/158
126									يُؤْمِنُوا/221	أَنْزَلْنَا/159
127									يُبَيِّنُ/221	بَيَّنَّا/159
128									يَتَذَكَّرُونَ/221	أَصْلَحُوا/160
129									يُحِبُّ/222	يَبْتُلُوا/160
130									يُحِبُّ/222	أَنْزَلَ/164
131									تَتَّقُوا/224	أَخْبَا/164
132									تُصْلِحُوا/224	أَمَّنُوا/165
133									يُؤَاخِذُكُمْ/225	نَبَّرَ/166

134								يُؤَلِّونَ/226	اتَّبِعُوا/166
135								يَتَرَبَّصْنَ/228	اتَّبِعُوا/166
136								يُؤْمِرُ/228	تَقَطَّعَتْ/166
137								مَنْ يَتَعَدَّ/229	اتَّبِعُوا/167
138								أَنْ يَتَرَجَّعَا/230	تَبَرَّأَ/167
139								أَنْ يَهَيِّبَا/230	أَنْزَلَ/170
140								يَهَيِّبُهَا/230	الْفَيْنَا/170
141								لِتَعْتَدُوا/231	أَمَّنُوا/172
142								يُؤْمِرُ/232	حَرَّمَ/173
143								يُرْضِعُنَ/233	أَهْلًا/173
144								أَنْ يَهَيِّبَ/233	اضْطَرَّ/173
145								تَسْتَرْضِعُوا/233	أَنْزَلَ/174
146								يَتَوْفَّؤُنَ/234	اشْتَرَوْا/175

147									يَتَرَيَّصْنَ/234	تَرَلَّ/176
148									يَتَوَفَّوْنَ/240	اِحْتَلَّفُوا/176
149									يَبِينُ/242	اَمَنَّ/177
150									يُفْرِضُ/245	اَتَى/177
151									يُضَاعِفُهُ/245	اَقَامَ/177
152									تُرْجَعُونَ/245	اَتَى/177
153									نُقَاتَانِ/246	عَاهَدُوا/177
154									يُنْفِي/247	اَمَّنُوا/178
155									يُرِيدُ/253	اَعْتَدَى/178
156									يُؤْمِنُ/256	بَدَّلَهُ/181
157									يُخْرِجُهُمْ/257	اَصْلَحَ/182
158									يُخْرِجُوهُمْ/257	اَمَّنُوا/183
159									يُنْحِي/258	تَطَوَّعَ/184

160									مُجِثٌ/258	أَثْرٌ/185
161									أَخِي/258	أَجَلَ/187
162									أَمِثٌ/258	اتَّقَى/189
163									يُخِي/259	أَخْرَجُوكُمْ/191
164									نُنذِرُهَا/259	فَاتَلَوْكُمْ/191
165									نُحِي/260	انْتَهَوْا/192
166									يُنْفِقُونَ/261	انْتَهَوْا/193
167									يُضَاعِفُ/261	اعْتَدَى/194
168									يُنْفِقُونَ/262	اعْتَدَى/194
169									يُنْفِقُ/264	أَحْصَرْتُمْ/196
170									يُنْفِقُونَ/265	اسْتَيْسَرَ/196
171									يُبَيِّنُ/266	تَمَتَّعَ/196
172									تَتَفَكَّرُونَ/266	اسْتَيْسَرَ/196

173									تُنْفِقُونَ/267	أَقْضَيْتُمْ/198
174									أَنْ تُغْمِضُوا/267	أَقْضَى/199
175									يُؤْتِي/269	تُعَجِّلُ/203
176									يُؤْتِ/269	تَأَخَّرَ/203
177									يَذَكِّرُ/269	أَتَقَى/203
178									إِنْ تُبْدُوا/271	تَوَلَّى/205
179									إِنْ تُخْفَوْهَا/271	أَمَّنُوا/208
180									تُؤْتُوهَا/271	أَتَيْنَاهُمْ/211
181									يُكْفِرُ/271	زَيْنَ/212
182									تُنْفِقُوا/272	أَمَّنُوا/212
183									تُنْفِقُوا/272	أَتَقُوا/212
184									يُؤَفِّ/272	أَنْزَلَ/213
185									مَا تُنْفِقُوا/273	اِخْتَلَفُوا/213

186									يُنْفِقُونَ/274	مَا اخْتَلَفَ/213
187									يَسْحَبُطَهُ/275	أَوْثُوهُ/213
188									يُزِي/276	أَمْتُوا/213
189									أَنْ تَصَدَّقُوا/280	اخْتَلَفُوا/213
190									تُرْجَعُونَ/281	أَمْتُوا/214
191									تُوقَى/281	أَنْفَقْتُمْ/215
192									أَنْ يُجَلَّ/282	اسْتَطَاعُوا/217
193									تُدَكَّرُ/282	أَمْتُوا/218
194									تُدِيرُونَهَا/282	هَاجِرُوا/218
195									يُعَلِّمُكُمْ/282	جَاهَدُوا/218
196									إِنْ تُبْدُوا/284	أَعْتَقْتُمْ/220
197									تُخْفَوُهُ/284	أَعْجَبْتُمْكُمْ/221
198									يُحَاسِبُكُمْ/284	أَعْجَبَكُمْ/221

199									يُعَذِّبُ/284	تَطَهَّرْنَ/222
200										أَرَادُوا/228
201										اتَّيْتُمُوهُنَّ/229
202										أَفْتَدَتْ/229
203										طَلَّقَهَا/230
204										طَلَّقَهَا/230
205										طَلَّقْتُمْ/231
206										أَنْزَلَ/231
207										طَلَّقْتُمْ/232
208										تَرَاضَوْا/232
209										أَرَادَ/233
210										أَرَادَا/233
211										أَرَدْتُمْ/233

212									سَأَلْتُمْ/233
213									اتَّبَعْتُمْ/233
214									عَرَّضْتُمْ/235
215									أَكْنَنْتُمْ/235
216									طَلَّقْتُمْ/236
217									طَلَّقْتُمُوهُنَّ/237
218									عَلَّمْتُمْ/239
219									أَخْبَاهُمْ/243
220									أَخْرَجْنَا/246
221									تَوَلَّوْا/246
222									اصْطَفَيْهِ/247
223									اعْتَرَفَ/249
224									جَاوَزَهُ/249

225										أَمْثُوا/249
226										أَنْبِيَاءُ/251
227										عَلَّمَ/251
228										فَطَّئْنَا/253
229										كَلَّمَ/253
230										أَتَيْنَا/253
231										أَيَّدْنَا/253
232										أَفْتَتَلْنَا/253
233										اِخْتَلَفُوا/253
234										أَمَرَ/253
235										أَفْتَتَلُوا/253
236										أَمْثُوا/254
237										تَبَيَّنَّ/256

238									استَمْسَكَ/256
239									أَمَّنُوا/257
240									حَاجَّ/258
241									أَتَيْه/258
242									أَمَّانَةً/259
243									لَمَّا تَبَيَّنَ/259
244									أَبْتَتَّ/261
245									أَتَفَعُوا/262
246									أَمَّنُوا/264
247									أَصَابَهُ/264
248									أَصَابَهَا/265
249									أَتَتْ/265
250									أَصَابَهُ/266

251										أَصَابَهَا/266
252										احْتَرَقَتْ/266
253										أَمْنُوا/267
254										أَخْرَجْنَا/267
255										أُوتِيَ/269
256										أَنْفَقْتُمْ/270
257										أُخْصِرُوا/273
258										أَخْلَعَ/275
259										حَرَّمَ/275
260										انْتَهَى/275
261										أَمْنُوا/277
262										أَقَامُوا/277
263										أَتُوا/277

264										أَمْثُوا/278
265										أَمْثُوا/282
266										تَدَايَيْتُمْ/282
267										عَلَّمَهُ/282
268										تَبَايَعْتُمْ/282
269										أَوْعِنَ/283
270										أَمَرَ/285
271										أَنْزَلَ/285
272										أَمَرَ/285
273										أَطَعْنَا/285
274										اِكْتَسَبَتْ/286
275										أَخْطَأْنَا/286
616	5	3	29	3	2	7	17	76	199	275

3. Bakara Sûresindeki Mezîd Fiillerin Aksâm-ı Seb'a'ya Göre Tekrarlar Da Dâhil Olmak Üzere Tablosu

	Lefîf Fiil Mefruk	Lefîf Fiil Makrun	Nâkıs Fiil Yâî	Nâkıs Fiil Vâvî	Ecvef Fiil Yâî	Ecvef Fiil Vâvî	Misal Fiil Yâî	Misal Fiil Vâvî	Mehmûz Fiil	Muzaf Fiil	Sâlim Fiil
1	تَتَّقُونَ/21	لَا يَسْتَحْيِيَنَّ/26	اشْتَرَوْا/16	تُبَدُّونَ/33	يُبَيِّنُ/68	يُؤْمِنُونَ/3	يُوقِنُونَ/4	اسْتَوْفَدَ/16	يُؤْمِنُونَ/3	أَعَدَّتْ/24	يُنْفِقُونَ/3
2	اتَّقُوا/24	أَخْيَاكُمْ/28	تَلْقَى/37	تَحْبِثَانَكُمْ/49	يُبَيِّنُ/69	أَصَاءَتْ/17	يُوقِنُونَ/118	أَنْ يُوصَلَ/27	يُؤْمِنُونَ/4	يُصِلُ/26	أَنْزَلَ/4
3	أَوْفُوا/40	يُحْبِبُكُمْ/28	لَا تَسْتَرُوا/41	أَتُحِبُّنَاكُمْ/50	يُبَيِّنُ/70	أَصَاءَتْ/20	اسْتَيْسَرَ/196	وَعَدْنَا/51	لَا يُؤْمِنُونَ/6	مَا يُضِلُّ/26	أَنْزَلَ/4
4	أُوفِ/40	اسْتَوَى/29	عَتَدُونَ/53	يَعْتَدُونَ/61	تَبَيَّنَ/109	أَرَادَ/26	اسْتَيْسَرَ/196	لَا تُوَاعِدُوهُمْ/235	أَمَّنَا/8	أَزَلُّنَا/36	أَنْذَرْنَاهُمْ/6
5	فَاتَّقُونَ/41	فَسَوْيُهُنَّ/29	اسْتَسْفَى/60	اعْتَدُوا/65	بَيَّنَّا/118	بُيِّنْتُكُمْ/28			أَمَّنُوا/9	ظَلَلْنَا/57	لَمْ تُنذِرْهُمْ/6
6	وَاتَّقُوا/48	يَسْتَحْيُونَ/49	لِيَسْتَرُوا/79	ابْتَلَى/124	لِيُضِيحَ/143	أَفِيهُوا/43			أَمَّنُوا/13	يَشْفَقُ/74	يُجَادِعُونَ/9
7	تَتَّقُونَ/63	يُحْيِي/73	تُقَادُّوهُمْ/85	يُرَكِّبُهُمْ/129	بَيَّنَّا/159	وَاسْتَعِينُوا/45			أَمَّنَ/13	لِيَحْجَاكُمْ/76	لَا تُفْسِدُوا/11
8	تَوَلَّيْتُمْ/64	أَخْيَا/164	اشْتَرَوْا/86	اصْطَلَيْتُمَا/130	بَيَّنُّوا/160	تُبَيِّرُ/71			تُؤْمِنُ/13	يُسِرُّونَ/77	لَا يُبْصِرُونَ/17
9	تَوَلَّيْتُمْ/83	أَخْيَاهُمْ/243	فَقَيْنَا/87	اصْطَلَى/132	يَتَّبِعِينَ/187	أَحَاطَتْ/81			أَمَّنَ/13	أَفْرَزْتُمْ/84	أَطْلَمَ/20
10	اتَّقُوا/103	يُحْيِي/258	اشْتَرَوْا/90	يُرَكِّبُكُمْ/151	يُبَيِّنُ/187	أَفِيهُوا/83			أَمَّنُوا/14	لَا يُحْفَفُ/86	أَنْزَلَ/22

11	ثَوَّلُوا/115	أُحِي/258	تَمَّوْا/94	أَلْقَيْنَا/170	أَفْضَلْتُمْ/198	ثُرَيْدُونَ/108			أَمَّنَّا/14	يَحْتَصُّ/105	أَخْرَجَ/22
12	أَتَّفُوا/123	يُحِي/259	لَنْ يَتَمَنَّوْهُ/95	لَا يَرْجِيهِمْ/174	أَفْبَضُوا/199	أَقْبِمُوا/110			يَسْتَهْرِيءُ/15	أَكْمَهَنَّ/124	تَزَلَّلْنَا/23
13	وَضَى/132	خُحِي/260	أَشْرَى/102	اغْتَدَى/178	أَقَاضَ/199	اسْتَجَبُوا/153			أَمَّنُوا/25	أَضْطَرَّهَ/126	بَشِّرَ/25
14	تَوَّلَّوْا/137		رَاعَعْنَا/104	تَذَلُّوا/188	زُيِّنَ/212	أَصَابَتْهُمْ/156			أَمَّنُوا/26	أَتَّخَا جُورَنَا/139	يُفْسِدُونَ/27
15	مَا وَلِيَهُمْ/142		نُنِسَ/106	لَا تَعْتَدُوا/190	يُبَيِّنُ/219	أَنْ يَطَّوَّفَ/158			أَنْبِئُونِ/31	لَا يَمُجُّ/150	<u>تُرْجَعُونَ/28</u>
16	ثَوَّلَيْتَكَ/144		هَمَّتُوا/135	اغْتَدَى/194	يُبَيِّنُ/221	تَطَوَّعَ/158			أَنْبِئُهُمْ/33	لَا يُخَفِّفُ/162	يُفْسِدُ/30
17	وَلَّ/144		اهْتَدَوْا/137	اغْتَدُوا/194	يُبَيِّنُهَا/230	أَقَامَ/177			أَنْبَأَهُمْ/33	يُحِبُّوهُمْ/165	نُسِّجَ/30
18	وَلَّوْا/144		هَمَّتُوا/150	اغْتَدَى/194	يُبَيِّنُ/242	يُطَبِّقُونَهُ/184			أَمَّنُوا/41	أَهْلَ/173	نُقَدِّسَ/30
19	وَلَّ/149		لَا يَهْتَدُونَ/170	لَا تَعْتَدُوهَا/229	تَبَيَّنَ/256	تَطَوَّعَ/184			وَأَتَّوْا/43	أَضْطَرُّ/173	عَلَّمَ/31
20	وَلَّ/150		يَشْتَرُونَ/174	مَنْ يَتَعَدَّ/229	لَمَّا تَبَيَّنَ/259	يُرِيدُ/185			أَتَيْنَا/53	أَحَلَّ/187	عَلَّمْتَنَا/32
21	وَلَّوْا/150		أَشْرَوْا/175	لِتَعْتَدُوا/231	يُبَيِّنَ/266	لَا يُرِيدُ/185			لَنْ نُؤْمِنَ/55	أَتَّوْا/187	اسْتَكْبَرَ/34
22	أَنْ ثَوَّلُوا/177		أَبْتَعُوا/187	تَرَاضَوْا/232	تَدَايَنْتُمْ/282	أُحِيبَ/186			أَمَّنُوا/62	لَا يُحِبُّ/190	أَخْرَجَهُمَا/36
23	تَتَّقُونَ/179		أَتَّهَوْا/192	أَصْطَفَيْهَ/247	لَا تَرْتَابُوا/282	لَيْسَتْ حَبِيبُوا/186			أَمَّنَ/62	يُحِبُّ/195	كَذَّبُوا/39

24	تَتَّقُونَ/183		انْتَهَوْا/193	إِنْ تُبْدُوا/271	تَبَايَعْتُمْ/282	تَخْتَانُونَ/187		اتَّبِعْنَاكُمْ/63	اقْتُوا/196	انْعَمْتُ/40
25	يَتَّقُونَ/187		لَا تُلْقُوا/195	يُرِي/276		تَزُودُوا/197		ادْرءَهُمْ/72	لَا يُحِبُّ/205	انزَلْتُ/41
26	اتَّقَى/189		أَنْ تَبْتَغُوا/198	إِنْ تُبْدُوا/284		اسْتَطَاعُوا/217		فِرْيَكُمْ/73	أَنْ تُحِبُّوا/216	انْعَمْتُ/47
27	اتَّقُوا/189		افْتَدَتْ/229			أَرَادُوا/228		أَنْ يُؤْمِنُوا/75	يَرْتَدِدُ/217	فَضَّلْتُكُمْ/47
28	اتَّقُوا/194		إِنْ تُخْفَوْهَا/271			أَلَّا يُقِيمَا/229		امْتُوا/76	يُحِبُّ/222	يَذِجُونَ/49
29	اتَّقُوا/196		انتهى/275			أَلَّا يُقِيمَا/229		امْتَنَا/76	يُحِبُّ/222	اعْرِفْنَا/50
30	اتَّقُونَ/197		تَخْفَوْهُ/284			أَنْ يُقِيمَا/230		امْتُوا/82	أَنْ يَمِيَّ/233	اتَّخَذْتُمْ/51
31	اتَّقَى/203					أَرَادَ/233		اتُوا/83	لَا تُضَارَ/233	انزَلْنَا/57
32	اتَّقُوا/203					أَرَادَا/233		تُؤْمِنُونَ/85	أَكُنْتُمْ/235	بَدَلُ/59
33	تَوَلَّى/205					أَرَدْتُمْ/233		اتَّبِينَا/87	حَاجَ/258	انزَلْنَا/59
34	اتَّقَى/206					جَاوَزَهُ/249		اتَّبِينَا/87	لَا تَبِعْمُوا/267	انفَجَرْتُ/60
35	اتَّقُوا/212					يُرِيدُ/253		أَبَدْنَا/87	أَحَلَّ/275	يُخْرِجُ/61
36	اتَّقُوا/223					لَا يُحِيطُونَ/255		يُؤْمِنُونَ/88	لَا يُحِبُّ/276	تُنْبِتُ/61

37	تَتَّقُوا/224				بُحَيْثُ/258			أَمِنُوا/91	لِيُعْمَلِ/282	تَسْتَبْدِلُونَ/61
38	اتَّقُوا/231				أُمَيْتُ/258			تُؤْمِنُ/91	أَنْ يُجَلَ/282	تَتَّخِذُنَا/67
39	اتَّقُوا/233				أَمَانَةٌ/259			أَتَيْنَاكُمْ/93	لِيُعْمَلِ/282	تَشَابَهَ/70
40	يَتَّقُونَ/234				أَصَابَةٌ/264			لَا يُؤْمِنُونَ/100	لَا يُصَارَ/282	يَتَفَجَّرُ/74
41	يَتَّقُونَ/240				أَصَابَتَا/265			أُوْتُوا/101		يُحْرِفُونَهُ/75
42	تَوَلَّوْا/246				لَمْ يُصِبْهَا/265			أَمِنُوا/103		تُحَدِّثُوهُمْ/76
43	يُوفِّ/272				أَصَابَةٌ/266			أَمِنُوا/104		يُعْلِنُونَ/77
44	اتَّقُوا/278				أَصَابَتَا/266			أَتُوا/110		أَتَّخِذُكُمْ/80
45	اتَّقُوا/281				لَا يَسْتَطِيعُونَ/273			أَتَيْنَاهُمْ/121		لَنْ يُخْلِفَ/80
46	تُؤْتَى/281				أَقَامُوا/277			يُؤْمِنُونَ/121		لَا تُخْرِجُونَ/84
47	لِيَتَّقِي/282				لَا يَسْتَطِيعُ/282			أَمِنَ/126		تُخْرِجُونَ/85
48	اتَّقُوا/282				تُدِيرُونَهَا/282			أَرِنَا/128		تَطَاهَرُونَ/85
49	لِيَتَّقِي/283				أَطَعْنَا/285			أَمِنَّا/136		اسْتَكْبَرْتُمْ/87

50									أَوْيَ/136	كَذَّبْتُمْ/87
51									أَوْيَ/136	يَسْتَفْتِحُونَ/89
52									أَمِنُوا/137	أَنْزَلَ/90
53									أَمَنْتُمْ/137	أَنْ يُنَزَّلَ/90
54									أَوْثُوا/144	أَنْزَلَ/91
55									أَوْثُوا/145	أَنْزَلَ/91
56									أَتَيْنَاهُمْ/146	أَتَّخَذْتُمْ/92
57									أَمِنُوا/153	أَشْرَبُوا/93
58									أَمِنُوا/165	قَدَّمْتُ/95
59									تَبَرَّأَ/166	أَشْرَكُوا/96
60									تَبَرَّأَ/167	يُعَمَّرُ/96
61									تَبَرَّأُوا/167	أَنْ يُعَمَّرَ/96
62									يُرِيهِمْ/167	نَزَّلَهُ/97

63									أَمَّنُوا/172	أَنْزَلْنَا/99
64									أَمَّنَ/177	عَاهَدُوا/100
65									أَتَى/177	أَتَّبَعُوا/102
66									أَتَى/177	يُعَلِّمُونَ/102
67									أَمَّنُوا/178	أَنْزَلَ/102
68									أَمَّنُوا/183	مَا يَعْلَمَانِ/102
69									لِلَّذِينَ آمَنُوا/186	يَتَعَلَّمُونَ/102
70									أَتَانَا/200	يُفَرِّقُونَ/102
71									أَتَانَا/201	يَتَعَلَّمُونَ/102
72									تَأَخَّرَ/203	يُنزِّلَ/105
73									أَمَّنُوا/208	يَتَّبِعُونَ/108
74									أَتَيْنَاهُمْ/211	تُفَعِّمُوا/110
75									أَمَّنُوا/212	أَسْلَمَ/112

76									أَوْثُوهُ/213	يَحْتَلِفُونَ/113
77									أَمِنُوا/213	أَتَّخَذَ/116
78									أَمِنُوا/214	يُكَلِّمَنَا/118
79									أَمِنُوا/218	نَشَأَبَحَث /118
80									يُؤْمِنُ/221	أَرْسَلْنَاكَ/119
81									يُؤْمِنُوا/221	تَتَّبِعْ/120
82									لَا يُؤَاخِذُكُمْ/225	أَتَّبَعْتُ/120
83									يُؤَاخِذُكُمْ/225	أَنْعَمْتُ/122
84									يُؤَلِّونَ/226	فَضَّلْتُكُمْ/122
85									يُؤْمِنُ/228	أَتَّخَذُوا/125
86									أَتَيْتُمُوهُنَّ/229	طَهَّرَا/125
87									يُؤْمِنُ/232	أَتَّبَعَهُ/126
88									أَتَيْتُمْ/233	تَعَبَّلَ/127

89									لَمْ يَخُوتَ/247	يُعَلِّمُهُمْ/129
90									يُرِّي/247	أَسْلِمَ/131
91									أَمَّنُوا/249	أَسْلَمْتُ/131
92									أَيُّهُ/251	أُنزِلَ/136
93									أَتَيْنَا/253	أُنزِلَ/136
94									أَيَّدَانَهُ/253	لَا تُفَرِّقِي/136
95									أَمَرَ/253	يَتَّبِعْ/143
96									أَمَّنُوا/254	يَنْقَلِبْ/143
97									يُؤْمِنُ/256	أَتَّبَعْتُ/145
98									أَمَّنُوا/257	اسْتَبَقُوا/148
99									أَيُّهُ/258	أَرْسَلْنَا/151
100									أَرِنِي/260	يُعَلِّمُكُمْ/151
101									لَمْ تُؤْمِنْ/260	يُعَلِّمُكُمْ/151

102									أَمَّنُوا/264	بَيَّضِرَ/155
103									لَا يُؤْمِنُ/264	اعْتَمَرَ/158
104									أَمَّتْ/265	أَنْزَلْنَا/159
105									أَمَّنُوا/267	أَصْلَحُوا/160
106									يُزِّي/269	أَنْزَلَ/164
107									يُوتُ/269	يَتَّخِذُ/165
108									أَوْيَ/269	أَتَّبَعُوا/166
109									تُؤْتِيهَا/271	أَتَّبَعُوا/166
110									أَمَّنُوا/277	تَقَطَّعَتْ/166
111									أَتُوا/277	أَتَّبَعُوا/167
112									أَمَّنُوا/278	لَا تَتَّبِعُوا/168
113									أَمَّنُوا/282	أَتَّبَعُوا/170
114									لِيُؤَدَّ/283	أَنْزَلَ/170

115									اٰمِنَ/283	تَتَّبِعَ/170
116									اٰمِنَ/285	حَرَمَ/173
117									اٰمِنَ/285	اَنْزَلَ/174
118									لَا تُؤَاخِذُنَا/286	لَا يَكْفُرُهُمْ/174
119									اٰخِطَاْنَا/286	نَزَّلَ/176
120										اٰخْتَفَوْا/176
121										عَاهَدُوا/177
122										بَدَّلَهُ/181
123										يَبَدِّلُونَهُ/181
124										اَصْلَحَ/182
125										اَنْزَلَ/185
126										لِتُكْمِلُوا/185
127										لِتُكَيِّدُوا/185

128										بَايِرُوهُنَّ/187
129										لَا تُبَايِرُوهُنَّ/187
130										تُقْلِحُونَ/189
131										قَاتِلُوا/190
132										يُقَاتِلُونَكُمْ/190
133										أَخْرِجُوهُمْ/191
134										أَخْرِجُوهُمْ/191
135										لَا تُقَاتِلُوهُمْ/191
136										يُقَاتِلُونَكُمْ/191
137										قَاتِلُونَهُمْ/191
138										قَاتِلُوهُمْ/193
139										أَتَّقُوا/195
140										أَخْسِنُوا/195

141											أُخْصِرْتُمْ/196
142											تَمَتَّعَ/196
143											اسْتَغْفِرُوا/199
144											تَعْجَلْ/203
145											يُفْجِئُكَ/204
146											يُشْهِدُ/204
147											لِيُفْسِدَ/205
148											يُهْلِكُ/205
149											لَا تَتَّبِعُوا/208
150											تُرْجَعُ/210
151											يُبَدِّلُ/211
152											أَنْزَلَ/213
153											اِخْتَلَفُوا/213

154											213/ ما اختلفت
155											213/ اختلفوا
156											215/ يُنْفِقُونَ
157											215/ أَنْفَقْتُمْ
158											217/ يُقَاتِلُونَكُمْ
159											218/ هَاجِرُوا
160											218/ جَاهِدُوا
161											219/ يُنْفِقُونَ
162											219/ تَتَفَكَّرُونَ
163											220/ تُخَالِطُوهُمْ
164											220/ اَعْتَنَّاكُمْ
165											221/ اَعْجَبْنَاكُمْ
166											221/ لَا تُنْكِحُوا

167											أَعَجِبْكُمْ/221
168											يَتَذَكَّرُونَ/221
169											اغْتَرَبُوا/222
170											تُطَهَّرُونَ/222
171											قَدِمُوا/223
172											بَشِّرَ/223
173											تُصَلِّحُوا/224
174											يَتَرَبَّصَّنَ/228
175											طَلَّقَهَا/230
176											طَلَّقَهَا/230
177											أَنْ يَتَرَاجَعَا/230
178											طَلَّقْتُمْ/231
179											أَمْسِكُوهُمْ/231

180											سِرْخُوهُنَّ/231
181											لَا تُمْسِكُوهُنَّ/231
182											لَا تَتَّخِذُوا/231
183											أَنْزَلَ/231
184											طَلَّقْتُمْ/232
185											يُرْضِعْنَ/233
186											لَا تُكَلِّفُ/233
187											تَسْتَرْضِعُوا/233
188											سَأَلْتُمْ/233
189											يَتَرَبَّصْنَ/234
190											عَرَضْتُمْ/235
191											طَلَّقْتُمْ/236
192											مَتَّعُوهُنَّ/236

193											طَلَّقْتُمُوهُنَّ/237
194											حَافِظُوا/238
195											عَلَّمَكُمُ/239
196											فَاتَبَلُوا/244
197											يُقْرِضُ/245
198											يُضَاعِفُهُ/245
199											تُرْجِعُونَ/245
200											نُقَاتِلُ/246
201											أَلَّا تُقَاتِلُوا/246
202											أَلَّا تُقَاتِلَ/246
203											أُخْرِجَنَا/246
204											اعْتَرَفَ/249
205											أَفْرَغَ/250

206											تَبَيَّنَ/250
207											عَلَّمَهُ/251
208											فَضَّلْنَا/253
209											كَلَّمُ/253
210											اَفْتَنَّا/253
211											اِخْتَلَفُوا/253
212											اَفْتَنَّا/253
213											اَنْفَقُوا/254
214											نَزَّلْنَا/23
215											يُخْرِجُهُمْ/257
216											يُخْرِجُوهُمْ/257
217											لَمْ يَتَسَنَّهْ/259
218											نُنشِرُهَا/259

219											يُنْفِقُونَ/261
220											أَنْبَتَتْ/261
221											يُضَاعِفُ/261
222											يُنْفِقُونَ/262
223											لَا يَنْبَغُونَ/262
224											أَنْفَعُوا/262
225											لَا تُبْطِلُوا/264
226											يُنْفِقُ/264
227											يُنْفِقُونَ/265
228											احْتَرَقَتْ/266
229											تَنْفَكِرُونَ/266
230											أَنْفَعُوا/267
231											أَخْرَجْنَا/267

232											تُنْفِقُونَ/267
233											أَنْ تُعْمِضُوا/267
234											يَذَكِّرُ/269
235											أَنْفَقْتُمْ/270
236											يَكْفُرُ/271
237											تُنْفِقُوا/272
238											مَا تُنْفِقُونَ/272
239											تُنْفِقُوا/272
240											أُخْصِرُوا/273
241											مَا تُنْفِقُوا/273
242											يُنْفِقُونَ/274
243											يَنْخَبِطُهَا/275
244											حَرَمَ/275

245											أَنْ تَصَدَّقُوا/280
246											تُرجَعُونَ/281
247											عَلَّمَهُ/282
248											اسْتَشْهَدُوا/282
249											تُذَكَّرُ/282
250											أَشْهَدُوا/282
251											يُعَلِّمُكُمْ/282
252											يُحَاسِبُكُمْ/284
253											يُعَذِّبُ/284
254											أَنْزَلَ/285
255											لَا تُفَرِّقُ/285
256											لَا يَكَلِّفُ/286
257											أَكْتَسَبَتْ/286

258											لا تُحِبُّنَا/286
616	49	13	30	26	24	49	4	4	119	40	258